

Çocuk ve Kent

Yasemin Çakırer Özservet
Takdim

M. Selen Abbasoğlu Ermiyağıl - Cemaliye Sunalp Gürçınar
Kentsel Mekânın Gelişiminde Çocuk Oyun Alanlarının Rolü:
K.K.T.C'de Yeni Kent Gönyeli Örneği

Ahmet Uysal
Çocuk Coğrafyaları ve Çocukların Gündelik Mekânları

Aynur Çiftçi - Dilek Acer
Çocuklar için Mimari Tasarım ve Kültürel Miras Eğitiminde Müzelerin İşlevi:
Finlandiya Ulusal Müzesi Örneği

Şengül Yalçınkaya
Modern Kentin Yeni Kamusal Alanında Çocuk, Alışveriş Merkezleri ve Serbest
Zaman Etkinlikleri

Nizamettin Koç - Ezel Tavşancıl - Ergül Demir
Çocuk Dostu Şehir Girişimi ve Çocukların Gözüyle Ankara

Yücel Can Severcan
Çocukların Gözünden Çocuk Dostu Yer Kavramı ve Yaşanılan Çevrelerin
Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği

Sebla Arın - Ahsen Özsoy
Kentsel Mekân Tasarımında Çocuk Katılımı

Açalya Alpan
Mekân Sahipliliği için Mekânı Çocuklarla Birlikte Üretmek:
Eskişehir Odunpazarı için Bir Model Önerisi

Hüsnüye Akıllı - Abdullah Dirikoç
Uydu Kent Nevşehir'de Göç Çocukları

Hüseyin Mertol - Kuttusi Zorlu
Üstün Zekâlı Çocukların Hayallerindeki Şehir Tasarımları

Francesco Tonucci (Çeviren: Battal Özservet)
Özgürleştirme Üzerine: "Yetişkinler Çocukları Dinlemedikleri Takdirde Çok
Büyük Sorunlar ile Karşılaşacaktır" Çocukların Şehri:
Yerel Yönetimlerde Yeni Bir Felsefe

₺ 15

2. ULUSLARARASI KENT ARASTIRMALARI KONGRESİ 11-12-13 Mayıs 2016

Küresel ve Yerel Arasında Kentler

Özet teslim tarihi: 15 Aralık 2015

Kabul edilen özetlerin ilan tarihi: 1 Ocak 2016

Kabul edilen özetlerin tam bildiri teslim tarihi: 15 Mart 2016

Kabul edilen bildirilerin ilan tarihi: 15 Nisan 2016

Kayıt tarihi: 15 Nisan 2016-25 Nisan 2016

www.kentarastirmalarikongresi.org
Tel: 0312 285 53 59 Faks: 0312 285 53 99
e-mail: info@kentarastirmalarikongresi.org

Institute of Urban Studies
KENT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

Kent Araştırmaları Enstitüsü, çok karmaşık nedenlerin ortaya çıkartmış olduğu kentsel sorunların tespit edilmesini ve çözüm önerileri geliştirilmesini en temel misyon olarak benimseyip bu bağlamda çalışmalar yürüten bir düşünce kuruluşudur.

KENT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ PROGRAMLARI

1. KENTLEŞME PROGRAMI
2. KENT VE DEMOKRATİKLEŞME PROGRAMI
3. KENT VE KALKINMA PROGRAMI
4. KENT VE ÇEVRE PROGRAMI
5. KENT, KÜLTÜR VE TARİH PROGRAMI

www.kentarastirmalari.org
A. Öveçler Mah. 1312. Sok. 5/1 Öveçler-Çankaya / Ankara
Tel: 0312 285 53 59 Faks: 0312 285 53 99

Çocuk ve Kent

Sayı 17 • Eylül 2015

www.kentastirmalari.org

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü Owner and General Director
ADAMOR Araştırma Danışmanlık Medya Ltd. Şti. adına
Emir Osmanoğlu

Editörler Editors*
Mustafa Altunoğlu • Zafer Çelik • Şerife Geniş • Orçun İmga

Sayı Editörü Issue Editor: Yrd. Doç. Dr. Yasemin Çakırer Özservet

Hakem ve Danışma Kurulu Advisory Board*

Leyla Alkan (Gazi Üniversitesi), Ahmet Kemal Bayram (Marmara Üniversitesi), Zeynep Yılmaz Bayram (Karadeniz Teknik Üniversitesi), L. Funda Şenol Canteke (Ankara Üniversitesi), Tayfun Çınar (Ankara Üniversitesi), Didem Danış (Galatasaray Üniversitesi), Neslihan Demirtaş-Milz (İzmir Ekonomi Üniversitesi), Şebnem Gökçen Dündar (Dokuz Eylül Üniversitesi), H. İbrahim Düzenli (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi), Tahire Erman (Bilkent Üniversitesi), Michael Goldman (Minnesota Üniversitesi), Kemal Görmez (Gazi Üniversitesi), Fuat Güllüpinar (Anadolu Üniversitesi), Berin Gür (TED Üniversitesi), Murat Güvenç (Kadir Has Üniversitesi), Şükri Karatepe (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Filiz Kartal (TODAİE), Ayşe Çolpan Kavuncu (Polis Akademisi), İlhan Kaya (Yıldız Teknik Üniversitesi), Hakan Kaynar (Hacettepe Üniversitesi), Ruşen Keleş (Ankara Üniversitesi), Mehmet Ali Kılıçbay, Emine Köseoğlu (Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi), Tuna Kuyucu (Boğaziçi Üniversitesi), Faranak Miraftap (Illinois Üniversitesi), Göktuğ Morçöl (Pennsylvania State University), Mustafa Orçan (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Tuncay Önder (Gazi Üniversitesi), Metin Sözen (Çekül Vakfı), Yusuf Şahin (Aksaray Üniversitesi), Tank Şengül (ODTÜ), Yıldırım Şentürk (Mimar Sinan Üniversitesi), Uğur Tanyeli (Bilgi Üniversitesi), Coşkun Taştan (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi), İlhan Tekeli (ODTÜ), Korkut Tuna (İstanbul Ticaret Üniversitesi), Mehmet Tunçer (Gazi Üniversitesi), Aysu Uğurlar (Yüzüncü Yıl Üniversitesi), Sutay Yavuz (TODAİE), H. Sevgi Zengin (Niğde Üniversitesi)

* Soyadına göre alfabetik sırada *In alphabetical order*

Yayın Danışmanı Publishing Consultant
M. Ali Erdem

İletişim Direktörü Corporate Communications
Yusuf Sunar

Abonelik
Yıllık: 60 TL
Kurumsal Yıllık: 120 TL
ADAMOR Araştırma Danışmanlık Medya Ltd. Şti.
Yapı Kredi Bankası Kızılay Şubesi:
IBAN: TR61 0006 7010 0000 0083 7963 30

Reklam ve Halkla İlişkiler
Bekir Ateş, Büşra Keleş, Ali Sert
bilgi@idealkentdergisi.com
idealkent@gmail.com

İletişim Correspondence

A. Öveçer Mah. 1312. Sok. 5/1 Öveçer-Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 285 53 59 / Faks: 0312 285 53 99
Web: www.idealkentdergisi.com
E-posta: idealkentdergisi@hotmail.com

Yayın Türü

Dört Aylık, Yerel Süreli Yayın
Baskı: Eylül 2015
Salamat Matbaacılık Ltd. Şti.

Kapak Tasarımı: Mehmet Ali Erdem

Kapak Fotoğrafı: fotoschab (dollarphotoclub.com)

idealkent (Kent Araştırmaları Dergisi) EBSCO tarafından indekslenmektedir.
idealkent, yılda üç sayı ayımlanan ulusal hakemli bir dergidir. Yayınlanan yazıların sorumluluğuyazarına aittir. © Yayınlanan yazıların telif hakları idealkent'e aittir, yayıncının izni alınmadan yazıların tümü, bir kısmı ya da bölümleri çoğaltılamaz, basılamaz, yayımlanamaz.

İçindekiler

- Takdim** 5 *Yasemin Çakırer Özservet*
- Makaleler** 12 *M. Selen Abbasoğlu Ermiyağıl - Cemaliye Sunalp Gürçınar*
Kentsel Mekânın Gelişiminde Çocuk Oyun Alanlarının Rolü: K.K.T.C'de Yeni Kent Gönyeli Örneği
- 46 *Ahmet Uysal*
Çocuk Coğrafyaları ve Çocukların Gündelik Mekânları
- 62 *Aynur Çiftçi - Dilek Acer*
Çocuklar için Mimari Tasarım ve Kültürel Miras Eğitiminde Müzelerin İşlevi: Finlandiya Ulusal Müzesi Örneği
- 80 *Şengül Yalçınkaya*
Modern Kentin Yeni Kamusal Alanında Çocuk, Alışveriş Merkezleri ve Serbest Zaman Etkinlikleri
- 106 *Nizamettin Koç - Ezel Tavşancıl - Ergül Demir*
Çocuk Dostu Şehir Girişimi ve Çocukların Gözüyle Ankara
- 140 *Yücel Can Severcan*
Çocukların Gözünden Çocuk Dostu Yer Kavramı ve Yaşanılan Çevrelerin Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği
- 182 *Sebla Arın - Ahsen Özsoy*
Kentsel Mekân Tasarımında Çocuk Katılımı
- 202 *Açalya Alpan*
Mekân Sahipliliği için Mekânı Çocuklarla Birlikte Üretmek: Eskişehir Odunpazarı için Bir Model Önerisi
- 252 *Hüsnüye Akıllı - Abdullah Dirikoç*
Uydu Kent Nevşehir'de Göç Çocukları
- 270 *Hüseyin Mertol - Kuttusi Zorlu*
Üstün Zekâlı Çocukların Hayallerindeki Şehir Tasarımları
- 282 *Francesco Tonucci (Çeviren: Battal Özservet)*
Özgürleştirme Üzerine: "Yetişkinler Çocukları Dinlemedikleri Takdirde Çok Büyük Sorunlar ile Karşılaşacaktır" Çocukların Şehri: Yerel Yönetimlerde Yeni Bir Felsefe

Contents

- Editorial** 5 *Yasemin Çakırer Özservet*
- Articles** 12 *M. Selen Abbasoğlu Ermiyağil - Cemaliye Sunalp Gürçmar*
Role of Children Playgrounds in an Urban Space Development: The Case of TRNC Yeni Kent, Gönelyeli
- 46 *Ahmet Uysal*
Children Geographies and Everyday Spaces of Children
- 62 *Aynur Çiftçi - Dilek Acer*
The Function of Museums on Children's Architectural Design and Cultural Heritage Education: Case of the National Museum of Finland
- 80 *Şengül Yalçınkaya*
Child in New Public Realm of Modern City, Shopping Malls and Leisure Time Activities
- 106 *Nizamettin Koç - Ezel Tavşancıl - Ergül Demir*
'Initiative for Child Friendly Cities' and 'Ankara through the Eyes of Children'
- 140 *Yücel Can Severcan*
Children's Understanding of the Concept of Child-Friendly Places and Their Assessment of Their Living Environments: The Case of Istanbul
- 182 *Sebla Arın - Ahsen Özsoy*
Children Participation in Urban Space Design
- 202 *Açalya Alpan*
Co-Production of Space with Children to Ensure Space Appropriation: A Model Proposal for Eskişehir Odunpazarı
- 252 *Hüsnüye Akıllı - Abdullah Dirikoç*
Migrant Children in Satellite City Nevşehir
- 270 *Hüseyin Mertol - Kuttusi Zorlu*
City Imagination of Gifted Children
- 282 *Francesco Tonicci (Çeviren: Battal Özservet)*
About Emancipating: "If Adults Do Not Listen to Children Undergo Big Trouble" The City Of Children: A New Philosophy of City Governance

Takdim

Günümüzde çocuklar, çekirdek aile yapısından dolayı kültürel anlamda tek kuşaktan beslenen; fiziksel ve sosyal çevre açısından da komşuluk ilişkilerinden mahrum ortamlarda yetişmektedirler. Bugün kentte çocuk sokağa çıkamayan ve dar bir çevreye sıkışmış bir yaşam sürmektedir.

Bugün kentsel yaşam;

- Zamanla yarışan bir dengede kurulmuş,
- Her şeyin hızla birlikte ölçüldüğü,
- Tanımlı ve ayrılmış mekânların öne çıktığı,
- Farklı toplumsal kesimlerin birbirleri ile karşılaşmalarının pek mümkün olmadığı,
- Güvenlik odaklı, kendinden başkasından korkan, herkesi yabancı gören yerleşim adacıklarının çoğaldığı,
- Yabancı ile karşılaşmaların anlık ve faydacı olduğu,
- Yeşil alanların çok az olduğu,
- Toprakla ilişkinin yadsındığı,
- Yerleşimin sürekli dikey yönde geliştiği bir ortama doğru gitmektedir.

Tüm bu gelişmeler bizleri etkilediği gibi, bugünün çocuklarını nasıl etkilemektedir sorusu **İdealkent** dergisinin bu sayısının ana sorusudur. Özellikle toplumumuzun üçte birini oluşturan çocukların kentsel yaşamdaki yerleri tartışmaya açılmaktadır.

Kentli çocukların kentlerdeki sorun alanları, Mevcutta yaşadıkları yerlerle kurdukları aidiyet bağları, bizim çocukluğumuzla günümüz çocukların şartları arasında değişenlerin neler olduğu, yönetim kavramlarını tartışırken bunu en küçükten yani çocuktan başlayarak nasıl deneyimleyebileceğimiz, kentlerin çocuklar için güvenli ve adil şekilde yönetilmesi, planlaması konusunda ortaya konulmuş teorik ve pratik çalışmalarını açığa çıkarmak niyetiyle bu sayı yola çıkmıştır.

Kent yaşamında çocuk odaklı bir yapının oluşumu oldukça önemlidir. Çocuk için ve kesinlikle çocukla birlikte ve aileyi yadsımayan projelere ve uygulamalara çok ihtiyacımız bulunmaktadır. Çocuğun katılımcı olduğu bir kent yaşamı nüfusunun üçte birini de içine kattığı için, çok katmanlı ve adil yönetilen bir kent yaşamı demektir.

Kenti çocuklar için uygun ortamlarla ve çocuklarla birlikte tasarlayabilirsek, herkes için uygun ortamlar üretmiş de oluruz. Çocukların emniyeti, çocuklara uygun tasarımların olması, diğerleri grubundan engelliler, yaşlılar, hastalar gibi her grubun da kapsanması demektir. Ülkemiz kentlerinde, çocuğun sadece bir taraf olduğu değil bizzat bütün projelerde eşit bir katılımcı olduğu, daha üretken, yaratıcı örneklerle karşılaşmayı ümit ediyoruz.

Türkiye'nin de taraf olup 1990'da imzaladığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, nerede doğduklarına, kim olduklarına; cinsiyetlerine, dinlerine ya da sosyal kökenlerine bakılmaksızın bütün çocukların haklarını tanımlamaktadır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, on sekiz yaşın altında olanları çocuk olarak tanımlayarak başlamaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin dört ana kriterini burada tekrardan belirtmek ve bunların kentlerimizde ne oranda sağlandığını ölçmek açısından sorular sormak da önemlidir.

- Kent hizmetlerinden bütün çocuklar eşit koşullarda yararlanabilmeli. Buna sokakta yaşayan, çalışan ve etnik farklılıkları bulunan çocuklar da dahil olmalıdır. Bugün çocuklara sunulan kentsel hizmetler nelerdir? Kentin hangi alanları onların kullanımına uygundur? Çocuklar kendilerine sağlanan hizmetlere ne oranda katkı ve katılım sağlayabilmektedir?

- Kent yönetiminin alacağı kararlarda çocukların yararı öncelikli olmalı. Buna çocuğun kent yönetimine katılımı da eklenmelidir. Çocuklar kent yönetiminden ne kadar haberdardır? Yönetime katılmalarına ne kadar izin verilmektedir? Ya da bu yönetim biçimlerinde onlara ne kadar alan ayrılabilir? Çocukları katılımcı yapmanın yolları nelerdir?

- Her çocuğun fiziksel, ruhsal, zihinsel, ahlaki gelişimini ve sağlıklı yaşamını sürdürebileceği koşulların sağlanabilmesi gerekir. Bunlar kentlerimizde ne oranda sağlanmaktadır? Çarpık kentleşmenin çocuk ruh sağlığı ve

ahlaki yapısına etkileri neler olmuştur veya olacaktır? Bu etkiler nasıl ölçülebilir?

- Her çocuğun kentin her alanını kullanabilmesi ve düşüncelerini açıkça söylemesinin koşulları oluşturulmalı. Çocuklar en küçük birim olan ailede ne kadar söz hakkına sahiptirler? Çocukları tecrit etmeden yetişkinlerle ve kentin diğer kullanıcılarıyla birlikte paylaşacakları sosyal/fiziksel alanları nasıl üretebiliriz? Çocukların düşünmesi ve farklı şeyler üretmesine ne kadar izin verilmektedir? Çocuk, teknoloji ve medya ilişkisi çocuğun özgürleşmesinin önünde engel midir, önünü açmada kullanılabilir mi?

Çocukların yaşadıkları ortamların "çocuk dostu"; yani yönlendirici, eğitici, koruyucu ve savunucu olması konusunda, yeterli alt yapı ve hizmetlerin yapılandırılması acilen gerekmektedir. Kentler çocuklar için dört mevsim yaşanabilecek yerler olmalıdır. Kış geldi diye eve kapanılan ya da tek alternatif olarak alışveriş merkezlerine sığınan aileyi ve çocukları bu kısırlıktan kurtarmak gerekmektedir. Ailelerin birlikte gidebilecekleri yer seçeneklerinin artırılması ve bu seçeneklerle birlikte kentlerin güvenli ve insani kentler haline getirilmesi gerekmektedir. Önemli bir ayrıntı olarak kent trafiğinin çocuk öncelikli planlanması da acil dikkate alınması gerekli bir noktadır. Çocuklar için ulaşılabilir bir kent için önlemler konusunda neler alınması gerekiyorsa onlar yapılmalıdır.

Güvenli kent, her yaşın, her kesimin olduğundan daha çok çocukların hakkıdır.

UNICEF tarafından tanımlanan Çocuk Dostu Kent kavramı, yerel yönetimlerin çocuk haklarını destekleyerek aşağıdaki hakların korunmasını ve gerçekleştirilmesini sağlamaları üzerine oluşturulmuştur.

- Kent hakkında karar vericilere etkiye bulunma,
- Nasıl bir kent istedikleri hakkında düşüncelerini paylaşma,
- Aileye, topluma ve sosyal hayata katılma,
- Sağlık ve eğitim gibi temel gereksinimlere erişme,
- Temiz suya ve sağlıklı besine ulaşma,
- Şiddete ve kötülöklere karşı korunma,
- Kendi alanlarında güvenli bir şekilde yürüme,

- Arkadaşlarla buluşma ve oyun oynama,
- Bitkiler ve hayvanlar için yeşil bir çevreye sahip olma,
- Kirliliğin olmadığı bir çevrede yaşama,
- Kültürel ve sosyal etkinliklere katılma,

Çocuklar, kentlerde sokağa çıkabilen, kenti rahatlıkla kullanabilen toplumsal kesimlerden olmak durumundadır.

İdeal Kent dergisinin bu sayısında, çocuğun kentte bulunduğu durum, kentli çocuğun sorun alanlarının tespiti, çocuğun kentte alanını genişletme çabalarının neler olabileceği, çocuğun kente katılımının sağlanmasına yönelik projeler ve konuyla ilgili uluslararası örneklerin incelenmesi amacıyla çalışmaların gönderilmesini arzu ettik. Ve bu sayımıza gönderilen çalışmalar, çocuk ve kentsel mekân ilişkisinden, çocuk coğrafyalarına, müzelerin çocuğun yapıları çevre eğitiminin bir parçası olmasından çocuk dostu şehir girişimi ve çocuğun zihnindeki çocuk dostu yer kavramına, çocuk katılımının tasarımda deneyimlenmesinden mekânı çocuklarla üretmek için çabaların anlatılmasına son olarak da diğerleri dediğimiz gruptaki çocuklardan olan göçmen çocuklar ve üstün zekâlı çocukların şehirle ilişkilerine yönelik olmuştur.

Bu sayıdaki ilk çalışma M. Selen Abbasoğlu Ermiyagil ve Cemaliye Sunalp Gürçınar tarafından **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Yeni Kent Gönyeli’de Çocuk oyun alanlarının kentsel mekân gelişimindeki rolünü** tartışan çalışmadır. Çocuk oyun alanlarının gereksinimlere uygun alanlara dönüştürülebilmesi için kullanıcıların talepleri doğrultusunda yeni çözüm önerileri üretilmesi hedeflenen çalışmada, fiziksel analiz ve kullanım sonrası değerlendirme analizleri yöntem olarak belirlenmiştir. Çalışma, bir alan çalışması üzerinden tasarım kararlarının kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda belirlenmesine yönelik önemli bir vurguyu içermektedir.

Çocuk Coğrafyaları ve Çocukların Gündelik Mekânları yazısıyla Ahmet Uysal, çocukluğun yeni sosyal çalışmaları kapsamında coğrafyacıların da yoğun olarak eğildiği bir alan olduğuna vurgu yaparak, çocuk coğrafyalarının gelişim süreçlerine değinmektedir. Çocuk ve mekân iliş-

kisinde gündelik çocuk mekânlarını ele aldığını ifade etmektedir. Ahmet Uysal, coğrafyacılar için ilginç ve yeni sayılabilecek çocuk coğrafyaları konusunu ele alarak sayımıza önemli bir katkı sunmaktadır.

Çocuklar için Mimari Tasarım ve Kültürel Miras Eğitiminde Müzelerin İşlevi: Finlandiya Ulusal Müzesi Örneği başlıklı yazıyla Aynur Çiftçi ve Dilek Acer, çocukların yaşadıkları çevrenin ve kültürel mirasın farkında olmaları ve onlarda kent ve yapılı çevre bilincinin oluşturulmasının önemine değinerek, bu noktada müzelerin işlevi üzerinde durmaktadırlar. Finlandiya’da bulunan Ulusal Müze kapsamındaki uygulamalar bağlamında konuyu tartışmaya açmışlardır. Ülkemizde de müzelerin sadece ziyaret edilen mekânlar olmak dışında, yaşayan birer organizma olmaları ve ayrıca kültürel mirasımızın bir parçası olarak ele alınmaları için bu çalışma dikkate değerdir.

Modern Kentin Yeni Kamusal Alanında Çocuk, Alışveriş Merkezleri ve Serbest Zaman Etkinlikler başlıklı yazısında Şebgül Yalçınkaya, eskiden yoğun kullanılan sokağın ortadan kalkmış olduğuna, çocukların kentsel alanda geçirdikleri zamanın azaldığına, zamanla kentsel çevrede çocuğun izinin silinmeye başladığına ve çocukların iç mekânlara hapsedildiğine vurgu yaparak, bu çalışmada, kentsel yaşamda çocukların serbest zaman tercihlerinin ve mekân kullanımının belirlenmesi ve alışveriş merkezlerinin bu mekânlar arasındaki yerinin tespit edilmesini amaçlamıştır.

Çocuk Dostu Şehir Girişimi ve Çocukların Gözüyle Ankara başlıklı yazıda Nizamettin Koç, Ezel Tavşancıl ve Ergül Demir, Ankara’da yaşayan çocukların yaşadıkları şehri nasıl gördüklerini ve yaşadıkları şehir hakkındaki görüşlerini incelemektedir. 90 maddeden oluşan bir anket yapıp elde edilen verileri betimsel analize tabi tutmuşlardır. Çalışma, çocukların yaşadıkları şehir Ankara’nın memnun oldukları ve memnun olmadıkları yönleri, Ankara’nın yaşam standartları daha yüksek bir şehir haline getirilmesinde yol gösterici niteliktedir.

Çocukların Gözünden Çocuk Dostu Yer Kavramı ve Yaşanılan Çevrelerin Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği çalışmasıyla Yücel Can Se-

vercan, çocuk dostu olmanın İstanbul’da yaşayan çocuklar için ne anlam ifade ettiğini, bu tanım bağlamında yaşadıkları mahalleleri çocuk dostu olarak görüp görmediklerini nedenleriyle anlamayı amaçlamıştır. Yazar, İstanbul’un altı mahallesinde yaklaşık 240 çocuğun katıldığı bir çocuk dostu şehir projesindeki grup söyleşisi, haritalama ve mahalle planlama atölyesinde elde ettiği bulguları okuyucuya sunmaktadır. Çalışmada çıkan bir sonuca göre, çalışmada yer alan çocukların büyük bir kısmı, çeşitli nedenden dolayı mahallesini çocuk dostu görmemektedir. Bu çalışma nicel çalışmaların aksine nitel yönü ağır basan ve detayda çocuğun çocuk dostu yer konusundaki algılarını ortaya çıkaran literatüre oldukça önemli katkı sağlayan bir çalışmadır.

Kentsel Mekân Tasarımında Çocuk Katılımı’nı çalışan Sebla Arın ve Ahsen Özsoy, Bursa’nın Nilüfer ilçesinde 2013 yılından beri farklı alanlardan paydaşların ortak çabasıyla sürdürülmekte olan Oyun Engel Tanıma Projesini, gerek “katılım” gerekse “yapılı çevre eğitimi” konularını bir araya getiren bir model olarak incelemektedir. Bu projenin, çocuğun kentsel mekânın oluşumunda ne ölçüde etkili olabileceğini ortaya koyduğunu ifade etmektedirler. Çocuk katılımı konusunun ülkemizde henüz yeni tartışılmaya başlandığını düşünürsek, çalışmanın güzel bir başlangıç olduğunu ve benzer projelerin de artırılması gerektiğini söylemek gerekir.

Mekân Sahipliliği için Mekânı Çocuklarla Birlikte Üretmek: Eskişehir Odunpazarı için Bir Model Önerisi başlıklı yazısına Açıya Alpan, insanın içinde yaşamakta olduğu kentsel çevreye bağlanmasında çocukluk çağının önemli yeri olduğu vurgusuyla başlamaktadır. Alpan çalışmasında, erişkin oldukları zaman mekânı sahiplenebilmeleri için çocukların kentsel mekânın üretim aşamalarına bugünden nasıl katılabileceğine yönelik bir model önermektedir. Modeli Eskişehir Odunpazarı Küçük Sanayi Sitesi’ne yönelik geliştirmiştir. Çalışma, planlamaya çocuk katılımı konusunda ilk ve öncü bir çalışmadır ve uygulamaya bizzat dönük olması da çalışmayı orijinal kılmaktadır.

Uydu Kent Nevşehir’de Göç Çocukları başlıklı yazıda Hüsniye Akıllı ve Abdullah Dirikoç, Türkiye’de geçici koruma altındaki ve şartlı mülteci statüsündeki yabancıların yaşaması için yönlendirildiği uydu kentlerden biri olan Nevşehir’de zorunlu göçe maruz kalan çocuklara değinmektedirler. Çalışmada, göçün çocuklar açısından neden sorunlu bir süreç olduğu, uydu kent örneği Nevşehir’de hangi kamu hizmet ve politikalarının yürütüldüğü ele alınmaktadır. Göçmen çocukların bugün artık ülke gündeminde önemli bir alan teşkil ettiğini bilmekteyiz. Bu alanda çocuk, göç ve kent mekânın ele alındığı çok çalışmaya ihtiyacımız bulunmaktadır. Bu çalışmayla yazarlar konuya öncülük etmektedirler.

Üstün Zekâlı Çocukların Hayellerindeki Şehir Tasarımları çalışmasında Hüseyin Mertol ve Kuttusi Zorlu, Samsun’da yaşayan üstün zekâlı 50 öğrencinin hayallerindeki kente yönelik duygu ve düşüncelerini tasarımlar aracılığıyla belirlemeye çalışmışlardır. Çalışmada kentsel sorunlara karşı çocuk duyarlılığının önemi vurgulanmıştır.

Son olarak İtalya’da Çocukların Şehri (La citta dei Bambini) hareketinin kurucusu olan Prof. Dr. Francesco Tonucci’nin 2015 yılında yazdığı “A proposito di emancipare: **“Se gli Adulti non Ascoltano i bambini vanno incontro a guai grossi».** La città dei bambini: Una nuova filosofia di governo delle città” isimli makalesinin tercümesi bu sayımızda yer almaktadır. Tonucci, çocuk ve şehir ilişkisi konusunda İtalya’da önemli çalışmalara imza atmış bir aktivist ve akademisyendir. Kendisinin çalışmaları çocuk dostu faaliyet yapan kurumlara ışık tutacak niteliktedir.

Son olarak oldukça kapsamlı bir içerikle bu sayının çıkmasına olanak veren çok değerli yazarlara katkıları için tekrar teşekkür ederim. Bu çalışmanın gelecekte daha detaylı çocuk ve kent sayılarının çıkmasına vesile olacak ilk ve öncü çalışma olması en büyük temennimdir.

Sayı Editörü
Yasemin Çakırer Özservet

Kentsel Mekânın Gelişiminde Çocuk Oyun Alanlarının Rolü: K.K.T.C’de Yeni Kent Gönyeli Örneği

*

M. Selen Abbasoğlu Ermiyagil - Cemaliye Sunalp Gürçınar

Öz

Bu çalışmada, kentsel mekânların gelişme sürecinde çocuk oyun alanlarının rolü incelenmiştir. Kentsel mekânların gelişim sürecinde çocuk oyun alanlarının rolünün incelenmesi amacıyla K.K.T.C’nin hızlı gelişen bölgelerinden biri olan Yeni Kent Gönyeli seçilmiştir. Bu çerçevede, Yeni Kent Gönyeli bölgesinde bulunan çocuk oyun alanlarının gereksinimlere uygun alanlara dönüştürülebilmesi için kullanıcıların talepleri doğrultusunda yeni çözüm önerileri üretilmesi hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, fiziksel analiz ve Kullanım Sonrası Değerlendirme Yöntemi (KSD) alan çalışmasında kullanılmıştır.

Çalışma üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada literatür taraması yapılmıştır. İkinci aşamada fiziksel analizler, çevresel bağlamda mekânların dünyadaki çocuk oyun alanları tasarım kriterlerine göre incelenmiştir. Üçüncü aşamada ise Kullanım Sonrası Değerlendirme Yöntemine (KSD) uygun olarak geliştirilen anket çalışması, bu alanların kullanıcıları olan çocukların mekânlar hakkındaki düşünce ve beklentilerini ortaya çıkarmak amacıyla çalışma alanında uygulanmış ve değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, Yeni Kent Gönyeli bölgesinde konumlanan çocuk oyun alanlarının gelişim süreci içerisinde yaşanabilir, kullanıcı dostu kentsel mekânlara dönüşebilmesi amacıyla çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk, Kentsel Mekân, Çocuk Oyun Alanları, Kullanım Sonrası Değerlendirme, Yeni Kent Gönyeli

Role of Children Playgrounds in an Urban Space Development: The Case of TRNC Yeni Kent, Gönyeli

*

M. Selen Abbasoğlu Ermiyagil - Cemaliye Sunalp Gürçınar

Abstract

In this study the role of children playgrounds in development process of urban spaces is investigated. The research area, Yeni Kent Gönyeli region in TRNC is one of the important locations where urban development rate is considerably high which has been the main reason for choosing this area as the case for this study. Within this context it has been aimed to produce recommendations for new solution in order to transform existing children playgrounds, in accordance with user demands in Yeni Kent Gönyeli, into livable playgrounds. Accordingly, physical analysis and modality, Post Occupancy Evaluation (POE) method has been used in the study area.

The study has three phase's literature survey, physical analysis & questionnaires and evaluations. The first phase was focused on literature studies. In the second phase dealt with the physical analysis within environmental context in order to evaluate existing playgrounds on the basis of internationally accepted design criteria. In the third stage, in order to unveil the opinions and expectations of the children who are the users of these grounds, based on POE method a questionnaire is prepared and a survey was carried in the case area.

Finally recommendations for solutions are made in order to transform children playgrounds into livable and user friendly urban spaces within development process of Yeni Kent Gönyeli.

Keywords: *Children, Urban Space, Children Playground, Post Occupancy Evaluation, Yeni Kent Gönyeli*

1. Giriş

Çocuk, bir kentte yaşayan nüfus içerisinde sayısı azımsanmayacak kadar fazla olan bir grubu temsil etmektedir. Buna karşın çocuk, kentsel düzenlemeler yapılırken varlığı en az göz önüne alınan gruplardan biri olmaktadır (Biol, 2009: 10). Kentsel düzenlemelere ihtiyaç duyulmasının nedenleri ise, nüfusu giderek artan kentlerde geleneksel konut alanlarının günümüz ihtiyaçlarına cevap verememesi ve ekonomik gücü yüksek olan bireylerin kent merkezleri dışına göçleridir. Bu çerçevede kent merkezleri dışındaki alanlarda yeni yapılaşma süreci başlamaktadır. Bu süreçte, plansız gelişim ve büyüme sonucu oyun alanı olarak ayrılan mekânlar nitelik ve nicelik bakımından yetersiz olmaktadır. Planlama sürecinde eksik verilerle çalışılması işlevsel açıdan yetersiz, kimliksiz, kullanılmayan mekânların oluşmasına neden olmaktadır.

Çocukların kentsel mekân kullanımına bağlı olarak yapılan araştırmalarda, çocuk oyun alanları bakımından yaşanabilir ve kullanılabilir olan kentler çocuk dostu kent olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede dünyada Çocuk Dostu Kent Girişimi 1996 yılında da gerçekleştirilen BM¹ (Birleşmiş Milletler) İnsan Yerleşimleri Konferansında HABİTAT II² (United Nations Conference on Human Settlements) de ele alınmış ve kentleri herkes için yaşanabilir mekânlar kılmayı amaçlayan kararın uzantısı olarak başlatılmıştır (Gökmen, 2013: 822). Türkiye’de ise çocuk

---

¹ Birleşmiş Milletler (BM) ya da Birleşmiş Milletler Örgütü 24 Ekim 1945’te kurulmuş dünya barışını, güvenliğini korumak ve uluslararası ekonomik, toplumsal ve kültürel bir iş birliği oluşturmak için kurulan uluslararası bir örgüttür (http://tr.wikipedia.org/wiki/Birleşmiş_Milletler).

² HABİTAT II (United Nations Conference on Human Settlements) Birleşmiş Milletler ‘de insan yerleşimleri faaliyetlerinin eşgüdümünü sağlamayı, sürdürülebilir insan yerleşimleri ve iskân programları konularında bilgi değişimi sunmayı ve kentlerde karşılaşılan sorunların çözümü yolunda ülkelere teknik yardım ve finansman desteği sağlamayı amaçlamaktadır. 1996 yılında İstanbul’da gerçekleştirilen Habitat-II Konferansı gerçekleştirildi. (<http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa>)

dostu kent projesi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile UNICEF³ (United Nations International Children's Emergency Fund) arasında 2006-2010 dönemini kapsayan ülke programı eylem planı çerçevesinde hayata geçirilmiş bir proje olarak nitelendirilir (Korkmaz, 2006; Topsümer ve diğ., 2009). Çocuk dostu kent, kentin günlük yaşamında çocuk haklarını yaşama geçirmeye özen gösteren herhangi bir kent veya yerel yönetim sistemidir. Çocukların seslerinin, gereksinmelerinin, önceliklerinin ve haklarının kamu politikalarının ve uygulamalarının ayrılmaz bir parçası haline geldiği kentler çocuk dostudur (Gökmen, 2013: 822). Kentte çok sayıda çocuk oyun alanı bulunması o kenti "çocuk dostu kent" haline getirmeyecektir. Burada önemli olan, kent mekânının kendisinin çocukların fiziksel ve sosyal anlamda gelişimini destekleyecek biçimde düzenlenmesidir (Biol, 2009: 11). Bu çerçevede, mekânların çocukların ihtiyaçlarına yönelik olması yanı sıra kentin çocuk dostu bir kent olarak gelişmesi için, mekânların birçok farklı yönden, planlama, tasarım ve kullanım süreçleri düşünülerek, kullanıcı profiline uygun şekilde tasarlanması gerekmektedir. Buna bağlı olarak da, yapılan çalışmalarda ortaya çıkan çocuk dostu kent kavramı çocukların kentlerin açık mekânlarında yaşadığı sıkıntıları en aza indirmeyi hedeflemektedir. Bu gibi çalışmaların önemini giderek artmakta olduğu yapılan araştırmalardan da görülmektedir. Çocuk, kent ve mimarlık ilişkilerinin ve kentlerde çocuk dostu mekânlar oluşturma konusunun Kuzey Kıbrıs'ta ise gereken ölçüde önemsenmediğini konuya ilişkin çalışmaların yetersizliğinden anlamaktayız.

Çocuk dostu kent ve kentsel çevre ilişkileri (çocuk dostu iç ve dış mekânların ve/veya kentlerin nasıl olması, oyun alanlarının nasıl tasarlanması gerektiği ve çocuk dostu mekânın çocuğun gelecekteki gelişimine kattığı değerler) üzerine yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır (Bartlett, 2002; Churchman, 2003; Derr, 2002; Francis ve Lorenzo, 2002; Simkins ve Thwaites, 2008; Biol, 2009; Gökmen, 2013). Türkiye' de kent

---

³ UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund) Birleşmiş Milletler 'in dünya çocuklarını korumak ve yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla kurduğu yardım kuruluşudur (<http://www.unicef.org.tr/>).

merkezinde çocuklara kamusal alan yaratmak (Özservet ve Doğan, 2014), çocuk oyun alanları üzerine (Aksoy, 2011), çocuk oyun alanlarının yeterliliği üzerine (Koçan, 2012), oyunların çocukların gelişimine katkıları ve çocuk oyun alanları (Gökşen, 2014; Ünal, 2009), çocuk için daha yaşanılabilir bir kentsel mekân: Dünyada gerçekleştirilen uygulamalar (Tandoğan, 2014) ve seçilen alanlar üzerinden son dönemde yapılan araştırmalardır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde ise 2005 yılında yapılmış olan araştırmada oyunun çocukların fiziksel, sosyal ve kavramsal gelişimindeki rolü adanın üç büyük kentinde konumlanan çocuk oyun alanları incelenmiştir (Katırcıoğlu, 2005).

Oyun alanları, çok yoğun olarak kullanılan ve çocukların (1-14 yaş arası) aktif rekreasyon ihtiyaçlarını karşılayan açık alanlardır (Pehlivan, 2005). Çocuk oyun alanlarının çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimindeki yeri ve öneminin çok büyük olduğu bilinmektedir. Çocuk hakları ve dolayısıyla oyun hakkı ile ilgilenen UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund), UNESCO⁴ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization ve IPA⁵ (International Association for the Child's Right to Play) gibi bazı uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır. 1959 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yasası ile bağlantılı olarak yayınlanan Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 7. maddesinde "Çocuğa eğitimde olduğu gibi, oyun oynamada da tam fırsat tanınmalıdır; toplum ve kamusal otorite bu hakkı yerine getirmeye çalışmalıdır" ifadesi yer almaktadır (Cohen ve diğ., 1999: 350; Ünal, 2009: 100). Bu bağlamda, farklı toplantılar sonucunda ortaya çıkan yasa ve bildirgelerden kentsel planlamada, imar planlarında ve yöresel kent politikalarında

---

⁴ UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Birleşmiş Milletler'in özel bir kurumu olarak 1946 yılında kurulmuştur. Merkezi Paris'te bulunan ve Genel Konferans, Yürütme Konseyi, Sekreterlik olmak üzere üç organı olan UNESCO eğitim, bilim ve kültür alanlarındaki amaçlarını kendisine üye olan her devlette kurulan Milli Komisyonlar aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışmaktadır (<http://tr.wikipedia.org/wiki/UNESCO>).

⁵ IPA (International Association for the Child's Right to Play) IPA 1961 yılında kurulan uluslararası bir sivil toplum örgütüdür. IPA amacı çocuğun temel hakkı olan oyun oynama hakkını koruyup, teşvik etmek ve geliştirmektir (<http://ipaworld.org/about-us/general-statement/>).

çocukların oyun oynamasına imkân sağlanması vurgulanmıştır. Bu çerçevede ise çocuk oyun alanlarının planlama sürecine katılması gerekliliği vurgulanmıştır.

Çocuk oyun alanlarının çocukların çevresel, bireysel ve toplumsal gelişimi bağlamında önemi kabul edilmektedir. Çocuk gelişiminde büyük bir önem taşıyan özgürce oynayabilmek, çocukların çevreyle bütünleşmesi yanı sıra çevreye ilişkin bilişsel ve kavramsal değerlere erişimini de sağlar. Çevresel yetkinlik, güven ve bağımsızlık duygusunun oluşumunu artırır (Björklid ve Nordstram, 2007). Bağımsızlık duygusu ise hareket özgürlüğüyle sağlanabilir. Çocukların mekânsal farkındalığının ve etkinliklerinin gelişiminde hareket edebilme önemli bir noktadır (Rissotto ve Tounucci, 2002). Çocukların hareket özgürlüklerinin yani serbestliklerinin kısıtlanması, onların doğal ortamla olan duygusal bağlarının da gelişimini olumsuz etkilemektedir. Evrensel ve kültürel bir olgu olan sokak oyunu çocukluğun önemli bir deneyimidir. Bu deneyim çocukların bilinçsizce çevreyle bütünleşmesini ve toplumla iletişime geçmesini sağlayan çocukluk dönemindeki en önemli iletişim şeklidir. Oysa günümüzde sokak, çeşitli açılardan tehlikeli bir yer olarak görülmektedir (Gökmen, 2013: 827). Bu nedenle günümüz çocukları daha kısıtlı alanlarda, kapalı mekânlardaki oyun alanlarında, evdeki oyunda, bilgisayar ve televizyon önünde daha çok zaman geçirmektedir. Açık alanların sunduğu birçok olanaktan habersiz ve yoksun büyümektedir.

Bu bağlamda da çocuklara yeniden sokak oyun deneyimini kazandırmak, toplumla ilişkiye geçirmek, çocukların çevresel, bireysel, toplumsal gelişimini sağlayabilmek amacıyla sokak oyun alanlarının düzenlenmesi ve tasarlanması gerekmektedir. Burada önemli olan, kent mekânının kendisinin çocukların fiziksel ve sosyal anlamda gelişimini destekleyecek biçimde düzenlenmesidir. Çocuğun bu mekânları kullanım isteği de bu mekânlardaki donatıların çeşitliliğine ve uygunluğuna bağlıdır. Çocuk oyun alanları içerisinde yer alan mekânları merak etmesi, keşfetmesi, o çevreyi anlaması, özümsemesi ve estetik değer yargıla-

rının oluşması açısından önemlidir. Bu çerçevede mekânların içindeki donatılar önem kazanmaktadır.

Çocuk oyun alanlarının fiziksel ve sosyal anlamda çocuklara uygun düşünülmemesi ve seçilen donatıların yetersizliği nedeniyle bazı alanların kullanılmadığı gözlemlenmektedir. Bu gibi sorunlar ne yazık ki plansız kentleşme sonucunda en fazla yeni yerleşim bölgelerinde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda da K.K.T.C'de en hızlı gelişen bölge olan Yeni Kent Gönyeli çalışma alanı olarak seçilmiştir. Bu amaçla alanda bulunan toplam sekiz çocuk oyun alanı analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında çocuk oyun alanları, literatür taramasına bağlı olarak geliştirilen fiziksel analiz yöntemi ve alanların kullanıcısı olan çocuklara uygulanan Kullanım Sonrası Değerlendirme Yöntemine (KSD) (Akad ve Çubukcu, 2006: 106) bağlı hazırlanan anket uygulamasıyla incelenmiştir. Analizler sonucunda ise fiziksel anlamda ve çocuk gözüyle mekânların sorunları tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak da literatür araştırmasında irdelenen çocuk oyun alanlarının gelişmiş ölkelerde, Türkiye'deki tasarım kriterleri ve alanı kullanan çocukların talepleri göz önüne alınarak öneriler üretilmiştir. Araştırma kapsamında kullanıcıların talebi, beklenti ve görüşleri dikkate alınmıştır. Bu kapsamda yapılması gerekenleri ortaya koyması çalışmaya farklılık kazandırmakta ve özgün yönünü oluşturmaktadır.

1.1 Kentsel Çocuk Oyun Alanlarının Önemi ve Tasarım Kriterleri

Günümüzde, çocukların gelişiminde çevre algısının önemi ve yetişkin bireylere göre farklılığı çeşitli bilimsel çalışmalarda ele alınmıştır. Önemli kentsel mekânlardan olan oyun alanlarının çocukta gerek çevre algısının oluşması, gerekse gelişim bağlamındaki etkileri üzerine özellikle son yıllarda çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalara bağlı olarak çocuk nüfusunun toplum nüfusuna oranı dikkate alındığında, kentsel mekânların nicelik ve nitelik bakımından yetersizliğini açıkça göstermektedir. Matthews ve Limb, (1999) göre; çocukların görme biçimlerinin, mekân kullanımlarının, mekân duygularının, çevresel korkularının ve tehlike

duygularının, demokratik sorumluluklarının, çevresel karar vermedeki ilişkilerinin yetişkinlerden farklı olduğunu ve bu konulara özen gösterilmesi gerekliliğini vurgulamaktadırlar (Matthews, H. & Limb, M., 1999; Gökmen, 2013: 828). Çevre ile ilişkileri hızla kopan günümüz çocukları içe dönmekte ve yalnızlaşmaktadır. Bu durum yapısal çevre içerisinde kendi yaş gruplarıyla paylaşabilecekleri, iletişim kurup oyun oynayabilecekleri alanların az veya yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, çocuk oyun alanları ve kent mekânları bilinçli olarak planlanmalı ve tasarlanmalıdır. Çocuk oyun alanları, ileride toplumu oluşturacak yetişkin bireylerin sağlığı açısından da bir gerekliliktir.

Bu araştırma kapsamında incelenen literatür, gelişmiş ülkeler yanı sıra Türkiye'de de uygulanmakta olan konuya ilişkin çeşitli politikalar ile oyun mekânları ve parklar gibi açık alanların çocuk gelişimindeki önemini ortaya koymaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bu tür yaklaşımlardan söz etme olanağı bulunmamaktadır. Ülkede çocuk oyun alanları kendi kendilerine ayakta durmaya çalışan metruk, boş ve genelde bakımsız kentsel mekânlardır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de kentsel gelişim politikalarında ve imar planlarının oluşum süreçlerinde önem ve öncelik verilmektedir. Bu çerçevede çeşitli yasa ve yönetmeliklerle ve/veya kentsel gelişim planlarıyla da kentsel gelişim planlarıyla bu mekânların planlanmasına ve yapılandırılmasına çalışılmaktadır. Kentsel gelişim planlarında halen birçok ülkede yeşil alan olarak bırakılan mekânlar ve kentlinin zaman içerisindeki ihtiyaçlarına bağlı olarak işlevsel değişim geçirmektedir. Bu değişim sonucunda ise yeşil alanlar, çocuk oyun alanlarına dönüştürülmeye çalışılmaktadır.

Bu çerçevede, gelişmiş ülkelerde ve Türkiye'de çocuklara ayrılan alanlar işlevsellik açısından farklı gruplarda isimlendirilmekte, ihtiyaç duyulan çocuk başına alanlar tanımlanmaktadır. Bu tanımlama sürecinde ne yazık ki mekân içerisindeki kurgularla ilgili tanımlamalar yapılmamaktadır. Türkiye'de çocuk oyun alanları, "Çocuk Bahçesi" olarak ele alınmakta, alan ihtiyaçları birçok kent planıcısına göre değişiklik göstermektedir (Uzun, 1993: 28). Amerika'da oyun alanları; çocuk bahçesi –

ilkokul birlikteliği ve ocuk bahçesi – park birlikteliği Şeklinde ele alınmıştır. İngiltere’de oyun alanları “ocuk Oyun Yeri” ve “ocuk Bahçesi” olarak iki grup altında toplanmıştır (Anon, 1998).

Türkiye’de oyun alanları genellikle binalar arasındaki küçük parsellerde ve parklar içinde yer alan boŐlukların bir bölümüne oyun elemanları yerleŐtirilmesiyle oluşturulmuştur (Akbulut ve nder: 2011, 92). ocuk oyun alanlarına ilişkin özel bir öneri geliŐtirilmemiŐ, rekreasyon amaçlı yeşil alanlar kent parkları, oyun alanları, toplu konut bahçeleri, ev bahçeleri ve rekreasyon amaçlı diğer alanlar olarak tanınlanmaktadır (etinkaya, 2014: 233). Bu alanlar yeşil alan olarak tanınlanan, içlerinde genelde sadece ağaçlandırma yapıldığı için yarı doğal yeşil alanlardır ve (etinkaya, 2014: 233) nüfus yoğunluğundan bağımsız olarak geliŐmektedir. ocuk oyun alanları kentlerde hem yeşil alan sistemine, hem de çocukların gelişimine katkıda bulunacak Şekilde düzenlenmelidir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet’inde Haziran 2012’de Şehir Planlama Dairesi tarafından hazırlanmış olan karar raporu kent çevresinde konumlanan Gönyeli, Alayköy, Hamitköy, Haspolat ve Kanlıköy bölgesini kapsamaktadır. Bu bağlamda, planlarının oluşum sürecinde yeşil alanların dağılımı belirtilmiş fakat bu yeşil alanların büyüklüğü, nitelikleri, kullanıcı ihtiyaçları ve işlevleri gibi önemli konulara yer verilmemiŐtir. (Şehir Planlama Dairesi, 2012: 94).

ocuk oyun alanlarının planlanmasında yeni kent gelişimlerinde uyulması gereken önemli ilkelerden biri de bu mekânların yaş gruplarına ve kullanıcı taleplerine göre tasarlanmasıdır. ocuk oyun alanlarının 0-12 yaş grubu çocuklar ve bu gruptaki alt gruplar için nasıl olması gerektiği tasarım sürecinde çözümlenmelidir. Bu amaçla önceki çalışmalar incelenerek fiziksel yapının ocuk sağlığı, güvenliği, eğlenebilmesi açısından nasıl olması gerektiği sorusunun yanıtı araŐtırılmıŐtır. Bu mekânların çocukların ihtiyaçlarına yönelik tasarlanması ve onlar için çekici olması gerekmektedir. Bu bağlamda başlıca tasarım kriterlerine uygun, güvenli, doğru malzeme seçimi yapılmış, yaş gruplarına uygun, fonksi-

yonel, konforlu ve düzenli olarak bakımı yapılan alanlar gereksinimleri karşılayabilmektedir.

- *Güvenlik*; Çocuk oyun alanında kullanılacak her türlü donatı ve malzemenin çocuklara zarar vermeyecek şekilde seçilmesi, konumlanması ve alan çevresinin de çocukların güvenli bir şekilde mekânda zaman geçirebilmesini sağlamak amacıyla korunaklı olması (alçak duvarlar, korkuluklar ve/veya farklı bitki elemanları vb. gibi elemanlarla çevrelenmesi) gerekmektedir (Korkmaz, online).

- *Malzeme Seçimi*; Oyun alanlarındaki kazaların %60'ının düşme sonucu olduğu belirtilmektedir (CPSC, 1990). %40 ise hareket halindeki bir elemana ve/veya başka bir çocuğa çarpma, keskin köşelerin, çıkıntılı metal aksam ve bağlantı noktalarının yaralamaları ile oluşmaktadır. Hatalı donanım, uygun olmayan zemin ve dikkatsiz davranışlar bu tehlikelere neden olan ana faktörlerdir. Oyun alanlarında çocukların tehlikeye ne kadar açık oldukları ve en büyük tehlikenin düşmelere dayalı olduğu vurgulanmaktadır (CPSC, 1990). Bu bağlamda çocuk oyun alanlarında yumuşak zemin (darbeyi azaltıcı malzeme olarak toprak, kum, çim alanlar, kauçuk vb. gibi) malzemeler kullanılmalıdır. Bu malzemeler çocukların düşmelerindeki kazaları en aza indirgeme özelliğine sahiptir. Çocuk oyuncaklarında ise sert sivri köşeli, metal aksamli tasarımlar kullanılmamalı, malzeme olarak da doğal, yumuşak malzeme (doğal ahşap, plastik vb. gibi) tercih edilmelidir.

- *Yaş Gruplarına Göre Tasarım*; Oyun alanları içinde yer verilecek donatıların yaş gruplarına göre çocukların ihtiyaçları belirlendikten sonra mekâna yerleştirilmesi gerekmektedir. 2-6 yaş grubu çocukların motor becerilerinin 6-12 yaş grubuna göre daha farklı olduğunu araştırmalar ortaya koymuştur. 2-6 yaş grubu için daha az tehlike yaratacak ve daha küçük boyutlarda oyun araçları seçilmeli ve ebeveynlerin kontrolü sağlanabilmelidir. 6-12 yaş grubu için saklanma-bulma, mekân duygusunu geliştiren minyatür ev ve benzeri oyun elemanları oluşturulabilir. Bu doğrultuda özel amaçla bitkilendirme yapılabilir, örneğin bitki labirentleri oluşturularak yön bulma kabiliyetleri geliştirilebilir. Su ile ilişkili

oyunlar, küçük göletler, havuzlar, kum havuzları yanı sıra kum, su, kil vb. gibi kolay Şekil verilebilen malzemeler kullanılıp basit objeler yapmaya yönlendirilebilir. Buna bağlı olarak da çocukların hayal gleri harekete geçirebilirler. Oyun alanlarında özellikle 6-12 yaş grubu çocuklar için oturup konuŐma, resim yapma vb. gibi amaçlarla kullanılabilir, uygun ölçülerde oturma elemanları ve masalar kullanılarak oturma, dinlenme ve faaliyet mekânları tasarlanabilir (Korkmaz, online). Ebeveynler için ise çocuklarını izleyebilecekleri ve ihtiyaçlarını giderebilecekleri, ıslak hacimler oturma birimleri ve yürüyüş alanları dŐnlmelidir.

- *İŞlevsellik* açısından alanda kullanılacak olan tüm donatıların kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik olması gerekmektedir. Tüm yaş gruplarına uygun olarak ıslak hacimler (wc, lavabo, küçük mutfak, eŐme vb. gibi), aydınlatma elemanları, çöp kutuları, kantin ve/veya kafe dŐnlmeli, alan içerisinde uygun yerlere konumlandırılmalıdır. Tüm donatıların iŐlevsellikleri yanı sıra ergonomik olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

- *Konfor* açısından alanların kullanıcıları olan bireylerin rahatlığını, keyif almasını sağlamalıdır. Tüm donatı elemanlarının, bitki elemanlarının, ihtiyaçlarını giderebilecekleri mekânların dŐnlerek tasarlanması gerekmektedir.

- *Bakım* ise yukarıdaki tüm kriterlerin devamlılığı için çok önemlidir. Tasarlanan mekânların hayatta kalabilmesi için bölgesel, iklimsel özelliklere de bağlı olarak belli aralıklarla bakımlarının yapılması gerekmektedir. Alanlar içerisinde konumlanan kırılan, yıpranan donatıların belli aralıklarla kontrol edilmesi, değiştirilmesine ve/veya tamir edilmesine ihtiyaç vardır.

Tasarlanan mekânların işlevleri doğrultusunda kullanılmaları önemlidir. ocuk oyun alanlarının kullanımlarının sürdürülebilir olması ise alanda çalıŐacak bireylerin yerel yönetimler tarafından belli aralıklarda denetlenmesi ve eğitim verilmesiyle de sağlanabilir. Çalışma kapsamında fiziksel analiz yöntemiyle incelenen bölgedeki ocuk oyun alanları bu çerçevede araŐtırılmıŐ ve kullanıcıların kullanım sonrası memnuniyeti bu kapsamda sorgulanmıŐtır.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırmanın materyalini yeni gelişmekte olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Gönyeli Yeni Kent Bölgesinde konumlanan tüm çocuk oyun alanları oluşturmaktadır. Bölgede sekiz farklı sokakta, sekiz adet çocuk oyun alanı bulunmaktadır. Yeni Kent Gönyeli bölgesi hızlı gelişmekte olan bir yerleşim alanı olması ve alanda yapılan incelemeler sonucunda kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap veremeyen çocuk oyun alanlarının varlığı nedeniyle çalışma alanı olarak seçilmiştir. Çalışmanın sonucunda elde edilecek veriler ve öneriler Kuzey Kıbrıs'ta gelişmekte olacak yeni yerleşimlere kaynak oluşturabilecektir.

Bu çalışmada veri toplama, fiziksel analiz ve Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD) yöntemi kullanılmıştır. Yöntem kapsamında, mekân kullanıcılarının görüşlerinin de tasarım ve inşaat aşamalarını yönlendirebilmesi için geliştirilmiş önemli bir araç olan yönteme dayalı anket uygulanmıştır. KSD tasarlanan mekânlarda, mekânın kullanıcıları ile mekân arasındaki ilişki üzerine odaklanır ve tasarım kriterlerinin mekânın uygulama aşamasından sonraki işlevselliğini sağlamaya çalışır (Akad ve Çubukçu, 2006: 105). Bu kapsamda yapılmış olan birçok araştırma bulunmaktadır. 2000'li yılların başına dek tüm dünyada 50.000'den fazla KSD çalışması yapılmıştır (Bechtel ve Churchman, 2002). KSD 1960-70 yıllarında fiziksel çevre ile insan davranışını inceleyen disiplinlerce geliştirilmiştir (Bechtel, 1997; Bechtel ve Churchman, 2002). KSD çalışmalarının en çok kullanıldığı alanlar, oyun parkları, hayvanat bahçeleri gibi mekânlardır (Bechtel, 1997).

KSD yöntemi Türkiye'de 2000 sonrasında kullanılmaya başlanmıştır. Üniversitelerce KSD yöntemi kullanılarak bazı araştırmalar yapılmıştır. Kadıköy iskele meydanı ve yakın çevresinin (Kılıç, 2001), Beşiktaş semtinin (Korkmaz, 2001), toplu konut alanlarının (Karagenc, 2001), spastik çocukların rehabilitasyon ve eğitim mekânlarının (Gürcan, 2002) kullanıcılar tarafından değerlendirilmesi çalışmaları, Türkiye'de yapılan akademik

araştırmalardan bazılandır. İster açık alanda, ister kapalı alanda kullanıcı gözüyle yapılacak mekân değerlendirmeleri; (1) mevcut mekânların şartların elverdiği oranda düzeltmesini ve (2) gelecekte yapılacak yeni alanların tasarım kriterlerinin kullanıcı odaklı belirlenmesini sağlayabilmektedir (Akad ve ubuku, 2006: 106). Kuzey Kıbrıs'ta bu yönteme dayalı hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır. KSD yönteminin bu araştırmada kullanılmasının başlıca nedeni ocuk oyun alanlarının ada genelinde kullanışsız, işlevsiz ve ilkesiz biçimde yapımının devam etmesidir.

Kentteki nüfus ile ilgili bilgiler Devlet Planlama rgt yayınlarından, imar ile ilgili veriler şehir Planlama Dairesinden ve Gönyeli Belediyesinden elde edilmiştir. Gönyeli Yeni Kent bölgesinde 101 sokakta (Gönyeli Belediyesi, 2015) sekiz adet ocuk oyun alanı bulunmaktadır. Çalışma kapsamında tüm ocuk oyun alanları incelenerek fiziksel analizler yapılmış ve bu mekânların kullanıcılarına anket uygulanmıştır. KSD yönteminin bu araştırmada kullanılmasının başlıca nedeni ocuk oyun alanlarının ada genelinde kullanıcılarının talepleri düşünülmeden, kullanışsız, işlevsiz ve ilkesiz biçimde yapımının devam etmesidir. Bu bağlamda da, geliştirilen anket kapsamında her ocuk oyun alanı için kullanıcısı olan rastgele seçilmiş beş çocuğa anket yapılmıştır. Sekiz ocuk oyun alanını kullanan toplam kırk çocuğa anket uygulanmıştır. Araştırma kapsamında uygulanan ankette ocuk oyun alanlarını kullanan 0-12 yaş gruplarındaki çocuklara uygulanmıştır. KSD yöntemine bağlı geliştirilen anket kapsamında, öncelikle kullanıcıların yaş grupları, mekânın işlevselliği, içerisinde kullanılan zemin ve donatı malzeme seçiminin değerlendirilmesi, alanın bakım ve güvenliğinin ortaya çıkarılabilecek, çocukların anlayabileceği nitelikteki sorular hazırlanmıştır. Sorular kapalı uçlu olarak hazırlanmıştır. Başka bir deyişle, cevaplamalarının daha kolay olacağı düşüncesiyle önceden belirlenen cevap seçenekleri sorularla birlikte çocuklara yneltirmiştir.

Fiziksel analizler sekiz adet ocuk oyun alanının 0-12 yaş grubunun ihtiyaçlarını, ocuk oyun alanlarına ilişkin tasarım kriterlerine bağlı olarak karşılayıp, karşılayamadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Kulla-

nım Sonrası Değerlendirme Yöntemi (KSD) temel alınarak hazırlanan anket uygulaması ise çocuk oyun alanlarının mevcut durumu yanı sıra olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya çıkartılmasını hedeflenmektedir. Buna bağlı olarak çocuk oyun alanlarının bulunduğu sokakta yaşayan çocuklara uygulanmıştır.

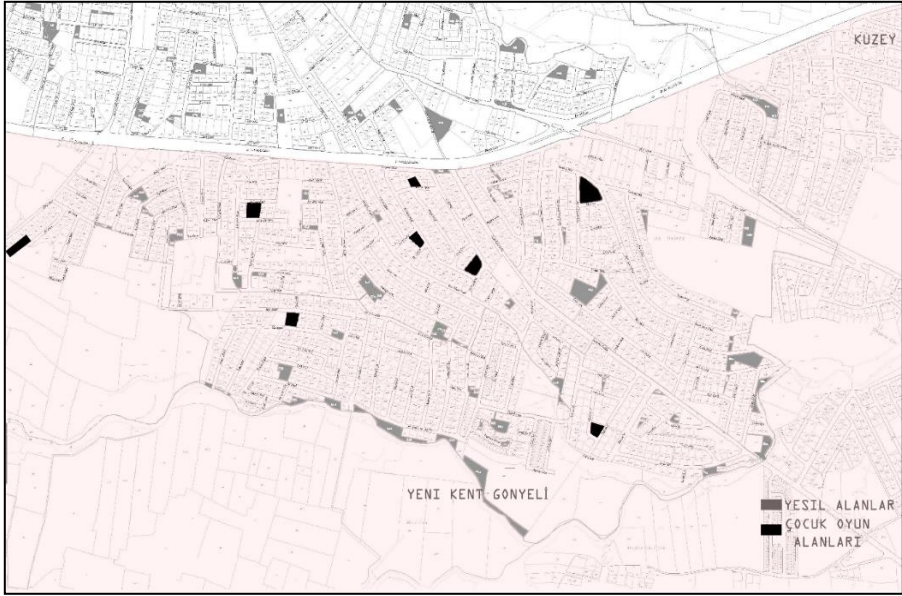
Fiziksel analiz ve anket uygulamaları sonucunda ise mevcut çocuk oyun alanlarının kentsel bağlamda yeterliliği, kullanımı, sorunları ve çocuk oyun alanlarının iyileştirilmesi yönünde bazı çözüm önerileri oluşturulmuştur.

3. Bulgular ve Değerlendirme

Gönyeli Kıbrıs'ta Lefkoşa ile birleşik olan bir kenttir. Gönyeli Yeni Kent bölgesi kentin yeni yapılaşma alanıdır. Lefkoşa, Gönyeli için coğrafi konum yer koordinatları; Enlem: 35° 10' 0" N, Boylam: 33° 22' 0" arasında yer alır (Lefkoşa Şehir Haritası, 2011). Gönyeli kent merkezi 18.886.195, Yeni Kent bölgesi ise 5.487.995 m² alana sahiptir. Yeni kent Gönyeli bölgesinde 101 sokak bulunmaktadır (Gönyeli Belediyesi, 2015). 2011 nüfus sayımına göre bölgenin toplam nüfusu 17277, Yeni Kent bölgesi nüfusu ise 5374'tür (DPÖ, 2015a), Bölgede 2011 konut ve nüfus sayımına göre 1770 konut bulunmaktadır (DPÖ, 2015b).

Çalışma alanı olarak seçilen Yeni Kent bölgesi son 10 yıl içinde hızlı nüfus artışının ve modern yapılaşmanın yaşandığı alandır. Modern yapılaşmanın artışına bağlı olarak bölgede sosyal ve kültürel yatırımlar artmıştır. Buna bağlı olarak yerleşim talebi artmış ve konut-arsa değerleri oldukça yükselmiştir. Bölge halkının eğitim ve ekonomik düzeyleri oldukça yüksek ve yerleşim alanındaki konutların çoğu villa ve modern 3-4 katlı apartmanlardır. Konutların modernliğine rağmen tasarlanmamış gelişimle başlayan kentsel büyümeye bağlı olarak kentsel mekânların (yeşil alan, park, çocuk oyun alanı... vb.) yetersizliği görülmektedir. Bu önemli konunun imar faaliyetlerinde gereğince düşünülmediği yeşil alanların ve bitkisel dokunun azlığından anlaşılmaktadır. Lefkoşa imar

planı kapsamında arazi parselasyon sürecinde %10 yeşil alan bırakılması gerekli olduğu belirtilmiştir (Şehir Planlama Dairesi, 2012). Kentsel mekânın önemli bir parçası olan çocuk oyun alanları ile ilgili bir tanımlama yapılmamıştır. Yeni Kent Bölgesinde toplam 57 yeşil alan bulunmaktadır (Gönyeli Belediyesi, 2015). Bu alanların yerel yönetim tarafından sekizi çocuk oyun alanı olarak düzenlenmiştir. Bu verilere göre çocuk oyun alanları nicelik ve nitelik olarak bölge ölçüsüne göre yetersiz kalmaktadır.

Harita 1. Yeni Kent Gönyeli Bölgesinde Konumlanan Yeşil Alan ve Çocuk Oyun Alanlarının Dağılımını Gösteren Harita

Çocuk oyun alanlarının nitelik ve nicelik açısından irdelenebilmesi için mevcut sekiz adet park için ayrı ayrı analiz yapılmıştır. Fiziksel analiz ve anket kapsamında söz konusu çocuk oyun alanlarında güvenlik, malzeme seçimi, yaş gruplarına uyum, işlevsellik konfor ve bakım koşulları bağlamında yapılan fiziksel analizler ve anket çalışmalarından elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir (Ek Tablo 1).

Güvenlik Açısından Değerlendirme; Gönyeli Yeni Kent bölgesinde çocuk oyun alanlarında yapılan fiziksel analiz ve kullanıcı anketlerinin değerlendirilmesi sonucunda Soylu Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanının diğerlerine göre daha güvenli olduğu ortaya çıkmıştır (Grafik 1). Soylu Sokak'taki çocuk oyun alanının en güvenli oyun alanı olarak bulunmasındaki başlıca nedenler; oyun alanındaki donatı malzemelerinin, zemin kaplamasının uygunluğu, oturma alanlarının ebeveynlerin çocukları kontrol edebileceği şekilde konumlanması ve alanın bakımının düzenli olarak yapılmasıdır. Güvenliği sadece çocuk oyun alanlarının etrafının korunaklı tasarlanmasıyla sağlamak mümkün değildir. Çamlıca Sokak'ta ve Çiçek Özü Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanları çitle çevrili (korunaklı) alanları içerisinde bulunan bazı istasyonu, trafo elemanları ve bakımsız olmasından dolayı güvensiz alanlardır. Kümeevler Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanında ise, oyun alanındaki zemin kaplama malzemesinin uygun olmasına karşın çocuk oyun alanının çevresindeki trafo, alanın bakımsızlığı, sınırlarının korunaklı olmaması ve alan içerisinde bulunan süs havuzunun tehlikelere yol açabilecek şekilde tasarlanmış olması nedeniyle güvenlik açısından zayıf bulunmuştur (Şekil 1).

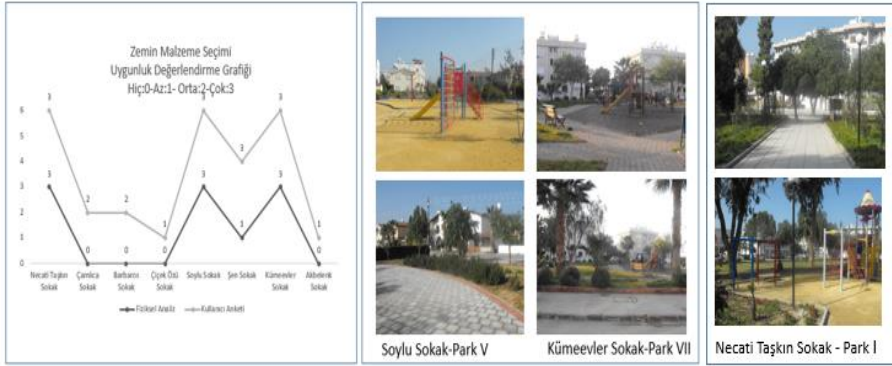

Grafik 1. Güvenlik Açısından Değerlendirilme Sonuçlarını Gösteren Grafik ve En Güvenli Çocuk Oyun Alanı

Zemin Malzeme Seçimi; Gönyeli Yeni Kent bölgesinde konumlanan çocuk oyun alanları arasında zemin malzemesi bakımından fiziksel analizde en başarılı bulunanlar Necati Taşkın Sokak, Soylu Sokak ve Kümeevler Sokak'taki çocuk oyun alanlarıdır (Grafik 2). Oyun donatılarının yerleşmiş olduğu alanlarda Necati Taşkın Sokak ve Soylu Sokak'ta kum, Kümeevler Sokak'ta ise kauçuk zemin malzemesi kullanılmıştır. Kullanıcılar açısından ise Necati Taşkın Sokak, Soylu Sokak, Kümeevler Sokak ve Şen Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanları zemin malzemesi bakımından uygun bulunmuştur (Grafik 2-Şekil 2). Fiziksel analiz ve kullanıcı anketlerinde farklı oyun alanlarının belirtilmesinin nedeni kullanıcıların sadece oyun donatılarının yerleştirilmiş olduğu alana, fiziksel analizde ise tüm çocuk oyun alanının zeminine göre değerlendirilmesidir. Zemin

malzeme seçimi Grafik 2'de görüldüğü gibi; Çamlıca Sokak, Barbaros Sokak, Çiçek Özü Sokak ve Akbelenk Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanlarının zemin malzemesi kum olarak kullanılmıştır. Çocuk oyun alanlarının bakımsızlığı nedeniyle kumlar dağılmış ve bazı alanlarda zemin sertleşmiştir bu bakımdan bu oyun alanları değerlendirme aşamasında en zayıf alanlar olarak belirlenmiştir (Şekil 3).

Grafik 2. Zemin Malzemesi Açısından Değerlendirme Sonuçlarını Gösteren Grafik ve En Başarılı Bulunan Çocuk Oyun Alanları

Şekil 2. Zemin Malzemesi Kullanıcı Açısından Uygun Bulunan Çocuk Oyun Alanı

Œekil 3. Zemin Malzemesi Açısından Zayıf Bulunan ocuk Oyun Alanları

Donatı Malzeme Seçimi; Gönyeli Yeni Kent bölgesinde bulunan ocuk oyun alanları arasında fiziksel analizlerde en baŒarılı Soylu Sokak'taki oyun alanı bulunmuŒtur. Kullanıcı anketinde ise Soylu Sokak ve Necati TaŒkın Sokak'taki alanların baŒarılı olarak tasarlandığını belirtilmiŒtir. Kullanıcılar donatı olarak sadece ocuk oyun elemanlarını, fiziksel analizde ise mekân içerisindeki tüm donatıların malzeme uygunluğuna göre değerlendirmesi yapılmıŒtır. Bu erevede, Necati TaŒkın Sokak'taki ocuk oyun alanının baŒarılı olmadığını ortaya ıkmıŒtır. Kullanıcıların grŒlerine göre Soylu Sokak ve Necati TaŒkın Sokak'ta bulunan ocuk oyun alanlarındaki oyun elemanlarının plastik malzemeden retilmiŒ olması en uygun donatı malzemesine sahip olarak görülmesinin nedeni- dir. Fiziksel analiz ve anket sonuçlarının birlikte değerlendirilmesine bağlı olarak ise, Barbaros Sokak ve Akbelenk Sokak'taki ocuk oyun alanları, oyun aletleri, çöp kutuları, oturma elemanları ve diğer dıŒ mekân mobilyaları gibi donatı elemanları bakımından kullanılan malzemelerin alanlar için uygun bulunmamıŒtır. amlıca Sokak'taki ocuk oyun alanında ise çöp sepeti bulunmamaktadır. Bu nedenlerle de üç ocuk oyun alanı donatı malzeme seçimi bakımından zayıf olarak tespit edilmiŒtir (Œekil 4).

Grafik 3. Donatı Malzemesi Açısından Değerlendirilme Sonuçlarını Gösteren Grafik ve En Başarılı Bulunan Çocuk Oyun Alanları

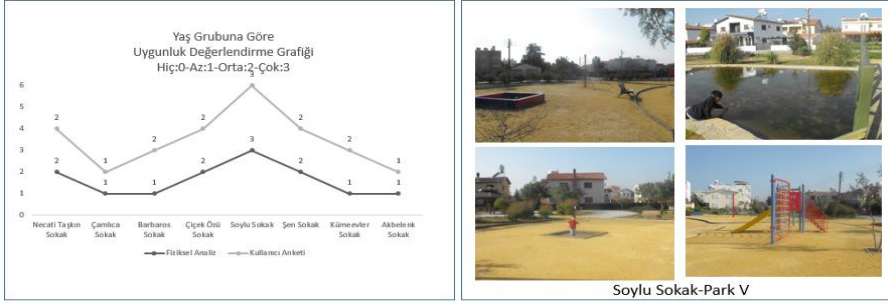

Şekil 4. Donatı Malzemesi Açısından Zayıf Bulunan Çocuk Oyun Alanları

Yaş gruplarına göre alanın tasarlanıp, tasarlanmadığını ortaya çıkarmak amacıyla uygulanan fiziksel analiz ve anket sonucunda Soylu Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanının çok başarılı bulunduğu görülmektedir. Alanın 2-12 yaş grubundaki çocukların zaman geçirebilecekleri mekânlara sahip olması alanın başarılı bulunmasının başlıca nedenidir. 2-6 yaş grubu çocuklar için daha küçük boyutlarda oyun donatıları kullanılmış, ebeveynler için mekânda yer verilen oturma grupları çocukların denetlenmesine olanak vermiştir. 6-12 yaş grubu çocuklar için gizlenme mekânları, tırmanma elemanları, balık havuzu ve kum havuzu olması da

mekânın başarısını artıran etkenlerdir. Fiziksel açıdan yapılan analizde Necati Taşkın Sokak'taki çocuk oyun alanı yaş gruplarına göre uygun olmasına rağmen, az sayıda oyun elemanı kullanılmış olması kullanıcılar açısından başarısını düşürmektedir. Öte yandan, bölgede analiz edilen Çamlıca Sokak, Barbaros Sokak, Kümeevler Sokak ve Akbelenk Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanları oyun donatılarının yetersizliği ve yaş gruplarına göre uygun olmaması nedeniyle başarısız bulunmuştur (Şekil 5).

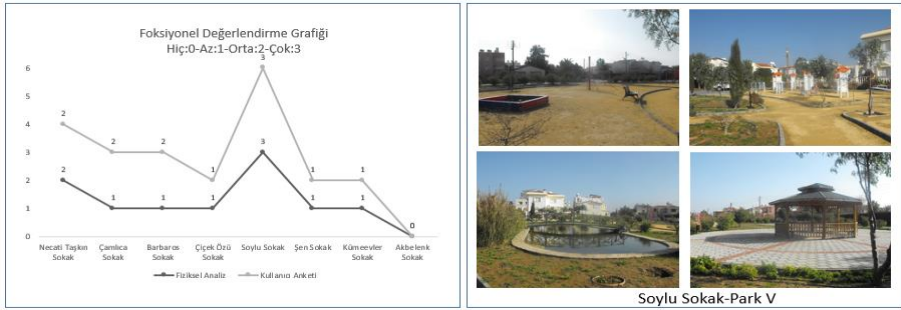
Grafik 4. Yaş Grupları Açısından Değerlendirilme Sonuçlarını Gösteren Grafik ve En Başarılı Bulunan Soylu Sokak'taki Çocuk Oyun Alanı

Şekil 5. Yaş Grupları Açısından En Zayıf Donatıya Sahip Çocuk Oyun Alanları

İşlevselliğe göre değerlendirildiğinde ise hem fiziksel analiz, hem de anket uygulaması Soylu Sokak'taki çocuk oyun alanının en işlevsel oyun alanı olduğunu göstermiştir. Alanın yaş gruplarına göre tasarlanmış olması, diğer alanlara göre daha çok aktiviteye yer verilmesi, ebeveynler için gölgelik alanlar, oturma grupları, dış mekân mobilyaları yanı sıra çöp kutuları, aydınlatma elemanları ve donatıların uygun yerleştirilmesi nedeniyle işlevsel açıdan başarılı olarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda işlevsellik açısından Akbelenk Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanı donatı yetersizliği, ihtiyaca yönelik alanların bulunmaması ve bakımsızlığı nedeniyle en zayıf alan olarak saptanmıştır (Şekil 6).

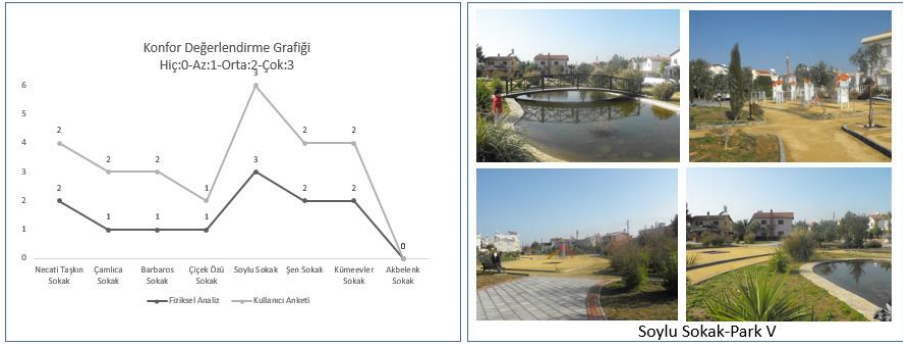

Grafik 5. İşlevsellik Açısından Değerlendirme Sonuçlarını Gösteren Grafik ve En Başarılı Bulunan Soylu Sokak'taki Çocuk Oyun Alanı

Şekil 6. İşlevsellik Açısından En Zayıf Donatıya Sahip Akbelenk Sokak'taki Çocuk Oyun Alanı

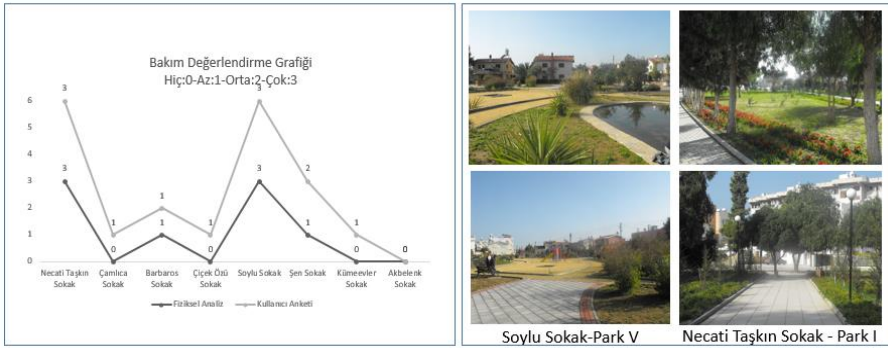
Konfor açısından değerlendirmenin sonucunda yine Soylu Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanı rahat, güvenli, fazla donatıya sahip ve ihtiyaca yönelik mekânların düşünüldüğü bir alandır. Bu çerçevede, en fazla konforlu zaman geçirilebilecek alan olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, Grafik 6' da görüldüğü üzere Akbelenk Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanı donatı yetersizliği, düzensizliği, dağınık konumlanması ve ihtiyaçların düşünülmemiş olduğu görülmektedir. Bu düzensiz yapılanmaya bağlı olarak, ebeveynlerin çocukları kontrol etmesini zorlaştırmaktadır. Alan içerisinde oturma elemanlarının gerek estetik, gerekse ergonomik yönden uygunsuzluğu ve bakımsızlığı görülmektedir. Bu nedenler sonucunda Akbelenk Sokak'taki çocuk oyun alanı konfor açısından en zayıf nitelikteki çocuk oyun alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 6).

Grafik 6. Konfor Açısından Değerlendirilme Sonuçlarını Gösteren Grafik ve En Başarılı Bulunan Soylu Sokak'taki Çocuk Oyun Alanı

Bakım; değerlendirme sonucunda ne yazık ki birçok çocuk oyun alanının bakımlı olmadığını ortaya çıkartılmıştır. Kendi içlerinde değerlendirildikleri zaman ise Necati Taşkın Sokak ve Soylu Sokak'taki çocuk oyun alanları her iki analizde de en bakımlı çocuk oyun alanları olarak saptanmıştır. Bu alanların yeni ve daha bilinçli tasarlanmış olmaları diğer çocuk oyun alanlarına göre daha başarılı bulunmalarında etkindir. Grafik 7. de görüldüğü gibi; Çamlıca Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanında çöp kutusunun bulunmadığı, Çiçek Özü Sokak, Kümeevler Sokak

ve Akbelenk Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanlarının düzenli olarak çöplerinin toplanmadığı, mevsimsel bitki temizliğinin ve gerekli bakımın yapılmadığı görülmektedir. Kırılan, bozulan donatıların değiştirilmediği tespit edilmiştir. Bu sorunlara ek olarak çocuk oyun alanı içerisindeki süs havuzunun kullanılmaması ve temizlenmemesi sonucu oluşturduğu görsel kirlilik yanında çeşitli haşereler için yaşam ortamı sağladığı görülmektedir. Bu nedenlerle de dört çocuk oyun alanı bakımsız alanlar olarak saptanmıştır (Şekil 7).

Grafik 7. Bakım Açısından Değerlendirilme Sonuçlarını Gösteren Grafik ve En Başarılı Bulunan Çocuk Oyun Alanları

Şekil 7. Bakım Açısından En Zayıf Bulunan Çocuk Oyun Alanları

Gönyeli Yeni kent bölgesinde bulunan toplam sekiz ocuk oyun alanında yapılan fiziksel analizler ve uygulanan kullanıcı anketlerinin değerlendirmesi sonucunda Necati Taşkın Sokak ve Soylu Sokak'ta bulunan ocuk oyun alanlarının diğer alanlara göre daha güvenilir olduğu ortaya çıkmıştır. Bu alanlarının daha başarılı olmasının nedeni ise; yaş gruplarına göre daha uyumlu, zemin-donatı malzeme seçimi bakımından daha uygun, işlevsel, konforlu ve bakımlı olmasıdır. Bu çerçevede, literatür taramasında açıklanan tasarım kriterlerine bağlı olarak ocuk oyun alanları incelenmiş ve ortaya çıkartılan bulgular sonucunda çözüm nerileri üretilmiştir.

4. neriler

ocuk oyun alanları, ihtiyaçlar doğrultusunda iyi dşnlerek tasarlanması gereken kentsel mekânlardır. Bu amaçla yapılmış olan çalışmalardan ve kabul edilmiş ilkelerden yararlanılarak güvenlik, malzeme seçimi, yaş gruplarına uyum, işlevsellik, konfor, bakım koşulları ayrıntılı olarak araştırılmalı ve mekânlar bu doğrultuda tasarlanmalıdır. Bu çalışmaya ilişkin öneriler alanda yürütülen analiz, gözlem ve değerlendirmelere göre yapılmıştır.

Güvenlik ve Malzeme Seçimi: ocuk oyun alanlarının ayırıcı korunaklı (korkuluk, it vb.) tasarlanması araç trafiğiyle olan bağlantısı kesilmelidir. Seçilen oyun elemanları çocuklara zarar vermemesi için yumuşak, doğal (ahşap, plastik bazlı vb.) gibi malzemelerden olmalıdır. Yaralanmaları önlemek amacıyla alanda yer verilecek zemin kaplama (kum, kauçuk vb.) ve donatı elemanları için yumuşak uygun malzemeler kullanılmalıdır. ocuk oyun alanlarında yer verilecek kum havuzu ve süs havuzu gibi donatıların tasarımında hijyen ve güvenlik konuları öncelikli olarak dşnlmelidir. Kullanıcılarının güvenliği açısından bu alanlarda alarm, kamera, güvenlik görevlisi gibi önlemlerinin bulunması faydalı olacaktır. Elektrik trafolarının, su kuyularının, baz istasyonlarının ocuk oyun alanlarından uzakta olması gerekmektedir.

Yaş Gruplarına Uyumlu Tasarım: Çocuk oyun alanlarında kullanılacak elemanların yaş gruplarına göre farklı bölümlere yerleştirilmesi gerekmektedir. 2-6 yaş grubu için tehlikesiz ve daha küçük boyutlarda oyun elemanları seçilmelidir. 6-12 yaş grubu için kendilerine özel alanlar, gizlenme, saklanma, gibi oyunlar oynayaabilecekleri, küçük göletler, balık havuzları, birlikte oyun oynayabilecekleri, resim yapabilecekleri masalar ve oturma elemanları kullanılarak oturma ve dinlenme mekânları oluşturulmalıdır.

İşlevsellik: Çocuk oyun elemanlarının, mobilyalarının ve mekânda kullanılacak aydınlatma elemanları, ıslak hacimler (wc, lavabo, küçük mutfak, çeşme), kantin ve/veya kafe, çöp kutuları vb. tüm diğer donatıların yaş grupların göre ergonomik olarak seçilmesi ve konumlandırılması gerekmektedir. Alanın tasarım aşamasında, çocukların ebeveynleri tarafından izlenebilmesi amacıyla oturma alanları her noktayı görebilecek şekilde kurgulanmalıdır.

Konfor: Çocuk oyun alanındaki tüm donatılar kullanıcıların rahatlığı ve ihtiyacı düşünülerek seçilip, yerleştirilmelidir.

Bakım: Oyun alanlarında düzenli temizlik yapılmalı ve çöpler toplanmalıdır. Çocuk oyun elemanları ve mobilyaları düzenli olarak denetlenmelidir. Alanların içerisinde konumlanan kırılan, yıpranan parçalar değiştirilmeli veya onarılmalıdır. Kum havuzlarının çocukların sağlığını korumak amacıyla yerel yönetimler ve/veya alanda görevli olarak bulunan kişiler tarafından geceleri kapatılması gerekmektedir. Süs havuzlarının bakımı düzenli yapılmalıdır. Periyodik denetimlerin ve bakımların çocuk oyun alanlarının bağlı bulunduğu yerel yönetim ve/veya ilgili kuruluşlar tarafından yapılması gerekmektedir.

5. Sonuç

Yeni yerleşim alanlarında kentsel mekânların planlanması, yalnızca mekânsal yer belirleme ile sınırlı kalmamalıdır. Tasarım kararları kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda şekillenmelidir. Bu çerçevede kent

düzeyinde hizmet veren mekânların kentte yaşayan bireylerin ihtiyaçları dikkate alınarak düzenlenmesi gerekmektedir. Özellikle kullanıcısı çocuk olan alanların tasarımı, kullanıcı yapısına paralel bir anlayışla gerçekleşmelidir. Kent mekânı çocuğun hayal gücünü kısıtlamayacak aksine güçlendirecek şekilde düşünölmelidir. Bu çerçevede, geleceğe ilişkin düşler kurmasını, bu düşlerini gerçekleştirmek için gereksinim duyduğu güveni ve bilinci aşılacak, çocuğun ileride kendisini kente ait bir birey olarak hissetme duygusunu güçlendirecek, kısaca çocuk gelişimi için gerekli olan bütün değerleri içerecek bir mimari düzene sahip olmalıdır (Biol, 2009: 13). Mekânın mimarisinin ve peyzaj tasarımının çocuğun dünyasına çeşitlilik, renk ve değişim katabilmesi gerekmektedir. Buna göre, çocuk oyun alanları ve elemanlarının kullanıcılarına uygun olarak seçilmesi ve iyi düşünölerek yerleştirlmesi gerekmektedir.

Günümüzde, imar planlarında yeşil alan olarak ayrılan kent mekânları daha sonra çocuk oyun alanlarına ve parklara dönüştürölmekte, plan sürecinde gereken önem, hassasiyet gösterilmemektedir. Bu çerçevede, tasarımlar kontrolsüz, bilinçsiz şekilde hayata geçirilmektedir. Yeni gelişim bölgeleri için hazırlanan imar planlarında çocuk oyun alanları bölgedeki nüfusa ve yapı karakterine göre önceden belirlenmeli ve gerekli alanlar ayrılmalıdır. Bu alanların kent içerisinde nüfus yoğunluğuna bağlı olarak dengeli ve homojen olarak dağılması gerekmektedir

Yeni Kent Gönyeli 'de sekiz adet çocuk oyun alanı bulunmaktadır. Bu sayının bölge nüfusu düşünöldüğünde yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Çocuk oyun alanlarına ilişkin imar planlarında gerekli yasal ve yönetsel düzenlemelerin bulunmadığı araştırma sürecinde ortaya çıkartılmıştır. İmar planlarında yeşil alan olarak ayrılan alanlarda, talepler doğrultusunda ve biraz da politik nedenlerle yerel yönetimler tarafından gerekli kriterler dikkate alınmaksızın çocuk oyun alanlarına yer verildiği görölmektedir.

Çocuk oyun alanlarında kullanılan donatı elemanları genellikle yetersiz ve son derece bakımsızdır. Kırılmış, yıpranmış, eskimiş, bakımsız, paslanmış elemanlar çocuklar için tehlike oluşturmaktadır. Kullanım açısın-

dan güvenli olmayan çocuk oyun alanları doğal olarak kullanıcılar tarafından tercih edilmemektedir. Soylu Sokak'ta bulunan çocuk oyun alanının bu açılardan en iyi durumda olduğu fiziksel değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkmış ve kullanıcı tercihleri de bu sonucu desteklemiştir.

Çocuk oyun alanlarında kullanılan donatıların seçiminde ve alanda konumlandırılmalarına ilişkin tasarımlarda yaş gruplarının yeterince dikkate alınmadığı görülmektedir. Çocuk oyun alanlarında yer verilen donatıların genelde 3-9 yaş grubunun kullanımına uygun olduğu alanda yapılan çalışmalar sırasında belirlenmiştir. Önemli tasarım kriterlerinden olan güvenlik konusunda ise önemli eksiklikler saptanmıştır. Çocuk oyun alanlarının çevre ilişkileri bağlamında yeterince korunaklı olmadıkları gözlemlenmiştir. Sekiz parktan sadece birinin (Çamlıca Sokak'ta) konumlanan alanının korunaklı olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, Çocuk oyun alanlarının güvenliğinin yeniden düşünülmesi ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Oyun elemanlarının, oturma gruplarının gerek malzeme seçimi, gerekse ergonomik yapısının kullanıcıları olan çocukların fiziksel yapısına ve ergonomisine uygun seçilmediği gözlemlenmiştir. Bu durum çocukların gelişimine olumsuz etkide bulunmakta ve yaralanmalara sebep olabilmektedir. Alanların içerisinde gerek çocukların, gerekse ebeveynlerinin ihtiyaçlarını gidereceği ıslak hacim (wc, lavabo, küçük mutfak, çeşme), kantin ve/veya kafe gibi mekânlar bulunmamakta veya kapalı durmaktadır. Bu nedenle de, alanlarda uzun süreli vakit geçirilememekte ve alanlar kullanılmamaktadır.

Yapılan fiziksel analiz ve anket çalışması sonucunda da, oyun alanlarının kabul edilmiş standartlara ve tasarım kriterlerine uymadıkları görülmüştür. Genel olarak alanların, güvensiz, ihtiyaçlara yönelik düşünülmemiş, tasarlanmamış olduğu, bakımsız, yetersiz oyun donatıları, kent mobilyaları barındırması ve işlevsel olmadıkları saptanmıştır.

Çocuk oyun alanlarının işlevsel, sürdürülebilir olmasını sağlamak amacıyla, yapılmış olan araştırma sonuçları göz önüne alınarak, kentsel yeşil alan planlamasında çocuk oyun alanlarının önemi vurgulanmaktadır. Yerel yönetim ve devlet politikalarında çocuk oyun alanlarına gere-

ken önem verilmeli ve çocukların beklentilerine cevap verecek oyun alanları nicelik ve nitelik olarak arttırılmalıdır.

Sonuç olarak, doğru tasarlanmış mekânların, çocukların fiziksel ve ruhsal gelişiminde önemli rolü olduğu yapılan birçok araştırmada ortaya çıkartılmıştır. Önceden tasarlanmış, kullanılmayan ocuk oyun alanlarının iyileştirilmesi ve yeni tasarlanacak ocuk oyun alanlarının düzenlenmesi karar mekanizmalarının, yerel yönetimlerin ve plancuların yeni kent gelişimlerinde göstereceği hassasiyetle oluşabilecektir. Bu oluşum sonucunda ise çocukların, kent içerisinde sağlıklı bir şekilde büyümelerine, evre bilinçlerinin gelişimine ve topluma kazandırılmalarına katkıda bulunmuş olunacaktır.

Kaynakça

Akad, S. & bukcu, E. (2006). Kentsel Açık Alanlarda Kullanım Sonrası Değerlendirme: İzmir Sahil Bantları rneği zerine Ampirik Bir Araştırma, *Planlama*, 3, 105-115.

Akbulut, .D. & nder, S. (2011). Aksaray Kenti Açık-Yeşil Alanlarının Nitelik ve Nicelik Yönünden İncelenmesi, *Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 25 (1), 90-95.

Aksoy, Y. (2011). ocuk Oyun Alanları zerine Bir Araştırma İstanbul, Isparta, Eskişehir, Erzurum, Kayseri, Ankara, Zonguldak ve Trabzon illeri rneği, *İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 3(6), 82-106.

Anonim, (1998). *Kentsel Planlama Standart Araştırması*, T.C. Bayındırlık ve İşkan Bakanlığı Yayınları, Ankara, 193-236.

Bartlett, S. (2002). Building Better Cities with Children and Youth, *Environment and Urbanization*, 14(2), 3-10.

Bechtel, R.B., Churchman, A. (2002). *Handbook of Environmental Psychology*. In R.B. Bechtel, & A. Churchman (Eds.) John Wiley & Sons, Inc., New York.

Bechtel, R.B. (1997). *Environment and Behavior: An Introduction*. Thousand Oaks, Sage Publication, London.

Birl, G. (2009). ocuk Dostu Kent Neresidir?, *Megaron Balıkesir, Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi*, 10-13.

- Björklid, P. & Nordstram, M. (2007). Environmental Child Friendliness: Collaboration and Future Research, *Children, Youth and Environment*, 17(4), 388-401.
- BM, (online), Birleşmiş Milletler (BM) ya da Birleşmiş Milletler Örgütü, (Erişim Tarihi: 02.01.2015, http://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler).
- Churchman, A. (2003). Is There a Place for Children in the City?, *Journal of Urban Design*. 8 (3), 99-111.
- Cohen U., Hill A.B., Lane C.G., McGinty T. & Moore G. T. (1999). *Recommendations For Child Play Areas*, The University of Wisconsin, Milwaukee.
- CPSC-Consumer Product Safety Commission (1990), *Public Playground Safety Checklist*, (Erişim tarihi: 4.01.2015, <http://www.cpsc.gov/www.cps.gov>)
- Çetinkaya, G. (2014). Kentsel Peyzaj Ekolojisinin Sürdürülebilirliği için Yeni Bir Yaklaşım: Yeşil Altyapı ve Planlama Politikası, *İdeal Kent Araştırmaları Dergisi*, Kent ve Politika, 12, Nisan 218-245.
- Derr, V. (2002). Children's Sense of Place in Northern New Mexico, *Journal of Environmental Psychology*, 22, 125-137.
- DPÖ, (2015a). 2011 Nüfus Sayımı Sonuçları, İlçe, Bucak, Belediye, Mahalle ve Cinsiyete göre sürekli ikamet eden nüfus, (Erişim Tarihi 23.12.2014 <http://www.devplan.org/Frame-tr.html>)
- DPÖ, (2015b). 2011 Nüfus Sayımı Sonuçları, Yerleşim yerine göre konut sayıları, (Erişim Tarihi 23.12.2014 <http://www.devplan.org/Frame-tr.html>)
- Francis, M. & Lorenzo, R. (2002). Seven Realms of Children's Participation, *Journal of Environmental Psychology*, 22, 157-169.
- Gökmen, H., S. (2013). *Çocuk Dostu Kent Üzerine Stratejiler*, TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu, İzmir, 28-30 Kasım, 821-829.
- Gökşen, C. (2014). Oyunların Çocukların Gelişimine Katkıları ve Gaziantep Çocuk Oyunları, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 52, 229-259.
- Gönyeli Belediyesi (2015). Gönyeli Kadastro Harita, (Erişim Tarihi 23.12.2014 <http://www.gonyeli.org/>).
- Gürcan, D. (2002). *Spastik Çocukların Rehabilitasyon ve Eğitim Mekânlarında Programlama ve Tasarım Kararlarının Belirlenmesinde Kullanılabilecek Bir Kullanım Sonrası Değerlendirme Modeli*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- HABITAT II (1996), *İstanbul'da Gerçekleştirilen Çocuk Hakları Konferansı*, (Erişim Tarihi: 25.12.2014 <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-insan-yerlesimleri-programi.tr.mfa>).
- IPA, (online), International Association for the Child's Right to Play, (Erişim Tarihi: 01.01.2015, <http://ipaworld.org/about-us/general-statement/>).

Karagenc, O. (2001). *Toplu Konut Alanlarında Simgesel Performansa Yönelik Kullanım Sonrası Değerlendirme Modeli*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Katırcıoğlu, R. (2005). *Role of Playground Design on the Physical, Social and Cognitive Development of Children*, Yayınlanmamış Master Tezi, Eastern Mediterranean University, January 2005, Gazimağusa.

Kılıç, A. (2001). *Kentsel Açık Alanların Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Koçan, N. (2012). *Çocuk Oyun Alanlarının Yeterliliği Üzerine bir Araştırma: Uşak Kenti Kemalöz Mahallesi Örneği*, *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 28(4), 315-321.

Korkmaz, N. (2006). *Çocuk Dostu Şehir*, (Erişim Tarihi: 25.12.2014, www.illeridaresi.gov.tr/images/cocukdostu-sehir.ppt.)

Korkmaz, E. (2001). *Kentsel Açık Alanların Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi: Beşiktaş örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Korkmaz, E. (Online), *Oyunun Çocuk Gelişimine Etkisi ve Çocuk Oyun Alanları Tasarım Kriterleri*, (Erişim Tarihi: 25.12.2014, <http://www.planlama.org/index.php/arastirmalar/makaleler/60-oyunun-cocuk-gelişimine-etkisi-ve-cocuk-oyun-alanlar-tasarim-kriterleri>)

Lefkoşa Şehir Haritası, (2011). (Erişim Tarihi: 02.01.2015, <http://www.e-sehir.com/dunya-haritasi/kibris-lefkosa-uydu-haritasi.html#.VMITWP7kfQA>).

Matthews, H. & Limb, M.(1999). Defining an Agenda for the Geography of Children's Review and Prospect, *Progress in Human Geography* 23(1), 61-90.

Özservlet, Y. Ç. & Doğan, E. (2014). *Creating a Public Space for Children in the City's Center: The Case of Kasimpasa-Turabibaba Library in Istanbul*, 26th. International Building & Life Fair and Congress "Re-Invention Of City Center", 03-05 Nisan, Bursa, Türkiye.

Pehlivan, H. (2005). *Oyun ve Öğrenme*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Rissotto, A., Tonucci, F. (2002). Freedom of Movement and Environmental Knowledge in Elementary School Children, in: *Journal of Environmental Psychology*, 22, 65-77.

Simkins, I. & Thwaites, K. (2008). Revealing the Hidden Spatial Dimensions of Place Experience in Primary School-Age Children, *Landscape Research*, 33(5), 531-546.

Şehir Planlama Dairesi. (2012). *Başkent Lefkoşa, Gönyeli, Alayköy, Hamitköy, Haspolat, Kanlıköy, İmar Planı, Cilt I Karar Raporu Redaksiyon – Konsolide*, Şehir Planlama Dairesi, Haziran 2012.

Tandoğan, O. (2014). Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekân: Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar, *Megaron, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi*, 9(1):19-33.

Topsümer, F., Babacan E. & Baytekin E.P. (2009). Şehir ve Çocuk: Çocuk Dostu Şehir Girişiminin Şehir İmajına Katkısı, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 35, 5-20.

UNESCO, (online). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, (Erişim Tarihi: 02.01.2015, <http://tr.wikipedia.org/wiki/UNESCO>).

UNICEF, (online) Unicef nedir?, (Erişim Tar: 02.01.2015, <http://www.unicef.org.tr>)

Uzun, G. (1993). *Kentsel Rekreasyon Alan Planlaması*. Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Ders Kitabı, 48, s.28, Adana.

Ünal, M. (2009). The Place and Importance of Playgrounds in Child Development, *Inönü university journal of the faculty of education*, 10(2), 95-109.

Yüksek Mimar M. Selen Abbasoğlu Ermiyagil: Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesinden 2001 yılında mezun olan M. Selen Abbasoğlu Ermiyagil Yüksek Lisansını aynı üniversitenin Mimarlık bölümünde tamamlamış ve 2003 yılında mimarlık bölümünde doktora eğitimine başlamıştır. 2001-2005 yılları arasında Doğu Akdeniz Üniversitesi İç Mimarlık Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başlayan M. Selen Abbasoğlu, 2005-2007 yılları arasında Uluslararası Kıbrıs Üniversitesinde, 2007 yılında Girne Amerikan Üniversitesi İç Mimarlık Bölümünde çalışmalarını sürdürmüştür. 2011 yılından itibaren ise Lefke Avrupa Üniversitesi İç Mimarlık Bölümünde görev yapmaktadır. Ulusal ve uluslararası mimarlık, kent, mimarlık eğitimi, çocuk & mimarlık, çocuk oyuncakları ve çocuk oyun alanları tasarımı ile ilgili çeşitli atölye çalışmalarına katılmış ve koordinatörlük yapmıştır. İç mimari, kent, kültür, kentsel kimlik, sürdürülebilir mimarlık, biçim grameri, mekân sentaksı, dil, semiotik ve mimarlık alanlarıyla ilgilenmekte ve bu alanlarda çalışmalar yapmaktadır. **E-mail:** sabbasoglu@eul.edu.tr

Yüksek Mimar Cemaliye Sunalp Gürçınar: Cemaliye Sunalp Gürçınar Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesinden 2006 yılında mezun olan Cemaliye Sunalp Gürçınar Yüksek Lisansını Lefke Avrupa Üniversitesi Mimarlık Bölümünde 2009 yılında tamamlamış ve 2009 yılında aynı üniversitenin Mimarlık Bölümünde doktora eğitimine başlamıştır. 2006-2009 yılları arasında Lefke Avrupa Üniversitesi Mimarlık Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlayan Cemaliye Sunalp Gürçınar, 2009 yılından itibaren aynı üniversitenin Mimarlık Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Ondan fazla mimari projesi bulunan Cemaliye Sunalp Gürçınar Sürdürülebilir mimarlık, kültür ve kent alanları ile ilgilenmekte ve doktora çalışmalarını bu alan üzerinde devam ettirmektedir. **E-mail:** csunalp@eul.edu.tr

Çocuk Coğrafyaları ve Çocukların Gündelik Mekânları

*

Children Geographies and Everyday Spaces of Children

Ahmet Uysal

Öz

Sosyal Bilimlerin diğer alanlarında olduğu gibi Coğrafya disiplininde de yeni ilgi duyulan çocuklar ve çocukluk kavramı 'çocukluğun yeni sosyal çalışmaları' kapsamında coğrafyacıların da yoğun olarak eğildiği bir alan olmuştur. Son yirmi yıl içindeki çalışmalar sayesinde 'çocuk coğrafyaları', Beşeri Coğrafya'nın bir alt dalı olmasının yanında özellikle sosyal bilimlerdeki teorik tartışmalara bağlı olarak disiplinlerarası çalışmalara da konu olmuştur. Bu çalışmada, çocuk coğrafyalarının gelişim süreci hakim olan yaklaşımlar çerçevesinde irdelendikten sonra çocuk ve mekân arasındaki ilişkiyi anlamak için gündelik olanın tecrübe edildiği çocukların gündelik mekânları ele alınacaktır. Bu bağlamda, mekânsal bir perspektifin çocuk çalışmalarına derinlik kattığımızı altı çizilip, nispeten yeni olan bu alana, Türkiye coğrafyacılarının ilgi duymasının coğrafya çalışmalarına da farklı bir boyut katacağı vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Çocuklar, Çocukluk, Çocuk Coğrafyaları, Çocukların Gündelik Mekânları

Abstract

The children and the concept of childhood, which have been neglected in social sciences for a long time, are now emerging as a new area, which is labeled as "the new social studies of childhood". 'Children Geographies', which haven been studied in the last two decades, is an area of study, in both Human Geography and interdisciplinary studies, depends on the new approaches in social sciences. This article specifically draws upon geographical work cited extensively in recent studies and also highlights new approaches in children geographies and children's everyday space in order to comprehend the relationship between children and spaces. In this respect, it emphasizes this spatial perspective in the childhood studies that provides diverse dimensions for geographers in Turkey.

Keywords: Children, Childhood, Children Geographies, Everyday Spaces of Children

1. Çocuk Coğrafyaları

“Çocuk nedir?” sorusuna verilen cevaplardaki değişime bağlı olarak çocuk çalışmalarına da bakış zamanla değişmiştir. Çocuk çalışmalarında ilk zamanlar psikolojik ve biyolojik bakış açısı egemen iken daha sonraları çocuğun toplumsal olarak yapılandırılmış bir olgu olduğuna dair çalışmalar artmıştır. Geleneksel yaklaşımın tersine, çocuk toplumsal olarak inşa edilmiş bir fenomen olarak kabul edilmiştir ve çocuk gelişiminin değişik aşamalarına vurgu yapılarak çocukların toplumsallaşmasının altı çizilmiştir (Oakley, 1994). ‘Çocukluğun yeni sosyal çalışmaları’ olarak ifade edilen bu çalışmalar, çocuğu toplumsal bir aktör olarak süreçlerin içine dâhil etmiştir. Geçmişi 1970’li yıllara kadar götürülen ve özellikle, ‘çocukların çevresi ya da ortamı’ hakkındaki çalışmalar haricinde çocuklar ve çocukluk sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinde olduğu gibi coğrafyada da pek ilgi duyulan bir konu olmamıştır. İlk dönem çalışmalar, daha çok, çocukların mekâna dair bilişsel gelişimi, harita kabiliyeti, mekâna bağlılık ve mekânın kullanımı gibi konuları kapsamaktadır. Blaut ve Stea’un (1973), çocukların harita yapabilme yetenekleri üzerine deneysel araştırmaları ışığında çocukların mekânı kavrama süreçlerini anlama çabaları bu dönem çalışmalardan biridir. Eş zamanlı olarak, farklı sesler de duyulmaya başlanmıştır. Bunge’nin (1973), Detroit ve Toronto’daki çocuklarda mekânsal baskılar üzerine eğilen çalışması, çocuk ve mekân arasındaki ilişkiyi psikolojik yaklaşımdan öteye taşımaya çalışan ilk örneklerden birisidir. Bu çalışmada; çocuklar, inşa edilmiş çevremizin içindedir ve bir mekânın içinde neşet bulmuş politik, sosyal ve ekonomik güçlerin mağdurları olarak kavramsallaştırılmıştır. 1970 ve 1980’lerde yukarıda ifade edilen bakış açısını esas alan bazı çalışmalar yapılmıştır (Hart 1979; Matthews 1992; Spencer, Blades ve Morsley, 1989). Bu çabalara paralel olarak, James’in (1990) “Coğrafya’ da çocuklar için bir yer var mıdır?” sorusuyla beraber coğrafyacıların bu konuya olan ilgisizliği eleştirilmiştir. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru, çocukların tecrübeleri ve sesi coğrafi projelerin konusu olmuştur (Aitken 1994; Matthews ve

Limb 1999; Philo 1992; Sibley 1995). O halde genel olarak denilebilir ki, 1970'lerden günümüze kadar çocuk coğrafyalarında iki yaklaşım esas olmuştur. Birincisi, çocukların mekâna ait bilişsel gelişimi, harita yapabilme yeteneği gibi konuların ele alındığı psikolojik yaklaşımdır (Blades 1998; Blaut 1991; Matthews 1992; Spencer 1989) İkincisi ise, Bunge'nin (1973) çalışmasının daha ileri götürülmüş hali olarak çocukların yetişkinler dünyasından farklı bir ses ve aktör olarak ele alındığı sosyolojik yaklaşımdır. Çocuk merkezli metodolojilerin gelişmesine katkı sağlayan bu yaklaşım, örneğin bir mekânın tasarlanmasında derinlemesine görüşme gibi yöntemlerle çocukların bizzat sürece katılmasını sağlayarak katkı sunmaya çalışır. Çocuk coğrafyalarında yukarıda ifade edilen genel çerçeveye göre zamanla birçok tema ele alınmıştır. Örneğin, çocuk ve kalkınma (Ansel 2005; Katz 2004; Lund 2007); çocuk ve küresel süreçler (Aitken 2004; Aitken 2008; Kjørholt 2007); çocuk, sanal mekân ve bilgi teknolojileri (Crowe and Bradford 2006; Holloway and Valentine 2002; Unwin et al. 2007); kentsel ve kırsal çevrelerinde sosyal bir fail ve aktör olarak çocuklar (Blades et al. 1998; Dodman 2003; Karsten 2000; Kong 2000; Matthews et al. 2000; McCormack 2002; Skelton 2000; Tapsell et al. 2001; Tranter and Malone 2004; Valentine 1997); kırılğan ve risk altındaki çocuklar (Halvorson 2003; Vanderbeck 2005).

Çocuk coğrafyaları ile çocukluğun yeni sosyal çalışmaları arasında diyalog geliştirmeye çalışan ve bu bağlamda disiplinler arası çalışmalar ile çocuk ve mekân arasındaki ilişkiyi coğrafi bir perspektifle anlamaya çalışan en önemli figürlerden birisi Alison James'tir. James'in (2010: 215) yaklaşımına göre, bu etkileşim ile beraber çocuk coğrafyalarında üç özellik esas olmuştur. 1) Çocuklar toplumsal bir aktör olarak kabul edilmiştir. 2) Her ne kadar çocukluk denen olgu yaşamın belli bir dönemini ifade eden biyolojik bir olgu olsa da çocukluk kavramı toplumsal bir inşadır. 3) Çocukların görüşlerini ilk elden değerlendiren metodolojilerin geliştirilmesidir. Bu çerçeve içinde son yıllarda çocuk coğrafyalarına dair birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen çocukların sosyal bir aktör olarak kavramsallaştırılmasına dair içeriğin tam olarak doldurulduğu

söylenemez. Bu çalışmada, çocuk ve mekân olgusu ifade edilen yaklaşımın ışığı altında yani çocuklar sosyal bir aktör olarak kabul edilip mekân ve çocuk arasındaki ilişki anlaşılmalı çalışılacaktır.

Her ne kadar çocuk çalışmalarına yeni bir bakış açısı getirirse de çocukluğun yeni sosyal çalışmaları paradigmasına eleştiriler de vardır. Prout'un (2005) aydınlanma düşüncesinin çocuk/yetişkin, yerel/küresel, soyut/somut ve aktör/yapı dualizmini aşmanın gerekliliğine dair eleştirisi dikkate değerdir. Bu dualistik düşünceyi aşma çabası içine giren Katz (2004) gibi coğrafyacılar küreselleşmenin siyasal ve ekonomik boyutları ve çocukların gündelik yaşamının iç içe geçmişliğine vurgu yaparak, aslında, yerel ve küresel olanın bir bütün olduğunu ifade eder. Çocukluğun yeni sosyal çalışmaları yaklaşımı çocuk coğrafyalarında hala hakim olsa da son zamanlarda bu paradigmanın dışına çıkan ve çocukluğun duygusal coğrafyalarını, duygulaşımını(affects), bedenleşme (embodiment) ele alan çalışmalar yapılmaktadır (Horton ve Kraftl 2006b; Jones 2005; Philo 2003). Beşeri coğrafya'da 'Nâ-temsili teoriler' (Non-representational theories) olarak adlandırılan bu yaklaşım kartezyen mantıktaki çocuk ve yetişkin ayrımının ötesine geçerek çocukluk olgusunu hem maddi dünya ile hem de insanlar içinde bir bütün olarak anlamaya çalışır (Thrift, 2007). Her ne kadar çocukluk kavramı toplumsal bir inşa olarak kabul edilse de bu yapısalcı yaklaşım bizi çocukluk kavramını bir 'temsil' e indirgemekle baş başa bırakabilir. Özellikle İngiltere'de yapısalcı coğrafyacıların bu indirmeciliğini aşmak amacıyla Nâ-temsili teoriler yaklaşımının eleştirileri dikkate değerdir. Belli bir teoriyi ya da yaklaşımı esas almaktan ziyade birçok teoriyi ve yaklaşımı içinde barındıran ve bir mekânın içindeki aktörler, söylemler, materyaller, eylemler, duygular, etkileşimler vb. unsurları bir bütün olarak benimseyen bu anlayışa göre; bir mekânın içinde olan olaylar belli bir temsile indirgenemeyecek kadar karmaşıktır. Bu noktada ifade etmek gerekir ki, çocuk ve mekân arasındaki ilişkide karmaşıktır ve temsile indirgenemeyecek kadar karmaşık olan bu ilişkileri anlamak için 'yaşanılmış ve içinde gömülü olunan gündelik hayatın' anlaşılması gereklidir. Gündelik olana

coğrafi perspektif ile bakmak yani çocukların gündelik mekânlarını ele almak bizlere sağlam bir zemin sunduğu kadar spesifik çocuk hikayelerinin görülmesine de katkı sağlar.

2. Çocukların Gündelik Mekânları

Coğrafyanın çocuk çalışmalarına en büyük katkısı yer kavramının öneme vurgusu olmuştur. En genel anlamda, coğrafya belli bir mekânın içinde çocukların toplumsal inşasını analiz etmede önemli katkılar sunar ve çocukların mekânsallığını ve mekâna dair söylemleri irdelemek çocuk coğrafyalarında en önemli vurgulardan biridir. Mekânsal farklılıkları incelemede uzun bir geleneğe sahip olan coğrafyanın çocuklar ve mekânsal farklılıklar arasındaki ilişkiye eğilmesi disiplinin doğasına uygundur. Çocukluğun yeni sosyal çalışmaları, özcü anlamların aksine çocukluğun farklı yer ve zamanda farklı şekillerde inşa edildiğini esas alır. Farklı zamanlardaki çocuklara dair epey bir çalışma yapılmış olsa da mekâna vurgu yapan çalışmalar nispeten daha azdır. Çocukluğu toplumsal bir inşa olarak kabul ettiğimiz zaman farklı toplumlarda farklı çocukluk inşalarının varlığı söz konusu olur ki bu bizi coğrafyanın en temel kavramlarından birisi olan 'yer' kavramına götürür. Örneğin, dünyanın Kuzey ülkeleri ile Güney ülkelerinde farklı çocuklukların olması en genel mekânsal ayrımlardan birisidir. Zaman perspektifli bir bakış ile nasıl eski zamanlarda bir çocuk için normal kabul edilen bir olgu günümüzde anormal olarak görülüyorsa belli bir yerde bir çocuk için normal kabul edilen şey başka bir yerde anormal olarak görülebilir. Örneğin, gelişmiş yerlerde çocuklar yetişkin gözünde bakıma muhtaç olarak görülüp kurumlarda bu tarzda şekillenirken az gelişmiş yerlerde ise çocuk evin üretimine katkı yapan en az yetişkin kadar asli bir unsurdur. Kısaca, zaman ve mekân farklılıkları çocukluğa da ayrı anlamlar yükler.

Coğrafi çalışmalarda yer kavramına vurgu mekânsal olarak faydalı olduğu kadar zaman açısından da faydalıdır. Massey'in (1994) 'ilerleme-

ci yer duygusu' kavramı yerel ve küresel süreçler arasındaki bağı aydınlatma da faydalıdır. Çocuk coğrafyalarındaki çalışmalar yerel ve küresel ayrımını aşmak ve daha verimli bağlar kurmak için alternatif oluşturmaktadır. Katz'ın (1994) New York ve Sudan'daki çocuklar üzerine yaptığı çalışma, bu bağlamda değerlendirilebilir. Küresel değişim olgusunun farklı yerlerde farklı sonuçları doğurduğu sonucuna ulaşıldığı bu çalışmada; çocukların günlük hayatını düzenleyen yerel kültürler küresel süreçlerle ilişkili ve ayrıca küresel süreçler kendi başına havada asılı olmayan ve bir yer ile mutlaka bağı olan bir olgu olarak görülmüştür. Kısaca, yerel ve küresel unsurlar birbirinden ayrılmaz, birbirini etkiler ve hatta yeniden üretir. Haliyle, bu olgunun çocukluk kavramına etkisi ve günümüz çocuklarını bu olguların ışığı altında irdelememiz kaçınılmazdır.

Çocukluk ve mekânsallık üzerine düşünüldüğü zaman; çocuğun kimliğinin inşa edildiği ve hayatının gömülü olduğu bir yer olarak gündelik mekânlar öne çıkar. Bu mekânsallık olgusu yani toplumsal ve bireysel unsurların bir yerde iç içe olduğu sorunsalı önemlidir. James'in (1998) editörlüğünü yaptığı çalışmada ev, okul ve şehir başlıklı üç alana yoğunlaşmıştır ve bu alanların; öğrenme, gelişme, disiplin, olgunlaşma ve yetenek gibi kavramlar vasıtasıyla çocuğun zihnini ve bedenini nasıl düzenleyip kontrol ettiğine değinilmiştir. Olgulara mekânsal perspektif ile bakışta uzun bir geleneğe sahip olan coğrafyanın bu alanları genişletmesi mümkündür. Ancak genel olarak çocuk coğrafyalarında gündelik mekânlar denildiğinde yoğunlaşmış alanlar; kamusal mekân, sokak, oyun alanları, okul ve evdir. Özellikle okul, eğitim coğrafyasıyla bağlantılı olarak çocuk coğrafyalarında daha fazla yoğunlaşmış bir alandır. Ayrıca, bu noktada ifade etmek gerekir ki; coğrafyacılar tek bir alanı çalışmış olsalar dahi bir yer her daim başka yerlerle bağlantılı olduğu için çalışılan alanların diğer alanlarla ilişkisi de göz önüne alınmıştır. Örneğin, okul kavramına eğilen bir coğrafyacı, okulların bir mahallenin, bir şehrin ve hatta küresel dünyanın içinde bir yer olduğunu göz önüne alarak okulun içinde ve dışında gerçekleşen psikolojik, toplumsal ve

söylemsel olguları anlamaya çalışmıştır. Günlük hayatın içinde birçok gündelik mekân olsa da, burada bir çerçeve oluşturması ve fikir vermesi amacıyla kamusal alan, oyun alanları, okul ve ev kavramları üzerinde durulacaktır. Kent ve çocuk ilişkisine dair tartışmalar daha çok çocukluk olgusuna belli bir teorik ve metodolojik çerçeve sunmayı amaçlarken kentin içindeki daha küçük mekân birimleri olan gündelik mekânlara eğilmek kent mekânları ile doğrudan bağlantı kurmayı sağlar.

Çocuk coğrafyacılarının ilgi duyduğu gündelik mekânlardan ilki kamusal mekânlardır. Erken dönem çalışmalarda çocukların yetişkinlerden farklı bir şekilde mekânı kullandığı, tecrübe ettiği ve değer biçtiği vurgusu yapılmıştır (Hart, 1979). Ona göre, çocukların kamusal alanı nasıl kullandıklarını yansıtan bir olgu olarak çocuklar sevdikleri mekânları kendilerine göre isimlendirirler. Başka çalışmalarda çocukların kamusal alanlarda kendi gizli yerlerini inşa ettikleri gözlemlenmiştir (Wood 1985, Ward 1990). Süslü göletlerden duvarlara kadar gündelik coğrafi görünüme (landscape) ait yerlerin çocuklar ve gençler tarafından kaykay mekânlarına dönüştürülmesi (Aitken ve Ginsberg, 1988) çocukların mekânı nasıl kullandığına dair bir diğer örnektir. Lynch'in (1997) Melbourne'nin banliyö mahallelerindeki çocuklara dair çalışması, koruma amaçlı dahi olsa çocukların kendi oyun yerlerini oluşturmaları, eğer engellenirse bu durumdan çocukların hoşnut olmadığına dair bulgulara ulaşması; Ward (1990) ve Sibley'in (1991), çocuklar için tasarlanan kamusal mekânlar ile çocukların daha esnek ve açık alanları seçmesi arasında bir uyumsuzluğun altını çizmesi oyun mekânlarının inşa sürecine çocukların da dâhil edilmesi gerektiğine dair bir vurgudur.

Kuzey ülkelerinde kamusal alandaki çocuğa yetişkin bakışı korumacıdır. Kamusal mekânlardaki çocukların kırılğan ve tehlikeye açık olması yetişkinlerin korumacı bakışını egemen kılmıştır. Valentine (1997) çalışmasında, sosyo ekonomik olarak karışık olan kentsele alanlarda çocukların ve ailelerin kamusal alanları nasıl riskli olarak algıladığını ifade eder. Ayrıca, sokakların kullanımında aile kurallarının sorgulanması ve kentin tasarlanmasında ebeveynlerin yargı ve görüşleri kadar çocuklarında bir

aktör olarak görülmesi gerektiğinin altı çizilir. Matthews (1998), çocukların sokakları sosyal bir aktör olarak kullanmasının benzer şekilde altını çizmiştir ve gençlere ait mekânlar yetişkin dünyasına bir ilave değerdir. Bu mekânlar gençler vasıtasıyla inşa edilen ve kendine ait değerleri olan özel bir yerdir. Bu bağlamda, bir diğer önemli çalışma ise çocukların ve gençlerin planlama süreçlerinin dışında tutulduğuna dairdir. Oysa belli bir kimliği ilgilendiren bir faaliyet yapılırken onlara da mutlaka görüşleri sorulmalıdır (Matthews ve Limb, 1999).

Güney ülkelerinde çocukların kamusal alanı kullanımına dair yapılan çalışmalar bize mekânsal farklılıkların farklı çocukluk olgusu doğurduğu gerçeğini hatırlatır. Katz'ın (1994) saha çalışmasında Sudanlı çocukların mekânsal olarak Batı çocuklarına göre daha özgür olduğu ifade edilir. Punch'ın (1998) Bolivya üzerine çalışması bu çıkarımı destekler. Ev ve tarla işleri sebebiyle sınırlandırılrsa bile çocuklar kendi zamanlarını ve mekânsal özgürlük alanlarını oluştururlar. Örneğin kaybolan bir hayvanı aramaya giden bir çocuğun eve geç gelip başka yerlere gitmesi gibi. Punch'a göre; bu ve benzeri tecrübeler dünyadaki çocukların çoğunluğu tarafından paylaşıldığı için belli bir yerdeki çocuklar üzerine genelleme yapmak doğru değerdir. Çocuk oyun alanlarına dair, özellikle onların daha güvenli ve çocuklar için çekici tasarlanması için çalışmalar zamanla artmış olsa da oyun alanlarının ticarileşmesi olgusuna dair vurgu bir diğer dikkate değer çıkarımdır. İngiltere üzerine yoğunlaşan Mc Kendrick (1999), yeni oyun alanlarının farklı şekillerine eğilir. Ticari ve kapalı yerlerdeki oyun merkezleri gibi yeni yerler yeni olgular ortaya çıkarır. Kentte çocuklar için oyun alanlarının arttığı fakat bütün ailelerin bu hizmetlerden faydalanamaması, bu alanlarda oynamaya çocuklardan ziyade doğrudan ebeveynlerin karar vermesi, çocukların bizzat kentin içinde ketten yalıtılması günümüzde oyun alanlarına dair sorun alanlarıdır.

Çocuk coğrafyalarında gündelik mekânlara ait en fazla çalışma okullar üzerindedir. Çocuk coğrafyaları ile eğitim coğrafyaları başlığının genelde yan yana kullanılması bu durumun en önemli göstergesidir. En önemli çalışma Valentine'nin (2000) gençlerin kendi kimliklerini anlattık-

ları çalışmadır. O ergen kimliğinin sadece yaş ve cinsiyet gibi toplumsal kategoriler vasıtasıyla değil aynı zamanda kimlikler üzerinde okul gibi saklı mekânların da etkin olduğunu söyler. Bu bağlamda okul çocukların öteki ile ilişkili olarak özgürlüklerini sınırlandıran önemli bir mekândır (Thomas 2005; Hemming 2007). Okuldaki çocuklar sosyal bir aktör olarak kabul edilmesine karşın çoğu çalışma okulu gençleri yetişkinler tarafından disiplin altına alan ve kontrol eden bir alan olarak görmüştür. Hatta sınıfların mikro-coğrafyaları çocuğun daha geniş sosyo-mekânsal ilişkilerin ve toplumsal yapılandırılmasının bir versiyonu olarak görülür. Okuldaki bilgi teknolojilerinin kullanımında cinsiyetçi varsayımlar (Holloway ve Valentine, 2002), engelli çocukların okuldaki oyun alanlarından dışlanması (Holt, 2007), evden öğle yemeği getirip getirmemesine göre yemekhanede oturma düzeninin olması (Pike, 2008) bu yaklaşımla yapılan saha çalışmalarına örnek gösterilebilir. Bazı coğrafyacılar da okuldaki milli kimlik ve ulus inşa süreci ile ilgilenmişlerdir (Mills, 2013). Bu çerçevede yapılan çalışmaların iki ana faydası vardır. Birincisi, kimliklerin mücadele alanı olarak okul içi mekânların tasarımı, organizasyonu ve bakımı gibi süreçlerin okul içindeki aktörlerden bağımsız ele alınmaması gerektiğine dair vurgu. İkincisi ise, dört duvarların ötesinde var olan toplumsal kuralların yeniden üretildiği bir alan olarak okulun görülmesidir (Jeffrey, 2010). Ansell'in (2002: 25)'in ifadesi ile okullar "diğer yerlerden farklı olsa da gündelik yaşam konteksinin gömülü olduğu" mekânlardır. Okulun içine dair yapılan çalışmalarla eş zamanlı olarak okul dışının geniş siyasi, toplumsal ve ekonomik süreçleri arasındaki yapılandırıcı ilişkiye değinilmiştir. Eğitim politikaları, kent içinde okul dağılımı ve etnik ayırım (Johnson, 2008), sınıf temelli eşitsizlik (Erikson ve Goldthorpe, 1993), cinsiyet eşitsizliği (Moore, 1996; Arnot, 2002) gibi konular bu yaklaşıma örnek olarak gösterilebilir.

Ev kavramı 'Çocuk Coğrafyaları' alanında çalışılan bir diğer gündelik mekânlardan biridir. Geçmişten günümüze ev kavramına dair yapılan coğrafi çalışmalarda zengin bir literatür oluşmuştur. Evin inşasında kullanılan malzeme ya da evin tasarımı ile o yerin iklimi ve yeryüzü şekille-

riyle ilişkisine dair daha çok evin fiziki boyutu ile ilgilenildiği çalışmaların geçmişi oldukça eskidir. 1970'lerde varoluşçu coğrafyacılarla beraber evin anlamı, ev kavramının imgelerine vurgu yapılarak pozitivist geleceğe tepki gösterilmiştir. Evin anlamı denildiği zaman özellikle hatıraların ve tecrübelerin öne çıkması eve dair çocukluk hatıralarının rağbet görmesi anlamına gelmektedir. Bu çalışmalarda, ev çocukluğun yaşandığı hatıralar manzumesi olarak görülür. Bu yaklaşıma en büyük tepki feminist coğrafyacılar tarafından gelmiştir. Feminist coğrafyacılar evin içinde yaşanan sorunları görmediği için ve evdeki iktidar mücadelesine eğilmediği için hem pozitivist coğrafyacıları hem de varoluşçu coğrafyacıları eleştirmiştir. Eş zamanlı olarak ev denilen mekân biriminin dışarıdaki toplumsal ilişkileri, kuralları ve değerleri yansıtan bir mekân birimine dair yapısalcı yaklaşımı esas alan çalışmalar artmıştır. Günümüzde eleştirel yaklaşımla ele alınan ev az önce ifade edilen yaklaşımların harmanlanmasıyla ele alınmaktadır. Yani evin fizik unsurlarının bireysel anlamı, eve dair duygular ve evin toplumsallığı gibi konular ev olgusunu oluşturan bir bütün olarak kabul edilmektedir. Çocuk Coğrafyalarındaki ev çalışmalarında ev daha çok çocuk ve yetişkin arasındaki iktidar mücadelesinin alanı olarak görülmektedir (Sibley, 1995). Wood ve Beck'e (1994) göre ev, çocukların nasıl davranacağını düzenleyerek ve aile kuralları vasıtasıyla yapılandırılmış bir mekândır. Evsiz çocuklar üzerine ev çalışmaları başlığı altında çalışmalar da yapılmıştır (Ruddick, 1996). Ayrıca ilave etmek gerekirse, Blunt ve Dowling'in (2006), Coğrafya' da ev kavramına dair kapsamlı teorik tartışmalarla beraber zengin saha örneklerinin de bulunduğu çalışması ev ve çocuk arasındaki ilişkiye ışık tutması bakımından dikkate değerdir.

Sonuç

Çocuk coğrafyaları, coğrafyanın diğer alanlarına göre yeni bir çalışma alanıdır. Dolayısıyla, bu alanda Türkiye'de bir çalışma yapılacağı zaman dünya üzerinde yapılan çalışmaları referans göstermek kaçınılmazdır.

Ancak, çocukluğun yeni sosyal çalışmalarında çocuğun sosyal bir aktör ve toplumun bir ürünü olarak kabul edilmiş olması bizleri dünya üzerinde farklı çocuklar ve çocukluk kavramının olduğu sonucuna götürür. Bu bağlamda, her ne kadar diğer çalışmalarla benzerlikler gösterse de Türkiye'deki çocuklar üzerine yapılan bir çalışmanın nev-i şahsına münhasır özellikler göstermesi doğaldır. Bu çalışmada, İngilizce konuşulan ülkelerde çocuk coğrafyalarına dair teorik tartışmaların izi sürülse de, bu tartışmaların genel olarak çocuk çalışmalarına ve daha özelden de Türkiye'deki coğrafya çalışmalarına katkısı umulur. Bu noktada ifade etmek gerekir ki; çocuk çalışmalarına coğrafyanın vereceği katkıyı üç başlık altında inceleyebiliriz. Birincisi, Coğrafya çocuk kavramına mekânsal bir boyut katar. Her ne kadar sosyal bilimlerde yaşanmış olan 'mekânsal dönüşüm' bireysel ve toplumsal olgulara bir mekânsallık katsa da coğrafyanın mekânı tali bir unsur olarak görmekten ziyade onu merkeze alması, hem toplumsallığın her daim yeniden üretildiği mekânı hem de bir mekânın içinde bulunan birey ve toplumu/topluluğu anlamak için coğrafi bir perspektif bizlere elverişli imkânlar sunar. İkincisi, toplumsal olgulara belli bir çerçeve sunar. Mekânı bölgelere ayırmada uzun bir geleneğe sahip Coğrafya olguları sınıf, okul, mahalle, şehir gibi parçalara bölerek anlamada faydalı bir araçtır. Üçüncüsü ve belki de en önemlisi ise, mekân bölgelere ayrılrsa da bunların bir bütün olduğu ve farklı yerler arasında her daim etkileşimin olduğu gerçeğidir. Örneğin, okuldaki bir çocuk diğer yerlerden bağımsız değildir ve okuldaki bir çocuğu anlama çabası aynı zamanda yerelden küresele kadar okul içindeki ve dışındaki tüm yerler arasındaki ilişkiyi anlama çabasıdır.

Mekân perspektifli bir bakış mekânsal farklılıkların görülmesine de imkân sunar. Mesela gelişmiş ülkelerin çocukları ile az gelişmiş ülkelerin çocuklarının farklı ortamlarda olması kaçınılmazdır. Aynı şekilde, Türkiye'nin her bölgesinin farklı olması, haliyle, toplumsal bir aktör olarak çocuk ve çocukluğun da her yerde farklı tezahür etmesini sağlar. Bu bağlamda, coğrafi bir bakış yani mekânsal farklılıkları esas alan bir yaklaşım olguyu anlamamıza faydalı olacaktır. Aynı kentin ve hatta aynı okul,

park, mahalle gibi gündelik mekânların içinde dahi farklı çocuk öykülerine eğilmek olguyu çeşitlendirdiği kadar derinliğinin anlaşılmasını da sağlar.

Çocuk coğrafyalarının daha özel katkısı ise, Türkiye’deki coğrafya geleneğine dairdir. Türkiye’deki coğrafya disiplininde pozitivist ve tasvirici geleneğin hâkim olan yaklaşım olması bir olgu olarak kabul edilirse (Özgür ve Yavan, 2013), çocuklar ve çocukluk gibi nispeten yeni kavramların coğrafyacıların gündemine girmesi; yapısalcı, feminist, Marksist, varoluşçu, post yapısalcı vb. coğrafi yaklaşımların izinin daha rahat sürülmesine, disiplinler arası çalışmaların yaygınlaşmasına ve Türkiye coğrafyalarının renklenmesine ve derinleşmesine imkân sunacaktır.

Kaynakça

Aitken, S.C. (1994) 'Putting Children in their Place', Washington, DC: Association of American Geographers.

Aitken, S.C. and Ginsberg, S. (1988) 'Children's characterization of place', Yearbook of the Association of Pacific Coast Geographers, 50:67-84.

Aitken, S.C. (2004) 'Placing children at the heart of globalization' in Janelle D G, Warf B and Hansen K (eds) WorldMinds: geographical perspectives on 100 problems Kluwer, Dordrecht, pp. 579-583

Aitken, S. (2008) 'Desarrollo integral y fronteras/integral development and borderspaces', In: Aitken, S., Lund, R., and Kjærholt, A. T. (eds) Global childhoods: globalization, development and young people. London, UK: Routledge, pp. 113-129.

Ansell, D. (2002) "'Of course we must be equal, but...": imagining gendered futures in two rural southern Africa secondary schools', Geoforum, vol 33:179-94.

Ansell, N. (2005) 'Children, youth and development', Routledge, London.

Arnot, J. (2002) 'Reproducing gender? Essays on educational theory and feminist politics', London: Routledge.

Blades, M., Blaut, J.M., Darvizeh, Z., Elguea, S., Soven, S. Soni, D., Spencer, C., Stea, D. Surajpaul, R and Uttal, D. (1998) 'A cross-cultural study of young children's mapping abilities', Transactions of the Institute of British Geographers 23, 2: 269-77.

Blades, M., Blaut, J.M., Darvizeh, Z., Elguea, S., Soven, S.Soni, D., Spencer, C., Stea, D.Surajpaul, R. and Uttal, D. (1998) 'A cross-cultural study of young children's mapping abilities', *Transactions of the Institute of British Geographers* 23, 2: 269–77.

Blaut, J.M. and Stea, D. (1971) 'Studies of geographic learning', *Annals of the Association of American Geographers* 61:387–93.

Blunt, A. and Dowling, R. (2006) 'Home', London, Routledge.

Bunge, W.W. (1973) 'The geography', *Professional Geographer* 25, 4:331–7.

Crowe, N., and Bradford, S. (2006) 'Hanging out in runescape': Identity, work and leisure in the virtual playground. *Children's Geographies* 4 (3), pp. 331–346.

Dodman, D. (2003) 'Shooting in the city: an autophotographic exploration of the urban environment in Kingston, Jamaica', *Area* 35 (3), pp. 293–304.

Erikson, R. and Goldthorpe, J.H. (1993) 'The constant flux', Oxford: Clarendon Press.

Halvorson, S. J. (2003) 'A geography of children's vulnerability: gender, household resources and water-related disease hazard in Northern Pakistan', *Professional Geographer* 55 (2), pp. 120–133.

Hart, R. (1979) 'Children's Experience of Place', New York: Irvington.

Hemming, P. (2007) 'Renegotiating the primary school: children's emotional geographies of sport, exercise and active play', *Children's Geographies*, 5: 353–71

Holloway, S. L., and Valentine, G. (2002). *Cyberkids: children in the information age*. London, UK: Routledge-Falmer.

Holt, L. (2007) 'Children's socio-spatial (re)production of disability in primary school playgrounds', *Environment and Planning D: Society and Space*, 25: 783–802

Horton, J. and Kraftl, P. (2006) 'What else? Some more ways of thinking about and doing children geographies', *Children's Geographies*, 4: 69–95.

James, S. (1990) 'Is there a place for children in geography?' *Area* 22, 3: 278–83.

James, A. (2010) 'Interdisciplinarity-for better or worse', *Children's Geographies* 8(2): 215–6

James A, Jenks C. and Prout, A. (1998) 'Theorising childhood', Teachers College Press, New York

Jeffrey, C. (2010) *Geographies of children and youth I: eroding maps of life*, *Progress in Human Geography*, 39: 496–505.

Johnson, R., Burgess, S., Harris, R. and Wilson, D. (2008) '“Sleepwalking towards segregation”?: The changing ethnic composition of English schools, 1997–

2003: an entry cohort analysis', *Transactions of the Institute of British Geographers*, 33:73-90

Jones, O. (2005) 'An emotional ecology of memory, self and landscape' in Davidson J, Bondi L and Smith M (eds) *Emotional geographies* Ashgate, Oxford.

Katz, C.(1994) 'Textures of global changes: eroding ecologies of childhood in New York and Sudan'. *Childhood: A Global Journal of Childhood Research* 2:103-10.

Katz, C. (2004) 'Growing up global: economic restructuring and children's everyday lives' University of Minnesota Press, Minneapolis

Karsten, L. (2002) 'Mapping childhood in Amsterdam: the spatial and social construction of children's domains in the city', *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 95 (3), pp. 231-241.

Kjørholt, A. T. (2007) 'Childhood as a symbolic space: searching for authentic voices in an era of globalisation', *Children's Geographies* 5 (1-2), pp. 29-42.

Kong, L. (2000) 'Nature's dangers, nature's pleasures: urban children and the natural world', In: Holloway, S., and Valentine, G. (eds) *Children's geographies: playing, living, learning*. London, UK: Routledge, pp. 257-271.

Lynch, K. (1997) 'Growing up in Cities', Cambridge, Mass.: MIT Press.

Lund, R. (2007) 'At the interface of development studies and child research: rethinking the participating child' *Children's Geographies* 5 (1-2), pp. 131-148.

Massey, D. (1994) 'Space, Place and Gender', Cambridge: Polity Press.

Matthews, H.(1992) 'Making Sense of Place: Children's Understandings of Large-Scale Environments', Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.

Matthews, H. (1998) 'The geography of children: some ethical and methodological considerations for project and dissertation work', *Journal of Geography in Higher Education* 22, 3:311-24.

Matthews, H., Limb, M. and Taylor, M. (1999) 'Young people's participation and representation in society', *Geoforum*, 30,2:134-44.

Matthews, H., Limb, M., and Taylor, M. (2000), 'The street as thirdspace'. In: Holloway, S., and Valentine, G. (eds) *Children's geographies: playing, living, learning*. London, UK: Routledge, pp. 63-79.

McCormack, J. (2002) 'Children's understandings of rurality: exploring the interrelationship between experience and understanding', *Journal of Rural Studies* 18, pp. 193-207.

McKendrick, J.H., Fielder, A.V. and Bradford, M.G. (1999) 'Privatisation of collective play spaces in the UK', *Built Environment* 25, 1:44-57.

Mills, S.(2013) ‘‘An instruction in good citizen’’: Scouting and the historical geographies of citizenship education’, *Transactions of the Institute of British Geographers*, 38:120-34.

Moore, R. (1986) ‘Childhood’s Domain: Place and Play in Child Development’, London: CroomHelm.

Moore, R. (1996) ‘Back to the future: the problem of change and the possibilities of advance in the sociology of education’, *British Journal of Sociology of Education*, 17:145-62.

Oakley, A. (1994) ‘Women and children first and last: parallels and differences between women’s and children’s studies’, in B.Mayall (ed.) *Children’s Childhoods: Observed and Experienced*, London: Falmer Press.

Özgür, E.M ve Yavan, N. (2013) ‘Türk Coğrafyacıların İç Hesaplaşması; Neden Başaramadık? Nasıl Başarabiliriz?’, *Beşeri Coğrafya Dergisi*, 1(1):14-38.

Pike, J.(2008) ‘Foucault, space and primary school dining rooms’, *Children’s Geographies*, 6:413-22.

Philo, C. (1992) ‘Neglected rural geographies: a review’, *Journal of Rural Studies* 8, 2: 193–207.

Philo, C. (2003) ‘‘To go back up the side hill’: memories, imaginations and reveries of childhood’ *Children’s Geographies* 1(1), 7-23

Prout, A. (2005) ‘The future of childhood’, RoutledgeFalmer, Abingdon

Punch, S. (1998) ‘Children’s strategies for controlling their use of time and space in rural Bolivia’, paper presented at the Royal Geographical Society with the Institute of British Geographers Annual Conference, 5–8 January, University of Kingston, UK.

Ruddick, S.M. (1996) ‘Young and Homeless in Hollywood: Mapping Social Identities’, London:Routledge.

Sibley (1991) ‘Children’s geographies: some problems of representation’, *Area* 23, 3:269–70.

Sibley, 1995) *Geographies of Exclusion*, London: Routledge.

Skelton, T. (2000). ‘Nothing to do, nowhere to go?’ Teenage girls and ‘public’ space in the Rhindda Valleys, South Wales. In: Holloway, S., and Valentine, G. (eds) *Children’s geographies: playing, living, learning*. London, UK: Routledge, pp. 80–99.

Spencer, C., Blades, M. and Morsley, K. (1989,) *The Child in the Physical Environment: The Development of Spatial Knowledge and Cognition*, Chichester: Wiley.

Tapsell, S., et al. (2001) Growing up with rivers? Rivers in London children's worlds. *Area* 33(2), pp. 177–189.

Thrift, N. (2007) *Non-representational theory: Space, Politics, Affect* (Routledge, London)

Thomson, J. L., and PhiloThomas, M.(2005) "'I think it's just natural': the spatiality of racialsegration at a US high school', *Environment and Planning A*, 37: 1233-48.

Tranter, P. J., and Malone, K. (2004). Geographies of environmental learning: an exploration of children's use of school grounds. *Children's Geographies* 2 (1), pp. 131–155.

Unwin, T., Tan, M., and Pauson, K. (2007) 'The potential of e-learning to address the needs of out-of-school youth in the Philippines' *Children's Geographies* 5 (4), pp. 443–462.

Vanderbeck, R. M. (2005). Anti-nomadism, institutions, and the geographies of childhood. *Environment and Planning D* 23, pp. 71–94. Valentine, D. (1997) "'Oh yes I can.'" "Oh no you can't.": children and parents' understandings of kids' competence to negotiate public space safely', *Antipode* 29:65–89.

Valentine, G. (2000) 'Exploring children and young people's narratives of identity' *Geoforum* 31(2), 257-267

Ward, C. (1990) *The Child in the Country*, London: Bedford Square Press.

Wood, D. (1985) 'Outlook' 57:3–20.

Wood, D. and Beck, R (1994) 'The Home Rules', Baltimore and London: Johns Hopkins Press.

Ahmet Uysal: 1998 yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. 1999 yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak İstanbul'da sosyal bilgiler öğretmenliğine başladı. 2014 yılında İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nde "Londra'daki Türk Varlığı; Mekân ve Aidiyet" başlıklı doktora tezini tamamladı. Halen Milli Eğitim Bakanlığı Yurt Dışı İlişkiler Müdürlüğü bünyesinde Londra'da Türk Dili ve Kültürü öğretmeni olarak çalışmaktadır.

E-mail: auysal77@hotmail.com

Çocuklar için Mimari Tasarım ve Kültürel Miras Eğitiminde Müzelerin İşlevi: Finlandiya Ulusal Müzesi Örneği

*

Aynur Çiftçi - Dilek Acer

Öz

Çocuklara yönelik mimarlık eğitiminin amacı çocukların yaşadıkları çevrenin ve kültürel mirasın farkında olmaları ve onlarda kent ve yapı çevre bilincinin oluşturulmasıdır. Bu amaçla Amerika ve Avrupa ülkelerinin birçoğunda mimarlar odaları ya da bağımsız kurumlar tarafından sürdürülen çocuklara ve gençlere yönelik çeşitli programlar ve atölye çalışmaları vardır. Ülkeler geliştirdikleri bu faaliyetler ile mimarlık eğitimini tüm kesimlere ulaştırmaya çalışmaktadırlar. Bu etkinliklerin sayısı gün geçtikçe artmakta, hatta birçok ülkenin ulusal müfredat programlarında mimarlık bir alan olarak yer almaktadır. Günümüzde öğrenme, kitapla ya da okulla sınırlı değildir. “Duvarsız sınıf” olarak tanımlanan müzeler eğitimde önemli mekânlardır. Bu makalede; çocukların mimarlık eğitiminde müzelerin nasıl kullanılabilceği Finlandiya’da bulunan Ulusal Müze kapsamındaki uygulamalar bağlamında tartışılmaya çalışılmıştır. Haziran 2011’de yapılan bir teknik inceleme gezisinde edinilen izlenimlerin ele alındığı bu makalede çocuklara Finlandiya’nın özgün ve geleneksel mimari mirasının resimler, maketler (modeller), oyuncaklar ve gerçek parçalara eşlik eden üç ayrı dilde hazırlanmış bilgilendirme panoları yardımı ile görme, dokunma, okuma ve oyun gibi farklı öğrenme yöntemleri aracılığıyla nasıl öğretilmeye çalışıldığını aktarmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuklar, Mimari Tasarım, Müzeler, Müzede Eğitim, Kültürel Miras, Mimari Miras

The Function of Museums on Children's Architectural Design and Cultural Heritage Education: Case of the National Museum of Finland

*

Aynur Çiftçi - Dilek Acer

Abstract

The aim of architectural design education for children is to create awareness for their living area and cultural heritage and to constitute conscience on city and built environment. For this reason there are many different programmes and workshops for children and young people organized by chamber of architects or independent institutions in USA and European countries. The countries are trying by these studies to spread architectural education in every section of society. The numbers of these activities are augmenting from day to day, even architecture takes a place in national education programmes of many countries. Learning is not limited by book or school in present-day. Museums defined as a "classroom without walls" are important places in education. In this paper the function of museums in children's architectural design education is discussed in the context of The National Museum of Finland's activities. The impressions are based on a technical visit realized in 2011. This paper aims to show how the authentic and traditional Finnish architectural heritage is transferred to children through different learning methods such as looking, touching, reading and playing by using the drawings prepared in three different languages, models, toys and real peaces.

Key words: *Children, Architectural Design, Museums, Education at Museum, Cultural Heritage, Architectural Heritage*

Giriş

Günümüz çağdaş eğitiminde müzeler ziyaretçileriyle iletişime geçen, farklı yaş gruplarına eğitim veren, bireysel gelişime katkı sağlayan ve toplumsal kalkınmayı destekleyen dinamik kurumlardır (Karadeniz, 2012: 69). Müzeler sadece eserlerin depolandığı ve sergilendiği mekânlar değil toplumu eğiten, bilgilendiren öğrenme ortamlarıdır. Müzeler kuruluşlarından itibaren eğitim amacını taşımışlardır. Özellikle 20. yüzyıl ortalarından başlayarak eğitim aracılığıyla izleyicilerin müze koleksiyonlarına ulaşmalarını sağlamak, müzelerin en önemli işlevleri arasında kabul edilmiştir. Böylelikle müzecilikte “Müze Eğitimi” olarak adlandırılan ayrı bir alan olarak ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2014: 11).

Müze Eğitimi özellikle zaman ve mekân içinde kendini ve insanları anlama, kültürel mirası sürdürme, geçmişi, bugünü ve geleceği anlamlı bir biçimde ilişkilendirme, kültürel varlıkları, eski eserleri anlama, koruma ve yaşatma, kendi kültürünü ve farklı kültürleri çok yönlü bir yaklaşımla tanıma ve anlama, kuşaklararası anlayış ve empati geliştirme, müzeyi bir yaşam biçimi haline getirme ve müzelere yaşayan kurum niteliği kazandırma çabasıdır (Onur, 2010: 29).

Müzeleri eğitimde bu denli etkin ve verimli kullanmak, çocukların nitelikli öğrenme yaşantılarına önemli katkılarda bulunacaktır. Bu bağlamda ele aldığımızda müzeler çocuklar için mimarlık eğitiminde de önemli ve özel bir konuma sahiptir.

Çocuk, Mimarlık ve Müzeler

Mimarlık eğitimi, öğrenenlere farklı biçimlerde seçenekler sunar. Yaşanan çevreyi gözlemleme ve belgeleme, geçmiş ve geleceğe yolculuk, mimari sergileri ve mimarları ziyaret, mekânla oynamak ve hayal gücünü sonsuz kullanmak bunlardan birkaçıdır. Çocukların mimarlık eğitiminde kullanılabilecek etkinliklerden bazılarıdır. Bunlara ek olarak çocuklar bu süreçte farklı materyaller kullanarak plan, tasarım, boyama, çizim, ilginç

detayları ve hayal dünyalarının üç boyutlu modelini yaparlar. Materyaller çocukların üst düzey düşünme süreçlerini uyararak farklı bağlantılar yapmalarını sağlar. Bu süreç çocukların kendilerini keşfetmelerine olanak tanır. Özellikle bloklar çocukların temel mimari tasarım eğitiminde kullanılan ve tüm sınıflarda bulunması gereken bir malzemedir (Trogler, 1972: 18,26). Bunlara ek olarak çocuklar, mimarlarla birlikte gerçek bir planlama ve tasarım görevinde yer alabilir, çevreyi kendi amaçları ile ilintilendirerek, kendi beden ölçülerinde barınaklar ve ilginç yapılar yapabilirler (Räsänen, 2006: 16).

Çocuk ve mimarlık çalışmaları, çocuklara mimarlık hakkında bilgi aktarmanın dışında, onların yaşadıkları çevreye nasıl baktıklarını anlamak ve yapılı çevreyi anlamalarına ve doğru algılamalarına yardımcı olmak üzere kurgulanmış çalışmalardan oluşmaktadır. Yapılı çevre eğitimi, kent planlama, mimarî tasarım ve peyzaj tasarımı, tarihî alanların korunması ve bu etkinliklerden doğan konuları kapsamaktadır. Yapılı çevreyi oluşturan ve insanlar tarafından yaratılan mekânlar (köprüler, evler, anıtlar vb.) müfredat programlarındaki birçok konu ile ilişkilendirilebilir. Mimarlık ve maddi kültür, yapılı çevre eğitiminin odak noktasıdır. Yapılı çevre eğitimi, çocukların, dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanların, geçmişte ve şu anda çevreleri ile olan karşılıklı ilişkileri hakkında bilgilerinin artmasını, ayrıca çevresel konulara karşı eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesini sağlamaktadır. Böylelikle, okul ve toplum arasında kuvvetli bir bağ oluşturabilmelerinin yolunu açar (Gökmen, 2010: 63).

Müzeler çocukların mimarlık eğitimi için sınırsız olanaklar sunabilecek mekânlardır. Çünkü, seri üretimle çoğaltılmış veya bilgisayar ortamında üretilip dijital olarak kalitesi artırılmış imgelerle dolu olan günümüz dünyasında müzeleri insanların otantik ve gerçek objeleri görebilecekleri mekânlardır (Clutterbuck, 2008: 73). Müzelerin eğitime dönük amacı, insanların geçmiş kültürleri arasında bir bağ kurulmasına yardımcı olmaktır. Çünkü müzeler kültür ve sanat hazineleridir. Çocuklar için mimarlık eğitiminin hedeflerinden birinin de kültürel mirasın akta-

rılması olduğu göz önünde bulundurulduğunda müzelerin rolü tartışmasız ön plana çıkmaktadır (Acer, 2012: 141).

Bu makalenin amacı çocuk ve mimarlık konusunda müzelerin nasıl kullanılabileceğini somut bir örnek üzerinden açıklamaya çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda Finlandiya'nın seçilme nedeni; çocuk ve mimarlık konusunda diğer dünya ülkelerine örnek olabilecek uygulamalara sahip olmasıdır. Makalenin bundan sonraki kısmında bir teknik gezi kapsamında ziyaret edilen Helsinki Ulusal Müzesi ve müzedeki çocuklara yönelik mimarlık eğitimi uygulamaları hakkındaki izlenimler yer almaktadır. Bu makalenin ülkemizdeki müzede eğitim uygulamalarına katkı getireceği düşünülmektedir.

Finlandiya Ulusal Müzesi Uygulamaları

Çocuk ve mimarlık çalışmaları batılı bazı ülkelerin eğitim programlarında uzun süredir kendine yer edinmiş bir olgudur. Okulöncesi ve ilkökul düzeyinde olduğu kadar özellikle müze ortamında çocuklara yönelik yapılan düzenlemeler ve kalıcı/geçici sergilere paralel olarak kurgulanan etkinlikler mimarlığın olduğu kadar kültürel ve mimari mirasın aktarılmasında da önemli rol oynar. Eğitim düzeyinin kalitesi ve okul mimarisinin başarısı ile öne çıkan, çocuk ve mimarlık konusunda ARKKI gibi özel bir kurumun var olduğu Finlandiya bu anlamda Avrupa'daki en etkin ülkeler arasında yer almaktadır. Müze özelinde incelendiğinde Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından yönetilen Helsinki'deki Finlandiya Ulusal Müzesi (The National Museum of Finland) prehistorik dönemlerden itibaren Finlandiya tarihinin sergilendiği bir müze olmasının yanı sıra çocuklar için düzenlenmiş özel katı ile çocuk ve mimarlık olgusuna da yer veren güzel bir örnektir.

Helsinki kent merkezine yakın konumdaki Ulusal Müze 1916'da halka açılmıştır. "Ulusal-romantik" Fin mimarisinin seçkin örneklerinden biri olarak Herman Gesellius, Armas Lindgren ve Eliel Saarinen adlı mimarlar tarafından tasarlanan üç katlı müze binası 1902 yılında seçilen

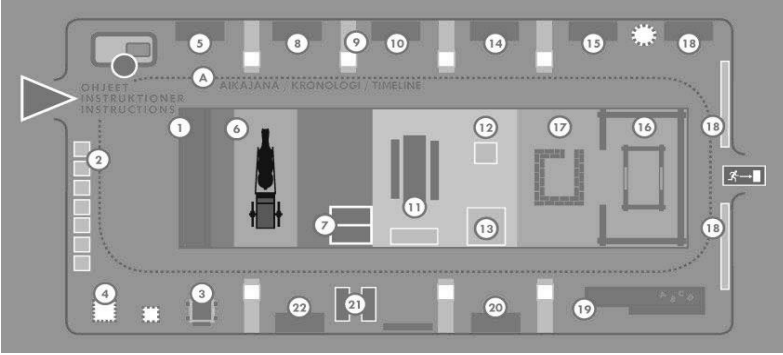
bir yarışma projesinin 1905-1910 yılları arasında inşa edilmesiyle kent dokusundaki yerini almıştır. 5.850 m² büyüklüğündeki müzenin 3.500 m²'si sergilemeye ayrılmış olup bina 1997-2000 yılları arasında elden geçirilerek yeniden düzenlenmiştir. Müzede Finlandiya kültürünü yansıtan kalıcı ve geçici sergilerin yanı sıra 212 kişilik bir oditoryum ve toplantı odası vardır. Müze 18 yaşın altındakilere ücretsiz olup çocuklar ve öğretmenleri ücretsiz olarak müzeye girebilirler. Ücretli rehberli turların düzenlendiği müzede okul çocukları 25 kişilik, yuva çocukları ise 20 kişilik gruplar halinde müzeyi ziyaret edebilirler. 2014 yılı verilerine göre müzeyi 26.106 kişi gezmiştir.

Kendilerine ait resmi web sitesinde müzenin ilham verici ve hareketli bir öğrenme yeri olduğu; tarih, din, ahlak, Fince, dokuma ve teknik el sanatları, ev, ekonomi, sanat gibi çok çeşitli konularda okul eğitimini tamamlayabileceği belirtilmiştir. Müzenin üçüncü katında dikdörtgen şeklindeki 260 m²'lik bir mekânda düzenlenen Atölye Vintti¹ ("Workshop Vintti" "Easy History) de çocukların Finlandiya kültür ve tarihini elleri ve akıllarını kullanarak öğrenebilecekleri interkatif bir sergi olarak tanıtılmıştır. Atölye Vintti 7 yaşından büyük herkese Salı-Pazar günleri, saat 12-16 arasında açıktır. Yaş sınırı olmaksızın daha küçük çocuklar da yetişkinler eşliğinde sergiye gezebilirler. 2014 yılı verilerine göre atölyeyi yaklaşık 23'er kişilik çocuk topluluğundan oluşan 95 okul grubu ziyaret etmiş ve 32 gruba doğum günü partisi düzenlenmiştir.

Atölyede çocuklar yün eğirip halı dokumayı, at binmeyi, oy vermeyi, tahta oturmayı deneyimleyebilir, eski Fin kralları ve yöneticilerini, eski ölçü ve ağırlıkları, 1950'lerdeki ofis hayatını tanıyabilirler (www.nba.fi). Çocuklar atölyede Finlandiya'nın tarihi, kültürel ve sosyal hayatı ile ilgili bilgilenirken mimarlık kültürü ve mirası ile de tanışma imkânı bulurlar. Yazının bundan sonraki bölümlerinde başlıklar altında dokunma, görme, oyun, model yapma ve okuma gibi öğrenme yöntemleri ile farklı yaş gruplarındaki çocukları mimarlıkla buluşturan düzenlemelerin ayrıntılarına yer verilmiştir.

¹ Fince'de çatı katı anlamına gelen "vintti" kelimesi aynı zamanda su kuyusu kaldıracı ve büyük bir ağır makara sistemi anlamlarını da taşımaktadır (www.nba.fi).

Plan 1: Atölye Vintti'nin yerleşim düzeni
(16 Kütük Ev, 17 Tuğla Ev, 18 Finlandiya'da Yapı)

Gerçek Parçalara Dokunarak Öğrenme

Müzenin bir köşesinde sergilenen kesik ağaç gövdesi doğal mirasın aktarılmasında gerçek malzemelerden de yararlandığını göstermektedir. "Orman" ("The Forest") başlıklı bilgilendirme panosunda "ağacın yaşını say" ("count the age of a tree") yönlendirmesiyle kesik ağaç gövdesinin üstündeki büyüteç ile çocukların ağaçların her yıl büyüyerek oluşturdukları halkaları saymaları amaçlanmıştır.

Fotoğraf 1: "Orman" panosu ve "Ağacın Yaşını Say" yönlendirmesi

Panoda açık renkteki halkaların ilkbaharda, koyu renk halkaların ise yaz aylarında meydana geldiği, iyi büyüme yıllarında halkaların kalınlığının 1 cm'yi bulabileceği, halkalar sayılarak ağacın yaşının belirlenebileceği bilgisi verilmiştir. Panoda ayrıca ağaç gövdesinin bir diliminin kesit perspektif ve nokta detay çizimi üzerinde “büyümüş halkalar, ilkbahar odunu, yaz odunu, odunun kalbi, iç kabuk, dış kabuk, kambiyum tabakası” gösterilmiştir. Bilgilendirme panosunun altında 7 yaş üstü çocuklar için notuyla “2006 yılında kesildi. Ne zaman büyümeye başladı?” sorusu sorularak çocukların dokunma, inceleme ve gözlem yöntemiyle ağaçları yakından tanımaları sağlanmıştır.

Müzedeki öğrenmenin temel özelliklerinden biri “nesnelere öğrenme” olmasıdır (Onur, 2003: 13). Ağaçlar doğal mirasın bir parçası olduğu kadar malzeme anlamında doğaya bağlı olarak gelişen mimari ve kültürel mirasın da önemli bir bileşenidir. Gerçek bir ağaç gövdesine dokunarak oluşumunu anlamaya çalışan çocukların böylelikle ahşap yapılarda kullanılan geleneksel bir yapı malzemesini yakından tanımaları sağlanmıştır.

Gözlemleyerek Öğrenme

Mimari mirasın tanıtılmasında Finlandiya'nın geleneksel ahşap mimarisini yansıtan ölçekli ev maketlerinden yararlanılmıştır. Müzenin orta bölümünde 2008 yılında İkaalinen Tasarım ve El Sanatları Okulu (İkaalinen College of Crafts and Design) öğrencileri tarafından yapılan Karelian Evi (“The Karelian House”) maketi sergilenmektedir.

Fotoğraf 2. "Karelian Evi"nin maketi ve iç mekân dzeneni

Panodaki bilgilere göre gemiŖte özellikle Karelia bölgesinin doğusunda inŖa edildiklerinden bu adla anılan Karelian Evleri aħŖap yığma yapım tekniğinde aħŖap kütüklerden inŖa edilmiŖ iki katlı konut yapılarıdır. Finlandiya'nın baŖka bir bölgesinde görülmeyen bu konutların üst katları insanların kullanımına alt katları ise inek, koyun tavuk, at gibi çiftlik hayvanlarının barınmasına ayrılmıŖtır.

Fotoğraf 3. "Karelian Evi"nin maketi

Ahşap ev maketi incelendiğinde dış beden duvarlarının geleneksel yöntemde olduğu gibi yuvarlak kesitli ahşap kütüklerin üst üste dizilmesi ve köşelerde çivisiz geçme yöntemiyle oluşturulduğu görülmektedir². İç bölme duvarlarının da yığma yapım tekniğinde inşa edildikleri yan cepheye yansımış ahşap parçalardan anlaşılmaktadır. Maketin kısa kenar cephesinde beyaz renkte boyalı pencere doğrama ve kepenkleri yapılmıştır. Maket evin iki yana eğimli beşik çatısının üstü ahşapla kaplı olup mahyanın üstünde belirli aralıklarda ve mahya ile alın tahtalarının her iki ucunda profilli ahşap bezemeler vardır. Evin iç düzeninin çocuklar tarafından daha iyi anlaşılması için uzun yan cephesinin birinde büyük açıklıklar yapılmış ve mekânların işlevlerini göstermek amacıyla ocak gibi mimari öğeler, ev eşyaları (masa, sandalye) ve hayvan modelleri yerleştirilmiştir. Maket evin bilgilendirme panosunun altında her yaş için uygun olduğu bilgisi vardır.

Müzedeki öğrenmenin temeli duyarlı kullanımdır. Dolayısıyla müzenin uygun koşullarda nesnelere yakından gözlemlemeye, elle dokunmaya olanak sağlaması gerekmektedir (Onur, 2010:31). Maket evin gerçek ahşap malzeme ile yapılması, ölçekli ve büyükçe oluşu, bir masa üstünde sergilediğinden etrafında rahatça gezilebilmesi, dokunulabilmesi, evin içinin neye benzediğinin gösterilmesi, içinde çocukların bağ kurabileceği eşyalar ve hayvanlara yer verilmesi çocukların geleneksel bir konutun dış cephe özelliklerini ve mekân organizasyonunu kolayca anlamalarına izin vermektedir. Bu bağlamda Finlandiya'nın bir bölgesine özgü geleneksel ahşap konutlar hakkında erken yaşta fikir sahibi olan çocukların ülkelerindeki korunması gerekli mimari miras konusunda bilinçlendikleri düşünülebilir.

Oyuncaklarla Oynayarak Öğrenme

"Finlandiya'da Yapı" ("Building in Finland") başlıklı diğer bir panoda "yapı modellerini birleştir" yönlendirmesiyle 5 yaş üstü çocuklardan ev ya da rüzgâr değirmenini yığma veya köşe geçme tekniklerini kullanma-

2 Ahşap yığma yapıdaki bu köşe birleşme tekniği ülkemizde Karadeniz bölgesinde "kara boğaz" olarak bilinmektedir (Tuna, 2008: 130).

rak birleştirmeleri istenmiştir. Bir masada her iki yapının modellerini oluşturan küçük ahşap parçalarına ve parçaların nasıl yerleştirilebileceğini gösteren sayılarla kodlanmış 2 çizime yer verilmiştir. Panoda modellerin “Jukolan Talo” oyuncak serisinden “Juho Jussila” fabrikası tarafından piyasaya 1940 yılında sürüldüğü bilgisi yazılıdır.

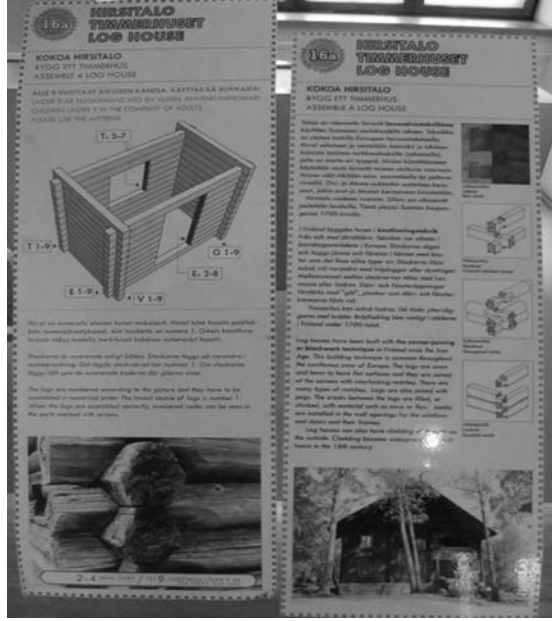
Fotoğraf 4. “Juho Jussila” fabrikası tarafından 1940 yılında üretilen ahşap ev modeli

Müze eğitimi derse değil yaşantıya dayanan bir öğrenme sürecidir. Dolayısıyla eğlenceli olması ve hoşla gitmesi beklenir (Onur, 2003: 13). Oynayarak öğrenme yönteminin ön planda olduğu bu etkinlikte ahşap yapı modellerinin 1940’ta üretilerek satışa sunulmuş olması oldukça dikkat çekicidir. Günümüzde bazı oyuncak firmalarının “mimari çizgi” konseptinde tasarlayıp ürettikleri oyuncakların öncülerinden biri olduğu düşünülen bu serinin yine çocuklar açısından kültürel zenginlik ve farkındalık konusunda etkili olduğu düşünülmektedir.

Ölçekli Modelden Deneyimleyerek Öğrenme

“Kütük Ev” (Log House) başlıklı panoda “Kütük ev birleştiri” yönlendirmesiyle 9 yaş üstü çocukların (9 yaş altındakilerin yetişkinler eşliğinde) eldiven kullanarak ahşap parçaları birleştirip kütük ev yapabilecekleri belirtilmiştir.

Fotoğraf 5. "Kütük Ev" panosunda görülen "Kütük ev bileştir" yönlendirmesi

Panoda kütük evin perspektif çizimine yer verilerek mevcut ahşap parçaların çizimde görülen kodlamaya uygun olarak yerleştirilebileceği, doğru dizildiklerinde ahşap parçaların ("oklar") uçlarındaki harf ve sayıdan oluşan kodların görülebileceği bilgisi verilmiştir. Panoda bir kütük ev ön cephesi, köşe birleşim detayı fotoğrafları ve üç ayrı köşe birleşim detayı çizimleri desteğiyle Finlandiya'da Demir Devri'nden itibaren kütük evler inşa edildiği yazılmıştır. Bu yapıım tekniğinin Avrupa'nın ağaçlı bölgelerinde yaygın olduğu, kütüklerin biçilip baltalanarak yüzeylerinin düzeltildiği, köşelerde çentik atılarak birleştirildikleri, birçok köşe birleşim detayı olduğu, kütüklerin ayrıca ahşap çivilerle de tutturulduğu, aralıkların yosun veya keten gibi malzemelerle doldurulduğu, kapı ve pencere boşluklarının yanlarında söveler bulunduğu, 18. Yüzyılda Fin kasabalarında dış cephelerde ahşap kaplamaların yaygınlaştığı belirtilmiştir.

Fotoğraf 6. “Kütük ev birleşti” yönlendirmesi ile yapılan ahşaptan ölçekli kütük ev modeli

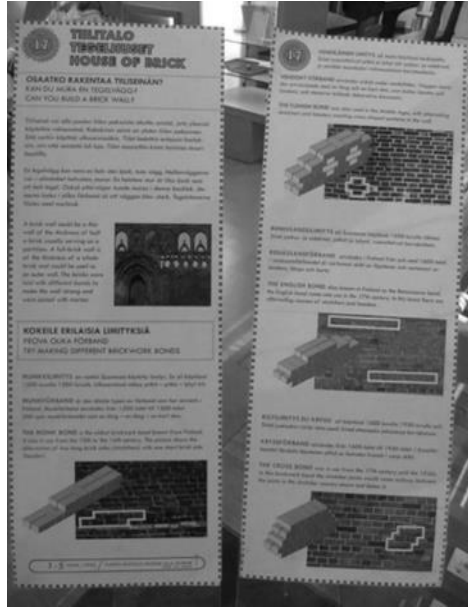
Ahşap kütükten alçak bir duvarla diğer nesnelere ayrılan, bir bölümü kısmen ayağa kaldırılmış ölçekli ahşap kütük ev müzede çocukların dokunarak ve oynayarak öğrenmelerine olanak veren bir düzenleme olarak öne çıkmaktadır. Çocuklar ekip halinde (kütükler en az iki kişi tarafından üst üste koyulabilirler) bedensel bir etkinlikte bulunurken sosyalleşme, dayanışma, eğlence ve tasarım gibi kavramlarla tanışabilirler. Finlandiya’nın korunması gerekli mimari mirasının önemli bir parçasını oluşturan ve Seurasaari Adası’ndaki açık hava müzesinde özgün örnekleri koruma altına alınmış bu yapıları erken yaşta tanıyan çocukların kültürel anlamda farkındalıklarının daha yüksek olabileceği düşünülmektedir.

Fotoğraf 7. Helsinki’de Seurasaari Adası’ndaki açık hava müzesinde sergilenen özgün kütük evler

“Tuğla Ev” (House of Brick) başlıklı panoda “Tuğla duvar örebilir misin?” yönlendirmesiyle yaş sınırlandırması olmaksızın çocuklardan duvarda asılı görsellere bakarak tuğla malzeme ile “Monk”, “Flaman”, “İngiliz” ve “Çapraz” örgü olmak üzere 4 ayrı tipte tuğla duvar örebilecekleri anlatılmaya çalışılmıştır. Panoda öncelikle tuğla duvarın tuğlanın kalınlığının yarısı kullanılarak yapılan bölücü duvar olduğu, tam tuğla duvarın ise tuğlanın tüm kalınlığının kullanılarak yapılan dış beden duvarları olduğu bilgisi aktarılmıştır. Tuğlaların farklı örgülerde harç ile birleştirildiğinde daha güçlü duvarlar yapıldığı belirtilmiştir.

Panodaki “Farklı tuğla örgüleri yapmayı dene” yönlendirmesiyle fotoğraf görseli yanında kesit perspektif çizimlerle sırasıyla Finlandiya’da bilinen en eski örgü tipi olan ve 13.-16. yüzyıllar arasında kullanılan “Monk Örgü”; Ortaçağ’da kullanılan “Flaman Örgü”; Finlandiya’da Rönesans örgüsü olarak tanınan ve 17. yüzyılda kullanılan “İngiliz Örgü” ve son olarak 17. Yüzyıldan 1950’lere kadar kullanılan “Çapraz Örgü”nün tuğla dizimleri basit cümlelerle anlatılmaya çalışılmıştır.

Fotoğraf8. “Tuğla Ev” başlıklı panoda “tuğla duvar örebilir misin?” yönlendirmesi

Çocukların bir duvar ustası gibi gerçek tuğlalar ile aynı boyut ve renkte ancak daha hafif olan strafor malzemedeki tuğlalar kullanarak, geleneksel yöntemlerle 4 farklı duvar örgüsünü oluşturmaya çalışmaları oyun yöntemini de içeren önemli bir etkinlik olarak değerlendirilebilir.

Fotoğraf 9. Gerçek tuğlaboyutunda ve renginde strafor malzemedeki tuğlalar ve arka planda ahşap kütük ev.

Erken yaşta mimarlık ve mimari miras konusunda (malzemeler, öğeler, farklı biçimlenişler, ritim, geleneksel yöntemler vb.) farkındalık edinen bir çocuğun ülkesindeki tarihi yapıların değerini anlaması ve korumak için ileride duyarlı hareket etme olasılığı daha yüksektir.

Bilgiyi Hatırlayarak Öğrenme

“Finlandiya’da Yapı” (“Building in Finland”) başlıklı panoda “*Takip eden Fin yapılarını tanımla*” yönlendirmesiyle 9 yaş üstü çocuklardan duvarda asılı farklı dönemlere ait, farklı işlevli 8 yapı fotoğrafına bakarak yapılar ait bilgi etiketini doğru yapı ile eşleştirmeleri istenmiştir. Bilgilendirme panosunda 20. Yüzyılın erken dönemlerinde çimento ve betonarme gelene kadar Finlandiya’da yapıların ahşap, tuğla veya doğal taş ile inşa edildik-

leri; camın 20. Yüzyılda yaygınlaştığı, nihayetinde beton ve çelik iskeletli yapılarda cephe kaplama malzemesi olarak kullanıldığı belirtilmiştir.

Fotoğraf 10. “Finlandiya’da Yapı” başlıklı panoda “Takip eden Fin yapılarını tanımla” yönlendirmesi

Müzeler yalnızca eski nesnelerin toplandığı yerler değil, toplumların geçmişleriyle iletişim kurduğu yerlerdir (Clutterbuck, 2008: 71). Müze-deki bu etkinlikle bilgiyi hatırlama ve eşleştirme yöntemi ile çocuklara ülkelerinde farklı dönemlerde, farklı malzemelerle, farklı biçimlenişte yapılar inşa edildiği ve çok katmanlı zengin bir mimari mirasa sahip oldukları hatırlatılmış olabilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Finlandiya Ulusal Müzesi’nde etkileşimli sergi düzenlemeleriyle mimari miras kapsamında ağırlıklı olarak geleneksel Fin ahşap mimarisinin aktarılmaya çalışıldığı gözlenmiştir. Yığma ahşap yapım tekniğine dayanan bu mimari ekolojik özelliğinin yanı sıra sürdürülebilir oluşu, ahşap yapı ustalarının bilgi ve deneyimlerinin izlerini taşıması, halen bulunabilir malzemelerle yapılması gibi özellikleri ile günümüzde uluslararası yasa

ve tüzükler çerçevesinde korunması ve gelecek nesillere aktarılması gereken bir mimari biçimleniştir. Bu bağlamda kültürün ve yapı geleneğinin aktarılmasında erken yaşta çocuk eğitiminin önemini vurgulayan benzer düzenlemelerin zengin bir mimari mirasa sahip ülkemiz müzelerinde de gündeme getirilmesinde fayda vardır. Finlandiya’da olduğu gibi ahşap yığma yapı mimarisinin görüldüğü ülkemizin Karadeniz Bölgesi’ndeki müzelerde üniversitelerin mimarlık, eğitim bilimleri gibi ilgili fakültelerinden ve geleneksel mimariyi bilen, uygulayabilen kişilerden destek alınarak benzer çalışmaların yapılması mümkündür.

Son yıllarda müzelerin sadece ziyaret edilen mekânlar olmak dışında, yaşayan birer organizma olmaları ve ayrıca kültürel mirasımızın bir parçası olarak ele alınmalarının haklı gerekçeleri; müzeleri çocuklar için mimarlık eğitiminde önemli bir yere koymaktadır. Çocuklar için mimarlık eğitiminin kültürel mirasımızın aktarılmasındaki etkin rolü düşünüldüğünde bu süreçte müzelerin önemi bir kez daha anlaşılabilir. Aynı zamanda müzeler mimari yapılarıyla, çocukların mekân algılarının desteklenmesine de olanak tanıyacaktır (Acer, 2012:141). Yerinde inceleme ve gözleme dayalı bu yazının ülkemizdeki müzelerde çocuklarla mimari mirasımızın buluşturulduğu düzenlemeler yapılmasına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Kaynakça

Acer, D. (2012). Çocuklar için mimarlık eğitiminde müzelerin kullanımı. *İ.San (Yay. Haz.), Çocuk müzeleri ve yaratıcı drama içinde* (ss.137-143). Ankara: Natürel Yayınları.

Clutterbuck, R. (2008). Müzeleri anlamak. *İ.San (Yay. Haz.), Eğitim ve müze içinde* (ss. 71-81). Ankara: Kök Yayıncılık.

Erdoğan, N. (2014). *Mardin müzesi müze eğitimi etkinlikleri*. Mardin: Mardin Müze Müdürlüğü.

Gökmen, H. (2010). Mimarlık ve çocuk çalışmaları: Yapılı Çevre Eğitimi. *Mimarlık* 352, 76-79.

Karadeniz, C. (2012). Atina'dan çocuk müzesi örnekleri ve Yunanistan'da müze eğitimi. İ.San (Yay. Haz.), Çocuk müzeleri ve yaratıcı drama içinde (ss. 69-90). Ankara: Naturel Yayınları.

Onur, B. (2003). Müze eğitimi: Temel ilkeler ve politikalar. B.Onur (Yay. Haz.), Müze eğitimi seminerleri (1) Akdeniz bölgesi müzeleri içinde (ss. 7-23). Ankara: Suna-İnan Kıracı Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.

Onur, B. (2010). Müze eğitimi ve çocuk müzeleri. B.Onur (Yay. Haz.), Müze eğitimi seminerleri (2) Mardin müzeleri içinde (ss. 29-41). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Räsänen, J. (2006). Architecture education in Finland. In E. Laaksonen and J. Räsänen (Eds.),

Playce: Architecture education for child renand youth people (pp.13-18), Helsinki: Alvar Aalto Academy.

Trogler, G.E. (1972). *Begining experiences in architecture*. New York: Litton Educational Publishing, Inc.

Tuna, C. (2008). *Orta Karadeniz Bölgesi Sahil Kesiminde Geleneksel Mimari*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

http://www.nba.fi/en/nationalmuseum/exhibitions/permanent/workshop_vintti

Doç. Dr. Aynur Çiftçi: 1993 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü lisans programından, 1996 yılında aynı üniversitenin Fen Bilimleri Enstitüsü'nün Mimarlık Rölöve-Restorasyon yüksek lisans programından mezun olmuştur. 2004 yılında rölöve-restorasyon programında doktora çalışmasını tamamlayan yazar 2012 yılında doçent unvanını almıştır. 1997 yılından itibaren Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı'nda görev yapmakta ve kültürel/ mimari mirasın belgelenmesi, korunması, onarılması ile çocuk ve mimarlık konularında çalışmalarına devam etmektedir. **E-mail:** cifci@yildiz.edu.tr

Doç. Dr. Dilek Acer: 1995 yılında Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü'nden mezun olmuş ve aynı bölümden 1999 yılında bilim uzmanlığını almıştır. 1995-2003 yılları arasında özel ve resmi kurumlarda okul öncesi eğitimcisi olarak çalışmıştır. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümünde doktora çalışmasını tamamlamıştır. 2008 yılında TÜBİTAK'tan kazanmış olduğu burs kapsamında, 1 yıl boyunca Amerika Birleşik Devletleri'nin, New Mexico eyaletinde bulunan New Mexico Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde çocukların mimarlık ve tasarım eğitimleri konusunda doktora sonrası çalışmasını gerçekleştirmiştir. 2013 yılında Doçentlik unvanını almıştır. 2003 yılından itibaren Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapan yazar, erken çocukluk döneminde estetik, sanat, öğrenme ortamları, mimarlık ve tasarım eğitimi konularında çalışmalar yapmaktadır. **E-mail:** dilekacer@yahoo.com

Modern Kentin Yeni Kamusal Alanında Çocuk, Alışveriş Merkezleri ve Serbest Zaman Etkinlikleri

*

Şengül Yalçınkaya

Öz

Hızlı kentleşme plansız, sağlıksız ve sorunlu çevrelerin oluşmasına neden olmuştur. Bu durum çocuklar için kentte ayrılan oyun ve rekreasyon alanlarını etkilemiş, çocukların sosyal ve kültürel faaliyetlerine sınır getirmiştir. Gelenekselde yer alan sokak ortadan kalkmış, çocukların kentsel alanda geçirdikleri zaman azalmış, zamanla kentsel çevrede çocuğun izi silinmiş ve çocuk iç mekânlara hapsedilmiştir. Kentteki bu olumsuz koşullar ve tüketim kültürünün etkisi, alışveriş merkezlerini kentsel mekânların birer alternatifi haline getirmiştir. Alışveriş merkezlerinde çocuklar için kurgulanan serbest zaman olanakları, çocuklar ve ebeveynleri için tercih edilen bir tüketim nesnesine dönüşmüştür. Çocuklar, serbest zamanı 'tüketmek' eylemi ile özdeşleştirmekte; gelişimleri için önemli olan öğrenme, yaratıcılık ve keşfetme içeren aktivitelerden yoksun bir şekilde onlara sunulmuş tüketmektedirler.

Bu bağlamda bu çalışmada, kentsel yaşamda çocukların serbest zaman tercihlerinin ve mekân kullanımının belirlenmesi ve alışveriş merkezlerinin bu mekânlar arasındaki yerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikle serbest zaman kavramının değişen anlamı, ardından alışveriş merkezlerinin çocukların serbest zaman tercihlerinde yer alma düzeyi ortaya koyulmuştur. Bu çerçevede alışveriş merkezlerinde sağlanan serbest zaman olanakları tespit edilmiş ve çocukların serbest zaman tercihleri ve mekân kullanımları anket çalışması ile ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Kent, Tüketim Mekânları, Kamusal Alan, Kapitalizm, Serbest Zaman

Child in New Public Realm of Modern City, Shopping Malls and Leisure Time Activities

*

Şengül Yalçınkaya

Abstract

Rapid urbanization led to unplanned, unhealthy and problematic urban environments. This phenomenon affected the play and recreation areas spared for children in the city and thus limited their social and cultural activities. The traditional street concept has been lost, the time spent by children in urban areas has been decreased, the traces of children in urban environment have been disappeared and children have been imprisoned indoors. These negative conditions in the city and the effects of the consumption culture made shopping malls an alternative to urban space. Leisure time opportunities fictionalized for children in shopping malls came out to be a preferable consumption object for children and parents. Children equate leisure time with the action of 'consuming'; and they consume what they are offered by lacking activities including learning, creativity and discovery, which are important for their development.

In this context, this study aims to identify the leisure time preferences and space uses of children in urban life and the role of shopping malls among these spaces. In the study, firstly the changing meaning of the concept of leisure time and then the level of shopping malls in leisure time preferences of children are put forth. In this framework, leisure time facilities provided by shopping malls are revealed and leisure time preferences and space usages of children are determined by survey study.

Key words: *Child, City, Spaces of Consumption, Public Realm, Capitalism, Leisure Time*

Giriş

Çocukların, kentte sağlıklı ve güvenli bir ortamda yaşamlarını sürdürmeleri ve gelişimleri için gerekli fiziksel, sosyal ve kültürel ortama sahip olmaları en temel haklarıdır. Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına dair sözleşmesinde çocukların serbest zaman değerlendirmeleri ile ilgili 31. maddede “Çocuk, dinlenme, boş zaman değerlendirme, oyun oynama, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma hakkına sahiptir” ifadesine yer verilmektedir. UNICEF tarafından yürütülen “Çocuk Dostu Şehir” projesi ile çocuklar için yaşanabilir çevreler oluşturulması amaçlanmıştır (URL1, 2015). Bu projede, çocuğun kent yaşamına katılmasını sağlayacak, kentte serbest zaman etkinliklerine imkân verecek mekânların oluşturulması yönünde hedefler koyulmuştur.

Türkiye’de nüfusun üçte birini çocuklar oluşturmakta, bu nüfusun tamamına yakını ise (%91,8) kentsel alanlarda yaşamaktadır (URL2, 2015). Kentsel alanda çocukların yaşam koşullarına bakıldığında, özellikle çocuklar için oluşturulmuş alanların yetersizliği dikkat çekmektedir. Oysa çocuğun içinde yaşadığı çevre çok önemlidir. Çocuğun gelişimi ve toplumsallaşması sürecinde sosyal ortamın fiziksel çevre ile desteklenmesi bir gerekliliktir.

Yaşanan hızlı kentleşme ve sanayileşme, kentlerdeki nüfusu aşırı artırmıştır. Bu durum, sosyal ve kültürel sorunların yanında kentlerdeki yoğun arsa ve konut talebi ile birlikte yoğun yapılaşmaya, trafiğe, hava ve gürültü kirliliğine neden olmuştur. Diğer taraftan kent mekânı küreselleşme ile beraber sermaye akışını kolaylaştırmak ve birikimini arttırmak için bir araca dönüşmüştür (Yırtıcı, 2005). Kentlerde üretim alanlarının yerini, tüketimi destekleyecek mekânlar almış; bu mekânlar, tüketicinin teşhir yerleri olmuşlardır (Lefebvre, 2010). Bu koşullar çocuk açısından ele alındığında, kentsel donatıların (konut, açık alanlar ve rekreasyon alanlar vb.) çoğu zaman sayısal olarak yetersiz, var olanların ise nitelik ve nicelik olarak istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Kentlerde apartmanlaşmanın artmasıyla, konut yer ilişkisinin kesilmesi ve

sokağın çocuk için güvenli bir yer olmaktan uzaklaşması, çocuğun serbest zamanlarını çoğunlukla iç mekânlarda –evde- geçirmesine neden olmuştur. Konut yakın çevresinde çocuk oyun alanlarının sayısının azalmış olması, var olanların beton binalar arasında kalması, yeşil dokunun kaybolması, eğitim binalarının tek tipleştirilmesi ve açık teneffüs alanlarındaki sınırlılıklar dikkat çekmektedir. Kentte yer alan eğlence ve dinlenme alanları ise çocuğun sınırlı zamanda, ağırlıklı izleyici konumunda olduğu etkinlikleri içeren mekânlardan oluşmaktadır. Kentteki çocukların yaşam koşulları değerlendirildiğinde kentsel donatıların çocuğun fiziksel gelişimi için olanak sağlama, yaratıcılığını ve hayal gücünü geliştirme, kişisel becerilerini artırma, sosyal yönünü güçlendirme açısından yetersiz olduğu görülmektedir. Al-Khalaileh'a (2004) göre bu durum çocuğun davranışlarını, tutumlarını ve reaksiyonlarını olumsuz etkilemektedir (Tandoğan içinde, 2014: 20).

Serbest zaman etkinlikleri, çocuğun fiziksel gelişiminin yanında, kendini ifade etmesi, yaratıcılık ve hayal gücünü geliştirmesi, problem çözme yeteneğini kazanması, neden sonuç ilişkisi kurması, sorumluluk, paylaşma ve yardımlaşma duygularını geliştirmesi açısından önemli bir yere sahiptir (Pala ve Kolayış, 2012: 1010). Bu nedenle çocuğun, kentsel yaşam içerisinde günlük yaşamında yer alan okul, ders, aile içi sorumluluklar, yeme, içme uyuma gibi zorunlu gereksinimleri için harcadığı zamanın dışında kalan serbest zamanını iyi değerlendirmesi gerekir. Serbest zaman etkinlikleri beraberinde kentteki mekânsal ihtiyacı ortaya çıkarır. Tüketim kültürünün etkisiyle ortaya çıkan alışveriş merkezleri bu zaman dilimi için en fazla talep gören mekânlardandır. Kentsel yaşam biçiminin bir parçası haline gelen alışveriş merkezleri, oluşturduğu kurgu ile bugün birçok açıdan kent ile yarışır duruma gelmiştir.

Bu çalışmada, çocukların serbest zaman etkinliklerinde alışveriş merkezlerinin yeri araştırılmaktadır. Bunun için öncelikle tüketim kültürü ile birlikte anlam değiştiren serbest zaman kavramı üzerinde durulmuştur. Çalışma alanı olarak Trabzon kenti seçilmiş olup, kentte Forum, Cevahir ve Varlıbaş Alışveriş merkezi bulunmaktadır. İlköğretim çağındaki ço-

cukların (7-12 yaş) serbest zaman değerlendirme etkinlikleri ve mekânları, hazırlanan anket çalışması ile tespit edilmiştir. Çalışma, tüketim kültürü ile kentlere yerleşen yaşam biçiminin her yaştan insanı etkisi altına alması, kentsel mekânda geçirilen zamanın azalması, yaşadığı yere yabancılaşmayı ve belli bir süre sonra da kent mekândaki kopuşu göstermesi açısından önemlidir. Çocukların geleceğin yetişkinleri olduğu düşünülduğünde, bu durumun geleceğin kentleri açısından olumsuz sonuçlar doğuracağı kesindir.

Serbest Zaman Kavramı ve Tüketim Toplumunda Değişen Anlamı

Serbest zaman kavramı, tarihsel süreç içerisinde yaşanan toplumsal, siyasal ve ekonomik olaylar ile ilişkili olarak farklı anlam, içeriklere sahip olsa da, temelde insanların kendileri için ayırdıkları ve özgürce kullanabildikleri zaman dilimini ifade etmektedir. Günümüz koşullarında boş zaman, kişinin okula-işe gidip gelmek, ders-bir işte çalışmak, yaşamsal zorunluluklar (uyumak, yemek yemek, vücut temizliği yapmak) ve biçimsel görevlerin dışında zorunlu olmayan tercihe dayalı, keyfi, kendi özgür iradesi ile dinlenme, eğlenme, bilgi ve becerilerini geliştirme, toplumsal yaşama gönüllü olarak katılma gibi etkinliklere harcadığı zamandır (Abadan, 1981:3, Tezcan, 1982). Kişi boş zamanını hayal kurarak, düşünerek, TV izleyerek, resim yaparak, bir müzik aleti çalarak, oyun oynayarak, gezilere katılarak, sosyal ortamlara girerek, yeni arkadaşlar edinerek değerlendirebilir. Kişinin boş zamanı kullanım biçimi ve algısının oluşmasında birçok faktör etkilidir. Örneğin sosyo-ekonomik yapı, üretim-tüketim biçimi ve teknolojik gelişmeler, bulunduğu çevrenin fiziksel koşulları (kent-kırsal, ulaşım şekli, iklim) ve bireysel özellikler (cinsiyet, yaş, ilgi alanları vb.) gibi faktörlere bağlı olarak şekillenir (Bulca, 1973: 21).

Boş zaman kavramı üç temel öğeden oluşur; zaman, etkinlik ve ruhsal durum (Müftügil, 1993: 63). Zaman, zorunluluklardan arta kalan saat dilimini; etkinlik, bu zamanın değerlendirilme şekli; ruhsal durum ise

etkinlik sonucunda insanın iç dünyasında oluşan rahatlık, durgunluk, yenileme vb. duyguları ifade etmektedir.

Durmazedier (1974), serbest zamanın dinlenme veya kendini bırakma, eğlence ve kendini geliştirme olmak üzere üç temel fonksiyonu olduğunu belirtmektedir (Çubuk, 1984 içinde). Serbest zaman insanın fiziksel ve ruhsal yönden gelişimine katkı sağlar. Kişiyi, sosyal ilişkilerini güçlendirme,, yaratıcılığını artırma, stres atma, kendini ifade etme konularında geliştirir, hayata bağını güçlendirir, mutlu kılar. Diğer taraftan, boş zamanın iyi değerlendirilmemesi durumunda kişinin yaşamında dikkatsizlik, hoşnutsuzluk, başıboşluk, sıkıntı, bunalım ve düzensizlik ortaya çıkar (Zorba ve diğ. 2001; Karaküçük, 1995).

Serbest zaman, çalışma/iş hayatının ve zorunlu gereksinimlerin dışındaki alanı kapsadığı için genel olarak bireysel özelliklerden kaynaklı anlamsal farklılıklar içerir. Diğer taraftan, tarihsel süreç içerisinde dönemlerin sahip olduğu üretim-tüketim ilişkisine bağlı olarak da farklı anlamlar yüklenmiştir. Çalışmada modern öncesi, modern dönem ve postmodern dönemler olarak ele alınmaktadır.

Modern öncesi dönem, ilkel insan ile başlayan ve toprağa dayalı üretimin yapıldığı feodal dönemi de içine alan sanayileşmenin olmadığı dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde günlük faaliyetlerin iç içe geçmiş olması (çalışma ve serbest zaman) bugünkü anlamıyla serbest zamanın ayrı bir zaman dilimi olarak tanımlanmasını gerektirmemiştir. İlkel toplumlarda iş, yaşamın bir parçasıydı ve insanlar temel ihtiyaçlarını karşılayacak oranda çalışıp-üretiyor, bunun dışındaki zamanı kendine ait bir zaman olarak değerlendiriyordu. Toplum içerisinde herhangi bir sınıfsal yapı oluşmamıştı. Temel gereksinimlerini karşıladıkları zamanın dışında kalan zaman dilimini zevk için avlanmak, balık tutmak, tembellik, oyun, savaş ya da şenliklere ayırıyorlardı (URL3, 2015). Yerleşik hayata geçilmesi ve ekonominin tarıma dayandırılması ile ihtiyaçtan daha fazla ürün üretilmekte, artı ürün elde edilmiş, toplum içerisinde sınıflar ortaya çıkmıştır. Toplum, köleci üretim biçiminde serbest zamana sahip olan ve olmayan şeklinde ikiye ayrılmıştır. Kölelerin dışında kalan ve nüfusun

az bir kısmını kapsayan bu sınıf, boş zaman olarak değerlendirebilecekleri etkinlikler göstermişlerdir (Kelly, 1982: 43-44). Yunan ve Roma şehirlerinde serbest zaman etkinliklerine imkân verecek parklar, hamamlar, amfi tiyatrolar, arenalar ve gymnasiumlar yer almıştır. Antik Çağ Yunan ve Roma uygarlığında en önemli boş zaman uğraşları arasında sanat (antik tiyatro, heykel vb.) ve spor (olimpiyatlar) faaliyetleri görülmüştür. Yunan uygarlığında serbest zaman bir yaratıcı süreç olarak görülürken Romalılarda ise siyasal bir araç olarak görülmektedir (Kelly, 1982: 49).

Ortaçağda sınıfsal toplum yapısı devam etmiş, köleci üretim, feodal üretim biçimine dönüşmüştür. En önemli servet toprak olarak görülmüştür. Bu dönemde farklı sınıflar ortaya çıkmış, sınıflar toplum içerisinde belirli roller ve görevler üstlenmişlerdir. Toprak sahipleri serbest zamana sahip iken sıradan insanın gündelik yaşamı, zorunlu ve mevsimlik işler ile tarımsal bir ritme sahiptir. Tarımsal işlerde yaşam temposunun yavaş ve aralıklı olması bu işte çalışanlarda boş zaman yaratsa da, gerçek anlamda serbest zamana sahip değillerdir (Önder, 1997: 75). Bu dönemde serbest zaman etkinliği olarak yaygın olarak eğlendirici yönü ağır basan karnavallar görülmektedir.

Modern dönemde makineleşmeyle beraber kapitalist dönem başlamıştır. İlk dönem teknolojik açıdan gelişmiş araçlar henüz ortaya çıkmamasına karşın çok sayıda işçi bir arada aynı amaç için bir araya gelmiştir (Marx, 2007: 313). Ucuz emeğe dayanan sistem erkeklerin yanı sıra her yaştan çocuğu, kadınları çalıştırmıştır. Katı çalışma kuralları ve 12 saati bulan çalışma saatleri getirilmiştir (Lafargue, 1993: 24). Bu dönemde işçi sınıfına serbest zaman kalmasının ötesinde fiziksel ihtiyaçlarını (uyumak, dinlenmek, yıkanmak) karşılamak için dahi sınırlı zaman kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lerdeki ekonomik krize kadar devam eden ve Fordist olarak adlandırılan ikinci dönemde bant tipi üretime geçilmiştir. Otomasyona geçiş ile çalışma saatleri azalmış, daha çok boş zaman imkânı doğmuştur. Üretim-tüketim ilişkisinde tüketim, yaşamak için yapılan bir eylem olarak görülmüş, zorunlu ihtiyaçların karşılandığı bir eylem olarak düşünülmüştür.

Bu dönemde serbest zaman sadece iş için yeniden güç toplama ve dinlenme şeklinde değerlendirilmeyip bir yaşam hakkı olarak görülmüştür. Serbest zaman kavramı için bu dönemde yaşanan 1929 Ekonomik Krizi önemli bir dönüm noktası olmuştur (Currell, 2005: 51). İnsanın manevi yönden doyum sağlayacağı, huzur bulacağı çalışma dışındaki zamanın artırılması ve etkinliklerin çoğaltılması yoluna gidilmiştir. Zaman kavramı keskin bir biçimde çalışma zamanı ve serbest zaman olmak üzere ikiye ayrılmış ve çalışma yaşamı dışında bir zaman dilimi tanımlanmıştır. Bu dönemde serbest zaman, çalışan insanları daha verimli hale getirmek için fiziksel olarak güçlerini toplamaları ve dinlenmeleri için ayrılan zaman dilimine karşılık geliyordu. Bu zamanı eğlenmek ve kişisel gelişimler için kullanmak savurganlık ve tembellik olarak görülüyordu (Sağcan, 1986: 4).

Postmodern dönem ise 1970’lerde ortaya çıkan ekonomik krizin sonunda esnek üretim biçiminin benimsendiği, bu durumun bilişim ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler ile desteklendiği döneme karşılık gelmektedir. Kitleli üretimin artması, tüketimi zorunlu kılmıştır. Bu dönemde önceki dönemlerin aksine tüketim yüceltilmiş ve bir yaşam biçimine dönüştürülmüştür. Tüketim fiziksel ihtiyaçların karşılanmasından ziyade tüketim nesnesine yüklenen sembol ve göstergelerin satın alındığı, bireyin kendini ifade etmesinde kullandığı bir araç olmuştur (Baudrillard, 2004). Tüketim giyim, dekorasyon, süsleme gibi alanlarla sınırlı kalmayıp, yaşam biçimi, dinlenme ve eğlence faaliyetlerini de içine almıştır (Harvey, 1999: 318). Bu dönemde tüketim ile beraber yeme içme alışkanlıkları, tatil tercihleri, serbest zaman alışkanlıkları ve bunları destekleyen mekân kullanımlarının sınıfsal bir ayrım içermediği, tercihlerde seçilen yaşam tarzının etkili olduğu görülmektedir (Zukin, 1998; Boccock, 1997; Featherstone, 2005).

Postmodern dönemde serbest zaman farklı bir anlam kazanmış, boş zaman etkinliği tüketimin önemli göstergelerinden biri olarak görülmüştür (Chaney, 1996). Makineleşme ile artan iş/çalışma dışı zamanın (serbest zamanın) değerlendirilmesinde tüketim kültürünün de etkisi ile

eğlence ve dinlenme ihtiyaçlarının karşılandığı, zamanın çoğunlukla bir malın veya hizmetin satın alınmasıyla geçirildiği görülmektedir (Featherstone, 2005).

Serbest zaman endüstrisinin sunduğu sınırsız seçenekler, serbest zamana, tüketimsel bir boyut kazandırmıştır (Aytaç, 2006: 37). Bu durumu destekleyen sosyal ve kültürel mekânlar ortaya çıkmıştır. Bu mekânlar (alışveriş merkezleri, eğlence merkezleri, temalı parklar, sirk/lunaparkları, spor merkezleri vb.) oluşturulan sisteme hizmet etmekte ve kurguları ile bireyleri tüketmeye yönlendirmektedir (Rojek, 2006: 476-477).

Tüketim kültürünün yaşam üzerinde etkili olması sonucunda kentlerde yeni bir sosyal ve kültürel yaşam ortaya çıkmıştır. Kentlerde fabrikaların yerini eğlence alanları, alışveriş merkezleri, festival alanları gibi tüketimi destekleyen alanlar almıştır (Mullins ve diğ., 1999). Serbest zamanların değerlendirilebileceği mekânlar üzerine kurulu bir yaşam biçimi ortaya çıkmıştır (Chaney, 1996). Bu mekânlar serbest zamanın denetlenmesinde ve yönlendirilmesinde ve sosyal ve kültürel gereksinimlerin karşılanmasında önemli roller üstlenmiştir. Bu mekânlarda tüketme eylemi, gereksinimlerin karşılanmasından ziyade simgesel anlamlar taşımaktadır. Yaşam biçimi, toplumsal kimlik, tüketim tercihleri ile verilmektedir. Kentsel yaşam içerisine bu mekânlarda bulunarak, gezerek, yemek yiyerek, etkinliklere katılarak girilmektedir.

Araştırma

Çocuk ve mekân ilişkisi bu araştırmada Trabzon kenti özelinde, ilköğretim çağındaki çocukların "serbest zaman" tercihleri ile ilişkili mekân kullanımları üzerinden ele alınmaktadır. Çalışmanın ana amacı, kentlerdeki yetersiz çocuk mekânları sorununun ve tüketim kültürü ile yeni yaşam biçiminin bir parçası olan alışveriş merkezlerinin çocukların serbest zaman etkinliklerindeki yerinin ve mekânsal olanaklarının tartışılmasıdır.

Varsayımlar

Araştırmada ana varsayım, “çocukların serbest zaman etkinliklerinde kentsel alanın yerini alışveriş merkezleri almıştır” şeklinde belirlenmiştir. Varsayımın sınanması için oluşturulan ankette, çocuklarda serbest zaman yeterliliği, değerlendirme tercihleri ve mekânlarını belirlemeye yönelik sorular yer almıştır. Ana varsayımı destekleyecek ikincil varsayım da “alışveriş merkezleri çocuklara serbest zamanın etkinlikleri için uygun/talep gören mekânsal koşullar sunmaktadır” şeklinde belirlenmiştir. Bu varsayım içinde alışveriş merkezlerinin kullanımı, mekân olarak tercih nedeni, alışveriş merkezleri arasındaki tercihi etkileyen faktörler, kullanım amaçları tespit edilmiştir.

Araştırma Tekniği ve Katılımcılar

Trabzon ili, Yeşiltepe semtinde yer alan Mehmet Akif İlköğretim okulu çalışma alanı olarak seçilmiştir. Okulun bulunduğu mahallenin seçilmesinde alışveriş merkezlerine olan mesafe (mahallenin yürüme mesafesinde bir alışveriş merkezinin olması ve diğer alışveriş merkezlerine toplu taşıt, dolmuş ve özel araçlarla kolay erişilebilir olması) ve mahallenin sosyo-ekonomik durumu (mahallenin farklı gelir gruplarını bulunduruyor olması) etken olmuştur.

Hazırlanan anket çalışması ilköğretim 1, 2, 3 ve 4. sınıflara uygulanmıştır. Çocukların ailelerinden çocukları için anketi cevaplaması istenmiş ve 77 kişiye anket uygulanmıştır. Örneklemeye ait kişisel bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur. Çocukların alışveriş merkezi algısını gösteren resim çalışmalarına Şekil 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışmaya katılan çocuklara ait kişisel özellikler

Kişisel özellikler	Gruplar	%
Yaş grubu	7 yaş	15,6
	8 yaş	14,3
	9 yaş	33,8
	10 yaş	36,4
Sınıf	1.sınıf	14,3
	2.sınıf	10,4
	3.sınıf	26,0
	4.sınıf	49,4
Cinsiyet	Erkek	42,8
	Kadın	57,2
Aile büyüklüğü	Çekirdek aile	16,9
	Türk ailesi	75,3
	Kalabalık aile	7,8
Gelir durumu	Kötü	2,6
	Normal	71,4
	İyi	19,5
	Çok İyi	6,5
Ailenin araç sahipliği	Var	59,7
	Yok	40,3

Araştırma Alanı

Trabzon kentinde bugün üç alışveriş merkezi hizmet vermektedir (Şekil 2). Konumları itibariyle kolay ulaşılabilir olan alışveriş merkezleri, çocuklar için çeşitli etkinlikler sunmaktadır (Şekil 3).

2005 Mirapark AVM açıldı	2008 Forum AVM	2009 Cevahir AVM	2010 Varlıbaş AVM
2009 Kapandı	2015 İşlevleri devam ediyor		

Şekil 2. Trabzon kentinde yer alan alışveriş merkezleri ve konumları

Varlıbaş AVM

Trabzon Forum

Cevahir AVM

Şekil 3. Trabzon kenti alışveriş merkezlerinde çocuklara yönelik etkinlik ve mekânlar

Bulgular ve Tartışma

Çalışmada, çocukların gelişiminde önemli bir yere sahip olan serbest zaman etkinlikleri ve mekân kullanımları incelenmiştir. Konu, serbest zaman değerlendirmede alışveriş merkezlerinin kentsel mekâna alternatif oluşturmasında etkili olan faktörler üzerinden yorumlanmıştır.

Çocukların Serbest Zaman Tercihleri ve Mekânları

İlköğretim çağı yaş grubunda yer alan örneklemin öncelikle serbest zaman etkinlikleri için yeterli zamanları olup olmadığını tespit edilmek istenmiştir. "Çocuğunuz yeterli serbest zamana sahip mi?" sorusuna % 75,3 ile evet, %19,5 ile kısmen ve % 5,5 ile hayır cevabı alınmıştır. Genel olarak çocuklar ve yaşlılar, genç ve yetişkinlere göre daha çok serbest zamana sahiptir. Çocukların geleceğin yetişkinleri olacağı ve bu serbest zamanların onların gelişimi için önemi düşünüldüğünde, bu zamanı iyi değerlendirmelerinde başta ailelere ve topluma önemli görevler düşmektedir.

Çocukların serbest zaman etkinlik tercihlerinin öncelik düzeyini tespit etmek için ilk 5 tercihini, önceliğine göre sıralaması istenmiştir. 1. tercihte vurgulanan cevaplara 5; 2. tercihte vurgulananlara 4; 3. tercihte vurgulananlara 3; 4. tercihte vurgulananlara 2; 5. tercihte vurgulananlara ise 1 puan verilmiştir. Böylece yanıtların önem düzeyleri saptanmıştır. İlk sırada “oyun” (249), ikinci sırada “elektronik araçlarla oyun” (164), üçüncü sırada “kitap okuma” (155) yer almaktadır. Diğer yanıtlara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Çocuğun serbest zaman etkinliklerinin önem sıralaması

Etkinlikler	Önem düzeyi
Oyun	249
Elektronik araçoyun	164
Kitap okuma	155
TV izleme	148
Sanat etkinliği	147
Ders çalışma	87
Spor yapma	76
Gezmek	74
Sinemaya gitmek	23
Dışarıda yemek yemek	11

Oyun çocuğun temel gereksinimlerindedir. Bu nedenle serbest zaman etkinliklerinde birinci sırada oyunun çıkması, doğal bir sonuçtur. Oyun, çocuğu hayata hazırlayan etkin bir yoldur. Doğal ve aktif öğrenme yöntemi olan oyun, çocuğun gelişimi için çok önemlidir. Kentsel alanlardaki yeni yaşam biçimleri, çocuğun yaşamını iç mekân ile sınırlandırmıştır. Önceki dönemlerde dış mekânda, gerçek dünyada oynanan oyunun yerini kapalı-yapay mekânlarda sanal, ticari oyunlar almıştır (Çukur, 2009). Teknolojik gelişmeler ile beraber, kolay ulaşılabilir olan bilgisayar ve atari oyunları ve televizyon, çocuğun serbest zaman etkinliklerinde üst sıralara yükselmiştir.

Tablo 3. Çocukların serbest zaman etkinliklerinde kullandığı mekânların önem sıralaması

Mekânlar	Önem düzeyi
Ev-oda	249
Alışveriş merkezi	192
Park	138
Akraba	128
Sokak bahçe	68
Sinema-tiyatro	67
Sahil	61
Okul-kurs	50
Köy	32
Market-kırtasiye	24
Spor alanı	20
Oyun salonu	14
Lokanta	9

Çocukların serbest zaman kullanımındaki ilk 5 mekân tercihinin öncelik sırasına göre yazılması istenmiştir. İlk sırada evi-odası (249), ikinci sırada alışveriş merkezleri (164), üçüncü sırada park (13855) yer almaktadır. Diğer yanıtlara Tablo 3’de yer verilmiştir. Çocukların serbest zaman kullanımındaki ilk 5 mekân tercihi arasında alışveriş merkezini belirtenlerin oranı %58,4 olarak tespit edilmiştir.

Mc. Kendrick, Bradford ve Fielder’e göre çocuklar yalnızca evlerinde, arkadaş evinde ve ticari mekânlarda düzenli oyun çevrelerine katılmaya cesaretlendirilmektedirler (Gökmen, 2013: 821). Bu mekân koşullarına bakıldığında ise ilk olarak konutları ele aldığımızda; günümüzde kentlerdeki yaygın konut tipi apartmandır ve bu evlerde çocuk yetiştirme güçlükleri ortadadır. Konut büyüklükleri ve ailedeki birey sayısı göz önüne alındığında çocuğun bir odaya sahip olması aslında onun için bir şanstır. Konutlarda genel olarak çocuk odaları müdahaleye açık olup, kullanımı yetişkinlerin inisiyatifinde olan mekânlardır. Bazı durumlarda odasını kardeşiyle veya gelen misafirle paylaşmak zorunda kalan çocuk, bazı durumlarda ise odasını gündüz odası oturma odası olarak kullanmaktadır Apartmanlardaki ses ile ilgili yalıtım sorunları, çocuğun ev özgürlüğünü

kısıtlayan bir diğer etkidir (Gür ve Zorlu, 2002: 22). Bu koşullar altında çocuğun ev içindeki serbest zaman etkinlikleri ev içi oyunları, televizyon ve bilgisayar oyunları ile sınırlanmaktadır. Diğer taraftan konut yakın çevresindeki çocuk için ayrılmış mekânların sınırlı oluşu ve tüketim kültürünün getirdiği yaşam biçimi, çocuğun serbest zaman etkinliklerinde konuttan sonra alışveriş merkezlerinin söylenmesinde etken olmuştur. Bugün alışveriş merkezleri sahip oldukları özellikler ile büyük küçük herkesi kendine çekmektedir. Günümüzde çocuklar, dışarıda oynamak alışkanlığını kaybetmiştir. Bunun kanıtı olarak parkların üçüncü sırada söylenmesini gösterebiliriz. Parklar her ne kadar istenen özelliklere sahip olmasa da çocukların serbest hareket edebilecekleri, yaşlıları ile bir araya geldikleri mekânlar olması nedeni ile tercih edilmektedir. Diğer taraftan kentsel mekânların dışında serbest zaman etkinliklerinde köyün söylenmesinin arkasında Trabzon kentinin kırsal alan ile etkileşiminin devam etmesi yer almaktadır.

Çocuklar İçin Alışveriş Merkezlerinin Tercih Ediliş Nedenleri

Çocukların serbest zaman etkinliklerinde alışveriş merkezlerinin tercih edilmesinde ilk sırada “farklı etkinlikleri bir arada bulunduruyor olması” (195), ikinci sırada “dış hava koşullarından yalıtılmış olması” (194), üçüncü sırada da “çocuğum için güvenli olması” (154) gelmektedir. Diğer yanıtlara Tablo 4’de yer verilmiştir.

Tablo 4. Çocuklar için alışveriş merkezlerinin tercih ediliş nedenlerine ait önem düzeyi

Tercih nedenleri	Önem düzeyi
Farklı etkinlikleri bir arada bulunduruyor olması	195
Dış hava koşullarından yalıtılmış olması	194
Çocuğum için güvenli olması	154
Çocuğumun orada kendini mutlu hissetmesi	128
Kentte çocuklar için başka uygun mekânların olmaması	111
Ailedeki herkesi kapsayacak çeşitliliğe sahip olması	108
Farklı zaman dilimlerinde kullanılıyor olması	64
Çocuğumun orada enerjisini çok rahat atabilmesi	46

Çocuğumun sosyalleşmesine imkân vermesi	40
Kendim içinde eğlenceli bir ortam olması	28
Çocuğumun yaratıcılığını geliştirecek etkinlikleri bulundurması	17

Alışveriş merkezleri günümüzde tüketim kültürünün oluşturduğu yaşam biçimini destekleyen mekânlardan biridir. Bu merkezler, alışveriş işlevi ile sınırlı olmayıp hayatı kolaylaştırmak ve eğlenceli kılmak adına birçok işlevi bir arada bulundurmaktadır. Alışveriş merkezleri, dükkânların (ulusal ve uluslararası markalar), hizmet alanlarının (çocuk bakım alanı, saç bakımı alanı, oto yıkıma sevisi, terzi, kuru temizleme vb.), eğlence alanlarının (sinema, bowling salonu, buz pisti, çocuk oyun alanı vb.) yeme-içme, gezme ve dinlenme alanlarının bir arada düşünüldüğü bir kurguya sahiptir. Kenti taklit eden, yalnız kentsel mekânda karşılaşılan sorunlardan (otopark, güvenlik sorunu, dış hava koşullarından yalıtılmış, çöküntü alanları), yalıtılmış bir fiziksel ortam ile renkli, keyifli mekânsal koşullar oluşturulmuştur. Alışveriş merkezlerinin genel özellikleri olarak sıralayacağımız bu özellikler, kullanıcıyı bir noktadan yakalamaktadır. Çocuklar için düşünüldüğünde alışveriş merkezlerinin serbest zaman geçirmek için tercih edilmesinde “farklı etkinliklerin bir arada olması”, “dış hava koşulları yalıtılmış olması” ve “güvenlik” öne çıkmıştır.

Alışveriş Merkezlerinin Kullanımına Ait Bulgular

Çocukların alışveriş merkezlerine gitme sıklıklarına bakıldığında en çok ayda iki veya üç kez (%71,4) söylenmiştir, alışveriş merkezinde genel olarak çocukların geçirdiği zaman en çok 1-2 saat olarak söylenmiştir. Çocukların alışveriş merkezlerine hafta sonu gündüz saatlerinde (%74) en çok gittikleri görülmektedir. Alışveriş merkezine çocuklar % 91,9 oranı ile en çok aileleri ile gitmektedirler (Tablo 5).

Tablo 5. Alışveriş merkezlerinin kullanımına ait bulgular

Alışveriş merkezi kullanımı	Grup	Değer (%)
Gitme sıklığı	En az haftada bir kez	15,6
	Ayda iki üç kez	71,4
	Yılda birkaç kez	13,0
Süre	1 saatten az	6,5
	1-2 saat	67,5
	3-4 saat	26,0
Zaman dilimi	Hafta içi akşam	2,6
	Hafta sonu gündüz	74,0
	Hafta sonu akşam	23,4
Kiminle kullandığı	Yalnız	5,4
	Aile	91,9
	Akraba	1,4
	Arkadaş	1,4

Hafta içi yetişkinler için iş, çocuklar için okulun olması, serbest zaman etkinlikleri için alışveriş merkezlerinin ağırlıklı olarak hafta sonu gündüz saatlerinde tercih edilmesine neden olmaktadır. Alışveriş merkezlerinde çoğunluğun ailesi ile vakit geçirmesi, alışveriş merkezinin çocuğun yaşlıları ile bir araya geldiği bir ortamı sağlamadığı yorumunu yaptırmaktadır.

Çocuklar İçin Alışveriş Merkezleri Arasından Tercih Yaparken Etkili Olan Nedenler

Çocuklar için kentte var olan alışveriş merkezlerinden hangisine gidileceğinin tercihinde etkili olan nedenler arasında birinci sırada “alışveriş merkezin her türlü ihtiyaca cevap vermesi” (185), ikinci sırada “kapalı eğlence ve oyun alanlarının olması” (164), üçüncü sırada “içeride çocuk ile dolaşımın rahat olması” (155), dördüncü sırada “eve yakın olması” (117) ve beşinci sırada da “alış-veriş merkezinin açık çocuk oyun alanının olması” (94) yer almıştır. Diğer yanıtlara Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Alışveriş merkezleri arasından tercih yapmada etkili nedenler

Nedenler	Önem Düzeyi
Her türlü ihtiyaca cevap vermesi	185
Kapalı eğlence ve oyun alanlarının olması	164
İçeride çocuk ile dolaşımın rahat olması	155
Eve yakın olması	117
Alış-veriş merkezinin açık çocuk oyun alanının olması	94
Ulaşımın kolay olması	77
Bulundurduğu marka çeşitliliği	60
Otopark sorununun olmaması	57
Çocuk eğlence programlarını içermesi	52
Mekân kalitesinin iyi olması	41
Yarı açık mekânlarının olması	29
Hiper market bulundurması	20
Mimari olarak estetik olması	10

Çocukların Alışveriş Merkezlerindeki Etkinlikleri

Çocuklar için alışveriş merkezlerine hangi amaçlar için gidildiğine bakıldığında birinci sırada “alışveriş yapmak” (286), ikinci sırada “eğlence-oyun” (207), üçüncü sırada “yeme-içme eylemi” (185) yer almaktadır. Diğer yanıtlara Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Çocukların alışveriş merkezlerine gidiş amaçları

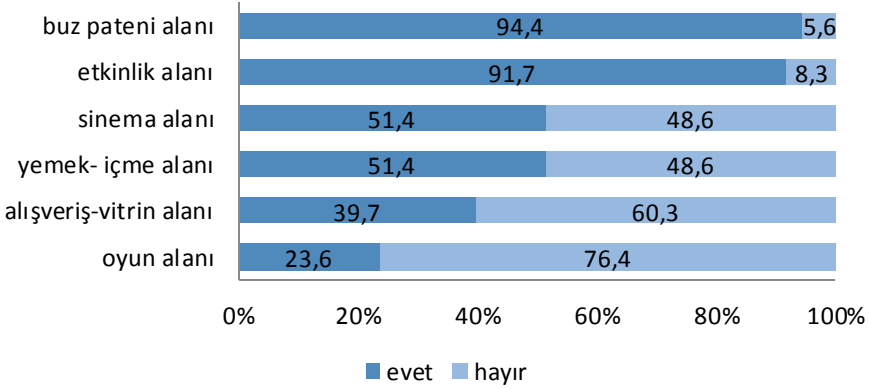
Amaç	Önem Düzeyi
Alışveriş yapma	286
Eğlence-oyun	207
Yeme içme eylemi	185
Sinema	174
Dolaşmak	156
Çocuk eğlence programlarına katılma	51
Arkadaş ile buluşma	32

Çocuğun alışveriş merkezlerindeki serbest zaman etkinliklerine bakıldığında tüketicinin bir boş zaman etkinliği olduğu, önem derecesinde alışverişin birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Eğlence ve oyun alanlarını çoğu-

nun yine ücret karşılığında kullanılması, etkinliği bir tüketime çevirmektedir.

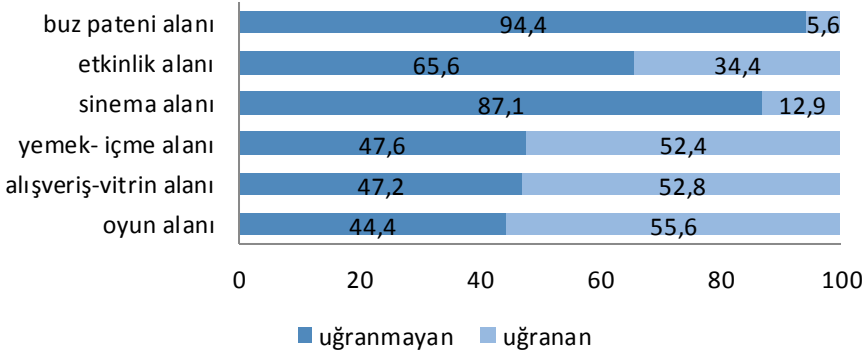
Çocukların Alışveriş Merkezlerindeki Mekânlar

Alışveriş merkezlerinde çocukların serbest zamanlarında kullandıkları mekânlara bakıldığında bu mekânlar, % 76,4 ile oyun alanları, %60,3 ile alışveriş-vitrin alanı, % 48,6 yemek yeme ve sinema mekânları, % 8,3 etkinlik alanları ve % 5,6 ile buz pateni alanıdır (Şekil 4).

Şekil 4. Çocukları alışveriş merkezindeki serbest zaman etkinlik mekânlarına ait değerler

Çocukların alışveriş merkezine geldiklerinde uğramadan gitmedikleri etkinlikler nelerdir sorusuna %55,6 ile oyun alanları yanıtı verilmiş, bunu %52,8 ile vitrin bakmak-alışveriş yapmak takip etmiştir (Şekil 5).

Şekil 5. Çocukları alışveriş merkezinde uğramadan ayrılmadığı mekânlara ait değerler

Çocukların alışveriş merkezinde tercih ettikleri mekânlara bakıldığında oyun alanı, dükkânlar ve yeme içme üçlüsü baskın alanlar olarak görülmektedir. Bu etkinlikler ve mekânlar eğlenceli zaman geçirilmeyi desteklese de tüketim temelli olması çocuk için serbest zamandan beklentileri tam olarak karşılamamaktadır. Bu alanların yanında çocuğun gelişimi için gerekli olan diğer etkinliklere olanak tanıyacak açık, yarı açık ve kapalı mekânlar oluşturulmalıdır.

Sonuç

Çocukların gelişimi için önemli bir yere sahip olan serbest zaman kavramı, yaşanan ekonomik, teknolojik, sosyal ve kültürel gelişmeler sonucunda anlam değiştirmiştir. Bu durum kentsel yaşam içerisindeki çocuğu önemli derecede etkilemiştir. Daha önceleri hayatın yavaş aktığı bir dayanıklılık dünya içerisinde zamanını sokakta yaşatlarıyla güven içerisinde geçiren çocuk, bugün kentteki hızlı ve kozmopolit yaşam içerisinde kapalı mekânlara hapsolmuştur. Çocuk, sokaklarında oynamadığı, cadelerinde yürümediği bir kentte yaşamaktadır. Okul, kurs, sinema, alışveriş gibi etkinliklere araç ile gitmektedir. Kapalı mekânlar arasında gidip gelmekte ve kent yaşamına sınırlı bir şekilde katılabilmektedir. Bu döngü içerisinde açık ve rekreasyon alanları ikincil durumda kalmıştır.

Kentsel alandaki oyun, açık ve yeşil alanların nitelik ve nicelik olarak yetersizliği bu durumu desteklemiştir. Standart donatılar ile donatılmış olan bu mekânlar, çocuğun yaratıcılığını ve hayal gücünü destekleyecek özelliklerden uzaktır. Kentsel alandaki bu olumsuz koşullar ve tüketim kültürünün etkisi ile ortaya çıkan yeni serbest zaman mekânları talep görmektedir.

Günümüzde serbest zaman kavramının değişen anlamı, bu kavramı tüketim kültürünün bir aracı haline getirmiştir. Tüketim kültürüyle ortaya çıkan yaşam biçimi, serbest zaman etkinliklerini de kapsayacak şekilde değişime uğramış ve yeni sektörler yaratmıştır. Tüketicilere çok farklı alanlarda serbest zaman etkinlikleri sunan sektör, bu etkinlikleri destekleyecek mekânlar ortaya çıkarmıştır. Bu mekânlar, kentin biçimlenmesinde ve kent yaşamında etkili olmakta ve tüketim ile eğlenceyi birleştiren kurguları ile çoğu zaman kentsel alanlara alternatifler oluşturmaktadır. Bu mekânların arasında bugün en popüler olanı alışveriş merkezleridir. Birçok işlevin bir araya geldiği bu mekânlarda serbest zaman etkinlikleri mimari planlamada önemli bir yer tutmaktadır.

Çocukların serbest zaman etkinliklerini, alışveriş merkezi üzerinden değerlendirilen konu Trabzon kenti özelinde değerlendirildiğinde, Trabzon kentinin doğal yapısı gereği yeşil bir dokuya sahip olması, insanının kırsalla ilişkilerinin devam ediyor olması, İstanbul, Ankara, İzmir şehirleri gibi kozmopolit bir yapıya sahip olmayıp, yerel dinamiklerini koruyan bir kent olması sonucu, çocukların serbest zaman etkinliklerinde açık ve yeşil alanların öne çıkmadığı görülmektedir. Kentin dinamikleri, tüketim kültürünün baskın yapısına karşı gelememiş ve alışveriş merkezleri evden sonra ilk sırada yer almıştır. Kentin açık ve yeşil alanlarının nitelik ve nicelik olarak güçlendirilmesi ile çocuklar için tekrar tercih edilir duruma getirilmesi sağlanmalıdır.

Genel olarak değerlendirdiğimizde ise kentlerde alışveriş merkezleri ve buna benzer amaçlara hizmet eden mekânlara rastlamak mümkündür. Bu mekânlar genel olarak eğlenceyi desteklemesine karşın, çocukların sosyal ve kültürel yaşamını destekleyen etkinlikleri de içermektedir.

Bunlar arasında çocuk spor merkezleri, açık-kapalı havuzlar, temalı parklar, akvaryumlar, oyun salonları, müzeler, çocuk tiyatroları, bilim merkezleri dikkat çekmektedir. Bu mekânlar, çocuklara farklı deneyimler kazanması açısından faydalı olmasına karşın ekonomik bir gereklilik içermesi ve satın alma üzerine temellendirilmesi, çocukların birer tüketici olmalarına neden olmaktadır. Ayrıca mekânların çoğunun kapalı olması, çocuğu doğal ortamdan koparmaktadır. Bunun karşısında durabilmek için ise konut yakın çevresinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Konut yakın çevresinde, çocuk için ayrılmış alanlarda sayısının ve niteliğinin artırılması ile çocuğun açık alanlara çıkması sağlanmalıdır. Çocuğun izleyici olmaktan çıkartıldığı, yaşlıları ile birlikte olduğu, güvenli, merak uyandıran, keşfetmeye ve yaratıcılığa imkan veren mekânlar oluşturulmalıdır.

Kaynakça

- Abadan, N.,(1981). Türk Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri, *Boş zaman değerlendirme Semineri*, HESK Semineri, İstanbul,3.
- Al-Khalaileh, E. (2004) Understanding children's environments: The effect of outdoor physical environments on children's activities and quality of life within Al-Wihdat Palestinian refugee camp and environs, Amman, Jordan Ph.D., North Carolina State University.
- Aytaç, Ö., (2006). Tüketimcilik ve Metalaşma Kıskaçında Boş Zaman. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11)/1, 27-53.
- Baudrillard, J., (2004). *Tüketim Toplumu*, (H. Deliceçaylı ve F. Keskin, Çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bocock, R., (1997). *Tüketim*, (İ. Kutluk Çev.), Dost Kitabevi, Ankara.
- Bulca, A, (1973). Çalışma Dışı Zamanın Boyutları, *Çalışma Ve Çalışma Dışı Zamanın Planlanması Semineri Sonuç Raporları*, ODTÜ,21.
- Chaney, D. (1996). *Yaşam Tarzları*, (İ. Kutluk Çev.), Dost Kitabevi, Ankara.
- Currell, S. (2005). *The March of Spare Time*. Pennsylvania: Univ of Pennsylvania Press.51.
- Çubuk, M. (1984). *Turizmin Dinlenme Eğlenme ve BZD ile Bütünleşmesi, Yeniden Tanım Denemesi ve Turizm Planlamasında Sistenli Bir Yaklaşım*, MSÜ Yayını, İstanbul.

Çukur, D., (2009). Çocuk Dinlenimi Açısından Oyunun Önemi ve Konut Yakın Çevresinde Oyun Değerini Artırıcı Mekânsal Düzenlemeler, *Ege Mimarlık*, sayı 69,Nisan,12.

Dumazedier, J. (1974). The sociology of lesiure, trans. Marea A. McKenzie, Elsevier, Ams-terdam, Oxford, New York.

Featherstone, M. (2005). Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, (M. Küçük Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Gökmen, S, H. (2013). Çocuk Dostu Kent Üzerine Stratejiler, *TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu*, 28-30 Kasım,821-829.

Gür, Ö. Ş. ve Zorlu, T. (2002). *Çocuk Mekânları*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 22.

Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin Durumu*, (S. Savran Çev.), Metis Yayınları, İstanbul, 318.

Karaküçük, S. (1995). *Rekreasyon, Boş Zamanları Değerlendirme, Kavram Kapsam ve Bir Araştırma*, Seren Matbaacılık Yayınları, Ankara, 5-6.

Kelly, J. R. (1982). *Leisure*, New Jersey, Prentice Hall,43-49.

Lafargue, P. (1993). *Tembellik Hakkı*, (V.Günyol Çev.), Cumhuriyet Gaz.Yay, İstanbul, 24.

Lefebvre, H. (2010). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, (I. Gürbüz Çev.) Metis Yayınevi, İstanbul.

Marx, K., (2007). *Kapital – Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tarihi*, I. Cilt, 8. Baskı, Sol Yayınları, Ankara, 313.

Mullins, P. Natalier K., Smith P., Smeaton B., (1999). "Cities and Consumption Spaces", *Urban Affairs*, (9): 44-71.

Müftügil, S. (1993). Dinlenme ve Turizm İlişkisi, (Ş. Yarcın Der), *Seyahat Yönetimi*, Boğaziçi Yayını, İstanbul, 63.

Önder, İ. (1997). Tembellik Hakkı, *Cogito – Çalışmak: Yorar*, Sayı:12, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,75.

Pala, A., ve Kolayış, H. (2012). Farklı Bölgelere Göre 11-15 Yaş Grubu Çocukların Rekreatif Faaliyetlerinin Karşılaştırılması, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1007-1016.

Rojek, C. (2006). Identity, *A Handbook of Leisure Studies*, (C Rojek, S. M. Shaw ve A. J. Veal Ed.), Palgrave Macmillan, 476-477.

Sağcan, M. (1986). *Rekreasyon ve Turizm*, , Cumhuriyet Kitabevi, İzmir,4.

Tandoğan, O., (2014). Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekân: Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar, *Megaron*, 9(1):19-33, DOI: 10.5505/MEGARON.2014.43534.

Tezcan, M. (1982). *Sosyolojik Açından Boş Zamanların Değerlendirilmesi*, Ankara Univ. Eğ.Fak. Yay. No: 116, Ankara.

URL1. <http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=64> [Erişim: 15.01.2015].

URL2. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2014, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18616> [Erişim: 15.01.2015].

URL3. <http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/178-sayi-184/450-modern-ve-gelenek-baglamin-da-emek-zaman-iliskisi> [Erişim: 15.01.2015].

Yırtıcı, H., (2005). *Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Zorba, E., Konukma F., Mollaoğulları H., Ağlönü A. ve Zorba E. (2001). Muğla Üniversitesi Öğretim Elemanları ve İdari Personelin Hayat Tarzı, Aktivite Düzeyleri, Antropometrik ve Fiziksel Uygunluk Seviyelerinin Belirlenmesi, 3. *Uluslararası Akdeniz Spor Bilimleri Kongresi Kitabı*, 2-4 Kasım, Antalya, 35-40.

Zukin, S., (1998). Urban lifestyles: Diversity and Standardization in Spaces of Consumption, *Urban Studies*, 35 (5-6), 825-839.

Yrd. Doç. Dr. Şengül Yalçınkaya: 1997 yılında öğrenime başladığı Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden 2001 yılında mezun oldu. 2005 yılında "Mimarlık Bürolarında Bilgisayar Destekli Tasarım İçin Bir Büro Standardı Modeli" başlıklı yüksek lisans tezini tamamlayarak Yüksek Mimar unvanını aldı. 2005 yılında Fen Bilimleri Enstitüsü'nce Araştırma Görevlisi kadrosuna atandı. 2011 yılında "Dışa Kapalı Sitelerde Mimariye Dayalı Yaşam Kalitesinin İrdelenmesi: İstanbul Örneği" başlıklı doktora tezini tamamlayarak Doktor unvanını aldı. 2012 yılında itibaren KTU Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü'nde yardımcı doçent olarak akademik faaliyetlerini sürdürmektedir. **E-mail:** sengulyk@yahoo.com/sengulyalcinkaya@ktu.edu.tr

Çocuk Dostu Şehir Girişimi ve Çocukların Gözüyle Ankara¹

*

Nizamettin Koç - Ezel Tavşancıl - Ergül Demir

Öz

Bu çalışmanın amacı; uluslararası bir hareket olarak ortaya çıkan Çocuk Dostu Şehir Girişimi çerçevesinde Ankara'da yaşayan çocukların yaşadıkları şehri nasıl gördüklerinin ve yaşadıkları şehir hakkındaki görüşlerinin incelenmesidir. Bu kapsamda Ankara'da yaşayan çocukların (1) şehrin genel görünümü, (2) trafik, ulaşım, yol ve altyapı çalışmaları, (3) cadde ve sokaklar, (4) yeşil alanlar, oyun, eğlence ve spor alanları, (5) sosyal ve kültürel imkânlar, (6) insan ilişkileri ve çocuklara yaklaşım, (7) sokak çocukları, evsizler ve engelli bireyler, (8) güvenlik ve (9) hayvanlar ve sokak hayvanları olmak üzere toplam dokuz tema altında, yaşadıkları şehir Ankara'ya ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir.

Bu çalışma, temel araştırma türlerinden tarama modelinde yürütülmüştür. Çalışma grubu, 2013-2014 eğitim öğretim yılında Ankara'nın 24 ilçesinde, devlet okullarının 5, 6, 7 ve 8. sınıflarında öğrenim görmekte olan toplam 83.556 öğrenciden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan 'Çocuk Gözüyle Ankara Öğrenci Anketi' kullanılmıştır. Anket, 9 tema altında biri açık uçlu olmak üzere 90 maddeden oluşmaktadır. Her bir madde, bir görüş içermektedir ve bu görüşe katılma düzeyleri dörtlü derecelendirmeye göre düzenlenmiştir. Esas uygulama, elektronik ortamda gerçekleştirilmiştir. Verilerin betimsel analizi yapılmış ve her bir tema altında yer alan maddelere verilen yanıtların frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir. Maddelerin içeriği ve anlamı da dikkate alınarak, öğrencilerin yarısından fazlası tarafından katılma ya da katılmama durumuna göre çocukların Ankara hakkındaki olumlu ve olumsuz görüşleri belirlenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre çocukların çoğunluğu, ankette yer alan maddelerin %26'sına olumlu yönde yanıt vermiştir. Bu maddeler, çocukların memnun oldukları yönleri ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan çocukların çoğunluğu, ankette yer alan maddelerin %74'üne olumsuz yönde yanıt vermiştir. Bu maddeler, Ankara'nın eksik görülen ve çocukların beklentileri ile örtüşmeyen yönlerini ortaya çıkarmaktadır. Çocukların yaşadıkları şehir Ankara'nın memnun oldukları ve memnun olmadıkları yönleri, Ankara'nın yaşam standartları daha yüksek bir şehir haline getirilmesinde yol gösterici niteliktedir. Bunun için karar vericilere düşen görevler olduğu gibi Ankara'da yaşayan her bir bireyin de sorumlulukları bulunmaktadır. İleri araştırmalarda, bu çalışmada tema tik olarak ortaya çıkarılan her bir alanda, ayrı ayrı ve derinlemesine çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Dostu Şehir, Çocuk, Öğrenci, Kent, Ankara

¹ Bu çalışma, T.C. Ankara Valiliği adına Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından yürütülen 'Çocuk Dostu Şehir Ankara Projesi' kapsamında, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi desteğiyle gerçekleştirilen araştırmalardan yararlanılarak derlenmiştir. Söz konusu araştırmaya çalışmamızın bir kısmı, 6-8 Mayıs 2014 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen I. Çocuk Dostu Şehir Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve ayrıca Valilik tarafından kitap olarak basılmıştır.

'Initiative for Child Friendly Cities' and 'Ankara through the Eyes of Children'

*

Nizamettin Koç - Ezel Tavşancıl - Ergül Demir

Abstract

Aim of this study is to explore the views of children who live in Ankara and their opinions about Ankara which they live in, in the context of initiatives for Child Friendly City. For this purpose, children's views about Ankara which they live in were evaluated under nine basic themes: (1) general view of the city, (2) traffic, transportation, road and excavation works, (3) avenues and streets, (4) green areas, parks, playgrounds, sports fields, (5) social and cultural facilities, (6) relationships and children approach, (7) street children, homeless and disadvantaged individuals, (8) security of the city, (9) animals and stray animals.

This study was conducted as a basic research and general survey model. Samples were composed of totally 83.556 students which were educated at 5th, 6th, 7th and 8th class at 24 different secondary schools in 2013-2014 educational years. As a data collection tools, 'Ankara Thorough the Eyes of Children Student Questionnaire' was used. This tool was developed by the researchers and it includes 90 items under 9 themes. Items were scaled according to four grading. Main application was made electronically. Descriptive methods are used for data analyses. Item responses were depicted by considering frequencies and distributions. Children's positive and negative opinions on Ankara were defined by considering the majority of the responses.

As a result, the majority of the children responded positively for 26 percent of the items. These items indicate satisfaction of the children about Ankara. On the other hand, the majority of the children responded negatively for 74 percent of the items. These items indicate the dissatisfaction of the children about Ankara.

Children's positive or negative opinions on their cities are guiding to raise the life standards for Ankara. For this purpose, there are some important duties of decision-makers. Also there are some responsibilities of every people which live in Ankara. For further research, it's recommended that each theme should research separately and with detailed.

Keywords: child friendly city, children, student, city, Ankara

Giriş

Ulusal ve uluslararası mevzuat çocuğu, on sekiz yaşını doldurmamış bireyler olarak tanımlamaktadır [Birleşmiş Milletler-BM, 1990; Resmî Gazete-RG, 1995 ve 2005]. Bu ve benzeri mevzuatın dikkat çeken temel vurgusu, çocuğun yaşama hakkı ve gelişimi açısından 'korunmaya muhtaç' birey olduğu yönündedir. Bunun yanı sıra çocuk, parçası olduğu ailevi, sosyal ve toplumsal alanda, sınırlama olmaksızın her türlü konuda görüşlerini özgürce ifade etme ve görüşlerinin dikkate alınması haklarına sahiptir.

Mevzuat yönüyle vurgu noktalarını oluşturan bu düzenlemeler, çocuğun 'risk altındaki gruplar' arasında tanımlanabilme olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF]'nun 2013 yılında güncellenen istatistiklerine göre Dünya genelinde;

- Her gün 17.000 civarında çocuk, önlenemez ve tedavi edilebilir nedenlerden dolayı ölmektedir,

- Beş yaş altındaki çocukların yaklaşık üçte birini oluşturan 230 milyon civarı çocuk, bir isim alma ve bir ülkenin vatandaşı olma haklarından mahrum bir şekilde resmî olarak kayıt dışıdır,

- HIV taşıyıcısı 35 milyon üzerindeki insanın 2 milyondan fazlası 10 ile 19 yaşları arasındaki çocuklardan ve bu çocukların %56'sı ise kızlardan oluşmaktadır,

- 20-24 yaş aralığındaki kadınların yaklaşık üçte biri 'çocuk gelin' olarak tanımlanabilmektedir,

- Her on dakikada bir 'genç yetişkin (young adolescent)' olarak tanımlanabilecek bir kız, şiddet sonucu ölmektedir,

- Beş yaş altındaki çocuklarda ölümlerin yaklaşık yarısı yetersiz beslenmeden kaynaklanmaktadır (UNICEF (a), 20 Ocak 2015).

Ulusal ve uluslararası düzeyde birçok hukuksal yaptırım ve düzenlemeye rağmen, mevcut durum çocukların, bireysel, toplumsal ve sosyal kararlarda söz sahibi olabilmek bir tarafa temel insani haklarını dahi kullanamadıklarını göstermektedir. Her devletin öncelikli görevi olma-

nın ötesinde uluslararası düzeyde ele alınması gereken bu çok önemli insani sorunla başa çıkabilmek amacıyla dikkate değer çalışmalar ve çabalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri 'Çocuk Dostu Şehir (The Child Friendly City) Girişimi [ÇDŞ Girişimi]'dir.

ÇDŞ girişimi, başta şehirler olmak üzere yerel yönetimlerin, birer birey olarak çocukları ve çocuk haklarını dikkate alan yönetim sistemleri kurmalarına rehberlik etmeyi amaçlayan uluslararası bir girişim şeklinde tanımlanmaktadır. UNICEF tarafından, 1992 yılında bir 'belediyeler' hareketi olarak başlatılan girişimin resmî başlangıcı, 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen İkinci Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II) olarak kabul edilmektedir. Bu konferansta, çocukların toplum içerisindeki konumlarının ve durumlarının, o toplumun demokrasi ve yönetim açısından yeterlik ve başarı düzeylerinin birer göstergesi olduğu yönünde karar alınmıştır. ÇDŞ girişimi, bu kararın uygulanmasını teşvik etmek amacıyla başlatılmıştır (UNICEF (b), 20 Ocak 2015; Riggio, 2002).

Yıllar içerisinde giderek yaygınlaşan girişimin bir bütünlük içerisinde ve iyi örneklerin paylaşımıyla yürütülebilmesi için 2000 yılında ÇDŞ Sekretaryası kurulmuştur. İtalya'nın Floransa şehrinde bulunan ÇDŞ Sekretaryası, uluslararası düzeyde bir merkez görevini yürütmenin yanı sıra toplumların çocuk dostu şehirler kurulabilmelerine yardımcı olmak ve yol göstermek amacıyla bir Eylem Çerçevesi hazırlamıştır. ÇDŞ Eylem Çerçevesi özü itibarıyla yerel yönetimlerin, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989 yılında benimsenen ve 1990 yılında yürürlüğe giren, hâlihazırda 193 ülke tarafından kabul edilmiş olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin içeriğine uygun yapılması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu yönleriyle ÇDŞ girişimi, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin yerel yönetimler düzeyinde cisim bulmuş şekli olarak görülmektedir (Corsi, 2002).

ÇDŞ girişiminin temel yaklaşımı olarak çocuk dostu bir şehirde çocukların, (1) şehirleri hakkındaki kararları etkilemek, (2) istedikleri şehirle ilgili görüşlerini ifade etmek, (3) aile, toplum ve sosyal hayata katıl-

mak, (4) sağlık ve eğitim gibi temel hizmetleri almak, (5) temiz ve arındırılmış suya erişmek, (6) istismardan, şiddetten ve suiistimalden korunmak, (7) caddede tek başına güven içinde yürümek, (8) arkadaşlarını görmek ve oyun oynamak, (9) bitkiler ve hayvanlar için yeşil alanlara sahip olmak, (10) kirlenmemiş çevrede yaşamak, (11) kültürel ve sosyal etkinliklere katılmak, (12) etnik köken, din, gelir, cinsiyet veya engellilik durumu ne olursa olsun, her hizmete erişime sahip şehrin eşit vatandaşı olmak gibi haklarını kullanabiliyor olmaları beklenmekte ve hedeflenmektedir (UNICEF Türkiye, 20 Ocak 2015).

ÇDŞ girişiminin, çocuk haklarının korunmasına yönelik farkındalığı artırdığı, devletleri ve yerel yönetimleri bu yönde çaba göstermeye teşvik ettiği görülmektedir. Bunun ötesinde ÇDŞ girişimi, çocukların gerek aile içi gerekse sosyal ve toplumsal her tür ve düzeydeki karar süreçlerinde bizzat görüş bildirme ve bu kararların bir parçası olma haklarını vurgulaması yönüyle de güçlü ve önemli bir hareket olarak değerlendirilmektedir. ÇDŞ girişimini benimseyen birçok ülkede, girişimin temel yaklaşımları doğrultusunda, çocukların temel insani haklarının korunmasından karar süreçlerine aktif olarak katılmalarına kadar uzanan geniş çerçevede önemli çalışmalar yürütülmüştür (Corsi, 2002; Hart, 2002; Guerra, 2002; Kruger ve Chawla, 2002; Riggio, 2002; Nordström, 2009; Tandoğan, 2014; UNICEF (c), 20 Ocak 2015). Bu çalışmalar, yeterli görülmesi de çocuklara yönelik olarak belirtilen geniş çerçevede önemli mesafeler alındığını göstermektedir.

Türkiye, ÇDŞ girişiminin başlangıcı kabul edilen 1996 yılından beri bu hareketin içerisinde yer alan ülkelerden biridir. Türkiye’de, 2014 yılı itibarıyla onun üzerinde ilçe belediyesi doğrudan ÇDŞ girişiminin proje ortağı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Başvuruları değerlendirme sürecinde olan diğer il ve ilçe belediyelerinin de sürece dâhil olması ile ÇDŞ girişiminin Türkiye’deki yaygınlığının artacağı öngörülmektedir (MEB, 2014; UNICEF Türkiye, 20 Ocak 2015). Bu çerçevede yürütülen araştırmalar da Türkiye’de çocuk dostu şehirlere olan ihtiyacı ve gerekliliği ortaya koymaktadır. Çocuk dostu şehirler, çocukların kent yaşamına

uyumları açısından karşılaştıkları sorunlara bir çözüm (Karadeniz, 2011), fiziksel çevrenin çocuklar için daha yaşanılır olduğu bir mekân (Tandoğan, 2014), dahası çocuğun sosyal, kültürel ve zihinsel gelişimine katkı sağlayan bir mekân (Tandoğan ve Ergun, 2013) olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca ÇDŞ girişiminin şehir imajına katkı sağlayan bir hareket olduğu vurgusu da dikkate değerdir (Topsümer, Babacan ve Baytekin, 2009).

Çocukların yaşadıkları şehri nasıl algıladıkları ve kendilerini şehir yaşıntısında hangi konumda gördüklerinin belirlenmesi, çocuk dostu şehirler hazırlayarak çocuk haklarını koruma ve çocukların şehir yaşamı ile ilişkili karar süreçlerine aktif katılımlarını sağlama yönündeki değişim çabalarının önemli temel ve başlangıç aşamalarından birisidir. Çocukların yaşadıkları şehir hakkındaki görüşleri, şehrin olumlu ve olumsuz görülen yönlerinin tanımlanmasına imkân vererek çocuk dostu şehirlere dönüşmede yol gösterici olacaktır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı; uluslararası bir hareket olarak ortaya çıkan Çocuk Dostu Şehir Girişimi çerçevesinde Ankara'da yaşayan çocukların yaşadıkları şehri nasıl gördüklerinin ve yaşadıkları şehir hakkındaki görüşlerinin incelenmesidir. Bu kapsamda Ankara'da yaşayan çocukların (1) şehrin genel görünümü, (2) trafik, ulaşım, yol ve altyapı çalışmaları, (3) cadde ve sokaklar, (4) yeşil alanlar, oyun, eğlence ve spor alanları, (5) sosyal ve kültürel imkânlar, (6) insan ilişkileri ve çocuklara yaklaşım, (7) sokak çocukları, evsizler ve engelli bireyler, (8) güvenlik ve (9) hayvanlar ve sokak hayvanları olmak üzere toplam dokuz tema altında, yaşadıkları şehir Ankara'ya ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir.

Bu çalışma, çocukların yaşadıkları şehir Ankara hakkındaki görüş ve değerlendirmelerinin, özellikle şehir yönetiminden sorumlu yönetici ve karar vericilere, ilçe ve mahalle yönetimlerine, trafik ve emniyetten sorumlu yönetici ve birimlere, mimarlara ve şehir plançalarına, sosyal hizmet yönetici ve çalışanlarına, sivil toplum kuruluşlarına ve aileler de

dâhil olmak üzere toplumun ilgili diğer tüm kesimlerine, kendi görev ve sorumlulukları bağlamında yol gösterici nitelikte katkı sağlayacağı, ayrıca belirlenen kapsamda toplumsal farkındalık düzeyini artıracığı beklentisi ile önemli görülmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma, temel araştırma türlerinden tarama modelinde bir araştırma olarak yürütülmüştür. Karasar (2012)'a göre tarama araştırmaları, temel araştırmaların dört temel düzeyinden ikincisidir. Ayrıntı saptamaya yönelik olan tarama araştırmalarında, iyi tanımlanmış değişkenler arasındaki olası ilişkilerin ortaya çıkarılmasına çalışılmaktadır.

Çalışma Grubu

Bu çalışma, 2013-2014 eğitim öğretim yılında Ankara'nın 24 ilçesinde, devlet okullarının 5, 6, 7 ve 8. sınıflarında öğrenim görmekte olan toplam 83.556 öğrenciden oluşmaktadır. Elde edilen sonuçların genellenebilirliğini artırmak amacıyla, Ankara şehir yaşamının yerel birer parçasını oluşturan her bir ilçeden, nüfus dağılımına yakın oranlarda çocuğun çalışmaya katılmasına özen gösterilmiştir. Bu kapsamda çocuk nüfusu açısından yoğunluk oluşturan merkez ilçelerden daha fazla, bağlı ilçelerden daha az sayıda çocuk çalışma grubunda yer almıştır. Çalışma grubunun öğrencilerin cinsiyetlerine, öğrenim gördükleri sınıflara ve okullarının bulunduğu ilçelere göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma grubunda Yer Alan Öğrencilerin Cinsiyetlerine, Sınıflarına ve İlçelerine Göre Dağılımı

		n	%
Cinsiyet	Kadın	41.448	49,61
	Erkek	42.060	50,34
	Kayıp	48	0,06
	Toplam	83.556	100,00
Sınıf	5	20.403	24,42
	6	20.299	24,29
	7	21.440	25,66
	8	21.396	25,61
	Kayıp	18	0,02
Toplam	83.556	100,00	
İlçe	Akyurt	104	0,12
	Altındağ	6.202	7,42
	Ayaş	420	0,5
	Bala	217	0,26
	Beypazarı	926	1,11
	Çamlıdere	80	0,1
	Çankaya	13.820	16,54
	Çubuk	2.727	3,26
	Elmadağ	706	0,84
	Etimesgut	7.069	8,46
	Gölbaşı	2.468	2,95
	Güdül	7	0,01
	Haymana	1.196	1,43
	Kalecik	478	0,57
	Kazan	1.916	2,29
	Keçiören	11.715	14,02
	Kızılcahamam	713	0,85
	Mamak	7.227	8,65
	Nallıhan	718	0,86
	Polatlı	1.376	1,65
	Pursaklar	2.153	2,58
	Sincan	11.295	13,52
	Şereflikoçhisar	835	1,00
Yenimahalle	9.188	11,00	
Toplam	83.556	100,00	

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen 'Çocuk Gözüyle Ankara Öğrenci Anketi' kullanılmıştır. Anket, 9 tema altında biri açık uçlu olmak üzere 90 maddeden oluşmaktadır. Her bir madde, bir görüş içermektedir ve bu görüşe katılma düzeyleri dörtlü derecelendirmeye göre düzenlenmiştir. 'Anket' olarak tanımlanan aracın geliştirilmesinde, kapsamı ve içerikleri dikkate alınarak madde indirgeme çalışmalarının yapılmaması, buna bağlı olarak toplam puanlar yerine her bir maddenin bağımsız olarak değerlendirilmesi tercih edilmiştir.

Anketin geliştirilmesine yönelik çalışmalara, amaç, kapsam ve sınırlılıkların belirlenmesi ile başlanmıştır. Hedef kitle, öğrencilerin gelişim dönemi özellikleri dikkate alınarak ön ergenlik dönemi olan 11-14 yaş aralığı ile sınırlandırılmıştır. Gelişim psikolojisinin temel ilkelerine bağlı olarak bu yaş grubundaki çocukların, şehir yaşantısı ile ilgili yaşantılarının yeterli görülebilecek birikimde olduğu, bu yaşantıların farkında oldukları ve bu kapsamda görüşlerini rapor edebilme beceri ve yeterliklerine sahip oldukları varsayılmıştır. Temaların ve değişkenlerin tanımlanması amacıyla, amaçsal örnekleme ile belirlenen Ankara'nın farklı ilçelerindeki okullarda öğrenim görmekte olan toplam 568 öğrenciye, 'yaşadığınız şehir Ankara ile ilgili görüşlerinizi, bir-iki sayfalık bir kompozisyon şeklinde yazınız' yönergesi ile kompozisyon yazdırma çalışması yapılmıştır. Kompozisyonlar üzerinde öncelikle araştırmacılar tarafından ön kontroller gerçekleştirilmiştir. Sadece yaşadığı yakın çevre sınırlılığında ya da verilen yönerge dışında görüş bildiren herhangi bir çocuk bulunmadığı görülmüştür. Bu ön kontroller sonrasında kompozisyonlar üzerinde yürütülen içerik analizine bağlı olarak, çocukların Ankara hakkındaki görüşlerini içeren 24 tema ve bu temalara yönelik 289 ifade oluşturulmuştur. Temalar ve görüş ifadeleri üzerinde yürütülen birleştirme ve düzenleme çalışmalarından sonra hazırlanan taslak form, Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinden oluşan on kişilik bir uzman grubunun görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda on üç tur sürdürülen çalışmalar sonunda, dokuz tema ve yüz madde olarak dü-

zenlenen deneme formu, deneme uygulamasına hazır hale getirilmiştir. Deneme uygulaması Ankara'nın merkez ilçelerinde ve farklı sosyoekonomik düzeylerde yer alan on iki okulda öğrenim görmekte olan toplam 1046 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deneme uygulamasından elde edilen veriler üzerinde yüzde ve sıklık dağılımları ile temel madde parametrelerine dayalı betimsel inceleme ve analizler yürütülmüştür. Tüm bu çalışmalar sonrasında 9 tema altında biri açık uçlu olmak üzere 90 maddeden oluşan 'Çocuk Gözüyle Ankara Öğrenci Anketi' esas uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Ankette yer alan temalar ve madde sayıları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Çocuk Gözüyle Ankara Öğrenci Anketi Temaları ve Madde Sayıları

Tema	Madde Sayısı
1 Ankara'nın Genel Görünümü	10
2 Trafik, Ulaşım, Yol ve Altyapı Çalışmaları	17
3 Cadde ve Sokaklar	9
4 Yeşil Alanlar, Oyun, Eğlence ve Spor Alanları	13
5 Sosyal ve Kültürel İmkânlar	13
6 İnsan İlişkileri ve Çocuklara Yaklaşım	5
7 Sokak Çocukları, Evsizler ve Engelli Bireyler	9
8 Güvenlik	8
9 Hayvanlar ve Sokak Hayvanları	5
<i>Açık uçlu madde</i>	1
Toplam	90

Bu çalışmada, Çocuk Gözüyle Ankara Öğrenci Anketi, belirlenen çalışma grubuna elektronik ortamda uygulanmıştır. Veri toplama süreci, Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün destek ve katkıları ile tamamlanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilere betimsel analiz yapılmış, her bir tema altında yer alan maddelere verilen yanıtlar, frekans ve yüzde dağılımları dikkate alınarak betimlenmiştir. Bir maddede 'tamamen katılıyorum' ve 'katılıyorum' seçeneklerini işaretleyenler '*katılma yönünde görüş bildirenler*' olarak grup-

landırılmıştır. Diğer taraftan 'katılmıyorum' ve 'hiç katılmıyorum' seçeneklerini işaretleyenler ise 'katılmama yönünde görüş bildirenler' olarak gruplandırılmıştır. Bu iki grup arasında %50'nin üzerinde bir çoğunluk oluşturan grubun görüşlerine göre maddeye verilen yanıtların katılma ya da katılmama yönünde olduğu ortaya çıkarılmıştır. Maddenin içeriği ve anlamı da dikkate alınarak, öğrencilerin yarıdan fazlası tarafından katılma ya da katılmama durumuna göre çocukların Ankara hakkındaki olumlu ve olumsuz görüşleri belirlenmiştir.

Ankara'yı oluşturan her mekânda yaşantı sahibi olmaları beklenemeyeceği için çocukların görüşlerinin, yakın çevrelerindeki yaşantılarını ve gözlemlerini ifade etme olasılığı daha yüksektir. Bununla birlikte, çoğunluk görüşler ve görüşlerdeki yığılmalar, Ankara'ya yönelik olumlu ve olumsuz görüşleri genel olarak ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda verilerin analizlerine bağlı olarak yapılan değerlendirmeler, genel olarak Ankara'ya yöneliktir.

Bulgular

Bu çalışmada elde edilen bulgular, tematik olarak sınıflandırılmış şekilde aşağıda sunulmuştur.

Çocukların Ankara'nın Genel Görünümü Hakkındaki Görüşleri

Çocukların Ankara'nın genel görünümüne yönelik ankette yer alan 10 madde kapsamındaki görüşlerinin dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi 5, 7 ve 8. maddelerde çocukların yarıdan fazlası katılmama yönünde görüş bildirmiştir. Diğer maddelerde ise katılma yönünde çoğunluk oluşmuştur. Maddelerin içerikleri ve anlamları dikkate alındığında, 1, 2, 3 ve 5. maddelere verilen çoğunluk görüşler, çocuk gözü ile Ankara'nın olumlu bulunan yönlerini göstermektedir. Diğer maddelere verilen görüşler ise çocuk gözü ile Ankara'nın olumsuz bulunan yönlerini göstermektedir.

Tablo 3. Çocukların Ankara'nın Genel Görünümü Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

	TEMA 1. Ankara'nın Genel Görünümü	n	Hiç	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen
			%	%	%	%
1	Ankara'da binaların görünümü güzeldir.	83556	19,85	29,02	40,26	10,86
2	Ankara, tarihi binaları ve heykel gibi sanat eserleri açısından zengin bir şehirdir.	83556	13,81	30,85	41,08	14,26
3	Yüksek binalar ve gökdelenler, Ankara'yı güzelleştiriyor.	83556	19,32	29,29	35,06	16,33
4	Ankara'da binalar birbirine çok yakındır, iç içedir.	83556	11,62	25,96	39,78	22,64
5	Ankara beton yığını görünümlü bir şehirdir.	83556	20,33	31,86	32,30	15,51
6	Çöplük gibi kullanılan birçok boş arazi bulunmaktadır.	83556	13,01	26,72	38,74	21,52
7	Ankara'da hava kirliliğini azaltmak için gerekli önlemler alınmaktadır.	83556	19,28	32,39	33,86	14,47
8	Ankara'da çevre temizliğine yönelik çalışmalar ve hizmetler yeterli düzeydedir.	83556	15,99	35,87	36,12	12,02
9	Yerlere çöp atan, tüküren ve çevreyi kirleten insanlar vardır.	83556	7,54	14,28	34,74	43,44
10	Ankara'da işletme ve fabrikaların yerleşim yerleri içerisinde ya da yakınında olması hava kirliliğine yol açmaktadır.	83556	9,55	19,34	42,44	28,67

Çocukların yarından fazlası, Ankara'da binaların görünümünün güzel olduğunu, Ankara'nın beton yığını görünümlü bir şehir olmadığını, yüksek binaların ve gökdelenlerin Ankara'yı güzelleştirdiğini, Ankara'nın tarihi binaları ve heykel gibi sanat eserleri açısından zengin bir şehir olduğunu düşünmektedir.

Yerlere çöp atan, tüküren ve çevreyi kirleten insanların olması, çocukların en olumsuz gördükleri durum olmuştur. İkinci sırada işletme ve fabrikaların yerleşim yerlerine yakın olmasına bağlı olarak hava kirliliğinin artması gelmektedir. Ankara'nın olumsuz görülen diğer yönleri ise sırasıyla binaların birbirine çok yakın olması, çöplük gibi kullanılan bir-

çok boş arazinin bulunması, çevre temizliğine ve hava kirliliğine yönelik çalışmaların yeterli düzeyde olmamasıdır.

Çocukların Trafik, Ulaşım, Yol ve Altyapı Çalışmaları Hakkındaki Görüşleri

Çocukların trafik, ulaşım, yol ve altyapı çalışmaları kapsamında Ankara'ya yönelik görüşlerinin dağılımı Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Çocukların Trafik, Ulaşım, Yol ve Altyapı Çalışmaları Kapsamındaki Görüşlerinin Dağılımı

	TEMA 2. Trafik, Ulaşım, Yol ve Altyapı Çalışmaları	n	Hiç	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen
			%	%	%	%
11	Ankara'da trafik sıkışıklığı önemli bir sorundur.	83556	11,39	21,67	41,02	25,92
12	Ankara'da trafik kazaları çok sık olmaktadır.	83556	7,60	30,74	44,98	16,68
13	Yollara park edilen araçlar, trafiğin akışını olumsuz etkilemektedir.	83556	7,44	17,13	41,88	33,56
14	Yollar ve kaldırımlar sürekli inşaat halinde dir.	83556	10,12	29,70	39,48	20,70
15	Yağmur yağdığında cadde ve sokaklarda aşırı su birikintileri oluşur.	83556	10,82	29,67	40,09	19,42
16	Kötü hava koşullarında (aşırı kar yağışı, buzlanma vb.) gerekli önlemler zamanında alınmaktadır.	83556	14,56	30,24	38,32	16,88
17	Ankara'da sürücüler trafik kurallarına uyarlar.	83556	21,32	38,91	30,42	9,35
18	Ankara'da yayalar trafik kurallarına uyarlar.	83556	16,46	36,30	35,85	11,38
19	Sürücüler, trafikte ambulans, itfaiye gibi önceliği olan araçlara yol verirler.	83556	11,56	22,73	40,73	24,98
20	Trafik levhaları, trafik ışıkları, yol çizgileri, yön tabelaları gibi trafik işaretleri yeterli sayıda ve uygun yerlerde dir.	83556	13,26	28,17	41,55	17,02
21	Ankara'da toplu taşıma hizmetleri yeterlidir.	83556	16,39	31,66	37,67	14,29
22	Otobüsler duraklara zamanında gelir ve duraklardan zamanında hareket eder.	83556	17,85	31,01	37,24	13,90
23	Toplu taşıma araçları çok kalabalık olur.	83556	8,18	17,62	37,89	36,31
24	Çocuklar, toplu taşıma araçlarında genellikle ayakta kalır.	83556	9,71	20,66	37,78	31,85
25	Ankara'da yollar trafiğin rahatça akmasını	83556	19,39	36,04	33,33	11,24

	sağlayacak derecede genişdir.					
26	Ankara'da yollar düzenli ve bakımlıdır.	83556	19,16	34,80	34,69	11,35
27	Ankara'da araçlar için park yeri sorunu vardır.	83556	9,93	20,22	39,23	30,62

Tablo 4'te görüldüğü gibi 17, 18, 25 ve 26. maddelerde çocukların yarından fazlası katılmama yönünde görüş bildirmiştir. Diğer maddelerde ise katılma yönünde çoğunluk oluşmuştur. Maddelerin içerikleri ve anlamları dikkate alındığında, 16, 19, 20, 21 ve 22. maddelere verilen çoğunluk görüşler, çocuk gözü ile Ankara'nın olumlu bulunan yönlerini göstermektedir. Diğer maddelere verilen görüşler ise çocuk gözü ile Ankara'nın olumsuz bulunan yönlerini göstermektedir.

Trafik, ulaşım, yol ve altyapı çalışmaları kapsamında çocukların Ankara'nın olumlu buldukları yönleri sırasıyla; sürücülerin trafikte önceliği olan araçlara yol vermeleri, trafik işaretlerinin yeterli olması, kötü hava koşullarında gerekli önlemlerin zamanında alınması, toplu taşıma hizmetlerinin yeterli olması ve otobüslerin duraklara zamanında gelip zamanında ayrılmasıdır.

Yollara park eden araçların trafiğin akışını olumsuz etkilemeleri ve toplu taşıma araçlarının kalabalık olması, çocukların en olumsuz gördükleri durumlar olmuştur. Üçüncü sırada park yeri sorunu gelmektedir. Dördüncü sırada yer alan görüşe göre çocuklar, toplu taşıma araçlarında ayakta kalmaktan şikâyetçidirler. Bunları sırasıyla trafik sıkışıklığı, trafik kazalarının sıklığı, sürücülerin trafik kurallarına uymaması, yolların ve kaldırımların sürekli inşaat halinde olması, yağmur yağdığında aşırı su birikintilerinin oluşması, yolların yeterince geniş olmaması, yolların düzenli ve bakımlı olmaması ve yayaların trafik kurallarına uymaması takip etmektedir.

Çocukların Ankara'nın Cadde ve Sokakları Hakkındaki Görüşleri

Çocukların Ankara'nın Cadde ve sokakları yönelik ankette yer alan 10 madde kapsamındaki görüşlerinin dağılımı Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5'te görüldüğü gibi 29, 31, 32 ve 37. maddelerde çocukların yarından fazlası katılmama yönünde görüş bildirmiştir. Diğer maddelerde ise katılma yönünde çoğunluk oluşmuştur. Maddelerin içerikleri ve an-

lamları dikkate alındığında, 28, 30, 34 ve 35. maddelere verilen çoğunluk görüşler, çocuk gözü ile Ankara'nın olumlu bulunan yönlerini göstermektedir. Diğer maddelere verilen görüşler ise çocuk gözü ile Ankara'nın olumsuz bulunan yönlerini göstermektedir.

Tablo 5. Çocukların Ankara'nın Cadde ve Sokakları Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

	TEMA 3. Cadde ve Sokaklar	Hiç	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen
		n	%	%	%	Katılıyorum
28	Ankara'nın Cadde ve sokakları, ağaçları ve yeşillik alanları ile güzeldir.	83556	20,08	26,42	36,53	16,97
29	Cadde ve sokaklar, araçların rahatlıkla geçebileceği genişlikte dir.	83556	18,70	38,69	33,22	9,39
30	Ankara'da yayalar, kaldırımlarda rahatlıkla yürüebilir.	83556	16,55	31,56	39,26	12,63
31	Cadde ve sokaklardaki kaldırımlar ve yollar temizdir.	83556	22,57	36,55	30,76	10,12
32	Cadde ve sokaklarda kaldırımların ve yolların bakım ve onarımları düzenli olarak yapılır.	83556	17,66	33,40	37,09	11,85
33	Cadde ve sokaklarda kaldırımlara park etmiş araçlar çok sık görülür.	83556	9,61	21,09	38,45	30,85
34	Cadde ve sokak lambaları düzgün bir biçimde çalışır.	83556	14,93	28,41	40,33	16,33
35	Sokaklarda çöplerin toplanması, yerlerin süpürülmesi gibi temizlik hizmetleri aksatılmadan yürütülür.	83556	15,36	30,95	39,13	14,57
36	Cadde ve sokaklarda insanları rahatsız edecek düzeyde çok sık kazılar, kaldırım ve asfalt yenileme çalışmaları yapılmaktadır.	83556	11,94	27,48	38,74	21,84
37	Ankara, ağaçlık ve yeşil alanları çok olan bir şehirdir.	83556	20,98	32,54	33,27	13,22

Çocukların Ankara'nın Cadde ve sokakları kapsamındaki olumlu görüşleri sırasıyla; cadde ve sokak lambalarının düzgün çalışması, temizlik

hizmetleri, cadde ve sokaklarda ağaçlık ve yeşil alanların olması, kaldırımlarda rahatlıkla yürünebilmesidir.

Kaldırımlara park etmiş araçlar, çocukların en olumsuz gördükleri durum olmuştur. Ankara'nın olumsuz görülen diğer yönleri ise sırasıyla; cadde ve sokaklarda çok sık kazı ve çalışmaların yapılması, kaldırım ve yolların yeterince temiz olmaması, cadde ve sokakların yeterince geniş olmaması, ağaçlık ve yeşil alanların az olması, kaldırımların ve yolların bakım ve onarımlarının düzenli bir şekilde yapılmamasıdır.

Çocukların Ankara'nın Yeşil Alanları, Parkları, Oyun, Eğlence ve Spor Alanları Hakkındaki Görüşleri

Çocukların Ankara'nın yeşil alanları, parkları, oyun, eğlence ve spor alanları hakkındaki görüşlerinin dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Çocukların Ankara'nın Yeşil Alanları, Parkları, Oyun, Eğlence ve Spor Alanları Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

	TEMA 4. Yeşil Alanlar, Parklar, Oyun, Eğlence ve Spor Alanları	n	Hiç	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen
			%	%	%	%
38	Ağaçlandırma çalışmaları yeterli düzeyde yapılmaktadır.	83556	24,67	33,51	29,81	12,01
39	Ankara'da daha fazla yeşil alana ihtiyaç vardır.	83556	8,12	19,43	35,88	36,57
40	Ankara'da daha fazla sayıda çocuk parklarına ihtiyaç vardır.	83556	10,11	23,60	41,44	24,85
41	Ankara'da parklar temizdir.	83556	22,32	34,21	31,65	11,83
42	Parkların bakım ve onarımları düzenli olarak yapılır.	83556	20,67	34,28	33,36	11,69
43	Çocuk parklarındaki kaydırakların, salıncakların, spor aletlerinin genellikle bakımı yapılmaz ve bozuktur.	83556	12,17	27,10	36,74	24,00
44	Büyükler çocuk parklarında sigara içmektedirler.	83556	9,68	17,84	34,41	38,07
45	Çocuk parklarını, çocuklardan daha çok büyükler kullanmaktadır.	83556	12,88	26,02	36,65	24,46
46	Kuğulu Park, Kurtuluş Parkı, Gençlik Parkı,	83556	8,24	15,88	36,00	39,87

	Altın Park, Göksu Park, Eymir Gölü, Mogan Gölü gibi parklar ve göller Ankara'yı güzelleştirmektedir.					
47	Ankara'da çocuk parkları, spor ve oyun alanları çok kalabalık olur.	83556	10,60	24,93	42,24	22,24
48	Ankara'da çocuklar için yeterli sayıda spor alanları ve spor salonları bulunmaktadır.	83556	20,75	33,15	33,32	12,78
49	Ankara'da yeteri kadar yürüyüş ve bisiklet yolu bulunmaktadır.	83556	25,43	31,88	29,79	12,91

Tablo 6'da görüldüğü gibi 38, 41, 42, 48 ve 49. maddelerde çocukların yarıdan fazlası katılmama yönünde görüş bildirmiştir. Diğer maddelerde ise katılma yönünde çoğunluk oluşmuştur. Maddelerin içerikleri ve anlamları dikkate alındığında, sadece 46. maddeye verilen çoğunluk görüşler, çocuk gözü ile Ankara'nın olumlu bulunan yönünü göstermektedir. Diğer 12 maddeye verilen görüşler ise çocuk gözü ile Ankara'nın olumsuz bulunan yönlerini göstermektedir.

Çocukların Ankara'nın yeşil alanları, parkları, oyun, eğlence ve spor alanları hakkındaki tek olumlu görüşü, Kuğulu Park, Kurtuluş Parkı, Gençlik Parkı, Göksu Park, Eymir Gölü, Mogan Gölü gibi parkların ve göllerin Ankara'yı güzelleştirdiği şeklindedir. Bu görüşe katılımın oldukça yüksek olduğu da görülmektedir. Bu durum, aynı zamanda çocukların, Ankara'da bu tür park ve benzeri alanlara ne kadar gereksinim duyduğunun bir göstergesi olarak da yorumlanabilir.

Büyüklerin çocuk parklarında sigara içmeleri ve yeşil alanların az olması, çocukların en olumsuz gördükleri durum olmuştur. Üçüncü ve dördüncü sırada yeterli sayıda çocuk parkı bulunmaması, mevcut çocuk parkları, spor ve oyun alanlarının ise çok kalabalık olması gelmektedir. Ankara'nın olumsuz görülen diğer yönleri ise sırasıyla; çocuk parklarını daha çok büyüklerin kullanması, çocuk parklarındaki oyuncak ve araçların bakımsız ve bozuk olması, ağaçlandırma çalışmalarının yetersiz olması, yürüyüş ve bisiklet yollarının az olması, parkların yeterince temiz olmaması ve bakım-onarımlarının düzenli olarak yapılmaması, spor alanlarının ve spor salonlarının az olmasıdır.

Çocukların Ankara'daki Sosyal ve Kültürel İmkanlar Hakkındaki Görüşleri

Çocukların Ankara'daki sosyal ve kültürel imkanlar hakkındaki görüşleri Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Çocukların Ankara'daki Sosyal ve Kültürel İmkanlar Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

	TEMA 5. Sosyal ve Kültürel İmkanlar	n	Hiç	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen
			%	%	%	%
50	Ankara, eğitim ve kültür seviyesi yüksek olan insanların yaşadığı bir şehirdir.	83556	18,76	27,89	38,73	14,61
51	Ankara'da insanlar sanata, sanat eserlerine ve sanatçılara değer verirler.	83556	15,44	33,46	38,67	12,43
52	Ankara'da çocukların da gidebileceği yeterli sayıda tiyatro bulunmaktadır.	83556	18,74	33,91	35,39	11,96
53	Ankara'da çocukların da gidebileceği tiyatro etkinlikleri sıkça düzenlenmektedir.	83556	19,89	34,19	33,45	12,47
54	Ankara'da yeterli sayıda sinema bulunmaktadır.	83556	16,24	28,51	39,58	15,67
55	Ankara'da yeterli sayıda ve büyüklükte konser alanları bulunmaktadır.	83556	20,12	33,87	33,79	12,22
56	Ankara'nın tarihi, kültürel ve turistik mekânlarının tanıtımı yeterince yapılmaktadır.	83556	18,57	33,10	35,21	13,11
57	Ankara'da yeterince müze vardır.	83556	16,67	31,75	38,11	13,47
58	Ankara'da çocukların gidebileceği yeterli sayıda kütüphane vardır.	83556	22,13	33,45	32,50	11,91
59	Ankara'da eğitim-öğretim amacıyla kullanılacak müze, kütüphane, bilim-sanat merkezi gibi yerler yeterlidir.	83556	19,88	33,59	33,84	12,69
60	Ankara'da ihtiyaçtan çok daha fazla alış-veriş merkezi vardır.	83556	13,76	24,96	38,06	23,22
61	Alış-veriş merkezleri, çocukların hoşça zaman geçirebilmesine uygundur.	83556	15,08	26,58	38,86	19,48
62	Ankara'da çocukların aileleriyle gidip gezebileceği yeterli sayıda hayvanat bahçesi ve evcil hayvan parkı bulunmaktadır.	83556	21,76	30,75	32,94	14,55

Tablo 7’de görüldüğü gibi 52, 53, 55, 56, 58, 59 ve 62. maddelerde çocukların yarıdan fazlası katılmama yönünde görüş bildirmiştir. Diğer maddelerde ise katılma yönünde çoğunluk oluşmuştur. Maddelerin içerikleri ve anlamları dikkate alındığında, 50, 51, 54, 57 ve 61. maddelere verilen çoğunluk görüşler, çocuk gözü ile Ankara’nın olumlu bulunan yönlerini göstermektedir. Diğer maddelere verilen görüşler ise çocuk gözü ile Ankara’nın olumsuz bulunan yönlerini göstermektedir.

Çocuklar, Ankara’da eğitim ve kültür seviyesi yüksek insanların yaşadığını, insanların sanat eserlerine ve sanatçılara değer verdiklerini düşünmektedir. Çoğunluk görüş Ankara’da yeterli sayıda sinema, tiyatro ve müze bulunduğu yönündedir. Bununla birlikte çocukların büyük çoğunluğu Ankara’da çocukların gidebileceği yeterli sayıda tiyatro ve müze bulunmadığını; çocuklara yönelik tiyatro etkinliklerinin yetersiz olduğunu; konser alanlarının, aileleri ile gezebilecekleri hayvanat bahçesi ve evcil hayvan parklarının az ve yetersiz olduğunu düşünmektedir. Ayrıca çocukların büyük çoğunluğu, Ankara’da çocukların eğitim-öğretim amacıyla gidebilecekleri müze, kütüphane, bilim-sanat merkezi gibi yerlerin yeterli olmadığını da düşünmektedir. Çocuklar, kendilerine ait alan ve mekânlar, etkinlikler istemektedir. Dikkat çekici bir diğer bulgu ise çocukların büyük çoğunluğunun, Ankara’daki tarihi ve turistik mekânların tanıtımının yeterince yapılmadığı yönündeki görüşleridir.

Çocukların büyük çoğunluğu, alış-veriş merkezlerinin çocukların hoşça zaman geçirebilmesine uygun olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte Ankara’nın sosyal ve kültürel imkânları kapsamında en olumsuz görülen yönü olarak çocuklar, ihtiyaçtan çok fazla alış-veriş merkezi olduğunu düşünmektedir.

Çocukların Ankara’da İnsan İlişkileri, Çocuklara Yaklaşım ve Akran İlişkileri Kapsamındaki Görüşleri

Çocukların Ankara’da insan ilişkileri, çocuklara yaklaşım ve akran ilişkileri kapsamındaki görüşlerinin dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Çocukların Ankara'da İnsan İlişkileri, Çocuklara Yaklaşım ve Akran İlişkileri Kapsamındaki Görüşlerinin Dağılımı

	TEMA 6. İnsan İlişkileri, Çocuklara Yaklaşım ve Akran İlişkileri	n	Hiç	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen
			%	%	%	%	
63	Ankara'da çocuklar, büyüklerine karşı saygılı davranır.	83556	24,46	31,33	31,16	13,05	
64	İnsanlar birbirlerine selam verirler.	83556	16,78	32,66	37,01	13,55	
65	Ankara'da komşuluk ilişkileri güçlüdür.	83556	16,70	29,93	37,95	15,42	
66	Mahallelerde, çocukların arkadaşları ile oyunlar oynayabileceği yeterli sayıda park, spor alanı gibi yerler bulunmaktadır.	83556	22,95	30,80	32,37	13,88	
67	Ankara'da çocuklar, okul dışında da arkadaşlarıyla zaman geçirebilmektedir.	83556	17,74	25,12	38,72	18,41	

Tablo 8'de görüldüğü gibi 63 ve 66. maddelerde çocukların yarıdan fazlası katılmama yönünde görüş bildirmiştir. Diğer 3 maddede ise katılma yönünde çoğunluk oluşmuştur. Maddelerin içerikleri ve anlamları dikkate alındığında, 64, 65 ve 67. maddelere verilen çoğunluk yanıtlar, çocuk gözü ile Ankara'nın olumlu bulunan yönlerini göstermektedir. Diğer 2 maddeye verilen yanıtlar ise çocuk gözü ile Ankara'nın olumsuz bulunan yönlerini göstermektedir.

Çocukların büyük çoğunluğunun görüşlerine göre Ankara'da çocuklar, okul dışında da arkadaşlarıyla zaman geçirebilmektedir. Çocukların çoğunluk görüşlerine göre Ankara'nın bir diğer olumlu yönü, komşuluk ilişkilerinin güçlü olması ve insanların birbirlerine selam vermeleridir.

Dikkat çekici bir bulgu olarak çocukların büyük çoğunluğu, Ankara'da çocukların büyüklerine karşı saygılı davranmadığını düşünmektedir. Bir diğer olumsuz yön olarak mahallelerde arkadaşlık ilişkilerini yaşayabilecekleri ve geliştirebilecekleri alan ve ortamların olmadığını belirtmektedirler.

Çocukların Ankara'daki Sokak Çocukları, Evsizler ve Engelli Bireyler Hakkındaki Görüşleri

Çocukların Ankara'daki Sokak çocukları, evsizler ve engelli bireyler hakkındaki görüşlerinin dağılımı Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Ankara'daki Sokak Çocukları, Evsizler ve Engelli Bireyler Hakkında Çocukların Görüşlerinin Dağılımı

	TEMA 7. Sokak Çocukları, Evsizler ve Engelli Bireyler	n	Hiç	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen
			%	%	%	Katılıyorum
68	Ankara'nın Cadde ve sokaklarında çok sayıda mendil satan, ayakkabı boyayan, dilenen çocuklar vardır.	83556	15,06	21,55	35,74	27,65
69	Cadde ve sokaklarda dilenen insanlarla sıklıkla karşılaşılır.	83556	9,31	25,65	40,83	24,21
70	Ankara'da sokak çocuklarını korumak, onların yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla yapılan çalışmalar yeterlidir.	83556	21,54	35,76	31,98	10,72
71	Ankara'da sokak çocukları, kimsesiz çocuklar ve evsizler için yeterince barınma evi ve aşevi bulunmaktadır.	83556	19,11	33,48	33,94	13,48
72	Caddelerde, sokaklarda, parklarda, yeni inşaat alanlarında sigara, alkol gibi zararlı maddeleri kullanan çocuklar sıklıkla görülür.	83556	11,31	24,44	39,46	24,79
73	Ankara'da çocuklar bakkaldan, marketten sigara, alkol gibi zararlı maddeleri rahatlıkla alabilmektedir.	83556	13,22	25,53	36,84	24,41
74	Ankara, engelli bireylerin rahat yaşayabildiği bir şehirdir.	83556	20,87	32,49	33,73	12,91
75	Ankara'da engelli bireyler, herhangi bir sıkıntı çekmeden ulaşım hizmetlerinden yararlanabilmektedir.	83556	21,15	33,01	33,27	12,57
76	Ankara'da engelli bireylere yönelik olarak sunulan hizmetler ve yapılan çalışmalar yeterlidir.	83556	21,14	34,10	32,13	12,63

Tablo 9'da görüldüğü gibi 70, 71, 74, 75 ve 76. maddelerde çocukların yarıdan fazlası katılmama yönünde görüş bildirmiştir. Diğer 4 maddede ise katılma yönünde çoğunluk oluşmuştur. Maddelerin içerikleri ve anlamları dikkate alındığında, maddelerin tamamında verilen yanıtlar çocuk gözü ile Ankara'nın olumsuz bulunan yönlerini göstermektedir.

Çocukların Ankara'daki Sokak çocukları, evsizler ve engelli bireyler hakkında çok duyarlı olduğu anlaşılmaktadır. Her bir maddede sunulan görüş kapsamında çocukların yarıdan fazlasının görüşlerinin olumsuz olduğu anlaşılmaktadır.

Çocukların çoğunluğuna göre Ankara'da dilenen insanları sıklıkla görüyor olmak, çocukları en fazla rahatsız eden durumdur. Bunun yanı sıra madde kullanan, cadde ve sokaklarda mendil satan, ayakkabı boyayan, dilenen çocukların sıklıkla görülüyor ve bulunuyor olması, Ankara açısından çok olumsuz bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Çocukların büyük çoğunluğu Ankara'da çocukların sigara, alkol gibi zararlı maddelere kolaylıkla erişebildiklerini, bunları satın alabildiklerini düşünmektedir.

Çocukların yarıdan fazlası, sokak çocuklarına ve engelli bireylere yönelik hizmetlerin yeterli olmadığı görüşündedir. Özellikle engelli bireyler ulaşım hizmetlerinden herhangi bir sıkıntı çekmeksizin yararlanamamaktadır. Çocukların çoğunluğu Ankara'yı engelli bireyler için uygun ve yaşanabilir bir şehir olarak görmemektedir.

Çocukların Ankara'nın Güvenliği Hakkındaki Görüşleri

Çocukların Ankara'nın güvenliği hakkındaki görüşlerinin dağılımı Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10'da görüldüğü gibi 77, 78, 80, 81 ve 83. maddelerde çocukların yarıdan fazlası katılmama yönünde görüş bildirmiştir. Diğer 3 maddede ise katılma yönünde çoğunluk oluşmuştur. Maddelerin içerikleri ve anlamları dikkate alındığında, sadece 79. maddede verilen çoğunluk yanıtlar, çocuk gözü ile Ankara'nın olumlu bulunan yönünü göstermektedir. Diğer 7 maddeye verilen yanıtlar ise çocuk gözü ile Ankara'nın olumsuz bulunan yönlerini göstermektedir.

Tablo 10. Ankara'nın Güvenliği Hakkında Çocukların Görüşlerinin Dağılımı

	TEMA 8. Güvenlik	n	Hiç	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen
			%	%	%	%	
77	Ankara, güvenli bir şehirdir.	83556	24,68	31,27	31,60	12,44	
78	İnsanlar tedirgin olmadan gece geç saatlere kadar dışarıda zaman geçirebilir.	83556	25,86	34,48	28,47	11,07	
79	Ankara'da her yerde güvenlik kameraları (MOBESE) olması insanların kendilerini güvende hissetmelerini sağlar.	83556	16,84	28,44	37,72	16,99	
80	Hırsızlık, kapkaç, kadına ve çocuğa karşı şiddet gibi üzücü olaylara Ankara'da pek rastlanmaz.	83556	24,31	33,59	30,86	11,24	
81	Ankara'da anne babalar çocuklarını sokağa, parka tek başlarına, tedirgin olmadan gönderebilir.	83556	24,90	33,98	29,36	11,77	
82	Ankara'da madde bağımlısı insanlara sıklıkla rastlamak mümkündür.	83556	12,98	29,82	38,03	19,17	
83	Ankara'da inşaatlarda ve inşaat alanlarında yeterince güvenlik önlemi alınmaktadır.	83556	21,36	34,02	32,16	12,46	
84	Çalışan ailelerin çocuklarını bırakabilecekleri yeterli sayıda güvenli merkezler (kreş, bakımevi, bilim-sanat merkezi, sosyal etkinlik merkezi ve benzeri yerler) bulunmaktadır.	83556	16,55	27,68	38,84	16,93	

Çocukların yarısından fazlası, güvenlik kameraları ve MOBESE'lerin Ankara'nın güvenliğini artırdığını, insanların kendilerini güvende hissetmelerini sağladığını düşünmektedir. Çocukların yarısından fazlasının görüşlerine göre Ankara'da insanlar tedirgin olmadan gece geç saatlere kadar dışarıda zaman geçirememektedir. Anne ve babalar, çocuklarını tedirgin olmadan sokağa, parka ya da dışarıya gönderememektedir. Çalışan ailelerin çocuklarını bırakabilecekleri güvenli merkezlerin sayısı yeterli değildir.

Çocukların yarıdan fazlasına göre Ankara, güvenli bir şehir değildir. Ankara'da hırsızlık, kapkaç, kadına ve çocuğa karşı şiddet gibi olaylara rastlanmaktadır. Madde bağımlısı insanlara sıklıkla rastlanmaktadır. İnşaatlarda ve inşaat alanlarında yeterince güvenlik önlemi alınmamaktadır.

Çocukların Ankara'daki Hayvanlar ve Sokak Hayvanları Hakkındaki Görüşleri

Çocukların Ankara'daki hayvanlar ve sokak hayvanları hakkındaki görüşlerinin dağılımı Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Ankara'daki Hayvanlar ve Sokak Hayvanları Hakkında Çocukların Görüşlerinin Dağılımı

TEMA 9. Hayvanlar ve Sokak Hayvanları		n	Hiç	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen
			%	%	%	%	
85	Ankara'da insanlar sokak hayvanlarına iyi davranır.	83556	30,69	32,09	26,58	10,63	
86	Ankara'da başıboş hayvanlara yönelik olarak yapılan (barınak, aşılama ve benzeri) çalışmalar ve verilen hizmetler yeterlidir.	83556	24,53	37,28	28,76	9,42	
87	Sokaklarda, insanlara saldıran ve onları korkutan başıboş köpeklerle pek rastlanmaz.	83556	26,26	32,64	30,14	10,96	
88	Sokak hayvanları ve evcil hayvanlar, sokakları, park ve bahçeleri pisletmektedirler.	83556	14,63	26,92	37,55	20,90	
89	Ankara'da hayvanat bahçeleri ve evcil hayvan parkları temiz ve bakımlıdır.	83556	21,59	29,07	34,03	15,30	

Tablo 11'de görüldüğü gibi 88. maddede çocukların yarıdan fazlası katılma yönünde görüş bildirmiştir. Diğer 4 maddede ise katılmama yönünde çoğunluk oluşmuştur. Maddelerin içerikleri ve anlamları dikte alındığında, her bir maddeye verilen çoğunluk yanıtlar, çocuk gözü ile Ankara'nın olumsuz bulunan yönlerini göstermektedir.

Çocukların çoğunluğu, Ankara'daki hayvanlar ve sokak hayvanları hakkındaki maddelerin tamamına olumsuz görüş bildirmiştir. Buna göre Ankara'da insanlar sokak hayvanlarına iyi davranmamaktadır, başıboş hayvanlara yönelik olarak yapılan çalışmalar ve sunulan hizmetler yeterli değildir. Sokaklarda başıboş ve saldırgan hayvanlar bulunmaktadır.

Ayrıca çocukların çoğunluğu, gerek sokak hayvanlarının gerekse evcil hayvanların park ve bahçeleri pisletmelerinden rahatsız olmaktadır. Hayvanat bahçeleri ve evcil hayvan parklarının ise yeterince temiz ve bakımlı olmadığını düşünmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada elde edilen bulgulara bağlı olarak çocukların yaşadıkları şehir Ankara hakkındaki olumlu ve olumsuz görüşleri bütünleştirilerek aşağıda açıklanmıştır. Bu görüşler, bireysel olarak her bir çocuğun yaşadığı yakın çevrenin etkisini daha fazla yansıtmakla birlikte, bir bütün olarak oluşan görüş birliği ve görüşlerdeki yığılmalar, Ankara hakkındaki genel görüşleri ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda olumlu görüşler dikkate alınarak, çocukların yaşadıkları şehir Ankara'da nelerden memnun oldukları değerlendirilmiştir. Benzer şekilde olumsuz görüşler dikkate alındığında ise çocukların beklentileri ve nasıl bir Ankara görmek istedikleri değerlendirilmiştir.

Çocukların, Ankara'nın Olumlu Gördükleri Yönleri: Çocuklar Nelerden Memnun?

Çocukların çoğunluğu, 'Çocuk Dostu Şehir Ankara Öğrenci Anketi'nde yer alan 9 tema altındaki 89 maddeden 23'üne (%26) olumlu yönde yanıt vermiştir. Bu 23 madde, çocukların memnun oldukları yönleri ortaya çıkarmaktadır. Bu görüşler doğrultusunda çocuk gözü ile Ankara'nın olumlu yönleri, çocukların nelerden memnun olduklarına yönelik ifadeler şeklinde aşağıda tematik olarak sıralanmıştır.

1. *Çocukların, Ankara'nın genel görünümünü kapsamındaki görüşlerine göre;*

– Ankara, tarihi binaları ve heykel gibi sanat eserleri açısından zengin bir şehirdir (%55),

– Ankara beton yığını görünümlü bir şehir değildir (%52),

– Yüksek binalar ve gökdelenler, Ankara'yı güzelleştirmektedir (%51),

– Ankara'da binaların görünümü güzeldir (%51).

2.Çocukların trafik, ulaşım, yol ve altyapı çalışmaları kapsamındaki görüşlerine göre Ankara'da;

– Sürücüler, trafikte ambulans, itfaiye gibi önceliği olan araçlara yol verirler (%66),

– Trafik levhaları, trafik ışıkları, yol çizgileri, yön tabelaları gibi trafik işaretleri yeterli sayıda ve uygun yerlerde (%59),

– Kötü hava koşullarında (aşırı kar yağışı, buzlanma vb.) gerekli önlemler zamanında alınmaktadır (%55),

– Toplu taşıma hizmetleri yeterlidir (%52),

– Otobüsler duraklara zamanında gelir ve duraklardan zamanında hareket eder (%51).

3. Çocukların Cadde ve sokaklar kapsamındaki görüşlerine göre Ankara'da;

– Cadde ve sokak lambaları düzgün bir biçimde çalışır (%57),

– Sokaklarda çöplerin toplanması, yerlerin süpürülmesi gibi temizlik hizmetleri aksatılmadan yürütülür (%54),

– Ankara'nın Cadde ve sokakları, ağaçları ve yeşillik alanları ile güzeldir (%54),

– Ankara'da yayalar, kaldırımlarda rahatlıkla yürüyebilir (%52).

4.Çocukların yeşil alanlar, parklar, oyun, eğlence ve spor alanları kapsamındaki görüşlerine göre;

– Kuğulu Park, Kurtuluş Parkı, Gençlik Parkı, Altın Park, Göksu Park, Eymir Gölü, Mogan Gölü gibi parklar ve göller Ankara'yı güzelleştirmektedir (%78).

5.Çocukların sosyal ve kültürel imkânlar kapsamındaki görüşlerine göre;

– Alış-veriş merkezleri, çocukların hoşça zaman geçirebilmesine uygundur (%58),

– Ankara'da yeterli sayıda sinema bulunmaktadır (%55),

- Ankara, eğitim ve kültür seviyesi yüksek olan insanların yaşadığı bir şehirdir (%53),
- Ankara'da yeterince müze vardır (%52),
- Ankara'da insanlar sanata, sanat eserlerine ve sanatçılara değer verirler (%51).

6.Çocukların insan ilişkileri, çocuklara yaklaşım ve akran ilişkileri kapsamındaki görüşlerine göre Ankara'da;

- Çocuklar, okul dışında da arkadaşlarıyla zaman geçirebilmektedir (%57),
- Komşuluk ilişkileri güçlüdür (%53),
- İnsanlar birbirlerine selam verirler (%51).

7.Çocukların güvenli şehir kapsamındaki çoğunluk görüşlerine göre Ankara'da;

- Her yerde güvenlik kameraları (MOBESE) olması insanların kendilerini güvende hissetmelerini sağlar (%55).

Çocukların, Ankara'nın Olumsuz Gördükleri Yönleri: Çocuklar Nasıl Bir Ankara Görmek İstiyor?

Çocukların yaşadıkları şehir Ankara ile ilgili görüşleri, çok geniş bir dağılım göstermektedir. Çocuklar, Ankara'nın mimari görünümünden sokak hayvanlarına, arkadaşlık ve sosyal ilişkilerden engelli bireylere, trafik durumundan yeşil alanlara kadar birçok konuda görüş sahibidir. Bu durum çocukların yaşadıkları çevre hakkındaki yüksek duyarlılıklarını göstermektedir. Çocuklar, görüşlerini, birçok yetişkinin bile ifade edemeyeceği sadelikte ve açıklıkta ifade etmektedir.

Çocukların çoğunluğu, 'Çocuk Dostu Şehir Ankara Öğrenci Anketi'nde yer alan 9 tema altındaki 89 maddeden 66'sına (%74) olumsuz yönde yanıt vermiştir. Çocukların sokak çocukları, evsizler ve engelli bireyler teması ile hayvanlar ve sokak hayvanları temaları altında yer alan tüm maddelerde olumsuz yönde görüş bildirmeleri, dikkate değerdir. Bu iki tema açısından yüksek bir duyarlılığın ve beklentinin ortaya çıktığı görülmektedir.

Çocukların olumsuz yönde görüş belirttikleri 66 madde, Ankara'nın eksik görülen ve çocukların beklentileri ile örtüşmeyen yönlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu görüşler doğrultusunda çocuk gözü ile Ankara'nın olumsuz yönleri, çocukların beklentilerine yönelik öneriler şeklinde aşağıda tematik olarak sıralanmıştır.

1.Çocukların, Ankara'nın genel görünümünü kapsamındaki görüşlerine göre Ankara'da;

- Yerlere çöp atan, tüküren ve kirleten insanlar olmamalıdır (%78),
- İşletme ve fabrikalar, hava kirliliğine yol açtıkları için yerleşim yerleri yakınında olmamalıdır (%71),
- Binalar birbirine çok yakın ve içi içe olmamalıdır (%62),
- Boş araziler çöplük gibi kullanılmamalıdır (%60),
- Çevre temizliğine yönelik çalışmalar ve hizmetler artırılmalıdır (%52),
- Hava kirliliğini azaltmak için gerekli önlemler alınmalıdır (%51).

2.Çocukların trafik, ulaşım, yol ve altyapı çalışmalarını kapsamındaki görüşlerine göre Ankara'da;

- Araçlar, yollara park etmemelidir (%75),
- Toplu taşıma araçları çok kalabalık olmamalıdır (%74),
- Araçların park yeri sorunu çözülmelidir (%70),
- Çocuklar, toplu taşıma araçlarında ayakta kalmamalıdır (%70),
- Önemli bir sorun olan trafik sıkışıklığına çözüm üretilmelidir (%67),
- Çok sık görülen trafik kazalarını azaltacak tedbirler alınmalıdır (%62),
- Sürücüler trafik kurallarına daha fazla uymalıdır (%60),
- Yollar ve kaldırımlar sürekli inşaat halinde olmamalıdır (%60),
- Yağmur yağdığında cadde ve sokaklarda aşırı su birikintileri oluşmamalıdır (%60),
- Yollar trafiğin rahatça akmasını sağlayacak şekilde geniş olmalıdır (%55),
- Yollar daha düzenli ve bakımlı olmalıdır (%54),
- Yayalar trafik kurallarına daha fazla uymalıdır (%53).

3.Çocukların Cadde ve sokaklar kapsamındaki görüşlerine göre Ankara'da;

- Araçlar, cadde ve sokaklarda kaldırımlara park etmemelidir (%69),

- Cadde ve sokaklarda sürekli kazı, kaldırım ve asfalt yenileme çalışmalarını yapılmamalıdır (%61),
- Cadde ve sokaklarda kaldırımların ve yolların temizliğine özen gösterilmelidir (%59),
- Cadde ve sokaklar, araçların rahatlıkla geçebileceği genişlikte olmalıdır (%57),
- Cadde ve sokaklardaki ağaçlık ve yeşil alanlar artırılmalıdır (%54),
- Cadde ve sokaklardaki kaldırımların ve yolların bakım ve onarımları düzenli olarak yapılmalıdır (%51).

4. *Çocukların yeşil alanlar, parklar, oyun, eğlence ve spor alanları kapsamındaki görüşlerine göre Ankara'da;*

- Büyükleler, çocuk parklarında sigara içmemelidir (%72),
- Yeşil alanlar çoğaltılmalıdır (%72),
- Daha fazla çocuk parkı yapılmalıdır (%66),
- Çocuk parkları, oyun ve spor alanları çok kalabalık olmamalıdır (%65),
- Çocuk parklarını, yetişkinlerden çok çocuklar kullanmalıdır (%61),
- Çocuk parklarındaki oyuncaklar, aletler ve araçlar bozuk olmamalıdır. Bunların bakımları düzenli olarak yapılmalıdır (%61),
- Ağaçlandırma çalışmaları daha fazla yapılmalıdır (%58),
- Daha fazla yürüyüş ve bisiklet yolları yapılmalıdır (%57),
- Parklar daha temiz olmalıdır (%57),
- Parklar, daha bakımlı olmalıdır (%55),
- Daha fazla spor alanı ve spor salonu yapılmalıdır (%54)

5. *Çocukların sosyal ve kültürel imkânlar kapsamındaki görüşlerine göre Ankara'da;*

- İhtiyaçtan çok daha fazla alış-veriş merkezi olmamalıdır (%61),
- Çocukların gidebileceği daha fazla kütüphane olmalıdır (%56),
- Çocukların gidebileceği tiyatro etkinlikleri daha sık düzenlenmelidir (%54),
- Konser alanlarının sayısı artırılmalıdır ve daha büyük konser alanları yapılmalıdır (%54),

- Çocukların eğitim-öğretim amacıyla kullanabilecekleri müze, kütüphane, bilim-sanat merkezi gibi yerlerin sayısı artırılmalıdır (%53),
- Çocukların gidebileceği daha fazla tiyatro olmalıdır (%53),
- Daha fazla hayvanat bahçesi ve evcil hayvan parkı yapılmalıdır (%53),
- Tarihi, kültürel ve turistik mekânların tanıtımı daha iyi yapılmalıdır (%52).

6.Çocukların insan ilişkileri, çocuklara yaklaşım ve akran ilişkileri kapsamındaki görüşlerine göre Ankara'da;

- Çocuklar, büyüklerine karşı daha saygılı davranmalıdır (%56),
- Mahallelerde, çocukların arkadaşları ile oyunlar oynayabileceği park, spor alanı gibi yerlerin sayısı artırılmalıdır (%54).

7.Çocukların Sokak çocukları, evsizler ve engelli bireyler kapsamındaki görüşlerine göre Ankara'da;

- Cadde ve sokaklarda dilenen insanlar olmamalıdır (%65),
- Caddelerde, sokaklarda, parklarda, yeni inşaat alanlarında sıklıkla görülen sigara, alkol gibi zararlı maddeleri kullanan çocuklar olmamalıdır (%64),

– Cadde ve sokaklarda çok sayıda görülen mendil satan, ayakkabı boyayan, dilenen çocuklar olmamalıdır (%63),

– Çocuklar bakkaldan, marketten sigara, alkol gibi zararlı maddeleri rahatlıkla alamamalıdır (%61),

– Sokak çocuklarını korumak, onların yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla daha fazla çalışma yapılmalıdır (%57),

– Engelli bireylere daha fazla hizmet götürülmeli, bu yöndeki çalışmalar artırılmalıdır (%55),

– Engelli bireyler, herhangi bir sıkıntı çekmeden ulaşım hizmetlerinden yararlanabilmelidir (%54),

– Engelli bireylerin rahatlıkla yaşayabileceği olanaklar sağlanmalıdır (%53),

– Sokak çocukları, kimsesiz çocuklar ve evsizler için daha fazla barınma evi ve aşevi açılmalıdır (%53).

8.Çocukların güvenli şehir kapsamındaki görüşlerine göre Ankara'da;

- İnsanlar, tedirgin olmadan gece geç saatlere kadar dışarıda zaman geçirebilmelidir (%60),
- Anne babalar çocuklarını sokağa, parka tek başlarına, tedirgin olmadan gönderebilmelidir (%59),
- Sık rastlanılan hırsızlık, kapkaç, kadına ve çocuğa karşı şiddet gibi üzücü olaylar önlenmelidir (%58),
- Madde bağımlısı insanlara sıklıkla rastlanıyor olmasına çözüm getirilmelidir (%57),
- Çocukların kendilerini güvende hissetmeleri sağlanmalıdır (%56),
- Çalışan ailelerin çocuklarını bırakabilecekleri güvenli merkezler çoğaltılmalıdır (%56),
- İnşaatlarda ve inşaat alanlarında alınan güvenlik önlemleri artırılmalıdır (%55).

9.Çocukların hayvanlar ve sokak hayvanları kapsamındaki görüşlerine göre Ankara'da;

- İnsanlar sokak hayvanlarına daha iyi ve daha duyarlı davranmalıdır (%63),
- Başboş hayvanlara yönelik olarak daha fazla hizmet sunulmalı, bu yöndeki çalışmalar artırılmalıdır (%62),
- Sokaklarda insanlara saldıran ve onları korkutan başboş köpekler bulunmamalıdır (%59),
- Sokak hayvanları ya da evcil hayvanlar, sokakları, park ve bahçeleri pisletmemelidir (%58),
- Hayvanat bahçeleri ve evcil hayvan parkları daha temiz ve bakımlı olmalıdır (%51).

Çocukların yaşadıkları şehir Ankara'nın memnun oldukları ve memnun olmadıkları yönleri, Ankara'nın yaşam standartları daha yüksek bir şehir haline getirilmesinde yol gösterici niteliktedir. Bunun için karar vericilere düşen görevler olduğu gibi Ankara'da yaşayan her bir bireyin de sorumlulukları bulunmaktadır. Çocukların görüşlerine bağlı olarak ortaya çıkan tablo, özellikle şehir yönetiminden sorumlu yönetici ve karar vericiler, ilçe ve mahalle yönetimleri, trafik ve emniyetten

sorumlu yönetici ve birimler, mimarlar ve şehir plancıları, sosyal hizmet yönetici ve çalışanları, sivil toplum kuruluşları ve aileler de dâhil olmak üzere toplumun ilgili diğer tüm kesimlerine bir uyarı ve mesaj niteliğindedir.

Bu çalışmanın sonuçları, yukarıda geçen tüm paydaşlar düzeyinde öncelikle konu hakkında yeterli farkındalık ve bilincin sağlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Sonrasında tüm bu paydaşların, kendi görev ve sorumluluk alanlarından başlamak üzere olumlu görülen yönleri korumaya ve ötesinde daha da iyileştirmeye yönelik çabalar göstermelidir. Diğer taraftan olumsuz görülen yönlerin ise başkaca tematik ve özel araştırmalarla da desteklenerek iyileştirilmesine yönelik belirli plan ve stratejilerin oluşturulması ve uygulanması beklenebilir.

Çocukların, en dar kapsamda aile içi yaşamdan en geniş kapsamda şehir yaşamına kadar tüm alanlarda görüşleri bulunmaktadır. Çocuklar, birçok yetişkinin dahi ifade etmekten kaçınabileceği görüşleri açıkça ve olduğu gibi dile getirmiştir. Bu durum, şehir yaşamındaki olumlu ve olumsuz değişimlerin gözlenmesi, izlenmesi, denetlenmesi ve kontrolünde çocukların görüşlerinin önemli bir ölçüt olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, şehir yaşamının her aşamasında ve alanında çocukların karar süreçlerindeki rolü ve öneminin kabul edilmesi, ötesinde karar süreçlerine aktif katılımlarının sağlanması özel önem taşımaktadır.

İleri araştırmalarda, bu çalışmada tematik olarak ortaya çıkarılan her bir alanda, ayrı ayrı ve derinlemesine çalışmalar yapılması önerilmektedir. Ayrıca, aile eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey, bölge gibi bazı değişkenlerle Ankara hakkındaki görüşler arasındaki ilişkilerin araştırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Ankara dışında başka şehirler de dikkate alınarak karşılaştırmalı çalışmaların yapılması da mümkün görülmektedir.

Kaynakça

Corsi, M. (2002). The Child Friendly Cities Initiative in Italy. *Environment&Urbanization*, 14 (2), 169-179.

Çocuk Hakları Sözleşmesi. Birleşmiş Milletler (2 Eylül 1990). <http://www.un.org/en/law/adresinden> 20 Ocak 2015 tarihinde alınmıştır.

Guerra, E. (2002). Citizenship Knows No Age: Children's Participation in the Governanca and Municipal Budget of Barra Mansa, Brazil. *Environment&Urbanization*, 14 (2), 71-84.

Hart, R. (2002). Containing Children: Some Lessons on Planning for Play from New York City. *Environment&Urbanization*, 14 (2), 135-148.

Karadeniz, G. (2011). Çocukların Kent Yaşamına Uyum Süreçlerinde Yaşadıkları Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri. *T.C. Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2011/1-2 Kent Özel Sayısı, 24-37.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (24. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kruger, J.S. ve Chawla, L. (2002). We Know Something Someone Doesn't Know: Children Speak out on Local Conditions in Johannesburg. *Environment&Urbanization*, 14 (2), 85-96.

Nördstrom, M. (2009). Children's Views on Child Friendly Environments in Different Geographical, Cultural and Social Neighbourhoods. *Urban Studies Journal*, 1-15. DOI: 10.1177/0042098009349771

Riggio, E. (2002). Child Friendly Cities: Good Governance in the Best Interests of the Child. *Environment&Urbanization*, 14 (2), 45-58.

Tandoğan, O. (2014). Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekân: Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar. *MEGARON*, 9 (1), 19-33. DOI: 10.5505/MEGARON.2014.43534

Tandoğan, O. ve Ergun, N. (2013). Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir İstanbul İçin Öneriler: Başakşehir Kiptaş Toplu Konut ve Küçük Ayasofya Mahallesi Örneği. *Planlama*, 23 (3), 134-146. DOI: 10.5505/planlama.2013.02418

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Ankara İl Millî Eğitim Müdürlüğü (2014). *Ankara Çocuk Dostu Şehir: Çocuk Gözüyle Ankara*. Ankara: İz Matbaacılık.

Topsümer, F., Babacan, E. ve Baytekin, E.P. (2009). Şehir ve Çocuk: Çocuk Dostu Şehir Girişiminin Şehir İmajına Katkısı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 35 (1), 5-20.

UNICEF(a), Statistics and Monitoring. <http://www.unicef.org/statistics/> adresinden 20 Ocak 2015 tarihinde alınmıştır.

UNICEF(b), Child Friendly Cities. <http://childfriendlycities.org/> adresinden 20 Ocak 2015 tarihinde alınmıştır.

UNICEF (c), ÇDŞ Girişimi Örnekleri, <http://childfriendlycities.org/tr/building-a-cfc-2/cds-girisimi-ornekleri/> adresinden 20 Ocak 2015 tarihinde alınmıştır.

UNICEF Türkiye, Çocuklar İçin Birleşin. <http://www.unicef.org/turkey/> adresinden 20 Ocak 2015 tarihinde alınmıştır.

94/6423 Karar Sayılı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (27 Ocak 1995). *T.C.Resmî Gazete*, 22184.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (15 Temmuz 2005). *T.C.Resmî Gazete*, 25876.

Prof. Dr. Nizamettin Koç, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Psikolojisi Bölümünde lisans, "Psikometri" alanında yüksek lisans ve doktora eğitimlerini tamamlamıştır. Aynı Fakültede 1972 yılında asistan olarak göreve başlamış, 1988 yılında Doçent, 1995 yılında Profesör unvanlarını almıştır. Fakülte Kurulu Üyeliği, Fakülte Yönetim Kurulu Üyeliği, Ankara Üniversitesi Ölçme ve Değerlendirme Uygulama ve Araştırma Merkezi Kuruculuğu ve Müdürlüğü, Fakülte Dekanlığı ve Senato Üyeliği görevlerinde bulunmuştur. Çeşitli kamu ve özel sektör kuruluşlarında komisyon üyeliklerinde bulunmuş, akademik danışmanlık ve eğitim hizmetleri vermiştir. Halen Ölçme ve Değerlendirme Bölümü Başkanlığı görevini yürütmekte, Psikometri, Bireysel Zeka Testleri, Ölçme ve Değerlendirme, Psikolojik Ölçme Aracı Geliştirme-Uyarlama vb. dersleri lisans ve lisansüstü düzeylerde vermektedir. **E-mail:** nkoc@ankara.edu.tr

Prof. Dr. Ezel Tavşancıl, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde "Eğitim İstatistiği ve Araştırma" alanında yüksek lisans ve doktora eğitimlerini tamamlamıştır. Aynı Fakültede 1989 yılında Yardımcı Doçent, 1994 yılında Doçent ve 2003 yılında Profesör unvanlarını almıştır. Fakültedeki görevlerine 1980 yılında asistan olarak başlamış, emekli olduğu 2015 senesine kadar birçok idari görev almış, lisans ve lisansüstü düzeylerde İstatistik ve Araştırma (Nicel-Nitel) ile ilgili çeşitli dersler vermiştir. Kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarına yönelik birçok eğitim ve proje faaliyetlerinde görev almıştır. Akademik ilgi alanları; öğrenci seçme ve yerleştirme, öğrenci başarısını değerlendirme, insan kaynakları performans değerlendirme, geniş ölçekli testler ve psikolojik ölçme aracı geliştirmedir. **E-mail:** etav-sancil@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Ergül Demir, yüksek lisans derecesini, TODAİE Kamu Yönetimi ve Hacıtepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalından, doktora derecesini ise Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ölçme ve Değerlendirme Bölümünden almıştır. 1999-2002 yılları arasında özel okullarda ve dershanelerde, 2002-2007 yılları arasında devlet okullarında ve MEB taşra teşkilatlarında, 2007-2012 yılları arasında MEB Merkez Teşkilatının çeşitli birimlerinde görev yapmıştır. 2012 yılında Öğretim Görevlisi olarak girdiği Ankara Üniversitesinde, 2013 yılında Öğrt. Gör. Dr. unvanını ve 2014 yılında Yrd. Doç. Dr. unvanını almıştır. Halen Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ölçme ve Değerlendirme Bölümünde, 'Bölüm Başkan Yardımcılığı' görevini yürütmektedir. **E-mail:** erguldemir@ankara.edu.tr

Çocukların Gözünden Çocuk Dostu Yer Kavramı ve Yaşanılan Çevrelerin Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği

*

Yücel Can Severcan

Öz

Bu makale, çocuk dostu yer kavramının İstanbul'da yaşayan çocuklar için ne anlam ifade ettiğini, bu tanım bağlamında yaşadıkları mahalleleri çocuk dostu olarak görüp görmediklerini nedenleriyle anlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda yazar, İstanbul'un altı mahallesinde 9-11 yaş aralığındaki yaklaşık 240 çocuğun katıldığı bir çocuk dostu şehir projesindeki grup söyleşisi (odak grup ve nominal grup), haritalama ve mahalle planlama atölyesinde elde ettiği bulguları okuyucuya sunmaktadır. Bulgular, İstanbul'daki çalışmaya dahil olan yerel yönetimlerin, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde, Gündem 21'de ve Habitat Ajandası'nda belirtilen hükümlere uyma konusunda yetersiz kaldıklarını göstermektedir. Çalışmada yer alan çocukların büyük bir kısmı, çeşitli nedenden dolayı mahallesini çocuk dostu görmemektedir. En fazla üzerinde durulan sorunlar yaşanılan çevrelerin mekânsal ve sosyal nitelik sorunları ve bu yerlerin güvensiz ve emniyetsiz oluşları ile ilişkilidir. Bu makalede paylaşılan yöntem ve bulgular ile benzer çalışmaları yürütmek isteyen araştırmacılara yol gösterilmesi ve yerel yönetimlerin daha çocuk dostu çevreler yaratma konusunda bilinçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Dostu Yer, Çocuk Dostu Şehirler, Çocukların Çevrelerini Değerlendirmesi, Odak Grup, Nominal Grup, Haritalama Çalışması, Mahalle Planlama Atölyeleri

Children's Understanding of the Concept of Child-Friendly Places and Their Assessment of Their Living Environments: The Case of Istanbul

*

Yücel Can Severcan

Abstract

This paper aims to investigate whether children living in Istanbul view their neighborhoods as 'child-friendly' based on their understanding of the concept of 'child-friendly places'. In this context, the author focuses on the results of a child-friendly city project, which was conducted with approximately 240 nine-to-eleven-year-old children living in six neighborhoods of Istanbul. Data are obtained from focus groups, nominal groups, and mapping and neighborhood planning workshops. Results show that local governments, which participated in the project, failed to meet the commitments they have made to children in the Convention on the Rights of the Child, Agenda 21 and the Habitat Agenda. It was found that many children do not view their neighborhood as a child-friendly place. Many children supported their views by referring to the following problems of their neighborhoods: the lack of environmental (spatial) quality, poor social capital, and safety and security issues. The author argues that the methods and results discussed here would help researchers interested in conducting similar studies and enlighten local governments in the production of more child-friendly environments.

Keywords: Child-Friendly Place, Child-Friendly Cities, Children's Assessment Of Their Environments, Focus Groups, Nominal Group, Mapping Workshops, Neighborhood Planning Workshops

Giriş

Türkiye özellikle son on yıl içerisinde başta Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde, Gündem 21'de (Rio Deklarasyonu) ve Habitat Ajandası'nda belirtilen hükümlere istinaden ulusal ve/veya uluslararası kaynak ve kuruluşlarca desteklenmiş pek çok çocuk dostu çevre projesine ev sahipliği yapmıştır. Bu projelerin ölçeği, sokak ve şehir arasında değişimler göstermektedir. Konuyla alakalı olarak, belediyeler ve Milli Eğitim Bakanlığı gibi çeşitli devlet kurumlarının, başta Mimarlar Odası gibi meslek odalarının ve sivil toplum ile akademik kuruluşların desteğinde gerçekleşmiş oyun sokağı, çocuk dostu sokak, çocuk oyun alanı ve çocuk dostu şehir projesi gibi, yaşanan çevrelerin çocuklar için daha güvenilir, eğlenceli, sağlıklı ve konforlu olmasını amaç edinen birçok çalışma örnek gösterilebilir. Tüm bu çalışmalar bittikten sonra üretilen mekânların ne kadar çocuk dostu olup olmadıkları cevaplanmayı bekleyen önemli bir soru olarak karşımıza çıkar. Böyle bir değerlendirmenin yapılabilmesi ise başta şu soruların cevaplanmasını gerekli kılmaktadır: (1) Çocuk dostu yer/çevre ne demektir? Bir çocuğun gözünden bu kavram neyi (veya neleri) ifade eder? Bu ifade biçimi yetişkinlerce geliştirilmiş tanımlarla ne kadar örtüşmektedir? (2) Bir yerin çocuk dostu olup olmadığı nasıl ölçülebilir? Çocuk dostu yer/çevre ölçüm kriterleri nelerdir? (3) Böyle bir değerlendirmeyi çocukların yapması istense, ne tür yöntemler kullanılabilir ve bu yöntemler ne tür sonuçlar verir?

Çocuk dostu yer yazınının değerlendirilmesi, bu yazındaki önemli eksiklikleri ve saptamaları ortaya çıkartmaktadır. Çocuk dostu yer kavramının çok boyutlu ve karmaşık yapıya sahip oluşu; bu sorunla bağlantılı olarak, çocuk dostu yerlerin tanımı ve ölçümü konusunda farklı yaklaşımların ortaya çıkması; çocuk dostu yer kavramının yaş ve yaşanan çevre gibi kişisel özelliklere göre kişiden kişiye değişmesi, mevcut deneye dayalı kaynakların özellikle Amerika, Kanada, Avustralya ve Batı Avrupa ülkeleri üzerine oluşu ve bu bağlamda Türkiye'de çocukların 'çocuk dostu yer' olgusunu nasıl kavramsallaştırdıkları hakkında fikir sahibi olmayışımız mevcut yazındaki sorunlardan/eksikliklerden bir kaçıdır.

Çocuk dostu yer yazınındaki bu eksikliklerden ve saptamalardan yola çıkarak bu makale, yukarıda sıralanan soruları cevaplamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, makalenin bundan sonraki bölümlerinde yazar öncelikle çocuk dostu yer kavramını, daha sonra ise bir yerin (örneğin sokağın, parkın, ilçenin veya şehrin) bu kavram bağlamında nasıl ölçülebileceğini tartışacaktır. Bir sonraki aşamada, İstanbul'da gerçekleştirilmiş olan bir çocuk dostu şehir projesine odaklanılacak, proje hakkında kısaca bilgi verilecek ve bu yazı ile alakalı yöntemler sunulduktan sonra projeye katılan çocukların 'çocuk dostu şehir' kavramını nasıl tanımladıkları, bu tanımın çocuk dostu yer yazınında belirtilen tanımlarla örtüşüp örtüşmediği ve çocukların oluşturdukları tanımlar bağlamında yaşadıkları mahalleleri çocuk dostu olarak görüp görmedikleri nedenleriyle okuyucuya sunulacaktır. Makale, bu değerlendirmelerden elde edilen çıkarımların yer aldığı sonuç bölümü ile tamamlanacaktır.

Çocuk Dostu Yer Kavramı

'Çocuk dostu çevre' veya 'çocuk dostu yer' kavramları, şehircilik yazınına görece yeni girmiş kavramlardır (burada 'yer' ile yapı, sokak, mahalle ve şehir gibi çeşitli ölçeklerde deneyimlenebilen ve içinde fiziksel, sosyal ve kültürel/sembolik değerleri içeren alanlar kastedilmektedir). 1970'li yıllarda 'Şehirlerde Büyümek' (*Growing Up in Cities*) programı adı altında Kevin Lynch tarafından başlatılan çocuk dostu şehir projeleri, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi anlaşmalara da atıfta bulunarak, 1990'lı yıllarda Louise Chawla tarafından yenilenmiş ve dünyanın çeşitli bölgelerinde yeniden gerçekleştirilmeye başlanmıştır (uygulamalar ve ayrıntılı bilgi için örneğin bkz. Lynch, 1977; Chawla, 2002a). Şehirlerde Büyümek projeleri iki temel yaklaşımın sonucu ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, şehir plancılarının çocuklar gibi dezavantajlı grupları bir araya getirerek onlara söz hakkı verdiği katılımcılık temelinde işleyen savunmacı planlama (*advocacy planning*) yaklaşımı, ikincisi de şehir plancılarının çevreci gruplar ve öğretmenler gibi aktörlerle bir araya geldiği kentsel çevre

eğitimi (*urban environmental education*) yaklaşımıdır. 1990'lı yıllardan bu yana başta UNESCO ve çeşitli yerel ve uluslararası finansal kuruluşlar tarafından desteklenen çocuk dostu şehirler hareketi, fakirliğin azaltılması ve sürdürülebilir kalkınma gibi amaçların gerçekleşmesini hedeflemiş ve 1992 yılında Birleşmiş Milletler Dünya ve Çevre Kalkınma Konferansı sırasında dile getirilen çocukların Yerel Gündem 21 planlanmasına dâhil edilmesi amacı ile örtüşen bir tutumu benimsemiştir (Chawla, 2002b). Hareketin en temel amacı, çocukların temel haklarının gözetildiği ve tüm çocukların daha iyi çevrelerde yaşadığı ortamların yaratılmasıdır. Eliana Riggio (2002), 'çocuk dostu şehirler' akımının temellerinde yatan nedenin dünyada çocukların büyük bölümünün şehirlerde yaşadığı, ancak pek çok şehrin çocuklara dost çevrelerden yoksun olduğu ve yerel hükümetlerin çocukların ihtiyaç ve beklentilerine cevap veren adımları atmadığı bilincine varılması olarak dile getirir (ayrıca, örneğin bkz. Churchman, 2003).

Çocukların coğrafyası yazını, 'çocuk dostu çevrelerin/yerlerin' sadece çocuklar için eğlenceli oyun alanları olan veya çocukların yeni arkadaşlıklar kurabilecekleri yerlerden ibaret olmadığını altını çizer (Haikkola ve diğerleri, 2007). Konu ile ilgili yazın incelendiğinde bu kavramın çok daha karmaşık bir yapıya sahip olduğunu görürüz. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi açısından bakıldığında çocuk dostu yerler, eğlenceli yerlerden öte, bireysel özellikleri ne olursa olsun tüm çocukların sağlığının ve refahının, konut, ulaşım, iletişim, eğitim ve alt-yapı hizmetlerine erişiminin ve kendilerini ilgilendiren her türlü konuda söz sahibi oldukları yerler olarak tanımlanır. Bu bağlamda Riggio (2002) ve Innocenti Araştırma Merkezi (Innocenti Research Centre, 2004), çocuk dostu şehirleri tüm çocukların belirli başlı haklara sahip olduğu yerler olarak tanımlar. Bu haklar belirtilen kaynaklarda şu şekilde sıralanmıştır: (1) şehir hakkında verilen kararlara etki edebilme, (2) istedikleri şehir (çevreler) hakkında fikirlerini ifade edebilme, (3) aile, toplumsal ve sosyal yaşama katılabilme, (4) sağlık, eğitim ve barınma gibi temel hizmetlere erişebilme ve bu hizmetlerden yararlanabilme, (5) temiz su içebilme ve alt-yapısı iyi

olan yerlerde yaşama, (6) her türlü şiddet ve istismardan korunma, (7) tek başlarına sokakta güvenle yürüyebilme, (8) yeni arkadaşlarla tanışabilme ve özgürce oynayabilme, (9) hayvan ve bitkiler içeren yeşil alanlara sahip olma, (10) kirlenmemiş ve sürdürülebilir bir çevrede yaşama, (11) sosyal ve kültürel etkinliklere katılabilme, (12) başkaları tarafından desteklenme, sevilme ve korunma ve (13) etnik kökeni, dini inancı, gelir seviyesi, cinsiyeti ve fiziksel özellikleri ne olursa olsun tüm çocukların kentsel hizmetlere erişim bağlamında toplumun diğer bireylerinin sahip olduğu haklara eşit ölçüde sahip olma. Riggio (2002), çocuk dostu şehir kavramının tekbiçim bir modele dayandırılarak oluşturulamayacağını ve burada ulaşılması gereken daha önceden çizili son bir resmin olmadığını vurgusunu yapar. Çocuk dostu şehir hareketi, belediyelere çevre, yönetim ve sunulan hizmetler bağlamında bir kentsel alanın daha çocuk dostu bir yer haline nasıl gelebileceğine yönelik bir çerçeve çizme amacındadır.

Çocukların gözünden çocuk dostu yer kavramının ne anlam ifade ettiği incelendiğinde mevcut yazın bizlere çocukların tanımlarının yukarıda belirtilen tanımlarla örtüştüğünü göstermektedir. Örneğin bu konuda Haikkola ve Horelli, (2002) Finlandiya'da 13 ve 18 yaşları arasındaki çocuklardan çocuk dostu şehirlerin en az 10 özelliğini sıralamasını istemiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda çocuk dostu şehirlerin şu 10 boyutu belirlenmiştir: (1) konut ve barınma (çocuk dostu şehirlerde tüm çocukların seçebilecekleri güvenli konutlar mevcuttur ve her çocuk uygun bir konut ve yerleşkede yaşar), (2) sağlık, eğitim ve ulaşım gibi temel hizmetler (çocuk dostu şehirlerde tüm çocukların eşit ölçüde sağlık, eğitim ve ulaşım gibi hizmetlere erişimi vardır ve bu hizmetlerden eşit ölçüde faydalanabilirler), (3) katılım (çocuk dostu şehirlerde tüm çocuklar planlama ve şehirlerin gelişimi süreçlerine aktif olarak katılırlar), (4) güvenlik ve emniyet (çocuk dostu şehirlerde çocukların sağlığını ve davranışlarını olumsuz yönde etkileyebilecek suç, trafik, tehlikeli madde kullanımı ve diğer olumsuz davranışlar yoktur), (5) aile, akraba, arkadaş ve komşu ortamı (çocuk dostu şehirlerde çocuklar çevreleriyle sosyalleşebilecekleri ortamlara sa-

hiptirler, çocukların pek çok arkadaşı vardır ve çocukların aileleriyle, akrabalarıyla, arkadaşlarıyla ve komşularıyla bağları güçlüdür), (6) kentsel ve çevresel nitelikler (örneğin estetik, çevre temizliği, çevredeki gürültü seviyesi ve çevrede sosyal ve kültürel etkinliklerin, etkinlik alanlarının ve fiziksel araçların bulunması), (7) kaynakların varlığı ve dağılımı (çocuk dostu şehirlerde yerel ekonomide rol almak isteyen gençler için kaynaklar ve iş imkanları mevcuttur), (8) ekoloji (çocuk dostu şehirlerde doğa korunur ve sürdürülebilir kentlerin ve toplumların oluşumu için gerekli ilkeler uygulanır), (9) aidiyet ve devamlılık hissi (çocuk dostu şehirlerde çocuklar çevrelerine kuvvetli hislerde bağlıdırlar, yaşadıkları çevrelerde değerlerin korunması için mücadele ederler ve yaşadıkları çevrelerde varlıklarını sürdürmeleri için gerekli eğitim ve iş olanaklarına sahiptirler), ve (10) iyi yönetim (çocuk dostu şehirlerde yerel yönetimler karar verme süreçlerinde çocukların fikirlerini alırlar ve çocuklar için çocuk dostu şehir girişimleri ve çocuk meclisleri gibi katılımcı ortamları oluştururlar) (bkz. Haikkola ve Horelli, 2002; Horelli, 2007). Bu 10 boyutu Finlandiya’da uygulanan farklı bir çalışma da desteklemiştir (bkz. Haikkola ve Horelli, 2004).

Haikkola ve diğerleri (2007), Haikkola ve Horelli’nin (2002) yöntemini İtalya ve Finlandiya’nın iki farklı bölgesinde yaşayan 12 yaşındaki çocuklar üzerinde uygulamıştır. Daha sonra Nordström (2010), aynı yöntemi İsveç’de farklı mahallelerde yaşayan 12 yaşındaki çocuklar üzerinde uygulamış ve çocukların çocuk dostu şehir kavramını daha çok şu üç boyut üzerinde kavramsallaştırdıklarını tespit etmiştir: ‘güvenlik ve emniyet’, ‘kentsel ve çevresel nitelikler’ ve ‘sağlık ve eğitim gibi temel hizmetler’.

Son olarak Sudeshna Chatterjee (2005, 2006), ‘dostluk’ ilişkisinin gerekliliklerine bakarak ‘çocuk dostu yer’ üzerine yukarıda yazılanlardan farklı bir kavramsallaştırma geliştirmiştir. Bir yerin bir çocuğa nasıl dost olacağını bilmek kadar, bir çocuğun bir yeri nasıl dost olarak kabul edebileceğini bilmek de önemlidir. Bir yerin insanlara dost olması, insan ve çevre arasındaki ilişkiler sonucunda ortaya çıkan bir olgudur. Bu bağlamda Chatterjee (2005), ‘yer ile dostluk’ ilişkisinin ‘yer duygusu’ kavramı çatısı altında toplanan ‘yere bağlılık’ ve ‘aidiyet’ gibi diğer insan-çevre ilişkisi

kavramlarından farklılık gösterdiğini söyler. Bu yüzden, Chatterjee'nin de (2005) belirttiği üzere 'yer ile dostluk' kavramını sadece çevre psikolojisi alanında sıkça kullanılan 'yere bağlılık' ve 'yer duygusu' gibi terimlerle açıklamak mümkün değildir. Dahası, çocukların arkadaşlık/dostluk ilişkileri incelendiğinde bu ilişkilerin yaşa göre farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Bu yüzden 'çocuk dostu yer' kavramı farklı yaş gruplarında değişiklikler gösterebilir. Örneğin Robert Selman'a (1980) göre arkadaşlık/dostluk ilişkisi 3-7 yaş arası çocuklarda sadece yakınlık ilişkisine dayalıdır. 4-9 yaşları arasında arkadaşlıklar/dostluklar aynı şeylerden (oyunlardan, yemeklerden, yerlerden, vb.) hoşlanan, yardımsever kişilerle ve hoşlanılmayan şeyleri yapmayan insanlarla kurulur. 12 yaş ve sonrasında ise arkadaşlık/dostluk demek arkadaşların bir birlerine güvenmesi, bir birlerinden destek alması, bir birlerine baktıklarında ve ilişki kurduklarında kendilerini görmeleri ve anlamlı paylaşımlarda bulunmaları, arkadaşlarının ihtiyaçlarının/durumlarının farkında olmaları (örneğin yaşanılan duygusal sorunlar veya özel günler gibi) ve bu ihtiyaçlara karşılık verebilmek demektir (modelin tamamı için bkz. Selman, 1980. Ayrıca bkz. Rizzo ve Corsaro, 1988; Hart ve diğerleri, 1997; Chatterjee, 2005). Bu bakımdan Chatterjee'ye (2005) göre çocuk dostu yerler aynı zamanda tüm çocuklar için arkadaşlık/dostluk ilişkisi sağlama kurallarını yerine getiren yerlerdir. Yazar, yazın taramasında 9-11 yaşları arasındaki çocukların gözünden çocuk dostu yerin tanımına ilişkin bir kaynağa rastlayamamıştır.

Chatterjee (2005, 2006), Beth Doll'un (1996) geliştirmiş olduğu ve içeriğinde arkadaşlığın/dostluğun temelinde yatan koşulların sıralandığı çalışmadan esinlenerek çocuk dostu yer kavramı için 6 temel özellik belirlemiştir. Doll'a (1996) göre arkadaşlık/dostluk için gerekli birinci koşul, 'karşılıklı sevgi ve saygı' dır. Diğer bir deyişle, dostluk bağları, tarafların bir birlerine güvenmeleri ve bir birlerine olabilecek şeylerden kendilerini sorumlu tutmaları durumunda kurulur. Bu bağlamda Chatterjee'ye (2005) göre çocuklar, kendilerini tehlikelerden koruyan, trafiğin, kirliliğin, suçun olmadığı, güvenli olan ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabildikleri yerlerle dost olurlar. Çocuklar bu tür yerleri koruma ve kollama eğilimindedir.

Doll'un (1996) dostluk için belirttiği ikinci koşul, 'ortak ilgi alanları ve etkinlikler' dir. Arkadaşlıklar/dostluklar bir birlerine zaman ayıran, ortak paylaşımlarda bulunan ve birlikte eğlenilebilen kişilerle kurulur (Youngiss, 1980; Hartrup, 1989). Bu çerçeveden bakıldığında çocuk dostu yerler, çocukların her türlü temel ihtiyacını ve gereksinimlerini (oyun, eğlence, arkadaşlık kurmak, vb.) karşılayabildiği ve çocuklara çeşitli etkinlikler sunan yerlerdir (Chatterjee, 2005).

Üçüncü koşul, arkadaşların/dostların bir birlerine karşı 'sorumluluk hissetmesi' dir (Doll, 1996). Dostluk ilişkisi içerisinde olan bireyler arkadaşlıklarını/dostluklarını sürdürme eğilimindedirler. Mekânsal anlamda bu durum şuna karşılık gelir: Çocuklara zengin çevresel kaynaklar sunan, çocukların ihtiyaçlarına karşılık veren ve çocuklarda oluşabilecek yeni ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan yerler, çocukların ilgisini çekmeye devam edecektir ve bu tür yerler çocuklarca dost bulunur (Chatterjee, 2005).

Arkadaşlık/dostluk ilişkisinin bir başka koşulu, 'sadakat' tir (Doll, 1996). Arkadaşlar/dostlar bir birlerinin çıkarlarını korurlar. Çocuk ile yer arasında sadakat ilişkisinin gerçekleşmesi ancak çocuğun bir yeri uzun süreli kullanması ve çocuğun o yeri diğer tehlikeli gruplara karşı koruması ile gerçekleşir (Childress, 2004). Bir yerin çocuk dostu olduğuna işaretlerden biri, o yerin çocuklar tarafından korunması, yani çocukların o yeri yok etmek veya değiştirmek isteyen insanlara/kurumlara karşı mücadele etmesidir.

Beşinci koşul, dostların/arkadaşların 'bir birlerini anlaması ve kendi sınırlarını bir birlerine açmaları' dır (Doll, 1996). Çocuk dostu yerler çocuklara o yerleri keşfetmeleri, o yerlerde yeni şeyler bulmak için girişimde bulunmaları ve böylelikle çocukların kendilerini güvende ve özel hissettiği ve kişisel ihtiyaçlarını karşılayabildiği yerleri yaratmak için onlara fırsat tanıdıkları yerlerdir (Chatterjee, 2005).

Altıncı ve son koşul, 'paylaşım' dır (Doll, 1996). Arkadaşlar/dostlar sahip oldukları gücü birbirleriyle paylaşırlar. Bu bağlamda çocuk dostu yerler, çocukların özgürce hareket ettikleri, çocukların hareket kabiliyetlerini

kısıtlamadıkları, dolayısıyla sahip oldukları gücü çocuklara karşı dayatma eğiliminde olmadığı yerlerdir (Chatterjee, 2005). Bu çerçeveden bakıldığında, örneğin çocukların güvenliğini sağlamak amacıyla yasaklayıcı kurallar içeren yerlerin (kaykay yapmanın engellendiği, ateş yakmanın veya grup halinde koşmanın yasak olduğu kamusal alanlar gibi) yeterince çocuk dostu olmadığı sonucuna varılabilir.

Bir Yerin Çocuklara Karşı Dostluğunun Ölçümü

Çocuk dostu yerler için getirilen çeşitli tanımlar, bir yerin çocuk dostu olup olmadığını anlamamız için gereken ölçüm kriterlerinin de kapsamlı olmasını gerektirir. Horelli (2007), bu türden kapsamlı ölçümler için gerekli kuramların sayısının çok az olduğundan bahseder.

Çocuk dostu şehir girişimlerinin başarısının ölçümü üzerine pek çok kaynak mevcuttur (örneğin bkz., Gurstein ve diğerler, 2003; Innocenti Research Centre, 2004; Bridgman, 2004a, 2004b; Dötterweich, 2006). Bu makale, projelerin başarı kriterlerine değil yerlerin başarı kriterlerine odaklanır. Ancak, bir yerin oluşumu esnasında çocukların oynadığı bir rol var ise (örneğin çocuklar bir yerin oluşumunda görev almış iseler) veya çocuklar bir yerin oluşum sürecinden dışlanmış iseler bu durum çocukların o yerlere karşı duyacakları hisleri (örneğin dostluk ilişkisi) olumlu veya olumsuz yönde etkileyecektir. Bir yerin çocuk dostu olup olmadığı üzerine ölçüm geliştiren araştırmacıların çalışmaları incelendiğinde, bu önemli noktanın göz ardı edilmiş olduğunu görürüz.

Kytta (2003), bir yerin çocuk dostu olup olmamasının ölçümü için iki temel kriterli bir model geliştirmiştir. Her iki kriter de çocukların çevreyi algılayış biçimiyle alakalıdır. Bu açıdan Kytta'nın (2003) konuya yaklaşımı, Chatterjee'nin (2005, 2006) konuya yaklaşımı ile örtüşmektedir. Bu kriterler şu şekildedir: çocukların özgürce hareket edebilmeleri ve isteklerini, ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılayabilmeleri. Bu kriterler çerçevesince Kytta (2003), Moore (1986), Chawla (2002a) ve Horelli ve diğerlerinin

(1998) çalışmalarına atıfla bulunarak bir yerin çocuk dostu olup olmadığını anlamamız için şu soruların sorulması gerektiğini söyler: (1) Çocuklar bir yeri kullanırken ne kadar özgürdür? ve (2) Ele alınan yer çeşitli etkinliklerin oluşmasını ne derecede olanaklı kılar? İkinci soru olanaklılık (*affordance*) kuramı ile ilişkilidir. Bu kuram temelde şunu söyler: Etkinliklerin nerede ortaya çıkacağını yerin ve bireylerin özellikleri belirler. Örneğin, üstü düz olan ve küçük bir kaya parçası küçük bir çocuğun üzerine çıkıp zıplamasına olanak sağlarken, büyük bir kaya parçası o çocuğun (çocuğun sahip olduğu fiziksel özellikler dolayısıyla) üzerine çıkmasına olanak tanımaz. İlâveten, kayanın üstünün düz olmasının çocuk tarafından algılanması sadece belirli etkinliklerin gerçekleşmesine fırsat sağlar. Örneğin, kayma etkinliği için eğimli bir alana ihtiyaç vardır. Düz zemin kaymaya müsait bir zemin değildir. Düz zemin, 'üstüne oturma', 'zıplama', 'yatma' gibi eylemlerin oluşmasına olanak tanır. Kısaca, bir yer çocuklar için ne kadar çok önemli etkinliğin ortaya çıkmasına olanak sağlarsa o kadar çok çocuk dostudur.

Haikkola ve diğerleri (2007) ve Horelli (2007), bir yerin çocuk dostu olup olmadığını almamız için iki şeye bakmamız gerektiğini söyler: (1) birey ve çevresi arasındaki uyum seviyesi (bir yerin bir çocuğun ihtiyaçlarını, beklentilerini ve isteklerini karşılayıp karşılamaması), ve (2) grup ve çevresi arasındaki uyum (bir yerin çocuklar dâhil çeşitli toplulukların beklentilerini, ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılayıp karşılamaması).

Chatterjee (2006), bir yerin çocuklara karşı dost olma durumunu ölçmek için daha kapsamlı bir çerçeve sunmuştur. Chatterjee (2006), Doll'un (1996) çalışmasına atıfta bulunarak ölçüm için 6 soruya cevap arar: (1) Çocuklar ne derecede çevrelerini koruyorlar ve saygı gösteriyorlar? (2) Yerler çocukların çeşitli ihtiyaçlarını ne derecede karşılıyor? (3) Çocuklar ne derecede yerden öğreniyorlar ve bu sayede kendi yeteneklerinin, ihtiyaçlarının ve değerlerinin farkına varabiliyorlar? (4) Çocuklar ne derecede kendi hudutlarını çizebiliyorlar (çevrede özgürce hareket edebiliyorlar) ve bu hudutları kontrol altında tutabiliyorlar? (5) Çocuklar ne derecede

özel/kişisel ihtiyaçlarını karşılayabileceği 'gizli' yerleri bulabiliyor, kullanabiliyor ve koruyabiliyor? ve (6) Çocuklar ne derecede çevrelerinde kendilerini özgürce ifade edebiliyorlar?

İstanbul'da Bir Çocuk Dostu Şehir Projesi: Çocuk Dostu İstanbul

Mayıs 2010 ve Haziran 2011 tarihleri arasında İstanbul'da bir çocuk dostu şehir projesi hayata geçirilmiştir. Projenin amacı genel hatlarıyla, çocukların kamusal alanlarla olan ilişkilerini arttırmak ve bu artış ile uzun vadede çocukların planlama ve tasarım süreçlerinde daha etkin rol almasını sağlamaktır. Daha da temelde, bu proje ile, çocukların planlama ve tasarım etkinliklerine dâhil olmasını sağlayarak çocukların yere bağlılığının, yer bilincinin ve yeri koruma ve değiştirmeye karşı eğilimlerinin arttırılması amaçlanmıştır. Proje, Avrupa Birliği tarafından desteklenerek İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Projelerinden biri olmuştur. Proje aynı zamanda Avrupa Birliği tarafından bir başarı örneği olarak gösterilmiştir (bkz.<http://Avrupa.info.tr/tr/ab-mali-destegiab-malidestekli-programlar/basari-hikayeleri/>).

Çocuk Dostu İstanbul Projesi, Colorado Üniversitesi Çocuk, Gençlik ve Çevre Tasarım ve Araştırma Merkezi (Children, Youth and Environments Center) tarafından, yazar ile birlikte geçmişte dünyanın çeşitli yerlerinde Şehirlerde Büyüme projelerini yürütmüş bir grup araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Daha sonra, hibe programı kuralları çerçevesince İstanbul'dan bir sivil toplum kuruluşu (Genç Gönüllüler Derneği) ve Avrupa'daki bir merkez ile (University of the West of England – SOLAR Merkezi) ortaklık kurulmuştur. Genç Gönüllüler Derneği, projenin gerçekleştirmesi ve yazar da projenin koordinatörü görevini üstlenmiştir.

Yazar, hem çok sayıda faydalanıcının (çocuğun, velinin ve gencin) projeye katılımını, hem de bu proje bittikten sonra benzer çalışmaların devamını sağlamak amacıyla proje süresi boyunca yaşları 17 ile 30 arasında değişen ve Genç Gönüllüler Derneği ile bağlantılı olan gençlere planlama

ve tasarım etkinliklerinin uygulanışı ve analizi konusunda eğitimler vermiştir. Daha sonra bu eğitimleri alan gençlerle birlikte yazar, yaşları 9 ile 11 arasında değişen ve sayıları toplamda 282'yi bulan çocukları bir dizi planlama ve tasarım etkinliğine dâhil etmiştir.

Çocukların seçimi şu şekilde gerçekleşmiştir: Önce İstanbul'un merkezi sayılabilecek noktalarda, tarihi yapı stokunun da olduğu 4 ilçe seçilmiştir. Bu ilçeler şu şekildedir: Fatih, Beyoğlu, Üsküdar ve Kâğıthane. Daha sonra tüm ilçelerden ortalama ekonomik gelir durumu alt veya alt-orta olan ve aynı zamanda dönüşüm süreçleri içerisinde olan birer mahalle seçilmiştir. Sadece Kâğıthane ilçesinden Kâğıthane Belediye Başkanı'nın projeye yoğun ilgi göstermesi nedeniyle 3 mahalle seçilmiştir. Seçilen mahalleler her ilçe için şu şekilde olmuştur: Cibali Mahallesi, Fatih; Ayazma (Aziz Mahmut Hüdayi) Mahallesi, Üsküdar; Bereketzade Mahallesi (Galata bölgesi), Beyoğlu; Merkez Mahallesi, Kâğıthane; Talatpaşa Mahallesi, Kâğıthane ve Çeliktepe Mahallesi, Kağıthane. Mahalleler seçildikten sonra İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün de yardımıyla seçilen her alandan özel olmayan bir ilk ve ortaokul seçilmiştir. Dolayısıyla 6 mahalleden toplamda 6 devlet okulu çalışmaya dâhil edilmiştir. Yazar, daha sonradan, seçilen okullara çeşitli zamanlarda tekrar tekrar giderek, yaşları 9 ile 11 arasındaki çocuklara (3. 4. ve 5. sınıflar) projeyi tanıtmış ve sonrasında projede yer almak isteyen çocuklara izin formlarını dağıtmıştır. Çocuklar projede yer almak istediğini belirten bir onay yazısı imzalamış, aileleri de bu katılımı desteklediklerine dair ikinci bir onay yazısını imzalayarak ilgili belgeleri yazara geri göndermişlerdir. Kaynakların ve zamanın kısıtlı olmasından ötürü onay yazısını geri gönderenler arasından her okuldan 20'si kız, 20'si erkek olmak üzere yaklaşık 40 çocuk seçilmiştir. Proje esnasında projeden ayrılan çocuklar oldukça, onay yazılarını geri gönderen çocuklar arasından projenin belirli safhalarında çalışmaya yeni çocuklar dâhil edilmiştir. Böylelikle toplamda 240'dan fazla çocuk bu sürece dâhil olmuştur.

Bir yıllık bu proje süresince çocuklarla 13 ile 15 arasında farklı etkinlik gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikler: Çalışma başında ve sonunda katılımcılara verilen yere bağlılığın, yer bilgisinin ve çevreyi korumaya veya değiştirmeye yönelik eğilimin ölçüldüğü bir anket, aktivite günlüğü, katılımcı fotoğraflama, GPS çalışması, haritalama, biri ilçe diğeri şehir ölçeğinde olmak üzere iki kültürel gezi, kültürel miras alanı peyzaj tasarım atölyesi (maket çalışması), grup söyleşisi (odak ve nominal grup çalışması), mahalle planlama atölyeleri, ve tasarla-yap atölyeleridir (sokak sanatı çalışması, okul bahçesi tasarımı ve yapımı, duvar sanatı çalışması). Eğitimlere katılan gençler, seçilen okullarda çalışmaların yürütülmesini sağlamışlardır. Ayrıca, en fazla etkinliğe katılan gençlerle İngiltere’de bir dizi etkinlik gerçekleştirilmiştir. Projeye dâhil olan her genç, proje başı ve sonunda uygulanan anket çalışmasına katılmıştır. İlâveten, gençler her mahallede farklı kamusal alanlarda gerçekleşen üçer adet yer gözlem çalışmasına katılmışlardır.

Çocukların aileleri anket çalışmasına, kültürel gezilere, çocuklar ve gençlerin de dâhil olduğu halka açık bir akademik konferansa ve proje sonu şenliğine katılmışlardır. Yazar, bu makalede çocuklarla uygulanan haritalama, grup söyleşisi (odak ve nominal grup çalışması) ve mahalle planlama atölyeleri etkinliklerinden elde edilen veriler üzerine yoğunlaşacaktır.

Çocukların Gözünden ‘Çocuk Dostu Yer’ Kavramının ve Yaşanılan Çevrenin Değerlendirilmesine Yönelik Haritalama, Grup Söyleşisi ve Mahalle Planlama Atölyesi Çalışmaları

Çocuk katılımcılar, proje sonrası anketleri doldurmadan önce sırasıyla birer haritalama, grup söyleşisi ve mahalle planlama atölyesi çalışmasına katılmıştır. Bu etkinlikler, okul müdürlerinin tahsis ettiği boş bir sınıf, kütüphane veya laboratuvar ortamında, hafta içi bir gün, çocukların okulu öncesi veya sonrası gerçekleşmiştir. Her üç etkinlikte de çocuklar, masa başlarında sayıları yaklaşık 5-9 arasında değişen gruplara bölünmüş ve

daha sonra eğitilen gençlerin yürütücülüğünde (oturum yöneticileri) çalışmalarına başlamışlardır. Tüm etkinlikler, eğlence, dinlenme ve yeme-içme zamanı hariç her buluşma için yaklaşık 1,5 saat sürmüştür. Bu üç etkinlik için çocuklarla farklı günlerde toplam beş defa buluşulmuştur (haritalama ve grup söyleşisi çalışmaları birer gün, mahalle planlama atölyeleri üç gün).

Haritalama çalışmasının amacı, çocukların iyi ve kötü buldukları yerleri nedenleriyle anlamaktır. Etkinliğe katılan çocuklar bu çalışma ile mahallelerini iyi ve kötü yapan şeyleri hem kendilerinin hem de arkadaşlarının gözünden anlama fırsatı bulmuşlardır. Bu sayede çocuklara, kendi mahallelerinin ne kadar çocuk dostu olduğunu tartabilmeleri için bir zemin oluşturulmaya çalışılmıştır.

Haritalama çalışması kapsamında her gruba sadece başlıkları değişik olan, tek-biçim 3 afiş verilmiştir. Her afiş, çocukların yaşadıkları mahallenin havadan görüntüsünü (yaklaşık 1:1000 ölçek) ve bu görüntünün altında doldurmaları için verilmiş boş bir anahtar (lejantı) içermektedir. Birinci afiş aracılığı ile gençler, çocuklara bir hava görüntüsünü nasıl okuyacaklarını öğretmişlerdir. Gruptaki her çocuk hava görüntüsü üzerinde kendi evini, bakkalını, okulunu ve evden okula nasıl gittiğini işaretlemiştir. Daha sonra oturum yöneticileri, gruba üzerinde 'iyi yerler' yazan yeni bir afiş vermiştir. Bu afişler ile birlikte gruptaki her çocuğa üzerinde çeşitli yüz ifadeleri, çiçekler ve objeler olan çok sayıda renkli küçük yapışkan çıkartma verilmiştir. Sonrasında çocuklara şu genel sorular sorulmuştur: (1) Mahallende nerede vakit geçiriyorsun? ve (2) Orada sevdiğin neleri yapıyorsun? Çocuklardan bu soruların cevaplarını ellerindeki çıkartmaları kullanarak afişler üzerinde göstermeleri istenmiştir. Cevap süreci genellikle şu şekilde işlemiştir: Grupta ilk söz hakkı alan çocuk bir yeri parmağıyla gösterdikten sonra oraya elindeki kendince en uygun çıkartmalardan birini yapıştırıp, örneğin orada top oynadığını söylemiştir. Aynı çıkartmadan bir tane daha alıp, onu da anahtar bölümüne yerleştirmiş ve yanına o çıkartmanın anlamını yazmıştır (örneğin: Top çıkartmasının yanına top oynanan yerler yazılmıştır). Aynı yerde top oynadığını söyleyen

çocuklar oldukça oturum yöneticisi ilgili yere keçeli kalemle eylemi gerçekleştiren çocukların sayısını yazmıştır. İyi yerler haritası bağlamında gruptaki her çocuğun ifade ettiği şeyler tek bir afiş üzerinde yer almıştır. Söylenen her yeni eylem için (örneğin bisiklete binmek, balık tutmak veya müzik dinlemek) yeni çıkartmalar kullanılmıştır. Bu süreçte gençlerle çocuklar ve çocuklarla çocuklar arasında karşılıklı bir etkileşim ve öğrenme ortamı oluşmuştur. Örneğin, kimi zaman çocuklardan bazılarının gündelik hayatta gerçekleştirdikleri şeyleri unuttuğu ve bu yüzden suskun kaldığı gözlenmiştir. Bu tür bir durumda gruptaki bir öğrenci gündelik hayatta severek yaptığı şeyleri ve eylem yerlerini anlatınca gruptaki sessiz kalan çocuklar kendilerinin de aynı şeyleri aynı yerlerde severek yaptıklarını söyleyerek sürece katılma fırsatı bulmuşlardır. Kimi zaman çocuklar arkadaşlarından yeni yerler öğrenmişler, bazı durumlarda da (bir yanlışlık gözlenmesi durumunda) arkadaşlarını eylemin gerçekleştiği yerler hakkında uyarılmışlar ve arkadaşlarını düzeltmişlerdir. Kimi zaman da sorular karşısında tüm çocuklar suskunluğa bürünmüştür. Gençler böyle bir durumla karşılaştıklarında tıpkı bir mülakatı yönetircesine çocuklara yeni sorular sormaya başlamıştır: 'Mesela okuldan çıkınca ne yapıyorsunuz?' 'Nerelere gitmeyi seviyorsunuz?' 'Arkadaşlarınızla vakit geçirmeyi sever misiniz?' 'Birlikte nerelerde vakit geçirirsiniz ve ne yaparsınız?' 'Yalnız kalıp kafanızı dinlemek için gittiğiniz veya bunaldığınızda kaçtığınız sevdiğiniz bir yer var mıdır?' Ayrıca derinleşmeyi sağlayan sorular da sıkça çocuklara sorulmuştur: 'Ne demek istediğini biraz daha açar mısın?' 'Bu yeri seviyorsun da neden seviyorsun?' Tüm çocukların dinlendiğinden ve artık yeni bir veri elde edilemeyeceğinden emin olunduktan sonra oturum yöneticileri tarafından çocuklara son afiş olan 'kötü yerler' haritası ve bu afiş ile birlikte yine her çocuğa üzerinde afişin ismine uygun çeşitli renkli ufak yapışkan çıkartmalar verilmiştir (kuru kafa çıkartmaları, çöp tenekesi resmi olan çıkartmalar gibi). Daha sonra, bir önceki afişte izlenen süreçte olduğu gibi çocuklara şu sorular sorulmuştur: (1) Gitmeye korktuğun, sevmediğin veya hoşlanmadığın yerler var mı,

varsa nereler? (2) Niçin oraya gitmeye korkuyorsun veya orayı sevmiyorsun veya hoşlanmıyorsun? Çocuklar cevaplarını bir önceki süreçte olduğu gibi konuşarak ve kendilerini çıkartmalarıyla afiş üzerinde ifade ederek vermişlerdir. Oturum yöneticileri, bir önceki afiş sürecinde olduğu gibi çocuklar takıldıkça çocukları konuşurmak için çeşitli ilave sorular sormuşlardır: 'Okula nereden gidiyorsun?' 'Niçin örneğin bu kestirme yolu almıyorsun? Yoksa o yolda hoşlanmadığın bir şey mi var?' 'Dışarda top oynarken canını sıkkan şeyler oluyor mu?' 'Mezarlığa gitmeyi sevmediğini söylemiştin, peki ama neden?' (bkz. Resim 1).

Resim 1: Haritalama etkinliğinden bir fotoğraf
(Fotoğraf: Yücel Severcan)

Haritalama çalışmasına toplam 194 çocuk katılmıştır. Çalışmaya katılan çocuk sayısı seçilen her alan için şu şekildedir: Merkez, Kağıthane: 29; Talatpaşa, Kağıthane: 42; Çeliktepe, Kağıthane: 30; Cibali, Fatih: 30; Ayazma, Üsküdar: 20; Galata, Beyoğlu: 43. Çocuk katılımcı sayısının bazı okullarda 40'ın çok altına düşmesinin nedenlerini yazar ayrıntılı olarak başka bir yazısında açıklamıştır (lütfen, bkz. Severcan, 2015a).

Yazar, çalışma sonunda her mahalle için erkeklerden ve kızlardan toplanan verileri ayrı haritalarda toplamıştır. Böylelikle hem erkekler hem de kızlar için bir birinden ayrı birer iyi yerler haritası, birer de kötü yerler haritası oluşturulmuştur (toplamda her mahalle için 4 harita). Elde edilen bilgiler yazara yaşanılan çevrelerin sosyal ve fiziksel nitelikleri ve neleri olanaklı kıldığı hakkında bilgi vermektedir.

Haritalama çalışması sonrasında, çocuk dostu şehir kavramının tartışılması ve hem bu kavram hem de haritalama çalışmasından elde edilen kazanımlar bağlamında yaşanılan çevrenin değerlendirilmesi amacıyla bir grup söyleşi gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma esnasında bazı sorularda odak grup tekniği, bazı sorularda da hem odak grup hem de nominal grup tekniği uygulanmıştır. Odak grup tekniğinde çocuklar, daha önceki haritalama çalışmasında olduğu gibi masa başlarında sayıları yaklaşık 5 ile 9 arasında değişen gruplara bölünmüşlerdir. Her masada bir oturum yöneticisi bulunmaktadır. Daha sonra oturum yöneticileri belirli konuları gruba tartışmaya açmış, konu açıldıktan sonra ise arka plana çekilip grubun açılan konuyu karşılıklı tartışmasını izlemiştir. Oturum yöneticileri, sadece gerektiğinde, örneğin konuyu belirli bir yöne yönlendirme amacıyla, katılımcılara ek sorular sormuş ve/veya yeni konuları tartışmaya açmıştır. Bu proje esnasında sadece tartışmaya açılanabilecek konular için odak grup tekniği uygulanmıştır. Özellikle kimi durumlarda, masalarda oluşan çocuk sayısı oldukça fazla olduğundan (ve çalışmaya katılan gençlerin sayısı az olduğu için) oluşturulan kısa bir tartışma ortamı sonrası nominal grup tekniğinin uygulanması daha mantıklı görülmüştür. Nominal grup tekniği, özellikle çok fazla kişiyle yapılan çalışmalarda her katılımcının fikrinin alınabilmesi için uygun bir tekniktir (MacPhail, 2001). Katılımcılar fikirlerini sözel olarak değil de yazılı olarak ifade ederler. Bu süreçte katılımcılar grup olarak değil bireysel olarak kendilerini ifade etme fırsatı bulurlar. Böylelikle her katılımcının fikrinin alınması sağlanır. Bu çalışmada çocukların odak grupta söylediği şeyler ya oturum yöneticisi tarafından ya da sekreterlik görevini üstlenen ikinci bir genç tarafından yazılı olarak kayıt edilmiştir.

Grup söyleşileri kapsamında çocuklara altı genel soru sorulmuştur: (1) Mahallenizi iyi yapan şeyler nelerdir? (2) Mahallenizi kötü yapan şeyler nelerdir? (3) Çocuk dostu şehir denince ne anlıyorsunuz? Genel bir tanım yapabilir misiniz? (4) Bu yapılan tanım(lar) ve önceki sorulara verdiğiniz cevaplar ışığında, haritalama çalışmasında söylediklerinizi de düşünerek, sizce mahalleniz çocuk dostu bir yer midir? Evet ise neden, hayır ise neden? (5) Eğer belediye başkanı olsaydınız mahallenizde ilk değiştireceğiniz şey ne olurdu? ve (6) Eğer belediye başkanı olsaydınız, mahallenizde koruyacağınız veya değiştirilmesine izin vermeyeceğiniz ilk şey ne olurdu? Birinci ve ikinci sorularda oturum yöneticileri, bir kaç dakika çocukları tartıştırdıktan sonra her bir çocuğa bir kâğıt vererek cevaplarını kâğıda yazmalarını istemiştir. Üçüncü soruda yine kısa bir tartışma ortamı oluşturulmuş, her çocuk cevaplarını bir kâğıda yazmış ve daha sonra her çocuktan cevaplarını sesli bir şekilde okuması istenmiştir. Oturum yöneticileri bu esnada çocukların vermiş oldukları cevapları okunur biçimde madde madde olacak şekilde büyük bir kâğıt parçasına yazmıştır. Çocuk dostu şehir kavramına getirilen tanımların benzeşmesi üzerine bire bir benzeyen tanımlar elenmiştir. Daha sonra her çocuktan kâğıtta yer alan tanımlara bir puan vermesi istenmiştir. Örneğin kâğıtta çocuk dostu şehirler için 9 farklı tanım getirilmişse, her çocuk en beğendiği tanıma 9, ikinci beğendiği tanıma 8 ve böyle böyle en beğenmediği tanıma 1 puan vererek bir oylama sürecine girmiştir. Böylelikle oturum yöneticileri en çok çocuk dostu olmaya hak kazanan tanımları belirleme ve çocuk dostu şehirleri çocuk dostu yapan en önemli unsurları tanımlama fırsatı bulmuştur. Ayrıca, uygulanan bu yöntem ile çalışma çocuklar için eğlenceli bir oyun ortamına dönüşmüş ve başta kimi çocuklar için sıkıcı olarak algılanmış olan etkinlik renkli bir hal almıştır. Dördüncü soru, birinci ve ikinci sorularda olduğu gibi önce odak grup yöntemiyle gruptaki her çocuk için tartışmaya açılmış, daha sonra ise nominal grup tekniği uygulanmıştır (bkz. Resim 2). Son olarak, beşinci ve altıncı sorularda üçüncü soruda uygulanan yöntem uygulanmış ve çalışma sonlandırılmıştır.

Resim 2: Grup söyleşisi etkinliğinden bir fotoğraf
(Fotoğraf: Yücel Severcan)

Grup söyleşisi çalışmasına toplam 205 çocuk katılmıştır. Çalışmaya katılan çocuk sayısı seçilen her alan için şu şekildedir: Merkez, Kağıthane: 30; Talatpaşa, Kağıthane: 43; Çeliktepe, Kağıthane: 32; Cibali, Fatih: 34; Ayazma, Üsküdar: 20; Galata, Beyoğlu: 46. Çocuk katılımcı sayısının bazı okullarda 40'ın çok altına düşmesinin nedenlerini yazar ayrıntılı olarak başka bir yazısında açıklamıştır (lütfen, bkz. Severcan, 2015a). Çalışma sonunda yazar elde edilen verileri içerik analizi yapmak üzere Excel ortamına dökmüştür. Yazar, bu makalenin amacı doğrultusunda sadece 3. Soru olan çocukların 'çocuk dostu şehir' kavramına verdikleri tanımlar ile 4. Soru olan çocukların mahallelerini çocuk dostu olarak görüp görmedikleri (ve bunun nedenleri üzerine odaklanmıştır).

Projeye katılan çocuklar, proje sonrası anketleri doldurmadan önce mahalle planlama atölyelerine katılmıştır. Bu çalışma için çocuklarla farklı günlerde üç defa bir araya gelinmiş ve odak grup, nominal grup, fotoğrafçılık ve poster oluşturma gibi çeşitli teknikler kullanılmıştır. Etkinliğin amacı daha önceki çalışmada belirlenmiş olan 'çocuk dostu şehir' kavramı

bağlamında çocuklara yaşadıkları bölge için bir vizyon planlaması yaptırmak, çevredeki mekânsal sorunları tespit ettirmek ve tespit edilen bu sorunlara çözüm önerileri aramalarını sağlamaktır. Çalışma, daha önceki çalışmalarda olduğu gibi sayıları yaklaşık 5 ve 9 çocuk arasında değişen grupların oluşturulması ve daha sonra her grubu yönlendirmek üzere bir genç atanması ile başlamıştır. İlk buluşmada oturma yöneticileri çocuklara nasıl bir çevrede yaşamak istediklerini sormuş ve bu konuyu kısaca tartışmaya açmıştır. Daha sonra çocuklardan bundan 20 yıl sonrasının Kâğıthanesi, Fatih, Beyoğlusu ve Üsküdarı için bir vizyon cümlesi oluşturmaları istenmiştir. Bir sonraki aşama, çocuklardan yaşadıkları çevredeki mekânsal sorunları ifade etmelerini istemek olmuştur. Çocuklar sırasıyla söz almış, fikirlerini dile getirmiş; oturma yöneticileri de ortaya atılan her bir mekânsal sorunu herkesin görebileceği büyüklükte bir yazıyla genişçe bir kağıda yazmıştır. Daha sonra her çocuğa birer kağıt verilmiş ve ikili gruplar halinde ortaya atılan bu sorunlara çözüm önerileri getirmeleri istenmiştir. Bu ilk buluşmanın son aşamasında ise her çocuğa birer adet çek-at fotoğraf makinesi dağıtılmış ve çevrelerinde belirlemiş oldukları mekânsal sorunları fotoğraflamaları istenmiştir. Bu çalışma için çocuklara 1 hafta süre tanınmıştır (burada anlatılan fotoğraflama çalışması projenin erken safhalarında uygulanan katılımcı fotoğraflama çalışmasından farklı bir çalışmadır).

İkinci buluşmada çocuklardan çek-at fotoğraf makineleri toplanmıştır. Toplanan makinelerden çıkan fotoğraflar tab ettirilmiş ve son buluşmada çocuklara vermek üzere ilk buluşmada ifade edilen söylemlerin yer alabileceği 70'e 90 cm. ebatlarında bir altlık afiş oluşturulmuştur. Afişte üç bilgi kutucuğuna yer verilmiştir. Her kutucuk çalışmanın yukarıdaki paragraflarda belirtilen üç amacından birinin cevabını vermek üzere tasarlanmıştır. Yazar, bilgi kutucuklarını çocukların son buluşmada doldurmaları için boş bırakmıştır.

Resim 3: Mahalle planlama atölyesi etkinliğinden bir fotoğraf
(Fotoğraf: Yücel Severcan)

Mahalle planlama atölyelerinin son buluşmasında çocukların ilk buluşmada ifade ettikleri vizyon cümleleri, belirlenen mekânsal sorun tanımları ve üretilen çözüm önerileri çocukların çekmiş oldukları fotoğraflarla birlikte gruplara geri dağıtılmıştır. Daha sonra her gruba hazırlanmış olan altlık afişlerden biri dağıtılmış ve grupların bu altlık afişi sahip oldukları fotoğraflarla ve yazılarla doldurmaları istenmiştir (bkz. Resim 3). Çalışma sonunda yazar elde edilen verileri içerik analizi yapmak üzere Excel ortamına dökmüştür.

Mahalle planlama atölyelerine toplam 176 çocuk katılmıştır. Çalışmaya katılan çocuk sayısı seçilen her alan için şu şekildedir: Merkez, Kağıthane: 22; Talatpaşa, Kağıthane: 42; Çeliktepe, Kağıthane: 26; Cibali, Fatih: 36; Ayazma, Üsküdar: 24; Galata, Beyoğlu: 26. Çocuk katılımcı sayısının bazı okullarda 40'ın çok altına düşmesinin nedenlerini yazar ayrıntılı olarak başka bir yazısında açıklamıştır (lütfen, bkz. Severcan, 2015a). Yazar, ele alınan makalenin amacı doğrultusunda sadece mahalle planlama atölyelerinde çocukların belirlemiş olduğu mekânsal sorunları dile getirecektir.

Çocukların yaşadıkları çevreler için geliştirdikleri vizyonlar ve çevrelerinde belirlemiş oldukları sorunlara getirdikleri çözüm önerileri başka makalelerde tartışılacaktır.

Çocukların Gözünden Çocuk Dostu Yer Kavramı

Çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde İstanbul'da 9-11 yaş arası çocukların 'çocuk dostu şehir' kavramına vermiş oldukları tanımların mevcut yazında belirtilen tanımlarla büyük ölçüde örtüştüğü gözlenmektedir. Yazar, içerik analizi tekniğini kullanarak ve bu esnada Haikkola ve Horelli'nin (2002) çalışmasına da atıfta bulunarak çocuklar tarafından söylenen tanımları üst başlıklar altında toplamıştır. Bu süreç sonunda on üst-başlık (çocuk dostu şehrin 10 boyutu) ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 1).

Tablo 1. İstanbul'da yaşayan 9-11 yaş arası çocukların 'sizce çocuk dostu şehir nedir?' sorusuna verdikleri cevaplar

Boyutlar	Çocukların Cevapları
1 Sosyal bağlar ve insan niteliği	<ul style="list-style-type: none"> - Çocukların bir birine dost olduğu bir şehir - Çocuklarla dolu bir şehir - Akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin iyi olduğu bir şehir - Çocukların arkadaşlarının olduğu bir şehir - Çocukların yeni insanlarla tanıştığı bir şehir - Çocuklarla yaşlıların iyi anlaştığı bir şehir - Çocukların sosyalleştiği bir şehir - Çocukları seven, saygı ve sevgi gösteren insanların olduğu bir şehir - Kötülerin olmadığı bir şehir - Çevresine saygı gösteren, çevreyi kirletmeyen, şehrin kurallarına uyan, düzenli şekilde yaşayan, şehri seven ve şehri güzelleştirmek için yaşayan saygılı ve hoşgörülü insanların olduğu bir şehir
2 Ulaşım ve dolaşım	<ul style="list-style-type: none"> - Çevrenin gezildiği, görüldüğü bir şehir - Özgürce hareket edilen (çocukların istedikleri yerlere gidebildiği bir şehir - Çocukların çevreyle tanıştığı şehir (çocukların yaşadıkları şehri tanınması)

Boyutlar	Çocukların Cevapları
3	Güvenlik ve emniyet
	- Çevreyi gezerek çevreden öğrenilen bir şehir
	- Çocukları koruyan bir şehir
	- Güvenli bir şehir
	- Çocukların şiddet görmediği bir şehir
	- Arabaların hız yapmadığı bir şehir
4	Kentsel ve çevresel nitelikler
	- Eğlence alanlarının olduğu bir şehir
	- Gezilecek yerlerin olduğu bir şehir
	- Çocuklara göre bir oyun şehri
	- İçinde eğlenceli çocuk oyun aletleri olan parkların bulunduğu bir şehir
	- Spor alanlarının olduğu bir şehir
	- Zihin açıcı yerlerin olduğu bir şehir
	- Çevrenin temiz olduğu bir şehir
	- Güzel sokak ve parkların olduğu bir şehir
	- Güzel manzaralı yerlerin olduğu bir şehir
	- Sosyal ve kültürel etkinliklerin olduğu bir şehir
	- Hareketli ve çocuklara yönelik etkinliklerin çok olduğu bir şehir
	- Tarihi eserlerin ve mekânların olduğu bir şehir
	- Yeme-içme yerlerinin olduğu bir şehir
5	Katılım
	- Çocukların etrafı güzelleştirdiği, ağaç diktiği, çevrenin bakımını yaptığı, temizlediği bir şehir
	- Çocukların kendilerini rahatça ve özgürce ifade ettiği bir şehir
	- Çocukların fikirlerinin alındığı bir şehir
	- Çocuklara hak verildiği bir şehir
	- Çocukların sözünün geçtiği bir şehir
	- Çocukların dediklerinin olduğu (çocukların fikirlerinin gerçekleştiği) bir şehir
	- Çocukların istediği yerlerin olduğu bir şehir
	- Çocukların tasarladığı bir şehir
	- Yetişkin ve çocukların birlikte katılabileceği çevre düzenlenme etkinliklerinin olduğu bir şehir
6	Doğa
	- Çok sayıda park ve yeşil alanın olduğu bir şehir
	- Okul ve park gibi sıkça vakit geçirilen yerlerde çok sayıda ağaç ve çiçeğin olduğu bir şehir
	- Hayvanların ve bitkilerin olduğu bir şehir
	- Ormanların olduğu bir şehir

Boyutlar	Çocukların Cevapları
	- Güzel bahçeli evlerin olduğu bir şehir
7 İyi yönetim (Çocuk dostu belediyecilik)	- Çocuk haklarının savunulduğu bir şehir - Çocuğa şiddetin durdurulduğu, güvenli bir şehir - Çocukların kötü alışkanlıklar edinmesinin engellendiği bir şehir - Çocukların bilgi ve becerilerinin geliştirildiği bir şehir - Çocukların ilgi duyduğu şeylerin olduğu ve bunların çocuklarca para vermeden erişilebildiği bir şehir - Parkların, yeşil alanların ve çevrenin çocuklara yönelik düzenlendiği ve temiz tutulduğu bir şehir - Çocukların düşünüldüğü ve onlara değer verilen bir şehir - Çocuklara saygı duyulan bir şehir - Çocukların stres ve baskıdan uzak tutulduğu, onlar için daha eğlenceli, özgür düşünebilecekleri yerlerin yaratıldığı bir şehir - Çocukların beklenti ve ihtiyaçlarının karşılandığı bir şehir - Çocukların yaşamak istedikleri yerler hakkında kendilerini ifade edebilecekleri, güzel ve eğlenceli projelerin geliştirildiği bir şehir - Yardıma muhtaç çocuk ve insanlara yardım edilen bir şehir
8 Sağlık ve eğitim gibi temel hizmetler	- Daha çok eğitici-öğretici yerlerin olduğu bir şehir - Çevrenin temiz ve sağlıklı tutulduğu bir şehir - Denizin temiz olduğu bir şehir
9 Sevme ve sevilme	- Çocukları seven bir şehir - Çocukların sevildiği bir şehir - Çocukları sevindiren yerler - Çocukların sevdiği bir kent - Çocukların arkadaşı bir şehir - Barış içinde yaşanan bir şehir - Herkese dost olan bir şehir
10 Konut ve barınma	- Yoksul çocukların barındığı bir şehir

Yukarıdaki tabloda sunulan bilgiler incelendiğinde, Chatterjee'nin (2005, 2006) vurgulamış olduğu çocuk dostu yerlerde çocuklar ile çevreleri

arasındaki karşılıklı bilişsel ve duygusal etkileşim durumu açıkça görülmektedir. Örneğin, İstanbul’da çocuklar, ‘çocuk dostu şehir’ deyince hem kendilerini seven bir şehri, hem de kendilerinin sevdiği bir şehri anlamaktadırlar. Benzer şekilde, çocuklar hem kendilerini koruyan bir şehri, hem de kendilerinin koruduğu ve güzelleştirdiği bir şehri akıllarına getirmektedirler. Burada sunulan bulgular ile Haikkola ve Horelli’nin (2002) Finlandiya’da 13-18 yaşları arasındaki çocuklara yaptığı çalışmanın bulguları karşılaştırıldığında 9-11 yaş arası grubun ‘çocuk dostu şehir’ kavramına getirdikleri cevaplar ile 13-18 yaş arası grubun bu kavramına getirdikleri cevaplar arasında büyük ölçüde örtüşme olduğu sonucuna varılmıştır. Çocuk dostu şehirlerde çocuk ve çevresi arasındaki sevme-sevilme durumu, Riggio (2002) ve Innocenti Research Centre (2004) tarafından üzerinde önemle durulmuş bir boyuttur. Bu bulgu Haikkola ve Horelli’nin (2002) çalışmasında ortaya çıkmasa da İstanbul çalışmasında ortaya çıkmaktadır ve bu yüzden Tablo 1’de yerini almıştır. Bu çalışmada, incelenen diğer çalışmalardan farklı olarak, çocukların çevrede yaşayan insanların niteliklerini de değerlendirdiği gözlenmiştir. Grup söyleşilerinde çocuklar, çocuk dostu çevrelerin sadece çocuklar ve belediyeler tarafından oluşturulamayacağını, toplumun tüm kesimlerinin çevre bilincine sahip olması ve çevreyi koruyup kollaması gerektiğini söylemiştir.

İstanbul çalışmasında karşımıza çıkan bir başka yeni bulgu, çocukların ‘çocuk dostu şehir’ denince her şeyden önce (önem sırasında) kendi haklarının korunduğu, kendilerinin çocuk dostu şehirlerin oluşumunda önemli bir paydaş olduğu ve bu bağlamda kendi fikirlerinin alındığı ve bu fikirlerin hayata geçirildiği bir şehri anladıklarıdır. Çocuklar bu tür yaklaşımın benimsenmesini kendi ihtiyaç ve beklentilerine cevap veren bir şehrin yaratılması için bir ön koşul olarak görmektedirler. Bununla birlikte, daha önce de ifade edildiği üzere çocuklar, çevre bilincine sahip olmanın önemini vurgulamakta ve bu bağlamda eğitici ve öğretici yerlerin ve tarihi mekânların varlığının, bu tür yerleri gezmenin ve bu tür yerlerden öğrenmenin önemine değinmektedirler. Bu yüzden çocuklar, nitelikli çevrelerin (örneğin temiz yerlerin, geniş ve çok sayıda kamusal alanların,

eğlenme ve spor alanlarının, tarihi mekânların, eğlence ve mesire alanları olan yerlerin), bol ağaçlı ve çiçekli doğal alanların ve eğitim ve öğrenme gibi temel hizmetlerin karşılandığı yerlerin varlığını ve bu tür yerlere erişimi, çocuk dostu şehirlerin olmazsa olmazları arasında saymaktadır. Çocukların beklenti ve ihtiyaçlarına hizmet eden yerel yönetimlerin oluşu, doğal alanların varlığı, korunması ve erişilebilirliği, çocukların kendilerini güvende ve emin hissetmeleri, sevmeleri ve hoşgörüsüyle yaklaşılması ve temiz, sağlıklı çevrelerde yaşamaları çocuk dostu şehirlerin oluşumu için çocuklar tarafından en fazla dile getirilen diğer unsurlardır. Her ne kadar bu makalede ele alınan yöntemlerden edinilen bilgilere göre 9-11 yaşları arasındaki çocukların en az önemle üzerinde durdukları nokta çocuk dostu şehirlerde konut ve barınma olanakları olsa da anket ve katılımcı fotoğrafçılık çalışmasından elde edilen bilgiler bizlere çocukların konut ve barınma konusuna da önem verdikleri bilgisini sunmaktadır (örneğin anket çalışmasına katılan çocuklar eve yakın olmayı güven duygusuyla ve aile ve arkadaşlarla ilişkilendirmiş, konutun yeni ve bakımlı olmasını güvenlikleri ve sağlıkları için önemli bir şart olarak dile getirmişlerdir). Ne bu makalede ne de projenin diğer safhalarında kullanılan yöntemlerden elde edilen bilgilerde 'kaynakların varlığı ve devamlılığı' konusu çocuklar tarafından belirtilen bir nokta olmuştur. Bu bulgu, Haikola ve Horelli'nin (2002) bulgularıyla çelişmektedir.

Çocukların Gözünden Yaşadıkları Yerler

İstanbul'un dört ilçe ve altı mahallesinden grup söyleşisi çalışmasına katılan çocuklara (n=205), yaşadıkları mahallelerin çocuk dostu olup olmadığı sorulduğunda, çocukların büyük çoğunluğu yaşadıkları mahalleyi çocuk dostu olarak görmediğini söylemiştir. Yaşadığı mahalleyi çocuk dostu olarak gören çocukların çalışmaya katılan tüm çocuklara oranı her seçilen alan için şu şekildedir: Merkez, Kağıthane: %14; Talatpaşa, Kağıthane: %29; Çeliktepe, Kağıthane: %16; Cibali, Fatih: %9; Ayazma, Üsküdar: %25; Galata, Beyoğlu: %36.

Mahallesi için ‘çocuk dostudur’ diyen çocuklar, gerekçelerini grup söyleşilerinde, en fazladan en aza, sırasıyla şu çocuk dostu şehir kriterlerine atıfta bulunarak açıklamıştır (kriterlerin yanlarında belirtilen oranlar çalışmaya katılan çocuklardan kaçının o kritere atıfta bulunduğunu göstermektedir – bu oranlama yöntemi makalenin bundan sonraki bölümlerinde de kullanılacaktır): (1) kentsel ve çevresel niteliklerin varlığı (%22), (2) sosyal bağlar ve insan niteliğinin güçlü olması (%16), (3) güvenilir ve emin hissedilme durumu (%5), (4) sevmeye ve sevilme (%3), (5) ulaşım ve dolaşım koşullarının iyi olması (%2.5), (6) katılımcılığın sağlanması (%2), (7) iyi yönetim (%2), (8) sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerinin iyi bulunması (%1.5), (9) konut ve barınma koşullarının iyi olması (%1.5), (10) doğal alanların varlığı (%1), ve (11) kaynakların varlığı ve devamlılığı (%0). Çocuk dostu şehirlerin bu 11 boyutuna atıfta bulunan çocukların oranı mahalleden mahalleye değişiklik gösterse de sıralamadaki ilk iki kriter tüm mahalleler için aynıdır. Çalışmada yer alan ve mahallelerini çocuk dostu olarak gören çocuklar, görüşlerinin nedenini çoğunlukla çevrelerinin sahip olduğu mekânsal ve sosyal niteliklere dayandırmaktadır. Bu sonuç, Nordstöm’ün (2010) İsveç’in farklı mahallelerinde 12 yaşındaki çocuklarla yaptığı çalışmasında bulduğu sonuçla farklılık göstermektedir (daha önce de belirtildiği üzere Nordström, İsveç’deki çalışmasında, çocukların daha çok güvenlik ve emniyet, kentsel ve çevresel nitelikler ve temel hizmetler kriterlerine atıfta bulunduğunu tespit etmiştir).

Mahallesini ‘çocuk dostu’ olarak görmeyen çocuklar, gerekçelerini grup söyleşilerinde, en fazladan en aza, sırasıyla şu çocuk dostu şehir kriterlerine atıfta bulunarak açıklamıştır: (1) kentsel ve çevresel niteliklerin kötü oluşu (%72), (2) sosyal bağlar ve insan niteliğinin zayıf oluşu (%67), (3) güvenlik ve emniyetin olmayışı (%57), (4) kötü yönetim (%7), (5) ulaşım ve dolaşım koşullarının kötü oluşu (%6.5), (6) doğal alanların kısıtlı oluşu (%6), (7) katılımın olmayışı (%6), (8) konut ve barınma koşullarının kötü oluşu (%3), (9) sevgisizlik ortamı (%1.5), (10) sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerinin kötü bulunması (%1), ve (11) kaynakların yokluğu ve

devamsızlığı (%0). Bu ana kriterlere atıfta bulunan çocukların oranı mahalleden mahalleye değişiklik gösterse de sıralamadaki ilk üç kriter tüm mahalleler için aynıdır. Çalışmada yer alan ve mahallelerini çocuk dostu olarak görmeyen çocuklar, görüşlerinin nedenini çoğunlukla mahallelerinin mekânsal ve sosyal niteliklerin zayıf olmasına ve çevrenin güvensiz ve emniyetsiz olmasına dayandırmaktadır.

Aşağıdaki paragraflarda yazar, çocuklar tarafından atıfta bulunulan her bir çocuk dostu şehir kriterini (çocuk dostu şehirlerin 10 boyutunu) başta grup söyleşilerinden ve daha sonra da haritalama çalışmaları ve mahalle planlama atölyelerinden elde edilen bulgular doğrultusunda tartışmaktadır. Parantez içlerinde okuyucuya sunulan oranlar, ilgili etmeni grup söyleşisi çalışmasına katılan çocuklardan kaçının söylediğini belirtmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere bu çalışmada 'kaynakların varlığı ve devamlılığı' boyutu çocuklar tarafından belirtilmediği için tartışmaya açılmayacaktır.

Sosyal bağlar ve insan niteliği

Çocukların yaşadıkları yeri çocuk dostu görmelerindeki en büyük etkenlerden biri o yerde arkadaşlarının, akrabalarının ve iyi komşuların olmasıdır (%4). Bir birlerini seven ve bir birlerinin yardımına koşan (%3), çocuklara karşı hoşgörülü ve saygıyla yaklaşan (%3) ve çevreye saygılı (%2.5) insanların varlığı yaşanan mahallenin çocuk dostu olarak görülmesindeki diğer önemli etmenlerdir.

Grup söyleşisi çalışmasına katılan çocukların büyük bir bölümü yaşadığı çevreyi sosyal nedenlerden ötürü çocuk dostu görmemektedir. Çocuklara göre bunun başlıca iki nedeni: çevreye ve doğaya zarar veren (örneğin çevreye çöp atan, çevreye tüküren veya parktaki bankları ve oyun aletlerini kıran) (%22) ve kavgacı veya ağzı bozuk (%20) insanların çevrede yaşamasıdır. Çocuklar tarafından söylenen bir diğer önemli neden, çevre sakinlerinin çocukların sokakta oyun oynamasına izin vermemesidir (%14). Arkadaş

ortamının yetersiz olması (%3.5), bir birlerine saygısızca davranan insanların olması (%3) ve kızların sokakta oynamalarına aileleri tarafından izin verilmemesi en fazla dile getirilen diğer sorunlardır (%3).

Ulaşım ve dolaşım

Grup söyleşilerine katılan çocuklardan çok azı yaşadıkları mahalleyi çocuk dostu olarak görmelerinin nedenini ulaşım ve dolaşım ilişkilerinin olumlu olmasına bağlamaktadır. Bu bağlamda en fazla atıfta bulunan etmen, çocukların temel beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayan park, okul ve bakkal gibi kullanımların eve olan yakınlıklarıdır (%1.5).

Ulaşım ve dolaşım anlamında yaşanılan mahalleler için söylenen olumsuz taraflar olumlu taraflardan daha fazladır. Çocuklara göre ulaşım ve dolaşımı etkileyen en önemli engel kaldırımların dar oluşu ve arabaların bu dar kaldırımları işgal etmesidir (%4). Ayrıca, çocuklardan bir kısmı çevrede özgürce dolaşma gibi bir durumlarının olmadığını, aileleri tarafından evden uzaklaşmalarına izin verilmediğini, okula bile yalnız başlarına gönderilmediklerini belirtmiştir.

Güvenlik ve emniyet

Çalışılan tüm mahalleler arasında çocukların kendilerini en fazla güvende ve emin hissettiğini söylediği mahalle Üsküdar Ayazma (Aziz Mahmut Hüdayi) Mahallesi olmuştur. Tüm mahalleler bazında sokaklarda ve parklarda kendini güvende hissettiğini ve bu yüzden yaşadığı mahalleyi çocuk dostu olarak gördüğünü söyleyenlerin oranı sadece % 2.5'dir. Grup söyleşilerinde yaşadığı mahallenin güvenli ve emin olmadığını ima eden 118 ifade tespit edilmiştir ve bu 118 ifadeden sadece 3'ü Ayazma Mahallesindeki çocuklara aittir. Diğer mahallelerde çocuklar, yaklaşık eşit ölçüde güvenlik ve emniyet sorunlarına değinmişlerdir. Çocuklar, yaşadıkları çevreyi çocuk dostu olarak görmediklerinin nedenini en başta çevrede hırsızların, kapkaççıların ve alkol veya tiner gibi madde bağımlılarının olmasına dayandırmaktadır (%16). Çocuklar bu tür grup-

ların varlığını hem kendi sağlık ve güvenlikleri, hem de çevrenin korunması için tehdit olarak görmektedir. Bu nedenselliği sırasıyla, çevrede köpeklerin (%10) ve sokaklardan geçen hızlı arabaların yarattığı korku (%9.5) izlemektedir. Çevrede haraç isteyen ve çocuklara sokakta şiddet uygulayan grupların olması (%5) ve dışarıdan gelen silah seslerinin (%4) ve çocuk kaçırmaya olaylarının (%2.5) çocukların psikolojisi üzerinde yarattığı olumsuz etki, yaşanan mahallenin güvensiz ve emniyetsiz olarak algılanmasının diğer en büyük nedenleri olarak söylenmiştir.

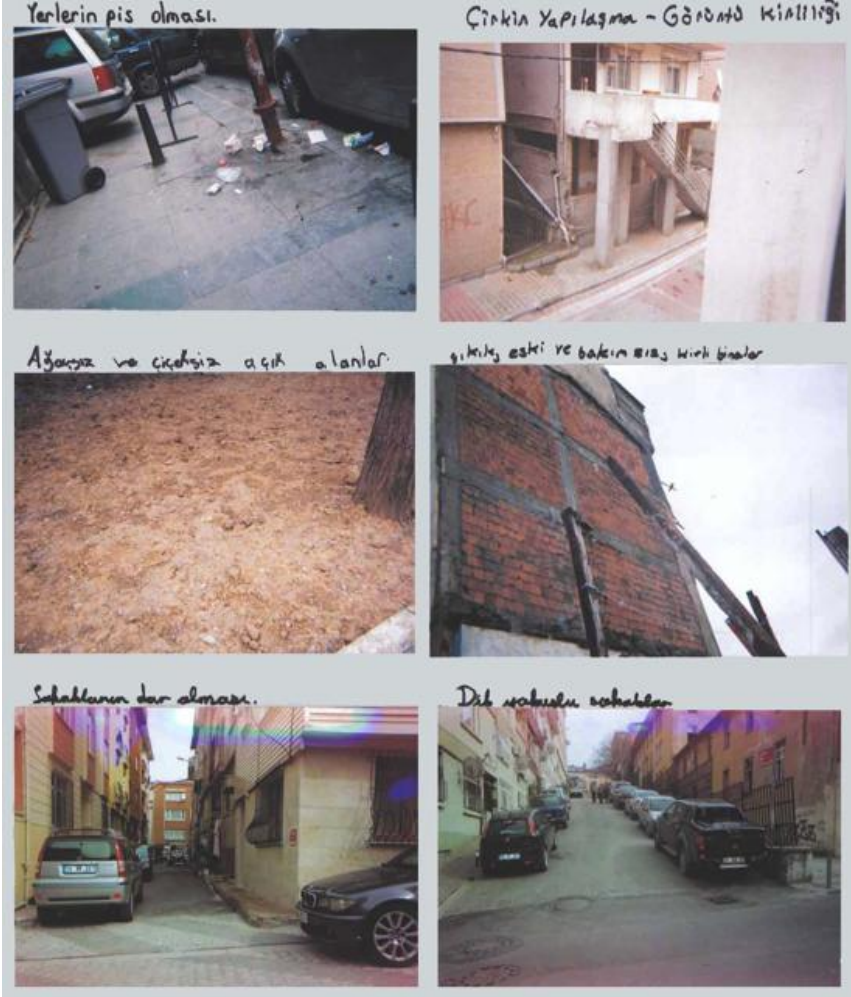
Haritalama çalışmasından elde edilen bulgular grup söyleşilerinden elde edilen bulguları desteklemektedir. Tüm mahallelerin ve cinsiyet gruplarının 'kötü yerler' haritalarından elde edilen verilerde çocuklar tarafından en fazla gösterilen mekânsal sorunlu alanlar, tehlikeli insanların ve madde bağımlılarının olduğu yerler ile köpeklerin olduğu yerlerdir. Bu sorunları sokakların dar olduğu ve araç-trafiğinin yoğun gözüktüğü Galata gibi bölgelerde trafik kazalarının olduğu yerler ile suç olaylarının yoğun gözüktüğü Cibali'de çocukların kaçırılmasından korkular yerler takip etmektedir.

Kentsel ve çevresel nitelikler

Grup söyleşisi çalışmasından elde edilen verilere göre kentsel ve çevresel nitelikler bağlamında mahallelerinin en çok çocuk dostu olduğunu söyleyen çocuklar Galata, Beyoğlu bölgesinde yaşamaktadır. Bu bölgede yaşayan çocuklar mahallelerini genel anlamda güzel bulmakta, çevrede güzel binaların olduğunu ve sokaklarda eğlendiklerini söylemektedir. Mahallesini, kentsel ve çevresel nitelikler bağlamında sorunlu gören çocukların sayısı ise Galata dahil tüm seçilen alanlarda oldukça fazladır. Daha önceki paragraflarda da değinildiği üzere bir mahallenin çocuk dostu olarak görülmesinin en büyük nedeni, mahallelerin kentsel ve çevresel niteliklerinin kötü oluşudur.

Grup söyleşisi çalışmasından elde edilen veriler bizlere, kentsel ve çevresel nitelikler bağlamında ve çocukların gözünde, yaşanan mahallelerin

çocuk dostu olmamasının en büyük nedenlerinin sırasıyla yaşanılan mahallenin kirli bulunması (%21) ve yaşanılan mahallede park ve mesire alanı gibi dinlenme ve oyun alanlarının eksikliği (%18) olduğunu göstermektedir. Kirli olan yerler ve bu tür yerlerden çevreye yayılan kokular haritalama çalışmasında tüm mahalle ve cinsiyet gruplarından elde edilen verilerde de sıkça karşılaşılan bir sorun olmuştur. Bu sorunları (grup söyleşisi çalışması verilerine göre), sokakların dar bulunması (%6), mahalledeki gürültü seviyesinin yüksek bulunması (%5), oyun parklarının küçük bulunması veya oyun aletlerinin az olması (%3.5), inşaat alanlarının yarattığı çevresel kirlilik (örneğin yol çalışmaları sonunda çevrede bırakılan inşaat artıkları) (%3) ve sokakların yokuşlu ve bozuk oluşları (%2.5) takip etmektedir. Parklardaki oyun aletlerinin kırık oluşu, çevrede sosyal ve kültürel etkinliklerin kısıtlı oluşu, düzensiz yapılaşma ve oluşan görüntü kirliliği ile bakımsız durumda olan tarihi yapılar en fazla söylenen diğer problemler olmuştur. Belirtilen tüm bu sorunlar haritalama ve mahalle planlama atölyeleri çalışmalarında da çocuklar tarafından dile getirilmiştir. Resim 4, mahalle planlama atölyeleri kapsamında çocukların mahallelerinde çekmiş oldukları bazı sorun alanlarının fotoğrafını göstermektedir.

Resim 4: Mahalle planlama atölyesi etkinliği kapsamında çocukların mahallelerinde çektikleri kentsel ve çevresel nitelik sorunlarını gösteren fotoğraflar. Sol sütun üst resim: kirli yerler (Galata, Beyoğlu). Sol sütun orta resim: ağaçsız ve çiçeksiz yeşil alanlar (Talatpaşa, Kâğıthane). Sol sütun alt resim: dar sokaklar (Ayazma, Üsküdar). Sağ sütun üst resim: çirkin yapılaşma, görüntü kirliliği (Merkez, Kâğıthane). Sağ sütun orta resim: yıkık, eski, bakımsız yapılar (Cibali, Fatih). Sağ sütun alt resim: dik yokuşlu sokaklar (Ayazma, Üsküdar)

Belirtilen tüm bu sorunlara rağmen haritalama çalışmaları, seçilen tüm mahallelerde çocukların top oynamak, bisiklete binmek, gezmek, piknik

yapmak ve balık tutmak gibi çeşitli etkinliklerde bulunduğunu göstermektedir. Çevrenin bu tür etkinliklere olanak tanınması kuşkusuz ki çocukların yaşadıkları yerlere bağlanmalarında önemli bir rol oynamaktadır.

Katılım

Her ne kadar çocuklar katılım boyutunun çocuk dostu şehirlerin en önemli boyutlarından biri olduğunu söyleseler de, İstanbul çalışmasında çok az çocuk mahallelerinin çocuk dostu olup olmama değerlendirmesinde bu boyuta atıfta bulunmuştur. Her mahalleden bir kaç çocuk, Çocuk Dostu İstanbul projesinin kendileri için önemine değinerek mahallelerinin çocuk dostu olduğunu söylemiştir (%2). Diğer çocuklar ise çocukların planlama ve tasarım süreçlerine katılmadıklarını, kendilerini ifade edecek ortamları bulamadıklarını (%4) ve bu tür ortamları bulsalar dahi sözlerinin geçmediğini veya yetişkinler tarafından fikirlerinin uygulamaya değer görülmediğini (%2.5) söylemektedir. Bu bağlamda, Üsküdar Ayazma'dan çalışmaya katılan 11 yaşındaki bir çocuğun grup söyleşilerinde dile getirdikleri, yaşanılan çevrenin niçin çocuk dostu olarak görülmediğini açıkça göstermektedir:

Ben mahallemi çocuk dostu olarak görmüyorum. Çünkü (Çocuk Dostu İstanbul Projesi'nde) yaptığımız çalışmaları kimse (belediye çalışanları) önemsemedi. Büyüklere göre çocukların yapacağı işten hayır gelmez. Bana göre çok yanlış. Sadece büyüklere göre bir şehir, ferah, mutluluk, neşe saçıcı değil de sıkıcı ve basık bir şehirden ibarettir. O zaman bizim yaptığımız şeylerin ne anlamı var?! (U.K., 11 yaşında erkek, Ayazma)

Doğa

Grup söyleşilerine katılan çocuklardan sadece iki kişi (Merkez Mahallesi ve Ayazma Mahallesi sakinleri) mahallelerini çevrelerini saran yeşil alanlardan ötürü çocuk dostu olarak gördüğünü söylemişlerdir. Bu durum, özellikle Kağıthane ve Üsküdar gibi kentsel parkların daha geniş alanlara yayılı olduğu bölgelerden haritalama çalışmasına katılan çocukların ürünlerinde de ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Kağıthane Merkez ve

Talatpaşa Mahallelerinden çalışmaya katılanlar, Kağıthane deresini çevreleyen mesire alanlarını; Üsküdar Ayazma'dan çalışmaya katılanlar ise, Doğançılar Parkını doğal güzellikleri dolayısıyla haritalarda işaretlemeye dikkat etmiştir. Bu durum kentsel yoğunluğun daha yoğun olduğu Cibali ve Galata gibi bölgelerde ortaya çıkmamaktadır.

Çalışmaya Ayazma ve Merkez dâhil tüm mahallelerden katılan çocukların önemli bir kısmı mahallelerinde yeşil, ağaçlık ve çiçeklik alanların kısıtlı olduğunu, bu yüzden mahallelerinin çocuk dostu olmadığını belirtmişlerdir (%6) (bkz. Resim 4, sol sütun orta resim). Bu noktada bazı çocuklar, mahallelerindeki zaten yetersiz boyutta olan yeşil alanlara başka mahalleden insanların aktığını, bu durumun aşırı kalabalıklaşmaya neden olduğunu ve çocuklara vakit geçirecek yer kalmadığını anlatmışlardır.

İyi yönetim

Belediye hizmetlerine ait çocukların mahallelerinde gördüğü en büyük sorun, çöplerin yeterince sık toplanmamasıdır (%3.5). Her ne kadar bu sorun özellikle Kağıthane'nin Merkez Mahallesinde yaşayan çocuklar tarafından dile getirilse de diğer mahallelerde yaşayan az sayıda çocuk da bu sorunu çevrelerinde gördüklerini söylemiştir. Çevrede yetersiz sayıda çöp tenekesinin bulunması, yeşil alanların yeterince sulanmaması ve görünürde çevreyi denetleyecek güvenlik görevlisinin bulunmaması (%3), çocukların mahallelerinde gördüğü ve çevreyi olumsuz anlamda değerlendirmelerine neden olan diğer önemli unsurlardır. Ayrıca, pek çok çocuk belediyenin çocukları umursamadığını söylemektedir. Grup söyleşilerinde ortaya çıkan bu sorunların yanı sıra mahalle planlama atölyelerinden elde edilen veriler bizlere, yol yapımı, alt-yapı ve inşaat çalışmalarının da çocukların hayatlarını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Sağlık ve eğitim gibi temel hizmetler

Nordström'ün (2010) İsveç'te 12 yaşındaki çocuklar üzerinde uyguladığı çalışmasında ortaya çıkan 'temel hizmetlerin çocuklar için önemi' so-

nucu, 9-11 yaşları arasındaki çocukların katıldığı İstanbul'daki bu çalışmada ortaya çıkmamıştır. Grup söyleşilerine katılan çocuklardan çok azı (%1-2) yaşadıkları mahalleyi çocuk dostu olarak görüp görmeme nedenleri olarak sağlık, eğitim ve ulaşım gibi temel hizmetlere atıfta bulunarak açıklamıştır. Örneğin, grup söyleşisi çalışmasına tüm mahallelerden katılan çocuklardan sadece dördü (%2) çevrede eğitici ve öğretici yerlerin olmasından dolayı mahallesini çocuk dostu olarak gördüğünü söylemiştir. Çalışmaya katılan tüm çocuklar arasından sadece bir kişi mahallesini çocuk dostu olarak görmeme nedeni olarak okulunun ve belediyenin temizlik işlerinin kötü olmasını göstermiştir.

Sevme ve sevilme

'Mahallem çocuk dostudur çünkü mahallemi dostum gibi seviyorum' ve 'mahallemi çocuk dostu olarak görüyorum çünkü mahallemde herkes beni sever' türü ifadelerle mahallesini sevdiğini söyleyen az sayıda çocuk bulunmaktadır (%3). Her ne kadar mahallesini sevmediğini (%1.5) (veya tersini) söyleyen çok az sayıda çocuk olsa da, bu bulgular bizlere 9-11 yaşları arasındaki çocukların kendilerini ifade etmek için sevmek veya sevmemek gibi soyut kavramlara sığınmaktansa kendilerini daha kesin olarak ifade edebildiklerini göstermektedir.

Konut ve barınma

Çocukların grup söyleşilerinde mahallelerindeki yapılar hakkında söyledikleri en olumsuz nokta, evlerin güvensiz ve yıkık oluşudur (%2.5). Bu sorun mahalle planlama atölyelerinde (bkz. Resim 4) ve haritalama çalışmasında da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, bu çalışmalarda binaların eski oluşu ve bakımsız görüntüleri çocuklar tarafından en fazla dile getirilen bir diğer sorun olmuştur. Çevrede tarihi yapıların bulunması ve oturlan evlerin depreme dayanıklı olması çocuklar tarafından önemli görülmekte ve bu etmenlerin yaşanılan mahalleyi çocuk dostu yaptığı söylenmektedir.

Sonuç

Bu makale, İstanbul'un 4 farklı ilçesindeki 6 mahallede yaşayan, sayıları 176 ile 205 arasında olan ve yaşları 9 ile 11 arasında değişen çocukların katıldığı haritalama, grup söyleşisi ve mahalle planlama atölyeleri çalışmalarında 'çocuk dostu şehir' kavramına vermiş oldukları tanımları ve bu tanımlar bağlamında yaşadıkları mahalleyi çocuk dostu görüp görmedikleri üzerine odaklanmıştır. Çalışma sonunda elde edilen bulgular şu genel sonuçları ortaya çıkarmaktadır:

(1) Çocuklar, 'çocuk dostu şehir' kavramını temelde katılımçılık boyutu ile açıklamaktadır. Çocuklar, çocuk dostu şehirler ile kendi fikirlerini özgürce ifade ettikleri, kendilerinin dinlenildiği ve bu fikirlerin hayata geçirildiği bir şehri anlamaktadırlar.

(2) Bir şehirde yaşayan insanların nitelikli olması, o şehrin çocuk dostu olması için önemlidir. Diğer bir deyişle, çevreye ve diğer insanlara karşı saygılı, eğitilmiş, hoşgörülü ve sevecen insanların varlığı, çocuklar ile yaşanan yerler arasında güçlü bağların oluşumu için önemli bir etmendir.

(3) Katılımçılık, iyi yönetim, başta eğitim olmak üzere temel hizmetlerin sağlanması, kentsel ve çevresel nitelikler, sosyal bağlar ve insan niteliği, doğal alanların varlığı, sevmek ve sevilmek çocuk dostu şehirlerin en fazla dile getirilen boyutlarıdır.

(4) Sevmek ve sevilmek, bir şehrin çocuk dostu olması için önemlidir. Her ne kadar bu boyut Haikkola ve Horelli (2002), Haikkola ve diğerleri (2007) ve Nordström'ün (2009) çalışmalarında ön plana çıkmasa da, bu çalışma bu duyguların çocuklar için önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

(5) İstanbul'da çalışmaya katılan çocuklar, Haikkola ve Horelli'nin (2002) çalışmasında belirtilmiş 'kaynakların varlığı ve devamlılığı' boyutuna atıfta bulunmamışlardır. Yazar bunun nedeninin yaş ve kültürel etmenlerle açıklanabileceğini öne sürmektedir. Bu türden bir varsayımı desteklemek için farklı mahallelerde farklı yaş ve cinsiyet gruplarıyla yapılacak karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç vardır.

(6) Çocukların büyük bir bölümü yaşadıkları mahalleleri çocuk dostu görmemektedir.

(7) Yaşadığı mahalleyi çocuk dostu olarak gören çocuklar, değerlendirmelerinin nedenini başta mahallelerindeki kentsel ve çevresel niteliklerin ve sosyal bağlar ile insan niteliğinin güçlü oluşuna dayandırmaktadır. Çevrede güzel binaların oluşu, sokakta her şeye rağmen eğlenebilmek, çevrede arkadaşların, akrabaların ve iyi komşuların olması çocuklara göre yaşanılan mahalleyi çocuk dostu kılan en büyük etmenlerdir.

(8) Yaşadığı mahalleyi çocuk dostu olarak görmeyen çocuklar, değerlendirmelerinin nedenini başta mahallelerindeki kentsel ve çevresel niteliklerin kötü, sosyal bağların ve insan niteliğinin zayıf ve çevrenin güven-siz ve emniyetsiz oluşuna dayandırmaktadır. Bu bağlamda, yaşanılan mahallenin kirli bulunması, yaşanılan mahallede park ve mesire alanı gibi dinlenme ve oyun alanlarının eksikliği, çevreye ve doğaya zarar veren ve kavgacı veya ağzı bozuk insanların çevrede yaşaması, mahallede hırsızların, kapkaççıların ve alkol veya tiner gibi madde bağımlılarının olması en fazla dile getirilen sorunlardır.

(9) Çocuklar, kendilerini ifade edecek ortamları bulamadıklarını, yerel yönetimlerin çocukların fikirlerine değer vermediğini, katılımcı ortamları bulsalar dahi sözlerinin geçmediğini ve dolayısıyla şehirlerin planlama ve tasarım kararlarına etki edemediklerini söylemektedir.

Yukarıda özetlenen sonuçlar, İstanbul'daki çalışmaya dahil olan yerel yönetimlerin, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde, Gündem 21'de ve Habitat Ajandası'nda belirtilen hükümlere uyma konusunda yetersiz kaldıklarını göstermektedir. Ayrıca, çocuk dostu çevrelerin çocuklar için sadece park ve oyun sokağı gibi eğlenceli yerler yaratılmasından ibaret olmadığı, çocuk dostu çevre yaratma yolunda çocukların başta sosyal, erişilebilir, güvenli ve sağlıklı kamusal alanlara sahip yerlerde yaşamak ve kendilerinin de görüşlerinin alındığı, isteklerinin sorulduğu ve karar verme süreçlerinin içerisinde yer aldığı bir belediyecilik anlayışı olmak üzere bir çok şeye önem verdiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bu makalede bahsedilen çocukların çevrelerini değerlendirmeleri için kullanılan yöntemlerin başarısı ve çocuklar üzerinde yarattığı etkiler başka yayınlarda ayrıntılı olarak tartışılmaktadır (Severcan, 2012; Severcan, 2015a, 2015b). Bu yayınlarda çocukların özellikle haritalama çalışmasını, grup söyleşileri ve mahalle planlama atölyelerine oranla zevkli bulunduğu, nominal grup tekniğini odak grup tekniğine tercih ettikleri (Severcan, 2012), ancak çalışmanın yapıldığı yer (sınıf, kütüphane, laboratuvar ortamı) ve uygulayıcıların sayısı ve yetenekleri (yöntemi uygulayış biçimleri) gibi pek çok etmenin bu tercihi etkilemiş olunabileceği (bkz. Severcan, 2015a) ve tüm bu sorunlara rağmen, bir sene sonunda, projeye özellikle haritalama çalışması ve grup söyleşileri ile başlayan çocukların mahallelerine önemli ölçüde bağlandıkları ve çevreleri hakkında bilinçlendikleri sonucu ortaya çıkmıştır (Severcan, 2015b). Yazar, bu makalesinde sunduğu yöntem ve bulgular ile politikacılara, plancılara ve tasarımcılara daha çocuk dostu çevreleri yaratma konusunda yol göstermeyi amaçlamıştır.

Teşekkür

Bu proje Avrupa Birliği tarafından desteklenmiştir (proje no: TR 0803.03). Yazar bu projede katkılarından dolayı Prof. Dr. Fahriye Sancar'a ve etkinliklerin gerçekleşmesini sağlayan Genç Gönüllüler Derneği ve üyelerine teşekkür etmektedir.

Kaynakça

Bridgman, R. (2004a) Child-Friendly Cities: Canadian perspectives. *Children, Youth and Environments*, 14(2), 178-200.

Bridgman, R. (2004b) Criteria for best practices in child-friendly cities: Involving young people in urban planning and design. *Canadian Journal of Urban Research*, 13(2), 337-346.

Chatterjee, S. (2005) Children's friendship with place: A conceptual inquiry. *Children, Youth and Environments*, 15(1), 1-26.

Chatterjee, S. (2006) Children's Friendship with Place: An exploration of Environmental Child Friendliness of Children's Environments in Cities. Basılmamış doktora tezi. North Carolina State University, Tasarım Programı.

Churchman, A. (2003) Is there a place for children in the city? *Journal of Urban Design*, 8(2), 99-111.

Chawla, L. (Der.) (2002a) *Growing Up in an Urbanizing World*. Londra: Unesco Publishing/ Earthscan.

Chawla, L. (2002a) "Insight, creativity and thoughts on the environment": Integrating children and youth into human settlement development. *Environment and Urbanization*, 14(2), 11-22.

Childress, H. (2004) Teenagers, territories and the appropriation of space. *Childhood*, 11(2), 195-205.

Doll, B. (1996) Children without friends: Implications for practice and policy. *The School Psychology Review*, 25(2), 165-183.

Dötterweich, J. A. (2006) Building effective community partnerships for youth development: Lessons learned from ACT for youth. *Journal of Public Health Management Practice*, November (Suppl), S51-S59.

Gurstein, P., Lovato, C. ve Ross, S. (2003) Youth participation in planning: Strategies for social action. *Canadian Journal of Urban Research*, 12(2), 249-274.

Haikkola, L. ve Horelli, L. (2002) *Young People as Social and Environmental Agents in Finland and in Italy: An Overview of the Legislative Situation of Young People, the Structures for and Examples of Participation in Finland, and the Concept of the Child-Friendly Environment*. Basılmamış makale. HUT/Centre for Urban and Regional Studies.

Haikkola, L. ve Horelli, L. (2004) Interpretations of Environmental Child-Friendliness in a Neighbourhood of Helsinki. İçinde L. Horelli ve M. Prezza (Der.) *Child-Friendly Environments: Approaches and Lessons*. Espoo, Finlandiya: Helsinki University of Technology, Centre for Urban and Regional Studies.

Haikkola, L., Pacilli, M. G., Horelli, L. ve Prezza, M. (2007) Interpretations of Urban Child-Friendliness: A comparative study of two neighborhoods in Helsinki and Rome. *Children, Youth and Environments*, 17(4), 319-351.

Hart, R., Daiute, C., Iltus, S., Kritt, D., Rome, M. Ve Sabo, K. (1997) Developmental theory and children's participation in community organizations. *Social Justice*, 24(3), 33-63.

Hartrup, W. W. (1989) Behavioral Manifestations of Children's Friendships. İçinde T. J. Berndt ve G.W. Ladd (Der.) *Peer Relationships in Child Development*. New York: John Wiley and Sons.

Horelli, L. (2007) Constructing a theoretical framework for Environmental Child-Friendliness. *Children, Youth and Environments*, 17(4), 267-292.

Horelli, L., Kytta, M. ve Kaaja, M. (1998) Lapset ympäristön ekoagentteina [Children as eco-agents of their environment]. Helsinki University of Technology, Department of Architecture, publication 49.

Innocenti Research Centre (2004) Building Child Friendly Cities: A Framework for Action. Floransa: UNICEF.

Kytta, M. (2003) Children in Outdoor Contexts: Affordances and Independent Mobility in the Assessment of Environmental Child Friendliness. Basılmamış doktora tezi. Helsinki University of Technology, Kentsel ve Bölgesel Çalışmalar Merkezi.

Lynch, K. (Der.) (1977) *Growing up in cities: studies of the spatial environment of adolescence in Cracow, Melbourne, Mexico City, Salta, Toluca, and Warszawa*. Cambridge, MA: MIT Press.

MacPhail, A. (2001) Nominal group technique: A useful method for working with young people. *British Educational Research Journal*, 27(2), 161-170.

Moore, R. (1986) Childhood's domain: Play and place in child development. Londra: Croom Helm.

Nordström, M. (2010) Children's views on child-friendly environments in different geographical, cultural and social neighbourhoods. *Urban Studies*, 47(3), 514-528.

Riggio, E. (2002) Child friendly cities: Good governance in the best interests of the child. *Environment and Urbanization*, 14(2), 45-58.

Rizzo, T. A. ve Corsaro, W. A. (1988) Toward a better understanding of Vygotsky's process of internalization: Its role in the development of the concept of friendship. *Developmental Review*, 8(3), 219-237.

Selman, R.L. (1980) *The Growth of Interpersonal Understanding: Developmental and Clinical Analyses*. Londra: Academic Press.

Severcan, Y. C. (2012) Children's Attachment to Public Space in the Context of Urban Regeneration: Effects of Children's Involvement in Planning and Design Activities. Basılmamış doktora tezi. University of Colorado Denver, Tasarım ve Doktora Programı.

Severcan, Y. C. (2015a) Planning for the unexpected: Barriers to young people's participation in planning in disadvantaged communities. *International Planning Studies*, 20 (3), 251-269.

Severcan (2015b) The effects of children's participation in planning and design activities on their place attachment. *Journal of Architectural and Planning Research*. (Basım aşamasında)

Youngiss, J. (1980) *Parents and Peers in Social Development: A Piaget-Sullivan Perspective*. Chicago: University of Chicago Press.

Yrd. Doç. Dr. Yücel Can Severcan, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde öğretim üyesidir. Doktora derecesini Colorado Üniversitesi Denver'da Tasarım ve Planlama Programı'ndan almıştır. 2006-2012 yılları arasında Colorado Üniversitesi Denver'da araştırma görevlisi, öğretim asistanı ve öğretim görevlisi ve 2012-2014 yılları arasında Colorado Üniversitesi Boulder'da doktora sonrası araştırmacı ve öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 2006-2014 yılları arasında Children, Youth and Environments Center'da çeşitli araştırma projelerine katılmış, Çocukların İstanbul'u ve Çocuk Dostu İstanbul projelerinin koordinatörlüğünü üstlenmiştir. Yücel Severcan, sürdürülebilir kentsel tasarım ve kentsel dönüşüm, kent ve sağlık, kent ve çocuk, konut, endüstri mirası ve katılımcı planlama ve tasarım gibi pek çok konuda araştırmalar yürütmektedir. **E-mail:** yucelcan@metu.edu.tr

Kentsel Mekân Tasarımında Çocuk Katılımı

*

Children Participation in Urban Space Design

Sebla Arın – Ahsen Özsoy

Öz

Bu makale kapsamında kentsel tasarım süreçlerinde “kentli”, özellikle de “çocuk katılımı” olgusu ele alınmaktadır. Kentsel mekânın oluşumunda vatandaş katılımı, yalnızca kullanıcının kendi yaşam çevresinin şekillenmesinde pay sahibi olması değil aynı zamanda yerel yönetimde söz sahibi olmasını da beraberinde getirmektedir. Toplumsal hayatı bu derece etkileyen kararların alınmasında yapıyı çevre eğitiminin önemi yadsınamaz. Bu bağlamda gerek “katılım” gerekse “yapılı çevre eğitimi” konularını bir araya getiren bir model olarak Oyun Engel Tanımaz Projesi incelenmektedir. Bursa’nın Nilüfer ilçesinde 2013 yılından beri farklı alanlardan paydaşların ortak çabasıyla sürdürülmekte bu proje, çocuğun kentsel mekânın oluşumunda ne ölçüde etkili olabileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Tasarım, Çocuk Katılımı, Demokratik Yerel Yönetim, Kullanıcı Hakkı

Abstract

In the context of this article the concept of “citizen”, especially “children participation in urban design process is discussed. The citizen participation in construction of urban space leads to not only the user’s involvement in shaping his/her living environment but also having a worg in local government. The importance of built environment education can not be underestimated in the process of taking desicions which are effecting the social life. In this context “Oyun Engel Tanımaz” (Game Without Handicaps) Project is examined as a model gathering both “participation” and “built environment education” issues / processes together. This project, which is being realised in Bursa, Nilüfer until 2013 with the collective effort of many shareholders from different areas, is revealing to what extent children might influence the foundation of urban space.

Keywords: Urban Design, Children Participation, Democratic Local Government, User Rights

Giriş

Kentsel mekânın oluşumunda çok sayıda farklı disiplin ve paydaş etkili olmaktadır. Yerel yönetim mekanizmaları, sivil toplum örgütleri, şehir plancıları, mimarlar, peyzaj mimarları ve daha birçok profesyonel kentsel tasarım projelerinde görev almaktayken, pratikte kentsel yapıyı şekillendiren, dönüştüren en önemli faktör olan kullanıcılar çoğu zaman tasarım sürecinin dışında bırakılmaktadırlar. Özellikle de katılım anlamında dezavantajlı gruplar arasında sayabileceğimiz çocuklar kentsel tasarım süreçlerinde kendilerini temsil edebilecekleri, talep ve ihtiyaçlarını doğrudan dile getirebilecekleri bir platform bulamamaktadırlar. Oysaki ortak yaşam kültürünün simgesi olan kent, özünde her bireyin kendi yaşam alanını etkileyen karar süreçlerine dâhil olabildiği bir ortamdır. Harvey (2013), kentlinin kentsel mekânı kendi ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillendirebilmesini “kent hakkı” olarak tanımlamaktadır. Ancak bu, özel bir zümreye tanınan bireysel bir hak değil, kentli olma ortak paydasından doğan toplumsal bir haktır. Burada bireyin kişisel çıkarları değil, kamunun ortak yararı gözetilmektedir.

Kullanıcının kendi yapıları çevresi hakkında söz söyleyebilmesi haklar bağlamında da ele alınması gereken bir durumdur. Demokratik toplumlarda, kişinin kendisini ilgilendiren her tür sürece katılım sağlayabilmesi gerekmektedir. İncedayı (2002), katılımı “demokratikleşmeye giden yolun ilk adımı” olarak tanımlamaktadır. Katılım, demokrasi düşüncesinin ve demokratikleşme sürecinin olmazsa olmazlarından. Zira demokrasi mümkün olduğunca geniş bir tabanın karar alma mekanizmalarına dâhil olmasını hedeflemektedir. Ancak dolaylı olarak toplumun tüm fertlerinin yaşamını etkileyecek yapıları çevrenin oluşturulmasında katılım sağlayabilmek için belli bir bilinç düzeyine ve bilgi birikimine sahip olma gerekliliği kaçınılmazdır. Farklı bakış açılarına saygı göstermek demokratik yaşamın en önemli şartıdır. Öte yandan kentin geçmişini ve geleceğini etkileyecek geri dönülemez tasarım kararları almak da kentlilik bilincinden yoksun

bireylere emanet edilebilecek bir sorumluluk değildir. Bu nedenle toplumsal hayatın farklı kademelerinde yer alacak fertlerin farkındalıklarını arttırabilmek için mimarlık / yapılı çevre tasarımı kavramının mesleki eğitimden bağımsız olarak eğitim sistemi içine dâhil edilebilmesi gerekmektedir.

Kentlilik bilinci oluşturacak bir yapılı çevre eğitiminin çocuk yaşta başlatılması çocuk hakları bağlamında da önem taşımaktadır. Toplum içerisinde genellikle çocuklar adına yetişkinler karar vermektedir. Türkiye gibi genç nüfusun yoğun olduğu bir ülkede böyle bir temsiliyet eşitlik anlamında tartışmaya açıktır. Çocukların içinde yaşadıkları yapılı çevre hakkında söz sahibi olabilmeleri ve bu sözü söyleyebilecek altyapıyı oluşturacak eğitimi alabilmeleri demokratik haklarının uzantısıdır.

Bu makale kapsamında çocuk ve gençlerin kentsel tasarıma katılımları, bu katılımı gerçekleştirebilmek için gerekli koşullar ve kanallar ele alınacaktır. Bu doğrultuda, Bursa'da gerçekleştirilen, çocuklar için tasarlanan bir "yapılı çevre eğitimi" programının kentsel tasarıma çocuk katılımını sağlayabilmek için bir yöntem olarak kullanıldığı OETP (Oyun Engel Tanımaz Projesi) bir örnek olarak incelenecektir. Söz konusu proje, çocukların aldıkları yapılı çevre eğitimi sonucunda kendilerinin de kullanıcısı olacakları bir oyun parkı projesi oluşturmasını amaçlamıştır. Eğitim programının sonunda elde edilen proje, Nilüfer Belediyesi'nin desteğiyle kentsel mekânda hayata geçirilecektir. Projenin uygulanmasına yönelik bu süreç halen devam etmekte olup, makale kapsamında projenin tüm aşamaları sırasıyla anlatılmaktadır. Proje kapsamında yerel yönetim, akademik çevre ve sivil toplum kuruluşlarından çok sayıda paydaş bulunması uygulama sürecinin işleyişini yavaşlatmakla birlikte, söz konusu çoğulcu ortam, projenin çıkış amacını teşkil eden çoklu katılım anlayışının yaygınlaştırılmasını desteklemektedir. Bu tür eğitim programları genel olarak tasarım çalışmasının ötesine geçememekte, bu durum yapılı çevre eğitimi modelinin katılımcı yönünü eksik bırakmaktadır. OETP'nin uygulamaya dönük yönü projenin özgün yanını oluşturmaktadır. Programa iştirak

eden bireylerin yerel yönetime ve kentsel tasarım süreçlerine katılımı ile ilgili bilgi edinmelerinin yanı sıra bir parçası olarak bunu doğrudan deneyimlemeleri, uzun vadede de bu süreçlerin işleyişini olan inançlarını arttıracak ve yaygınlaşması adına çaba göstermelerini sağlayacaktır.

1. Katılım ve Çocuk

Doğrudan kendi yaşantılarını etkilemesine rağmen çocuklar yapıları çevrenin şekillenmesinde genellikle söz sahibi olamamaktadırlar. Çocuklar adına yetişkinlerin karar vermesi, birçok alanda olduğu gibi yapıları çevrenin oluşturulmasında da hâkim bir tutumdur. Oysaki bireyin yaşı, cinsiyeti, kökeni ne olursa olsun kendi yaşam çevresinin şekillenmesinde söz sahibi olabilmesi vatandaşlık hakkının bir uzantısıdır. Bu nedenle çocukları ilgilendiren kente dair kararların alınması sürecine çocukların da katılımının sağlanması gerekmektedir. Çocuk katılımı için gerekli platformların oluşturulması toplumsal bir sorumluluktur.

Knowles –Yanez (2005), çocuğun toplumsal karar süreçlerine dâhil edilmesinin; genç aktivizmi, kamusal katılım, çocuk hakları, deneysel eğitim ve sürdürülebilirlik kavramları ile birlikte düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır. Çocukları planlama sürecine katmak kentlilik hakları ile ilgili farkındalık kazanmalarını sağlamanın yanı sıra, katılımcıların kişisel ve entelektüel gelişimine de katkı sağlamaktadır.

Driskell (2002), çocuk ve gençlerin katılımıyla ilgili olarak en fazla karşılaşılan karşıt görüşün “yetişkinlerin de bir zamanlar çocuk olduğu ve bu nedenle rahatlıkla onlar adına karar verebilecekleri” yargısı olduğunu belirtir. Oysaki zaman içinde “çocuk/genç olma” durumu değişime uğramaktadır. Hiç kimse içinde bulunulan zaman diliminde çocuk/genç olmayı, söz konusu dönemin çocuklarından ve gençlerinden daha iyi bilemez. Bu nedenle demokratik bir tavır sergilenecekse, yetişkinler katılım projelerinde baskıcı, yönlendirici bir tutum sergilemek yerine kolaylaştırıcı ve yardımcı olmalıdırlar. Ancak çoğu zaman proje sürecinde yer alan

yetişkinlerin didaktik yaklaşımlarından sıyrılmayıp fazlasıyla yönlendirici bir tutum sergiledikleri gözlemlenmektedir. Bu durum katılımcı çocukların kendilerini tam anlamıyla ifade edebilmeleri önünde bir engel teşkil etmektedir. Bunun gibi çeşitli nedenlerle “çocuk katılımı” projelerinde katılımcıların etkinliği farklılık göstermektedir. Hart (1997) çocuk katılımı projelerinde yaygın olan yaklaşım biçimlerini kademeli olarak değerlendirmiş; bunları “çocukların önderliğinde fikirleri yetişkinlerle paylaşarak” gerçekleştirilen üst düzey katılım süreçleri ve katılım sayılamayacak, kandırma ve aldatmacaya dayalı “manipülatif” süreçler arasında aşamalı olarak sınıflandırmıştır.

Chawla (2001) anlamlı bir katılım projesini çocuğun pasifize edildiği değil, onun ilgi alanları, amaçları, yeterlilikleri ile şekillendirdiği bir süreç olarak tanımlamaktadır. Etkin bir katılım projesi şeffaf olmalı, çocuğun sürece katılımı kendi iradesiyle gerçekleşmeli, çocuk kendi fikirlerini sunmaya teşvik edilmeli, tüm süreci nedenleriyle kavrayabilmesi sağlanmalı, aktivitenin strüktürünün belirlenmesinde söz sahibi olmalı, kendi katılımının, çabasının, üretiminin sonucunu açık ve net bir biçimde görebilmelidir. Böylesi bir katılım projesi pek çok farklı ölçekte yarar sağlamaktadır. Çocuk açısından bakıldığında kendilik (bireylik) bilincinin oluşması, kendine güven duygusunun artması, “öteki” kavramının anlaşılması, farklılıklara saygı duyma olgusunun gelişmesi, eşitlik / adalet duygusunun gelişmesi, ömür boyu sürececek bir katılım olgusunun oluşması, yeni sosyal ağlar kurulması, yeni yetenekler gelişmesi / keşfedilmesi ve tüm bu süreç boyunca gerçekleştirilen etkinliklerden duyulan keyif başlıca getiriler olarak sıralanabilir. Çocuklara hizmet veren organizasyonlar ise kurumsal kimliklerini inşa ederken bu tür katılım faaliyetleri sayesinde çocukların önceliklerine duyarlı, inovatif bir program oluşturabilme ve katılımcı süreçlere zemin oluşturma imkânı bulacaklardır. Son olarak en geniş perspektifte toplumun geneli açısından bakıldığında da son derece etkin faydaları gözlemlenmektedir. Çocuk hakları konusunda toplumsal eğitimin hayata geçirilmesi, çocuklar için toplumda pozitif bir davranış yapısının

gelişmesi, sosyal kapitalin gelişimi ve hayat standartlarının yükselmesi bu faydalar arasında sayılabilir.

Frank (2006), çocuk adına efektif bir katılım projesinde proje yürütücüsünün yaklaşımının son derece önemli olduğunu vurgularken, fazla didaktik ve fazla talepkar olmak yerine daha açık fikirli olmanın, gençlerle daha rahat diyalog kurabilmenin önemini belirtir. Aksi yönde yaklaşımlar katılım projesinin istenilen niteliğe ulaşamamasına sebep olmaktadır. Bu durumun esas nedeni toplumun bilinçaltında çocuğun hak sahibi bir vatandaş olarak görülmemesidir. Oysaki 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, 1992 Rio de Janeiro Dünya Zirvesi, 1994 Bologna Çocuk Manifestosu, 1996 İstanbul Kent Zirvesi (Habitat & Çocuk Hakları) gibi uluslararası girişimlerde alınan kararlar, çocukların da en az yetişkinler kadar toplumsal mekanizmaların işleyişinde pay ve hak sahibi bireyler olduğunu belgelemektedir. 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesine göre:

Madde 12: Çocuğun kendini ifade edebilme hakkı vardır.

Madde 15: Çocuğun başkalarıyla ortak paylaşımlarda bulunabilme hakkı vardır.

Madde 17: Çocuğun bilgiye ulaşabilme hakkı vardır.

Madde 29: Çocuğun kişisel gelişim ve sorumlu vatandaşlık adına eğitim alabilme hakkı vardır.

Çocuk katılımının sağlanması temsili demokrasi sistemlerinin dönüştürülerek katılımcı demokrasi sistemlerinin oluşturulabilmesi için son derece önemli bir adımdır. Çocuklar olabilecek en erken yaştan itibaren doğal çevreyle ilgili farkındalık sağlayacak çalışmalar içinde bulunabilme şansına sahip olmalıdırlar (Hart, 1997). Ayrıca çocuk katılımı, bu konularda çocuk aracılığıyla katlanarak büyüyen kitlelere ulaşabilme potansiyeli taşımaktadır.

Bir çocuk katılımı projesinde yetişkinin görevi sonucu zaten belli olan bir projeyi çocuk eliyle hayata geçirerek bir katılım illüzyonu yaratmak değil; gerçek anlamda çocuk yaratıcılığından, özgün fikir ve ihtiyaçların-

dan doğan tasarım önerilerinin hayata geçirilmesine izin vermektir. Yetişkinin çok fazla müdahaleci olmadan, sunulan fikrin nasıl tam manasıyla gerçekleştirilebileceğine yönelik bir katkı koyabilmesi önemlidir.

2. Yapılı Çevre Eğitimi ve Çocuk

Yapılı çevre en geniş anlamıyla insan eliyle oluşturulmuş yaşam alanlarını tanımlayan bir kavramdır. İnsan yaşayışlarının gerektirdiği mekânsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla doğal çevreye yapılan her tür müdahale yapılı çevreyi oluşturan öğeler arasında yer alır. Yapılı çevre doğrudan insan davranışlarıyla bağıntılı olması nedeniyle disiplinler arası bir etkileşim sonucu ortaya çıkmaktadır. Mimarlık, peyzaj mimarlığı, kentsel planlama, sanat gibi tasarım disiplinleri; antropoloji, sosyoloji, psikoloji, ekonomi gibi beşeri bilimler yapılı çevrenin oluşumunda etkili olmaktadır. Tüm bu disiplinlerin ve uzmanlık alanlarının yanı sıra kullanıcının doğrudan müdahalesi yapılı çevrenin oluşumunda büyük pay sahibi olmaktadır. Bunun yanında birey gündelik yaşantısı içerisinde yapılı çevre bileşenlerinden doğrudan etkilenmektedir. Bu bileşenler kişinin gerek fiziksel gerekse psikolojik gelişiminin biçimlenmesinde belirleyici olmaktadır. Bu faktörler göz önünde bulundurulduğunda olabildiğince geniş kapsamlı, içerik olarak ilişkili olduğu tüm disiplinleri barındıracak çeşitlilikte ve hedef kitlesi yapılı çevrenin oluşumunda pay sahibi olan tüm bireyleri yani toplumun genelini kapsayan bir yapılı eğitim sisteminin gerekliliği tüm açıklığıyla ortaya çıkmaktadır.

Çevresel eğitimin temeli 1975 yılında Belgrad'da yapılan "Conference on Environmental Education" ve 1977'deki "Tbilisi Intergovernmental Conference on Environmental Education" da atılmıştır. Her bireyin gerekli bilgi, yetenek, farkındalık ile donatılarak çevreye karşı saygılı bir duruş oluşturabilme hakkı vardır. Amaç öğrencileri demokratik toplumun bir parçası olan aktif vatandaşlara dönüştürmektir (Otero M.D.L., Mira R.G., 2003).

Gençler ve çocuklar için yapılı çevre eğitimi; bu kavramın kapsamının anlaşılır hale getirilmesini, deneyime dayalı aktivitelerle katılımcıların mimari / kentsel tasarım sürecini tecrübe etmelerini, yaratıcılık ve problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesini, kamusal alanın tasarımında vatandaş katılımı ile ilgili farkındalık yaratılmasını ve son olarak genç kuşağa bu alanda etkin olan meslek kollarını tanıtmayı hedeflemektedir.

Yapılı Çevre Eğitimi, kentsel planlama ve mimarlığın birçok konusuna temas etmektedir. (Örneğin: ekonomi, ekoloji, sosyal faktörler, kültürel miras, modernite, çağdaş formlar ve malzemeler...). Bu anlamda olabildiğince fazla disiplini bir araya getirecek bir eğitim sisteminin oluşturulması yapılı çevrede yaşama bilinci ve farkındalığının oluşturulabilmesi adına önem taşımaktadır. Zira söz konusu eğitim, sadece meslek insanlarının yetişmesinde bir tür hazırlık görevi üstlenecek nitelikte bir lisans öncesi eğitim programı olarak düşünülmemelidir. Yapılı çevre eğitimi, kullanıcının beğenisini ve bilinç düzeyini olgunlaştırarak meslek insanlarının profesyonel eylem alanlarında daha özgür ve nitelikli çalışmalar ortaya çıkarmasını sağlayacaktır. Yapılı çevre sadece meslek insanlarının tercihleri doğrultusunda şekillenmemektedir. Oluşturulacak çevrelerin kullanıcı ve hedef kitlesi olan vatandaşlar, bu projelerin hayata geçirilmesi için gerekli olan yasal ortamı hazırlayan kanun koyucular, uygulanması için gerekli şartları ve kaynakları sağlayan yürütme organları, toplumun çıkarlarını gözeterek ortak faydaya uygunluğunu denetleyen ve buna göre tavır alan STK'lar yapılı çevrenin oluşmasında en az tasarımcılar kadar pay sahibidirler. Bununla beraber yapılı çevreyi oluşturan unsurlardan çok az bir bölümü profesyonellerin kararları ve tasarımlarıyla ortaya çıkmaktadır. Birçok unsur ise toplumun genelini ilgilendirmesine rağmen kişilerin bireysel inisiyatifleri ile şekillenmektedir. Her iki durumda da yapılı çevrenin sürdürülebilirliği kullanıcıların içinde buldukları çevreyi oluşturan tüm unsurları benimsemesi ve daha nitelikli yaşam çevrelerinin oluşturulabilmesi için üzerlerine düşen sorumlulukların farkında olmaları ile mümkün kılınabilmektedir. Tüm bu etmenler göz önünde bulundurulduğunda yapılı çevre eğitiminin geniş bir hedef kitleye hitap etmesi

ve yapılı çevrenin oluşumunda etki sahibi olan tüm disiplinleri kapsamı gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Yapılı çevrenin öneminin anlaşılması ve insan yaşayışlarına mekân sağlayan alanların giderek daha büyük bir bölümünün insan eliyle oluşturulmuş çevrelerle belirlenmesi gerçeği yapılı çevre ile ilgili olarak toplumu oluşturan tüm bireylerin bilinçlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla özellikle 1970'lerden itibaren tüm dünyada çeşitli organizasyonlar bir takım bilinçlendirme çalışmaları ve bunun önemli bir parçası olarak da eğitim programları kurgulamaktadırlar. Yapılı çevre ile ilgili farkındalık yaratmanın yolu olabildiğince erken yaştan itibaren bireyleri gerekli bilgi birikimi ile donatmaktan geçmektedir. Bu nedenle yapılı çevre eğitimi programları genel olarak çocuk ve gençleri hedefleyerek şekillenmektedir. Bu sayede bir birey olarak kimliklerini biçimlendirme sürecinde bedensel varlıklarını devam ettirdikleri çevrelerin oluşumu ve devamlılığındaki konumlarını doğru biçimde kavramalarının sağlanabilmesi hedeflenmektedir. Yapılı çevrenin şekillenmesinde kullanıcı / kentli katılımını sağlayabilmek kullanıcısı tarafından benimsenen daha sağlıklı yaşam çevreleri oluşturulabilmesinin yanı sıra kentlinin yerel yönetimin işleyişinin bir parçası haline gelmesini sağlayarak demokrasi kültürünü güçlendirmektedir.

3. Bir Kentsel Katılım ve Eğitim Modeli Olarak “Oyun Engel Tanımaz Projesi”

“Oyun Engel Tanımaz Projesi” (OETP), yapılı çevre eğitimini aynı zamanda bir katılım projesine dönüştürerek kent sakini çocuk ve gençlerin yerel yönetime katılabilmesine imkân tanıyan bir proje olma niteliği taşımaktadır. Bursa'nın Nilüfer ilçesinde 2013 yılından beri çalışmaları sürdürülen ve Nilüfer Kent Konseyi (NKK) tarafından koordine edilen proje çok sayıda paydaş kurum ve kuruluşu bünyesinde barındırmaktadır. Bu paydaşlar Nilüfer Belediyesi, NKK, Nilüfer İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Bursa Orhangazi Üniversitesi, Bursa Teknik Üniversitesi, İstanbul Teknik

Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, TMMOB Mimarlar Odası Bursa Şubesi, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Bursa İl Temsilciliği ve ÇEK 3 Mart Azizoglu İlköğretim Okulu olarak sıralanmaktadır.

Projenin koordinatörlüğünün NKK tarafından yürütülmesi “yapılı çevre eğitimi” nin hedefiyle örtüşen “kent konseyi” kimliği nedeni ile de önem arz etmektedir. Yapılı çevre eğitimi bireylerin kendi yaşam çevrelerinin oluşturulması süreçlerinde katkı koyması, sorumluluk alması ve bu süreçlerin işleyiş mekanizmaları hakkında farkındalık kazanmalarını hedeflemektedir. NKK, 2009 yılında 5393 sayılı Belediye Yasası’nın 76. maddesi uyarınca Yerel Gündem-21’in dönüştürülmesi sonucunda kurulmuştur (NKK Çalışma Yönergesi, 2009). Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi, uzlaşma kültürünü geliştirmeyi; samimi, şeffaf ve esnek bir zeminde hareket etmeyi ilke edinmiştir. Kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel, doğal değerlere sahip çıkan; kentin yaşam kalitesini geliştiren; çevreye duyarlı, sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına öncülük eden vizyonuyla Kent Konseyi yapısı “yapılı çevre eğitimi” ile vurgulanan “bilinçli kentli” kimliği ile büyük ölçüde bağdaşmaktadır. Bu anlamda proje paydaşları arasında NKK’nın proje koordinatörlüğünü üstlenmesi, sivil inisiyatifin teşvik edildiği böylesi bir eğitim modeli için uygun bir platform oluşturmaktadır. Çok sayıda paydaşın ortak bir hedef doğrultusunda bir araya gelerek projeye katkı koyması, yapılı çevre eğitimi ile oluşturulmaya çalışılan çok sesli, eşitlikçi entelektüel ortamla örtüşmektedir. Kentin sivil toplum kuruluşlarının ve akademik ortamının projeye gösterdiği ilgi oluşturulan eğitim programının sürdürülebilirliğini arttırarak ve yaygın bir modele dönüşmesi yolunda etkili olacağı ön görülmektedir.

3.1. Projenin Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

OETP, katılımcılarının kentlilik bilincine sahip bireyler olmasını hedefleyen, uzun vadede her yaş grubundan vatandaşın faydalanabileceği bir kentlilik okuluna dönüşme potansiyeli barındıran bir projedir. Yapılı çevrenin nasıl oluştuğu, sahip olduğu nitelikler, ilişkili olduğu disiplinler,

kentlinin yapılı çevrenin oluşumunda ne ölçüde pay sahibi olduğu bu proje kapsamında ele alınmaktadır. Ancak bu yönüyle mesleki bir eğitim programı ile karıştırılmamalıdır. OETP katılımcılarının kentsel mekânın oluşum süreçlerinde bilinçli biçimde katkı koyabilecek bilgiye sahip olmasını hedeflemektedir. Bu katılım kültürünün yerleştirilmesi hem nitelikli kentsel mekânların oluşturulabilmesine, hem de üretilen mekânların sürdürülebilmesine katkı sağlayacaktır. Bireyler kendi yaşam çevreleriyle ilgili alınan kararlarda söz sahibi olma ve tasarım süreçlerinde yer alma şansı bulduklarında bu mekânları benimsemeleri ve bunlarla ilgili sorumluluk alarak korumaları mümkün olacaktır. OETP yalnızca yapılı çevreyi oluşturan unsurlar hakkında bir eğitim projesi olmakla kalmayıp; çocuk ve gençlerin kentin yerel yönetim süreçlerine, kullanıcısı oldukları kentsel mekân tasarımına ilişkin kararlara dâhil olabilme imkânı buldukları, demokratik yaşam kültürünün ve katılımcı kentli kimliğinin desteklendiği kolektif bir üretim platformu olma özelliği taşımaktadır. Projenin hedeflerinden biri de sürdürülen yapılı çevre eğitiminin sonucunda katılımcıların kendi kullarımlarına yönelik engelli ve engelsiz çocukların bir arada oynayabileceği bir oyun parkı tasarımı oluşturmalarıdır. Bu amaçla katılımcıların söz konusu kullanıcı çeşitliliğini destekleyecek nitelikte olmasına özen gösterilmiştir. Bu kolektif eğitim ve üretim süreci sonunda katılımcı çocukların ortak yaşam kültürünü deneyimleme, sosyal bağlar kurma anlamında da tecrübe edinecekleri ön görülmektedir. Ortaya çıkarılan oyun parkı projesinin uzman ekipler tarafından teknik altyapısının oluşturulması ve kent içerisinde projeye ayrılan bir arsa üzerinde inşa edilmesi projenin uygulamaya dönük safhasını oluşturmaktadır. Uzun soluklu bir eğitim sürecinin sonunda elde edilen projenin halen devam etmekte olan uygulama sürecinin ardından gerçek anlamda hayata geçirilmesi projede yer alan çocukların katılım mekanizmalarına olan inançlarını kuvvetlendirecek ve verilen eğitimin pekişmesini sağlayacaktır.

Proje paydaşlarının çeşitlilik göstermesi ve yerel yönetimin paydaşlardan biri olması ortaya çıkan tasarımın uygulamaya geçirilebilmesini sağ-

lamaktadır. Söz konusu oyun parkı projesinin gerçekleştirileceği arsa eğitim sürecinin başlangıcında Nilüfer Belediyesi tarafından OETP'ye tahsis edilmiş olup, yapılan protokollerde Belediye'nin uygulama sürecine yönelik teknik ve maddi yükümlülüğü üstlendiği belirtilmiştir.

Projenin benzerlerinden en büyük farklılığı eğitim sürecinin uzun soluklu bir bütün olarak ele alınması ve bu sürecin sonunda ortaya çıkarılan ürünün kentsel mekânda uygulamaya geçirilmesidir. Ülkemizde özellikle son on yıldır yapı çevre eğitimi ile ilgili projeler birçok farklı kurum ve kuruluş bünyesinde hayata geçirilmektedir. Ancak bu çalışmaların büyük bir bölümü kısa vadeli atölye çalışmaları olarak biçimlendirilmektedir. Tamamıyla çocukların tasarımıyla uygulamaya yönelik bir projenin ortaya çıkması, Oyun Engel Tanınamaz Projesinin çocukların kentsel katılım süreçlerine somut olarak dâhil olabildiği özgün bir örnek olmasını da sağlamaktadır.

3.2. Projenin Eğitim Programı

OETP'de yirmi dört engelsiz ve altı engelli olmak üzere 8-14 yaş aralığındaki otuz öğrenciye eğitim verilmiş ve proje içinde birlikte yer almaları sağlanmıştır. Projede yer alacak katılımcılar, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilk ve ortaöğretim okullarına devam eden öğrenciler arasından gönüllülük esasına göre seçilmiştir. Projeye katılan engelli öğrenciler Nilüfer Belediyesi'ne bağlı Bizim Ev Sosyal Hizmet Birimi aracılığıyla tespit edilmiştir. Ancak ilerleyen süreçte katılımcılar arasından projeden ayrılan ve onların yerine gelen öğrenciler olduğu gibi, projenin gönüllülük esasına dayanması ve hafta sonları sürdürülmesinden kaynaklı olarak devamsızlıklar da meydana gelmiştir. Haftalık eğitimler ortalama 20-25 kişilik bir öğrenci grubuyla gerçekleştirilmiştir. Engelli öğrenciler arasından da ancak üç tanesi 2. Dönem boyunca çalışmalara devam edebilmişlerdir. Katılımcı öğrencilerin hemen hemen tamamı oyun parkı projesinin gerçekleştirileceği arsanın bulunduğu mahallede ikamet etmekte veya bu

bölgede yer alan okullara devam etmektedirler. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün belirlediği okullar proje arsasına yakınlık kriterine göre seçilmiştir.

Tablo 1: OETP Eğitim Programı

1. DÖNEM	1. BÖLÜM KURAMSAL	1. HAFTA	Yaratıcı Drama ve Tanışma
		2. HAFTA	İnsan Hakları, Çocuk Hakları ve Engelli Hakları
		3. HAFTA	Proje Nasıl Oluşturulur?
		4. HAFTA	Kamusal Alanın Kullanımı
		5. HAFTA	Sürdürülebilirlik, Çevre ve Ekoloji
		6. HAFTA	"Oyun"un Evrimi
		7. HAFTA	Yapılı Çevre / Geri Dönüşüm
		8. HAFTA	Beden ve Mimarlık
		9. HAFTA	Kentsel Planlama ve Kentsel Yönetim
		10. HAFTA	Mimarlık /Meslek Odaları / Peyzaj Mimarlığı
		11. HAFTA	Eskişehir / GEZİ
2. DÖNEM	2. BÖLÜM TEMEL TASARIM	12. HAFTA	Mimarlık Nedir? / YogArch
		13. HAFTA	Temel Tasarım
		14. HAFTA	Mimari Tasarım
	3. BÖLÜM ANALİZ VE ÖN TASARIM	15. HAFTA	Arazi Gezisi
		16. HAFTA	Serbest Kürsü
		17. HAFTA	Vaziyet Planı ve Maketi
		18. HAFTA	Bitkilerle Tanışalım / Maket Yapımı
		19. HAFTA	WORKSHOP: Kentsel Deneyim
	4. BÖLÜM OYUN PARKI TASARIMI	20. HAFTA	Oyun Parkı Tasarımı
		21. HAFTA	Oyun Parkı Tasarımı
		22. HAFTA	Maket Yapımı
		23. HAFTA	Ara Değerlendirme
		24. HAFTA	Öz Eleştiri / Jüri Yorumlarının Tartışılması
		25. HAFTA	Oyun Parkı Tasarımı
		26. HAFTA	Oyun Parkı Tasarımı
		27. HAFTA	Oyun Parkı Tasarımı

Alan çalışmasının odaklandığı eğitim programı yukarıda yer alan tabloda görüldüğü üzere ilköğretim müfredatına paralel olacak biçimde iki dönem olarak kurgulanmıştır (Tablo:1). Düzenli olarak her hafta cumartesi günleri 13:00-17:00 saatleri arasında gerçekleştirilen atölyeler birbirini destekleyecek ve devam ettirecek bir dizgeyle ele alınmıştır. İlk dönem, yapılı çevreyi oluşturan öğelerin anlaşılmasına yönelik teorik bilginin aktarılacağı seminerler biçiminde kurgulanmıştır. Seminerlerin her biri konunun uzmanları tarafından verilmiş olup, bu uzmanlar genellikle proje paydaşı kurumların üyelerinden oluşmaktadır. Bu eğitim programı sonucunda katılımcı çocukların yapılı çevre ile ilgili farkındalıklarının artırılması hedeflenmektedir. İlk dönem verilen eğitim yapılı çevre konusunda farkındalık sahibi bir birey olma yolunda gerekli olan tüm kuramsal alt-yapıyı aktarabilecek çeşitlilikte kurgulanmıştır. Bu teorik alt yapının ikinci dönem verilen tasarım eğitimi için de katkı sağlayacağı öngörülmüştür.

Alan çalışmasının ikinci dönemi tasarım eğitiminin verildiği bir bütün olarak kurgulanmış ve bir tasarım stüdyosu formatında biçimlendirilmiştir. Tüm çalışmalar üç ana kategori altında, birbirini takip eden bir sürecin basamakları olarak kurgulanmıştır. Üç hafta süren ilk grup çalışmaları temel tasarım egzersizleri üzerine odaklanmıştır. Genel anlamda tasarımın esasları, mimari ifade teknikleri bu gruptaki çalışmaların kapsamını oluşturmuştur. Bunu izleyen ikinci gruptaki çalışmalar beş hafta boyunca devam etmiştir. “Analiz ve Ön Tasarım” çalışmaları olarak sınıflandırılacak çalışmalar boyunca tasarım yapılacak arsayı tanımaya yönelik egzersizlere ağırlık verilmiş; bu kapsamda arazi gezisi ve ölçüm çalışmaları, ihtiyaç programı oluşturulması, arazinin ölçekli maketinin yapılması gibi aktiviteler gerçekleştirilmiştir. Son sekiz haftayı kapsayan üçüncü grup çalışmaları ise oyun parkının tasarımının oluşturulmasına yöneliktir. Bu bölümde katılımcılar grup ve bireysel çalışmalar kapsamında maket ve çizim tekniklerini kullanarak oyun parkının tasarımını oluşturmuşlardır (Foto:1, Foto:2).

Foto 1: Grup Çalışması / Arazi Maketi

Foto2: Grup Çalışması / Oyun araç ve alanları tasarımı

16 haftalık 2. dönem çalışması sonucunda Nilüfer Belediyesi tarafından tahsis edilen alanda uygulaması yapılacak oyun parkı için katılımcı öğrencilerin tasarladığı bir model önerisi ortaya çıkarılmış, bu tasarım öne-

risinin 1/50 ölçekli maketi hazırlanmış, oyun alanında bulunması planlanan tüm oyun araçları, donatı alanları, topografik düzenlemelerin detaylı açıklamalarının bulunduğu sunum paftaları hazırlanmıştır.

“Oyun Engel Tanımaz” Parkı, Nilüfer İlçesi İhsaniye Mahallesi sınırları içinde bulunan yaklaşık ¾’ü sık ağaçlarla kaplı 4 dönümlük bir arsa için OETP katılımcıları tarafından tasarlanmıştır. Tasarım sürecinde mevcut doğal yapıyı korumak, standart oyun araçlarına bağlı kalmak yerine farklı oyun senaryolarına imkânlar tanıyacak alanlar oluşturmak, doğanın sunduğu oyun olanaklarını kullanmak, engelli-engelsiz, çocuk-yetişkin herkesin içinde bulunmaktan keyif duyacağı bir park oluşturmak esas alınmıştır.

Eğitim sürecinin tamamlanmasının ardından OETP katılımcılarının ortak çalışması sonucunda ortaya çıkan oyun parkı projesinin tanıtımı halka açık bir sergiyle gerçekleştirilmiştir (Foto:3, Foto:4). Bu aşamadan sonra teknik ekip tarafından tasarımın uygulama projeleri oluşturulması ve uygulanmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Katılımcı öğrencilerin bu uygulama aşamalarına da dahil olması adına periyodik olarak yapılan toplantılarla süreci takip edebilmelerine imkan tanınmaktadır.

Foto 3: OETP Final Sunumu

Foto 4: OETP Oyun Parkı Maketi

Yapılan tüm çalışmalar süresince katılımcı çocukların tepkileri gözlemlenmiş, yapılan çalışmalar fotoğraflanmış ve video kayıtları alınarak çalışmanın arşivi oluşturulmuştur. Alan çalışmasının ikinci dönemi yukarıda da anlatıldığı gibi tasarım eğitiminin verildiği bir dönem olarak kurgulanmıştır. Yapılan atölye çalışmaları birbirini takip eden bir sürecin basamakları olarak kurgulanmıştır. Her çalışmanın başlangıcında araştırmacı, yapılacak çalışma ile ilgili kısa bir kuramsal bilgi vermiştir. Bu anlatım dijital ortamda hazırlanan bir sunumun projeksiyonla yansıtılması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmayı desteklemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan bir föy katılımcılara dağıtılmıştır. Araştırmacı yapılan çalışmalar sırasında katılımcıların takıldığı noktalarda onlara yardımcı olmuş, ancak çok fazla yönlendirici olmadan katılımcıların kendi fikirlerini ifade etmesine ortam hazırlamıştır. Gözlemci kimliğiyle arşivlemeye yönelik olarak fotoğraf ve video çekimleri gerçekleştirilenin yanı sıra katılımcılarla kurulan diyalog ortamında onların projeye yaklaşım biçimlerini tespit etmeye yönelik çalışmalarını sürdürmüştür. Haftalık çalışmalar sonunda formatı araştırmacı tarafından belirlenen kısa bir anket uygulanarak katılımcıların yapılan çalışmalarla ilgili düşünceleri kayıt altına alınmıştır. Proje

boyunca gerçekleştirilen tüm çalışmalar süresince yukarıda açıklanan yöntemlerle veri toplanmıştır.

Sonuç

Çarpık kentleşmenin önemli bir problem halini aldığı ülkemizde kentlilik ve mimari süreçlere kentlinin katılımı konusunda ciddi bir toplumsal farkındalık eksikliği gözlemlenmektedir. Toplumun yapıtaşı olan genç bireylerin aldıkları eğitim doğrultusunda mimari duyarlılıklarının artması beklenmektedir. Geliştirilecek nitelikli eğitim modelinin sürdürülebilir bir programa dönüştürülmesi ile birlikte özel ve kamu kurumlarının desteğiyle uygulama alanı bulması, kentsel süreçlere her yaştan katılımın mümkün kılınmasını ve kaliteli yaşam çevrelerinin oluşmasını sağlayacaktır.

Kullanıcının doğrudan kendi yaşam çevresinin oluşumuna dahil olabilmesi yalnızca kentsel mekânın kullanılabilirliğini ve kentli tarafından sahiplenilmesini sağlamakla kalmamakta; vatandaşın yerel yönetim süreçlerine dahil olmasını mümkün kılmaktadır. Böylesi bir katılım mekanizması dayatmacı bir yönetim biçimi yerine kentlinin de yönetime dahil olduğu, tabanın kendine sunulan hizmetin niteliğini / kapsamını belirleyebildiği bir yönetim modelini beraberinde getirmektedir. Bu model kullanıcıyı pasif tüketici konumundan çıkartıp aktif / üretken bir niteliğe büründürmekte; bu sayede kentnin oluşumunda ve gelişiminde sorumluluk sahibi olmasını sağlamaktadır. Genç ve çocukların erken yaştan itibaren bu katılım mekanizmalarıyla tanışması ve aktif biçimde rol alması, bilinçli kentli figürünün oluşması adına büyük önem taşımaktadır. Katılımcı yönetim sistemlerinin sürdürülebilirliği ne genişlikte bir kitleye ne kadar erken ulaşılabildiğiyle doğrudan ilişkilidir.

Bu makale kapsamında ele alınan "Oyun Engel Tanımaz Projesi" nde katılımcı çocukların kendi taleplerini dile getirebilmeleri, bu ihtiyaçlara uygun çözümleri sunmaları, kendilerini kentsel mekânla ilgili problemlerin çözümünde etkili bir aktör olarak görmeleri, kamusal yaşamla ilgili

eleştirilerini dile getirip bunların iyileştirilebilmesi için katkılarını ortaya koymaları projenin en önemli kazanımları olarak gösterilebilir. Bu projenin benzerlerinden en önemli farklılığı tasarım kararları tamamıyla katılımcı çocuklar tarafından alınan bir oyun parkı projesinin yerel yönetiminde desteğiyle inşa çalışmalarının başlamış olması ve kısa sürede tamamlanmasının hedeflenmesidir. Bu sayede engelli / engelsiz parkı kullanma potansiyeline sahip farklı yaş gruplarından çocuklar bir araya gelerek kentle ilgili talep ve isteklerini dile getirme imkanı bulmuş ve bu taleplerin doğru biçimde hayata geçirilebilmesi adına devamlılık arz eden bir projeye katılım sağlamışlardır. Böylece hem kendi fikirlerini tasarıma dönüştürmüş, hem de kendi akranlarını temsil etme sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Aldıkları eğitimin ve yoğun çalışma programının sonucunda oluşturulan ortak projenin hayata geçirilmesi bu çalışmada yer alan tüm katılımcı ve paydaşların katılımcı tasarım ve katılımcı yönetim konusundaki motivasyonunu arttıracak bir unsurdur.

Kaynakça

- Chawla, L. (2001). Evaluating Children's Participation: Seeking Areas of Consensus, *PLA Notes* 42, ss: 9-13
- Driskell, D. (2002). *Creating Better Cities with Children & Youth*. UK, Unesco Publishing & Earthscan Publishing
- Frank, I. K. (2006). The Potential of Youth Participation in Planning, *Journal of Planning Literature*, 20:4, ss:351-371
- Hart, R. A. (1997). *Children's Participation: The Theory and Practise of Involving Yyoung Citizens in Community Development and Environmental Care*, Earthscan Publishing, London
- Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler – Şehir Hakkında Kentsel Devrime Doğru*. Metis Yay., İstanbul
- İncedayı, D. (2002). Çevre ve Katılım, İncedayı, D. (ed.), *Çevre Tümdür* içinde, ss: 107-129. Bağlam Yay., Ankara
- Knowles-Yanez, K. L. (2005). Children's Participation in Planning Processes, *Journal of Planning Literature*, 20:3, ss: 3-14

Nilüfer Kent Konseyi Çalışma Yönergesi. (2009). Adres: <http://www.niluferli-yim.org/icerik.php?icerikID=31>

Otero M.D.L., Mira R.G. (2003). Action Competence in Environmental Education, Mira R.G., Cameselle J.M.S., Martinez J.R. (ed), *Culture, Environmental Action and Sustainability* içinde (ss:71-84). Hogrefe & Huber Pub., Germany

United Nations. (1989). The United Nations Convention on the Rights of the Child. http://www.unicef.org.uk/Documents/Publication-pdfs/UNCRC_PRESS200910web.pdf

Öğr. Gör. Sebla Arın: İlk ve ortaöğrenimini Bursa’da tamamlamıştır. Lisans eğitimini 2001 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, yüksek lisans eğitimini 2003 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi Bina Bilgisi Programı’nda tamamlamıştır. İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimari Tasarım Programında 2010 yılında başladığı doktora eğitimini “Çocuklar İçin Yapılı Çevre Eğitimi” başlıklı tez çalışması ile sürdürmekte ve BOÜ Mimarlık ve Tasarım Fakültesi’nde görev yapmaktadır. **E-mail:** seblaarin@gmail.com

Prof. Dr. Ahsen Özsoy: Mimarlık eğitimini 1974 yılında İTÜ Mühendislik-Mimarlık Fakültesi’nde tamamlayan Ahsen Özsoy, 1977 yılından beri İTÜ’de Mimari Tasarım alanında akademik çalışmalarını sürdürmektedir. Konut tasarımı ve kalite, modern dönem konut uygulamaları, kullanım sonrası değerlendirme, tasarıma katılım ve çocuk, kadın ve cinsiyet sorunları, yaratıcılık-üniversite-kent ilişkileri, konularında ulusal/uluslararası araştırma ve yayınları; eğitim, kültür ve konut konularında projeleri; ulusal mimari proje yarışmalarında dereceleri ve mimarlık ödülleri bulunmaktadır. **E-mail:** ozsoya@itu.edu.tr

Mekân Sahipliliği için Mekânı Çocuklarla Birlikte Üretmek: Eskişehir Odunpazarı için Bir Model Önerisi¹

*

Açalya Alpan

Öz

Çevre psikolojisi alanında yapılan araştırmalar, insanın içinde yaşamakta olduğu kentsel çevreye bağlanmasında çocukluk çağının önemli yeri olduğunu göstermiştir. Bu bulgudan yola çıkarak bu çalışma, çocukluk döneminde kentsel mekânın üretilmesinde rol almış olan kişilerin, erişkin olduklarında bu mekânları koruyarak sürdürülebilirliğe katkıda bulunacaklarını varsaymaktadır. Bu bağlamda çocuklar, hem bugün sahip oldukları yetenekler, geliştirdikleri fikirler, gereksinim duydukları ihtiyaçlar ile bugünün önemli bir mekânsal ve toplumsal paydaşdır, hem de bugünkü deneyimlerinden yola çıkarak oluşturacak ve geliştirecekleri kişilikleri ve yetenekleri ile geleceğin potansiyel aktif yurttaşdır. Çocuğun zaman değişken olarak ele alınmasına vurguda bulunarak bu çalışma, erişkin oldukları zaman mekânı sahiplenebilmeleri için çocukların kentsel mekânın üretim aşamalarına bugünden nasıl katılabileceğine yönelik bir model önermektedir. Çalışmanın özgün katkısı, katılımcı sürecin, mekân üretiminin aşamalar şeklinde gruplanarak tasarlanmasıdır. Böylelikle, hem katılım kavramının genişletilmesi, hem de aşamaların gruplanması yöntemi ile çocukların belirli bir sorumluluğu veya bir aşama sonucu ortaya çıkan somut ürünleri sahiplenmeleri amaçlanmaktadır. Model, 5393 no'lu Belediye Yasası'nın 73.maddesine göre kentsel dönüşüm alanı ilan edilen Eskişehir Odunpazarı Küçük Sanayi Sitesi'ne yönelik geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Mekân Sahipliliği, Kentsel Mekân Üretimi, Katılımcı Süreç, Çocuk Katılımı, Eskişehir*

---

¹ Yazının temeli, Kent Araştırmaları Enstitüsü, İdeal Kent Dergisi ve Anadolu Üniversitesi tarafından 16-17 Nisan 2015 tarihinde Eskişehir'de düzenlenmiş olan Kent Araştırmaları Kongresi'nde, Açalya Alpan ve Ayşecan Akşit tarafından yapılan "Mekânı Çocuklarla Birlikte Üretmenin Mekânı Sahiplenmedeki Rolü: Odunpazarı Küçük Sanayi Sitesi Yenileme Alanı için Bir Model Önerisi" başlıklı sunuşa dayanmaktadır.

Co-Production of Space with Children to Ensure Space Appropriation: A Model Proposal for Eskişehir Odunpazarı

*

Açalya Alpan

Abstract

Researches conducted in the field of environmental psychology have revealed that childhood has a particular role in the attachment of people to their urban environment. Evolving out from this finding, this work assumes that people, who takes a role in the production of urban space during their childhood, will contribute to sustainability by keeping these spaces when they become an adult. In this context, children are both a spatial and a communal stakeholder of today through their current abilities, ideas and needs, and a potential active citizen of the future through their personalities and abilities to develop and to improve by their childhood experiences. This work, by taking time as the variable in approaching children, proposes a model of participation for children to have a role in the production phases of urban space in order to make them appropriate the space when they become an adult. The design of the participative process by dividing the production of space into phases is the original contribution of the work. In this way, both enlarging the concept of participation, and by grouping the phases, making children appropriate a particular responsibility or the final products of a phase is aimed at. The model is developed for the Small Industrial Site in Eskişehir Odunpazarı, which is declared as an urban renewal area in the scope of article 73 of the Municipality Law number 5393.

Keywords: Appropriation of Space, Production of Urban Space, Participative Process, Participation of Children, Eskişehir

Giriş

Katılım teriminin nasıl yorumlandığı, katılımcı süreçlerin tasarımı, içeriği ve ürünleri açısından büyük önem arz etmektedir. Katılımcı planlama pratiği ile ilgili yazına bakıldığı zaman 'katılım' teriminin çoğu zaman karar-alma süreçlerinde fikir belirtme, planı yapacak uzmanlara ihtiyaçlar hakkında bilgi verme, plan yapımı sonrası yapılan plan hakkında görüş belirtme olarak algılandığı görülmektedir. Oysa katılım, kentsel mekân üretiminin her aşamasında gerçekleşebilen, kişinin mekânda iz bırakmasına olanak veren, mekân ile birey arasında derin bir ilişki kurulmasına vesile olan bir süreç olarak da yorumlanabilir. Böyle bir katılım anlayışının, mekânın sürdürülebilir olmasında da önemli bir rolü olabilecektir; nitekim mekânın üretimine katılan bireyler, derin bağ kurdukları mekânı sahiplenmeye, korumaya (Relph, 1976; Tuan, 1977; Orr, 1994) ve gelecek kuşaklara aktarmaya daha hevesli (Olwig, 1982; Chawla, 1992) olacaktırlar. Bu çerçeveden bakıldığında, gelecek ile bugün arasındaki kuşak olmaları sebebiyle çocuklar, sürdürülebilir çevrelerin oluşmasındaki en önemli yaş grubudur.

Çevre psikolojisi yazınına göre çocukluk döneminde bireyle mekân arasında kurulan bağ, çocuk yetişkin olduğunda da devam etmektedir (Carson, 1965; Rowles, 1983; Proshansky & Fabian, 1987; Matthews, 1992; Chawla, 1992; Day & Midbjer, 2007; Green & White, 2007; Inglis ve diğerleri, 2008; Kudryavtsev ve diğerleri, 2012). Dolayısı ile çocukların planlama ve kentsel mekânın üretimine katılması ve bu süreçte aktif rol alması, sürdürülebilir mekânların üretilmesinde önemlidir. Bu bağlamda bu yazı, çocukları hem günümüz toplumunun önemli bir parçası ve bir paydaş, hem de geleceğin yurttaşları olarak kabul etmektedir. Bu çerçevede bu yazının amacı, çocuk ile kentsel mekân arasındaki ilişkiye mekânın sahipliliği açısından bakmak ve çocukların planlamaya ve yerel yönetimlere katılımı, çocuk hakları ve çocuk-dostu kentler yazınlarından faydalanarak, çocukların, mekânın üretimine ne şekilde katılabilecekleri üzerine bir model önermektir. Bu amaç kapsamında öncelikle, çocukların

planlamaya katılımının mekân sahipliliği açısından önemi, çocuğa olan farklı bakış açıları doğrultusunda irdelenmektedir. Ardından, çocukların planlama ve tasarıma katılımında günümüzde gelinen nokta ile bu yazının amacı doğrultusunda çocukların planlamaya katılımında önemli görülen engellere ve kritik noktalara değinilmektedir. Daha sonra ise, Eskişehir Odunpazarı ilçesinde bulunan ve 5393 no'lu Belediye Yasası'nın 73.maddesine göre kentsel dönüşüm alanı ilan edilen Küçük Sanayi Sitesi'ne yönelik hazırlanan çocuk katılım modeli ortaya konulmaktadır. Kentsel mekân üretiminin çeşitli aşamaları bulunmaktadır, bunlar; araştırma ve tespit yapma, sorun ve olanakları belirleme, vizyon oluşturma, fikir geliştirme, proje hazırlama, uygulama, denetim ve işletme eylemlerinden oluşmaktadır. Bu çalışmada dört grup altında ele alınan bu eylemler, mekânın üretim aşamalarını oluşturmaktadır. Bu çerçevede, Odunpazarı ilçe merkezine dönüştürülecek bu yenileme alanının yeniden üretim sürecinde çocukların, mekân üretiminin her bir aşamasına nasıl katılabileceğine ve böylelikle mekânın çocuklarla birlikte nasıl üretilebileceğine yönelik bir öneri sunulmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 18 yaş altını çocuk olarak tanımlamaktadır. Sözleşmenin çocukluk çağı tanımı, bebeklik, okul öncesi çocukluk, okul çağı, ergenlik, genç erişkinlik dönemi gibi alt dönemlere ayrılabilir geniş bir dönemi kapsamaktadır. Her bir alt grubun yetileri, ihtiyaçları ve algıları farklıdır. Hörschelmann ve Blerk (2012), bu farklılıklardan dolayı genel olarak 0-14 yaş arasının çocuk, 15-24 yaş arasının genç, 0-24 yaş arasının ise genç insanlar olarak nitelendirilebileceğini söylemektedir. Hörschelmann ve Blerk'in gruplaması ile uyumlu olacak şekilde 0-14 yaş arası çocuk kabul edilmekle birlikte, çalışmayı sınırlandırmak amacıyla bu çalışmada önerilen model orta-çocukluk dönemine denk gelen² 9-11 yaş grubu çocuklar için hazırlanmıştır.

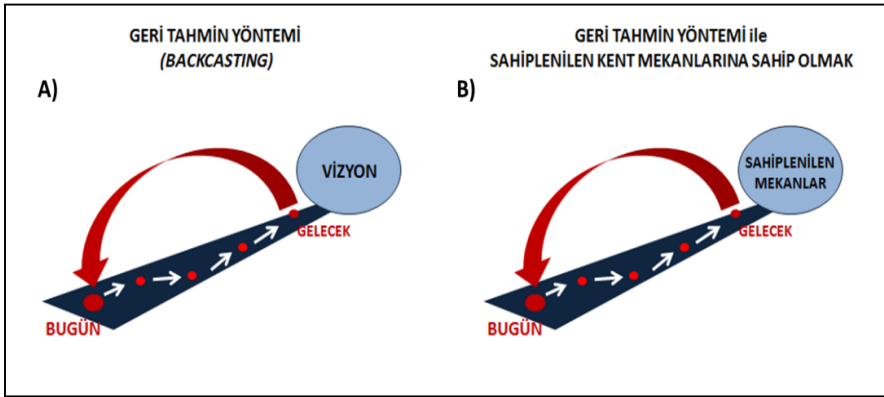
²Child Development, <http://www.cdc.gov/ncbddd/childdevelopment/positiveparenting/middle2.html>, Erişim tarihi: 10.07.2015

Mekân Sahipliliği Bağlamında Çocukların Planlamaya Katılımı Neden Önemlidir?

Çocuk ve planlama ile ilgili yazına bakıldığında, keskin bir ayrım bulunmamakla birlikte, çocuğun temelde iki şekilde ele alındığı görülmektedir: Bugünün bir paydaşı (Simpson, 1997; Bartlett, 1999; Hart, 2002; CABE, 2004; Jack, 2010) ya da geleceğin yurttaşı (Olwig, 1982; Chawla 1992; Chawla, 2002; Churchman, 2003) olarak çocuk. Çocukları bugünün paydaşı olarak ele alanlar, onları bağımsız, yaratıcı düşünebilen ve kendi kararlarını verebilen bireyler olarak kabul ederken; çocuğa yarının potansiyel yurttaşı olarak bakanlar, çocukluk döneminin geleceğe yönelik bir yatırım dönemi olduğunu söylemektedir. Çocukların geleceğin potansiyel yurttaşı olarak görülmesi, Simpson (1997) gibi bazı araştırmacılar tarafından, onların bugünkü potansiyellerinin göz ardı edilebileceği, onları bugünkü hayatın sosyal yönlerinden dışlayabileceği ve kentsel çevrede bugün ihtiyaç duydukları gereksinimlerin göz ardı edilebileceği gibi sebeplerle sakıncalı görülmektedir. Ancak; mekânın sahiplenilmesi açısından bakıldığında her iki bakış açısının da çeşitli nedenlerden dolayı kabul edilmesi gerekmektedir. Çocuk, hem bugün içinde bulunduğu yaş, sahip olduğu ihtiyaçlar, fikirler ve yetenekler ile bugünün bir paydaşıdır ve bu nedenle mekânsal üretime katılımı önemlidir; hem de çocukluktan edindiği deneyimler, geliştirdiği yetenekler ve inşa ettiği kişiliği ile yarının potansiyel yurttaşıdır ve ileride mekâna sahip çıkması beklenen kişidir.

Bu ikinci bakış açısı, geri-tahmin (*backcasting*) yöntemi (Şekil 1) ile de açıklanabilir. İleri-tahmin yönteminde (*forecasting*), gelecek için bir vizyon çizilmekte ve gelecekte yapılması gerekenler belirlenmektedir. Geri-tahmin yönteminde ise, önce gelecek için bir vizyon belirlenmekte, ardından gelecekte bugüne bakılarak bu vizyonu gerçekleştirebilmek için bugünden ne yapılması gerektiği ortaya konulmakta, daha sonra ise bu kapsamda bugün ile gelecek arasında atılacak adımlar saptanmaktadır (Carlsson-Kanyama ve diğerleri, 2008). Çocuk ve mekân arasındaki ilişkiye geri-

tahmin yöntemi ile yaklaşılacak olursa, geleceğin kent mekânlarının sahiplenilen kent mekânları olması için mekânın, bugünden çocuklarla birlikte üretilmesi bir çözüm olarak öngörülebilir. Nitekim çocuklar, gelecek ile bugün arasındaki ana köprüdür, yarının yetişkinleridir, yarının mirasını kendilerinden sonraki kuşaklara aktaracak olanlardır. Bu nedenle bu yazıda çocuk her iki yönüyle, hem bugünün hem de yarının bir yurttaşı ve mekânın bir paydaşı olarak ele alınmaktadır.

Şekil 1: A) Geri tahmin yöntemi: Gelecek için amaç belirlenir, gelecekteki günümüze doğru bakılır, günümüzden geleceğe doğru adım adım yol alınır. B) Sahiplenilen kentsel mekânlar elde edebilmek için geri tahmin yönteminin kullanılması: Gelecekte sahiplenilen kentsel mekânlara sahip olabilmek için bugünden ne yapmak gerektiğine bakılır; gerekli adımlar saptanıp atılır.

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, çocukların planlama aşamalarına katılımı pek çok fayda sağlamaktadır (Kirshner, 2007; Hörschelmann & Blerk, 2012). Chawla (2002), bu faydaların yeni yeni anlaşılmaya başladığını belirtmektedir. Mekânın üretimi ve sahipliliği açısından ele alındığında bu faydalar, çocuğa yönelik olan iki farklı bakış açısına göre zaman değişkeni olarak gruplanabilir (Tablo 1). Gruplamadaki bu varsayımına göre çocuğa bugünün bir paydaşı olarak bakıldığı zaman katılımın faydaları daha ziyade bugüne yönelik, çocuğa geleceğin yurttaşı olarak bakıldığı anda ise katılımın faydaları geleceğe yönelik olacaktır.

Bugünün Paydaşı Olarak Çocuk:

Kentler genellikle erişkinler tarafından, erişkinler için tasarlanmış dünyalardır (Barnard, 1980; Simpson, 1997). Oysa farklı yaş gruplarının kent- sel mekânla ilgili ihtiyaçları farklı olabilmektedir. Bu farklılık sebebi ile en uygun yaşam koşullarının nasıl olması gerektiği, genelde yaş ve yaşla iliş- kili ihtiyaçlar etrafında inşa edilmeye başlanmıştır (Biggs & Carr, 2015). Plancılar tarafından verilen çoğu karar diğer yaş grupları gibi çocukları da doğrudan etkilemektedir; ancak, kent planlamada çocukların ihtiyaç- ları, yetişkinlerin ihtiyaçları ile her zaman denk düşmeyebilmektedir (Simpson, 1997; Talen ve Coffindaffer, 1999; Terrible, 2000; Frank, 2006). Bu nedenle, yerel çevredeki ufak değişikliklerin çocukların hayatı üze- rinde büyük etkileri olabilmektedir (Chawla, 2002).

Çocuklar da diğer yaş grupları gibi mekânın bir kullanıcısıdır. Ancak, erişkinler tarafından çocukların genellikle yetersiz, sorumsuz veya kırıl- gan olarak görülmeleri sebebi ile (Checkoway, 2011) toplumdaki genel eğilim, erişkinlerin çocuklar için daha doğru kararlar vereceği yönünde- dir. Planlama ve kentsel tasarım politikaları ile yasal mevzuat, çocukların ihtiyaçlarını dikkate almaya çalışsa dahi, çoğu zaman “uzmanlar en iyisini bilir” (Watson, 2009) bakış açısıyla bu ihtiyaçlar, yetişkin gözü ile gideril- meye çalışılmaktadır. Oysa uzmanlık gerektiren konularda erişkin rehber- liğine ihtiyaç duysalar da çocuklar, kendi dünyalarının hâkimidir (Ma- lone, 2013). Gallagher (1997, 2004), kendilerine imkân tanındığı zaman ço- cukların, kendi yaşadıkları çevre hakkında keskin birer gözlemci ve ol- dukça kabiliyetli birer görsel ve mekânsal düşünür olabildiklerini ortaya koymuştur. CABE (2004), tüm çocukların, kamusal mekânı iyileştirip ge- liştirmeye yönelik fikirlerinin olduğunu, ancak bu mekânları geliştirmeye yönelik projelere katılmaya nadiren teşvik edildiklerini, dolayısı ile de bu- gün bu konuda yapabildikleri ile gerçekte yapmaya kabiliyetli oldukları arasında uçurum olduğunu dile getirmektedir. Bu nedenle, kendi dünya- larının hâkimi olarak çocukların, mekânsal üretim sürecine katılmaları ve kendi özgün fikirleri ile sürece katkı koymaları önemlidir.

Tablo 1: Çocuğa Bakış Açısı Üzerinden Çocukların Planlamaya Katılımının Faydaları

BUGÜN	GELECEK
Bugünün paydaşı olarak çocuk	Yarının yurttaşı olarak çocuk
<ul style="list-style-type: none"> - Kentsel mekânlar çocukların ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verebilecektir. - Çocuklar demokrasi ve hoşgörüyü öğrenebilecek; hem mekânsal hem de sosyal açıdan toplumdaki farklı gruplarla kaynaşabilecektir. - Çocuklar önemli yeteneklerini geliştirebilecektir. - Katılım aracılığı ile farklı gruplarla sosyal kaynaşmanın olması ve çocukların bireysel yetenekleri doğrultusunda ortak şeyler üretebilmeleri, sosyal kapitali geliştirecektir. - Toplum için çalışmak (sömürü içermeyen) çocukların kendilerini toplumun faydalı bir parçası olarak hissetmelerini sağlayacaktır (Bartlett, 1999). - Çocuklar, aktif yurttaş olmayı deneyimleme şansına sahip olabilecektir.	<ul style="list-style-type: none"> - Erişkin kişinin mekân aidiyeti hissiyatı çocukluk çağından itibaren güçlenmiş olacak (Chawla, 1992), kişi mekânı sahiplenecektir. - Erişkin kişi, çevresel sorumluluk duygusunu çocukluk çağından itibaren artırmış olacaktır (Chawla, 2002). - Çocukluk çağında toplumdaki farklı gruplarla kaynaşma şansını yakalamış yetişkin, mekânda sosyal ayrışma yerine toplumsal sürdürülebilirliği ve sosyal kapitalin oluşmasını destekleyecektir. Toplumsal birlik ve beraberlik ile sosyal kapitalin gelişmesi, mekânın korunmasında önemli bir paydadır. - Çocukluk çağında yurttaş olmayı deneyimleme şansını yakalamış kişi, erişkin olduğunda daha da aktif ve iyi bir yurttaş olacaktır (Simpson, 1997).

Toplumsal yaşamla ilgili yapılan çeşitli çalışmalar, dış mekânı en yoğun kullanan kullanıcı grubunun çocuklar olduğunu ve yetişkinler tarafından nadiren kullanılan çöp döküm, inşaat alanları ve bina arası boşluk gibi alanların da çocuklar tarafından sıklıkla oyun alanı olarak kullanıldığını göstermektedir (Cooper-Marcus & Sarkissian, 1986; Chawla, 2002; CABE, 2004). Bu alanlarda çocuklar, kendi oyun arkadaşlarını da kendileri seçmektedir (Çakırer-Özservet, 2015). Günümüz kentleşmesinde ise çocuklar, kendileri için özel tasarlanmış ve çevreden yalıtılmış mekânlara hapsolmakta; bu yalıtılmış ve yapay mekânlarda kendi seçmedikleri arkadaşları ile çoğu zaman erişkin kontrolünde sosyal etkileşimde bulunabilmektedir (Tonucci & Rissotto, 2001). Ayrıca, erişkinler tarafından çocuk-

ların mekândaki ana aktivitesinin 'oyun oynamak' olduğu düşünülmektedir; hâlbuki kentsel mekânlar, yetişkinler gibi çocukların da yaya olabileceği, başkaları ile buluşabileceği, dinlenip bir şeyler yiyip içebileceği, doğal ve yapılı çevrelerini gözlemleyebileceği (CABE, 2004), bunun yanında oyun oynayabileceği mekânlardır. Bu nedenlerden dolayı, sadece erişkinler tarafından alınan mekânsal kararlar, çocukların çıkarlarını tam olarak gözetememekte (Hörschelmann & Blerk, 2012); çocukların üretimine katıldığı mekânlar ise onların ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermektedir.

Erişkinler tarafından çocukların ana aktivitesinin oyun olarak görülmesinin yarattığı bir başka problem, oyun alanlarının diğer kentsel alanlardan izole tasarlanması, böylece çocukların hem kentsel çevre ile olan mekânsal hem de toplumdaki diğer gruplar ile olan sosyal etkileşiminin azalmasıdır. Lasche (1995; Simpson, 1997), bu yalıtılmış çocuk mekânlarının, çocukların kentsel çevreleri ile olan etkileşimleri sonucu gerçekleşen gelişimlerini engellediğini iddia etmektedir. Böyle bir yalıtımın aynı zamanda çocuğun toplumdaki farklı yaş grupları ile kaynaşmasını ve sosyal ağlara katılmasını engellediği de söylenebilir. Putnam (2000; Malone, 2013), sosyal ağların, sosyal kapitalin yaratılması ve geliştirilmesinde temel olduğunu iddia etmekte; bu sosyal kapitali ise kamusal bir ürün olarak inşa etmektedir. Dolayısı ile bireylerin içinde buldukları toplumlara katılmaları, pek çok toplum araştırmacısı tarafından sosyal kapitali geliştiren bir süreç olarak kabul edilmektedir (Malone, 2013). Çocukluk çağı sosyolojisi üzerine geliştirilen günümüz teorileri, geleneksel sosyal kapital teorilerinin aksine çocukları, kendi hayatlarını inşa etme ve kendi kararlarını verebilmede aktif olarak ele almaktadır (James & Prout, 2008; Malone, 2013). Bu bağlamda, çocukların hem birbirlerini tanıyarak birlikte ortak çalışmalar yapmaları, hem de izole olmayarak farklı yaş grupları ile kaynaşmaları, sosyal kapitalin yaratılması ve geliştirilmesi için de önemlidir. Nitekim çocuk ve gençlerin demokratik eylemlerini kolaylaştırmayı amaçlayan Kamusal Kazanç (*Public Achievement*) kuruluşu, katılımcı süreçlere katılan çocuk ve gençlerin bu süreçlerden edindikleri en önemli deneyimin 'birlikte çalışmak' olduğunu belirtmektedir (Hildreth, 2003).

Katılımcı süreçler vasıtası ile genç ve çocuklar, fikirlerinin projelendirilmesi, proje ve uygulamaların daha başarılı olabilmesi için birlikte hareket etmeleri gerektiğinin farkına varıp, “Tek başıma ne yapabilirim?” sorusu yerine “Birlikte ne yapabiliriz?” sorusunu soracaklardır (Kirshner, 2007).

Sömürü içermediği sürece çalışmak, çocukların kendilerini değerli ve toplum için faydalı hissettirebilecek, yeteneklerini geliştirebilecek, özgüvenlerini geliştirecek bir aktivite olabilir (Bartlett, 1999). Böylelikle, bir paydaş olarak çocuklar, çocukluk çağından itibaren aktif birer yurttaş olmayı da deneyimleyebilecektir.

Yarının Yurttaşı Olarak Çocuk:

Mekânsal ihtiyaçlarda olduğu gibi yaş, aynı zamanda insanları ve yerlerini kategorilere ayırmadaki baş yöntemlerden biridir. İnsanlar bir sosyal ortama girdiklerinde yeni tanıştıkları kişilerin genellikle yaşını öğrenmek ister. Bunun nedeni, insanların, karşısındaki kişinin hayat tecrübesini kendininkiyle ilişkilendirme arzusudur. Bu nedenle yaş, Hörschelmann ve Blerk’ göre (2012) insanlar arası ilişkileri yapılandırmada önemli bir rol oynamaktadır. Benzer şekilde yaş, önceki bölümde değinildiği gibi mekânın ne şekilde oluşturulduğu ve deneyimlendiği ile de ilgilidir.

Mekânın nasıl algılandığı ve kullanıldığı ile ilgili olarak bazı mekânlar, bazı yaş grupları tarafından sahiplenilmektedir (Hopkins & Pain, 2007). Bazen bu sahiplenme, aynı yaş grubunun içindeki ihtiyaçlara göre de farklılaşabilmektedir; örneğin yaşı daha büyük olan çocuklar, yaşı daha küçük olanlara göre bağımsız davranabilecekleri mekânlara ihtiyaç duymaktadır (Simpson, 1997). Bu sahiplenme esnasında farklı yaş grupları arasında mekân üzerinden çatışma yaşanabilmekte ya da farklı nesiller arasında olumlu paylaşımlar gerçekleşebilmektedir (Vanderbeck, 2007). Kentsel mekânlar ise genellikle erişkinlerin günlük aktivitelerine göre tasarlanmış oldukları için çocuklar bu mekânlarda ancak bir erişkinin eşliğinde bulunabilmekte, çocuğun vakit geçirmesi için tasarlanmış mekânlar ise daha çok çocukları kontrol altında tutabilmek üzere tasarlandığı için çocuklar buralarda erişkinlerin disiplin kurallarına uymaktadır. Çocuk varlığının

dışlanmış olduğu bu mekânlarda, mekân üzerinden erişkinlerin çok da farkında olmadığı bir çatışma yaşanmaktadır. Bartlett'e (2002) göre, çocukları özellikle endişelendiren olgu, kendi kentsel çevreleri tarafından ne ölçüde tehdit edildikleri ve bu çevreden ne ölçüde dışlandıklarıdır. Çocuğun kentsel çevreye yabancılaşma dönemi de böylece çocukluk çağında başlamış olmaktadır.

Tüm olay ve eylemler bir mekânda gerçekleşmektedir; bu nedenle mekâna bağlanma, en güçlü insani duygulardan biridir (Sancar & Severcan, 2010). Mekânın sahiplenilmesi, birey ile çevre arasındaki etkileşime özel bir süreçtir. Chombart de Lauwe'ye (1976) göre çocuk söz konusu olduğunda bu sürecin önemi farklılaşmaktadır, çünkü bu genç birey için mekânı sahiplenmek, aynı zamanda aktif bir özne olarak toplumda kendine yer edinmenin bir yoludur. Böylece hem kendi hem de başkalarının gözünde çocuk, mekân üzerinden toplumun tanınan bir üyesi olmaktadır. Chombart de Lauwe'nin de (1976) vurguladığı gibi mekânı sahiplenmek sadece onu kullanmak değil, mekânla bir ilişki kurmak, onu kendi hayat deneyimiyle bütünleştirmek, o mekâna kök salmak, onu kendi işareti ile damgalamak, onu düzenlemek, mekânın değişiminde bir aktör haline gelmektir. Hart'ın (2002) New York kentinde çocukların oyun alanları üzerine yapmış olduğu çalışma, çocukların planlanmış veya izole edilmiş oyun alanlarından ziyade kendi sahiplendikleri oyun alanlarını sevdiğini göstermiştir.

Çocuklar, toplum içinde gelecek ile bağı bulunan ana gruptur, bu nedenle de onların planlama süreçlerine katılımı, sürdürülebilir gelişmenin öngördüğü uzun-dönemli planlama politikası ile de uyuşmaktadır (Chawla, 2002). İnsan-çevre ilişkileri üzerine yapılan çalışmalar, insanların kendilerini çevreleri ile olan ilişkileri aracılığıyla geliştirdiği üzerine kuvvetli savlar geliştirmiştir (Malone, 2013). Sorumlu çevresel davranışla ilgili yapılan araştırmalar ise göstermektedir ki çevreyi koruma deneyimi, bu konuda eylemde bulunma pratiği ile yakından ilişkilidir (Hungerford & Volk, 1990; Chawla, 2002). Çocuklara çevresel konuları okulda öğreten programlar ile onları gerçek hayata çıkarıp yerel çevrelerinde araştırma ve tasarım yapmalarını ve strateji geliştirmelerini sağlayan programlar

karşılaştırıldığında, eylemde bulunma şansı yakalamış olan çocuklarda sorumlu çevresel davranışın daha çok geliştiği görülmüştür (Chawla, 2002). Ayrıca, bu gibi eylemlere katılmaları sayesinde çocuklar mekâna köklenecek, kendi hayatlarında önem arz eden bu mekânları ve toplumu koruma eğilimi göstereceklerdir (Chawla, 2007).

Yetişkinlerin topluma katılma kabiliyetleri büyük oranda çocukluk deneyimleri tarafından şekillenmekte, çocukluk döneminde topluma katılabilenler yetişkin olduğunda bu kabiliyetlerini daha da ilerletmektedir (COAG, 2012). Hart (1997) ve De Winter (1997), aktif yurttaşlığın, oy kullanma yaşına gelindiğinde otomatik olarak sahip olunan değil, çocukluktan itibaren pratik edilerek gelişen bir vasıf olduğunu belirtmektedir. Simpson (1997), çocukluk çağında vatandaş olma şansını yakalamış kişilerin, yetişkin oldukları zaman daha da iyi birer yurttaş olacaklarını, bunun sonucunun ise kentlere yansıtacağını savunmaktadır. Çocukluk çağında katılım aracılığı ile yeni ve heyecanlı bir aktiviteye girişme şansını yakalayan, farklı grupların farkında olan ve onları anlayabilen, böylece yeni arkadaş ağları kurabilen, bu ağların içinde kendine toplumsal bir rol bulabilen ve onlarla birlikte ortak şeyler üretebilen, böylelikle özsaygısını ve kimliğini güçlendirebilen kişiler, yerel toplumlarına ve kentsel çevrelerine yeni bir gözle bakmaya başlayacaklardır. Bu kişilerin, çevrelerini daha iyi anlamaya çalışacakları varsayılırsa, yetişkin oldukları zaman mekânsal ve sosyal çevreleri ile daha çok ilgileneceklerini söylemek yerinde olacak ve Simpson'un iddiasını destekleyecektir.

Çocukların Planlamaya Katılımında Geline Aşama

20 Kasım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (UNCRC) bazı maddeleri ile birlikte çocukların yönetişime katılma hakkı dile getirilmiş, sözleşmenin üye devletler tarafından imzalanması ile birlikte ise hakkın sağlanması yasal zorunluluk haline getirilmiştir. Sözleşme, çocukların planlama ile ilgili etkinliklere katılımı konusunda önem taşıyabilecek şu maddeleri içermektedir:

- Madde 3.1'e göre çocuğu ilgilendiren tüm eylemlerde çocuğun yararı temel düşüncedir.

- Madde 12.1, çocuğun, kendini ilgilendiren konularda düşüncesini ifade etme hakkının olduğunu ve bu düşüncelerin hesaba katılmasına özen gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir.

- Madde 15.1 ile birlikte çocuklara bir araya gelerek dernek kurabilme hakkı tanınmıştır.

- Madde 27.1'e göre her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı bulunmaktadır.

- Madde 31.1, çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkı olduğunu belirtmekte; Madde 31.2. ise çocuğun, kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılmasının özendirilmesi gerektiğini ve çocuklar için, boş zaman değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Kentsel mekân açısından bakıldığında bu maddelerin, kentsel çevrenin üretimine çocukların dâhil edilmesi gerektiğini doğrudan ya da dolaylı olarak desteklediği hatta zorunlu kıldığı söylenebilir.

1989 tarihli sözleşmenin pek çok üye ülke tarafından kabul edilmesi ve 1990 ve 2002 yıllarında düzenlenen Dünya Çocuk Zirvesi kapsamındaki eylem planları çerçevesinde, çevrenin korunmasındaki en büyük payın çocuklarda olduğu vurgu kazanmıştır (Chawla, 2002). 1992 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Eğitim ve Gelişim Konferansı'nda Ajanda 21 ve bir Eylem Planı üretilmiş, Ajandanın bir bölümü çocuk ve gençlere ayrılarak onların, sürdürülebilir gelişim ve çevresel iyileşmede rol alması gereken önemli ve büyük bir grup olduğu vurgulanmıştır (Skelton, 2007). 1996 yılında düzenlenen İkinci Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı'ndan Habitat Ajandasının önsözü, çocukların ve gençlerin özellikle kendi yaşadıkları çevrelerdeki ihtiyaçlarının tamamıyla dikkate alınması

gerekliliğine, ayrıca çocuk ve gençlerin yaşam koşullarını gözetmek, onların çevre üzerine olan düşüncelerinden ve yaratıcılıklarından faydalanmak için kentlerin ve mahallelerin şekillendirilmesinde katılımcı süreçlere özel önem verilmesine değinmiştir (UNCHS, 1997). Chawla (2002) bu vurgular ile çocuk ve gençlerin, sadece toplumun özel ihtiyaçları olan bir nüfus grubu olarak değil, insan yerleşimlerinin gelişim sürecine yeni anlayışlar getirebilecek bir kitle olarak tanındığını belirtmektedir.

Henüz pek çok ülkede somut uygulamaları hayata geçirilememiş olsa da, UNCRC çocuk ve gençlerin toplumdaki yeri üzerine bir bilinç oluşturmaya başlamış; şehir planlama alanında çocukların ihtiyaçlarına yanıt veren ve çocukların planlamaya katılımını sağlayan girişimlerin sayısında artış olmuştur (Hörschelmann & Blerk, 2012). 1996 yılında UN-Habitat ve UNICEF, Çocuk Dostu Kentler Girişimi'nin (*Child Friendly Cities Initiative*) temelini oluşturan ortak bir atölye çalışması organize etmiştir. UNICEF tarafından koordine edilen 'Çocuk Dostu Kentler', çocukları etkileyen tüm hizmetler ve karar alma süreçlerini hak tabanlı bakış açısı ile bütünleştirmeyi (UNICEF), çocukların kentteki refahını sağlamayı amaçlamaktadır; küresel ölçekte yerel yönetimler tarafından uygulanabilmektedir ve uluslararası bir ağ aracılığı ile işlemektedir (Malone, 2006).

Kentlerde Büyüme (*Growing Up in Cities*)³, UNESCO tarafından Çocuk Dostu Kentler ile aynı zamanlarda yeniden başlatılmış ve yine Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne temellendirilmiş olan bir programdır. Kentlerde Büyüme Programı ile Çocuk Dostu Kentler Girişimi, 1996 yılındaki İnsan Yerleşimleri Konferansı'nun hazırlık aşamasında birbirini gözeterek geliştirilmiştir (Derr ve diğerleri, 2013). UNESCO tarafından yenilenerek yeniden uygulamaya konulan Kentlerde Büyüme, 1970'lerde şehir plancısı Kevin

³ Bu program, 1970'lerin çevre akımından doğmuştur. UNESCO, şehir plancısı Kevin Lynch'i 1970 yılında insan, çevre, sosyal ilişkiler ve yabancılaşma konusunu tartışmak üzere Helsinki'ye davet etmiştir. (Chawla 2002). Lynch ise, insanların kendi şehirleri ile olan ilişkilerinin çocukluk döneminde nasıl geliştiğinin kavranabilmesi için 18 yaş altı çocuk ve gençlerin kendi mahallelerini ve kamusal mekânları değerlendirebilecekleri, bu mekânların planlama ve tasarımına katılabilecekleri bir program önermiştir. Bu program, Kentlerde Büyüme (*Growing Up in Cities*) adı ile sekiz kentte uygulanmıştır (Derr ve diğerleri, 2013).

Lynch tarafından uygulanmıştır. Program, çocuk ve gençlerin kendi toplumlarını değerlendirebilmelerinde, değişim için öncelikleri belirleyebilmelerinde, yerel çevrelerinin iyileştirilmesinde yardımcı olabilmelerinde pek çok farklı yöntem kullanan bir eylem araştırması programıdır (Chawla, 2002). Kaynak ve koşullara bağlı olarak gerçekleşen projeler, okul bünyesi bağlamında, mevcut kent ve toplum programlarının bir parçası olarak ya da daha geniş katılım içeren toplum gelişimi programlarında çocukların katılımını hedeflemektedir (Chawla, 2002). Kentlerde Büyüme ve Çocuk Dostu Kentler program ve akımlarının dışında da çocukların planlamaya katılımına ilişkin çok çeşitli proje ve girişimler bulunmaktadır. İtalya'da 1990'ların başında başlatılan 'Çocukların Kenti Projesi' (*La Citta dei Bambini*)⁴ (bilgi için bkz: Tonucci & Rissotto, 2001; Çakırer-Özservet, 2014a; Çakırer-Özservet 2014b); Madrid kent merkezinden geçen Manzanares Nehri için yapılacak plan öncesi 2005 yılında çocukların fikirlerini almak için açılan 'Madrid Nehri Çocuk ve Genç Fikir Yarışması' (*el Concurso de Ideas Infantil y Juvenil Madrid Río*); 2006 yılında Colorado Üniversitesi Çocuk, Gençlik ve Çevre Araştırmaları Merkezi'nin Denver Belediyesi ortaklığında başlatmış olduğu Denver Çocuk ve Genç Dostu Kent Girişimi (*Denver's Child & Youth Friendly City Initiative*); Amerika Birleşik Devletleri'nin⁵ Colorado Eyaleti'ndeki GUB⁶ (Boulder'da Büyüme -*Growing Up Boulder*-) programı; AB finansmanı ile 'Sivil Toplum Diyalogu - İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Hibe Programı' kapsamında yürütülen 'Çocuk Dostu İstanbul: Çocuk Dostu Şehir Planlaması ve Tasarımı İçin Çocuk ve Gençlerin Katılımı ile Çocuk Coğrafyalarının Keşfi ve Paylaşımı Projesi'⁷ (bilgi için Yücel Severcan'ın bu sayıdaki 'Çocukların Gözünden Çocuk Dostu Yer Kavramının

⁴ Projenin web sayfası: <<http://www.lacittadeibambini.org>>

⁵ Amerika Birleşik Devletleri, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni yasal olarak onamamıştır, ancak Habitat Ajandası'nı imzalamıştır. Böylelikle kentler, bireysel olarak Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin gereklerini yerine getirebilmektedir (Derr ve diğerleri, 2013)

⁶ Projenin web sayfası: <http://www.growingupboulder.org>

⁷ "Çocuklar, İstanbul'u çikolata ve şekerlerle tasarlıyor", <http://avrupa.info.tr/tr/ab-mali-destegi/ab-mali-destekli-programlar/basari-hikayeleri/success-stories-singleview/article/cocuklar-istanbulu-cikolata-ve-sekerlerle-tasarliyor.html>, Erişim tarihi: 27.7.2015

Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği' başlıklı makalesine bakınız) ile Avustalya'da uygulanmış olan Dapto Projesi, bu tarz girişimlere iyi birer örnek teşkil etmektedir.

Şekil 2: Madrid Nehri Çocuk ve Genç Fikir Yarışması Jürisi
Kaynak: <http://www.madrid.es>

Madrid'deki Manzanares Nehri'nin planlama çalışmaları esnasında düzenlenen 'Madrid Nehri Çocuk ve Genç Fikir Yarışması' (*el Concurso de Ideas Infantil y Juvenil Madrid Río*) adlı yarışma, 2005 yılında Madrid Belediyesi'nin Dünya Çocuk Hakları Günü etkinlikleri bağlamında gerçekleştirilmiştir (El País, 2005). Yarışma çağrısı Madrid sınırları içindeki tüm ilk, orta ve özel okullara gönderilmiş ve yarışmaya toplamda 3525 çocuk 5515 fikir ile katılmıştır (Madrid, 2008). Yarışmada derece alan fikirler öncelikli olmak üzere tüm fikirler daha sonra mimarlardan oluşan bir ekip tarafından Manzanares Nehri'nin tasarımına entegre edilmiştir (El Mundo, 2005). Alandan etkilenecek olan tüm çocukları tasarımın fikir üretme sürecine dâhil edebilmesi, yarışma jürisi yolu ile belediye bünyesinde çocukları bir araya getirebilmesi (Şekil 2) ve onların fikirlerini somut olarak plana aktarabilmesi yönleriyle bu yarışma, çocukların mekânsal planlamaya katılımının yerel yönetim eliyle sağlanması açısından önemli bir adım olmuştur.

Denver Çocuk ve Genç Dostu Kent Girişimi (*Denver's Child & Youth Friendly City Initiative*), sivil toplum kuruluşları -üniversite ve dernek- ile belediye ortaklığında yürütülmüş olan bir çalışmadır. 2006 yılında Colorado Üniversitesi Çocuk, Gençlik ve Çevre Araştırmaları Merkezi (*Children, Youth and Environments Center*), Denver Belediyesi Eğitim ve Çocuk Ofisi'ne, 'Denver'i ülkenin bir numaralı Çocuk Dostu Kenti yapmayı' (Şekil 3) önermiştir. Öneriyi büyük bir hevesle kabul eden Eğitim ve Çocuk Ofisi, gençliğin olumlu değerlerinin geliştirilmesini teşvik eden Colorado Gençliği Değerleri adlı derneğe de işbirliği teklifi götürmüştü, böylece girişim başlatılmıştır (Kingston, 2007). Girişim kısaca; tüm paydaşların temsil edilebildiği bir katılımcı süreç geliştirebilmeyi, çocuk ve gençlerin katılımını desteklemeyi, mevcut kaynakları verimli bir şekilde kullanmayı, kültür alışverişine imkân tanımayı, çocuk ve genç-dostu mekânlar ile dolu bir kent yaratmayı ve sağlıklı bir gelişim için çocuk ve gençlerin özel ihtiyaçlarına odaklanmayı amaçlamış ve bu doğrultuda çeşitli programları (Örn: çocukların güven içinde okullarına ulaşabilmelerinin sağlanmasını amaçlayan 'okula güvenli ulaşım programı'nı) uygulamaya geçirmiştir.

Şekil 3: 1 Numara Çocuk-Dostu Kent: Denver

Kaynak: Kingston, 2007

Colorado, Boulder’da 2009 yılında Colorado Üniversitesi Çocuk, Gençlik ve Çevre Araştırmaları Merkezi (*Children, Youth and Environments Center*), Boulder Belediyesi, Boulder Vadisi Okul Bölgesi ve çeşitli toplum organizasyonlarının ortaklığında başlatılmış olan GUB programı ise, Kentlerde Büyüme programının katılımcı yaklaşımı ile Çocuk Dostu Kentler Girişimi’nin hak tabanlı odağını birleştirerek çocuk ve gençlerin kentsel planlama ve tasarıma katılımını amaçlamaktadır (Derr ve diğerleri, 2013). Program, UN-Habitat’a danışmanlık yapan Willem van Vliet, Kentlerde Büyüme Programı’nın UNESCO tarafından yeniden başlatılmasını koordine eden Louise Chawla, UNICEF Çocuk Dostu Kentler Girişimi’ne danışmanlık yapan Pamela Wridt ve Kentlerde Büyüme Programı’nın koordinatörü David Driskell⁸ gibi isimleri bir araya getirmiştir (Derr ve diğerleri, 2013). GUB, tüm çocuklara ulaşmayı amaç edinmekle birlikte düşük-gelir grubu, göçmen aileler ve etnik azınlıklardan olan çocuklara, kısacası kentsel yönetime toplumsal katılım süreçlerinde kenarda kalan kesimlere özel vurgu yapmaktadır.⁹

GUB, çocuk ve gençlerin planlama ve tasarım süreçlerine katılımı için Kentlerde Büyüme Programı’nın özgün yöntemlerinden toplum değerlendirmeleri, haritalama, maket yapma, fotoğraf panoları hazırlama, fotoğrafla belgeleme, görüşme yapma, katılımcı eylem araştırması ve belediye temsilcilerine sunuş yapma yöntemlerini (Driskell, 2002) kullanmış, buna dijital hikâye anlatma yöntemi (Derr ve Diğerleri, 2013 içinde Meadows, 2003) ile ‘Oyun Olarak Kent’ yaklaşımlarını eklemiştir (Walker, 2009; Gaestel, 2013). Kullanılan yöntemler, programın altındaki farklı projelere göre çeşitlilik göstermektedir.

---

⁸ David Driskell, Boulder Belediyesi tarafından davet edilmiştir (Derr ve diğerleri, 2013).

⁹ Projenin detayları için bakınız: Derr ve diğerleri, 2013

Şekil 4: Stockland Şirketi Tarafından Gelişim Planı Yapılacak Alan
Kaynak: Malone 2011 İçinde Stockland

Diğer örnek, Avustralya’da faaliyet gösteren planlama şirketi Stockland’ın 2011 yılında, Çocuk Dostu Kentler Girişimi kapsamında uygulamış olduğu Dapto projesidir. Şirket, Wollongong kentinin bir banliyosu-nun planı yapılırken (Şekil 4) bölgedeki yerel çocukları, planlama sürecine katılmaları için teşvik etmiş, çocuklara onların, kentsel çevrenin değişmesi ve doğanın korunmasında önemli bir etken olabileceklerini göstermeyi amaçlamış (Malone, 2013); bu amaç doğrultusunda projenin yürütülmesi için West Sydney Üniversitesi’nden araştırmacı Karen Malone ile anlaşmış, projeyi başlatmış ve finanse etmiştir.¹⁰ Malone, bu projede, daha önce görev almış olduğu UNESCO’nun Kentlerde Büyüme Programı’nın yöntem ve araçlarını kullanmıştır (Malone, 2011).

21. yüzyıla geçişle birlikte çocukların planlamaya katılımını kolaylaştırmak, daha çok yönetim tarafından tanınır hale gelmiş, çocuk ve gençlerin planlamaya dahil edilmesi kentsel politikalarda yeni bir kulvar açmıştır (Chawla, 2002).

¹⁰Designing with Children, Dapto Dreaming, http://designingwithchildren.net/pdf/db/dapto-dreaming_ Erişim tarihi: 28.07.2015.

Çocukların Mekânın Üretimine Katılmasındaki Başlıca Engeller

Çocukların planlamaya, arazi kullanım kararlarına, yerel yönetimlere katılımına yönelik pek çok sorun bulunmaktadır.¹¹ Yazında ele alınan bu sorunlar, katılımcılık kavramının tanımlanmasındaki kısıtlar (Percy-Smith, 2010), çocukluk çağının olumsuz kavramsallaştırılması, planlama yapabilmek için çocukların yeterli bulunmaması, karar alma süreçlerinde çocukların politik gücünün olmayışı, plancıların katılıma yönelik yeterli kabiliyet ve zamanlarının olmayışı, kamusal mekânı kontrol eden erişkin odaklı yasalar, çocuk katılımına olanak tanımayan mevcut planlama pratikleri (Severcan, 2015) ve çocukların planlama süreçlerine katılımındaki yöntem eksikliği olarak özetlenebilir. Çocukların, kentsel mekânın üretim aşamalarına katılımı açısından bakıldığında ise iki sorun bu çalışma kapsamında özellikle kritik görülmektedir:

1. Katılımcılık anlayışındaki sınırlama
2. Çocukların planlama süreçlerine katılımındaki yöntem eksikliği

Çocukların planlamaya katılımı, genellikle karar alma sürecinde çocukların fikirlerinin alınması, plan yapan kişilerin çocukların ihtiyacına yanıt vermesi olarak yorumlanmaktadır (Percy-Smith 2010). Böyle bir anlayış ise katılımın 'akıl danışmanın' ötesine gidememesine, mekân üretiminin karar alma aşaması dışındaki vizyon geliştirme, uygulama, denetim ve işletme aşamalarına katılımın engellenmesine sebep olmaktadır.

Bir diğer problem ise, yerel yönetimlerin, çocukların planlamaya katılımını nasıl sağlayabileceği yönündeki belirsizliktir. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, çocukların planlamaya katılabilmesi için plancılar ile çocuklar arasında daha verimli bir iletişim sağlanabilmeli, hangi birimlerin hangi araçlar aracılığı ile çocukları planlamaya dâhil edeceği netleştirilmelidir. Ancak bunun için öncelikle katılımcılık terimi net şekilde yorumlanmalıdır. Bu durumda, çocukların planlamaya ve mekânın üretilmesine katkı koyabilmesi ve bu süreçte aktif sorumluluk alabilmesi için

---

¹¹ Türkiye'de çocuk katılımının önünde bulunan engeller için bakınız: Severcan 2015

katılımcılığın yeniden tanımlanması ve bu çerçevede mevcut katılım mekanizmalarının geliştirilmesi ve yenilerinin önerilmesi gerekmektedir.

Katılımcı Sürecin Tasarlanmasındaki Önemli Noktalar

Katılımcı modelin oluşturulması ve süreçlerin tasarlanmasında kritik olan bazı noktalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, sürecin oluşturulması ve yönetilmesindeki çocuk/erişkin ağırlığıdır. Bu noktada, Roger Hart'ın 1997 yılında ortaya koymuş olduğu merdiven metaforuna ve yazında bu metaforun ne şekilde yorumlandığına değinmek gerekmektedir. Metaforda Hart, katılımı sekiz basamaklı bir merdivene benzetmektedir (Tablo 2). Bu yöntemin yazındaki yorumlanışına göre sembolik başlayan katılım süreçleri, zamanla erişkin yönlendirmesi altındaki süreçlere, daha sonra da çocukların yönlendirmesi altındaki süreçlere dönüşmelidir (bknz: Çakırer-Özservet, 2014c).

Tablo 2: Roger Hart'ın 1997 Yılında Ortaya Koymuş Olduğu Merdiven Metaforu

8. Çocukların başlattığı ve kararların çocuklar tarafından alındığı süreçler
7. Çocukların başlattığı ve çocukların yürüttüğü süreçler
6. Yetişkinlerin başlattığı, kararların ise çocuklarla birlikte alındığı süreçler
5. Çocukların yetişkinlere danışmanlık yaptığı süreçler
4. Çocukların bilgilendirilerek görevlendirildiği süreçler
3. Sembolik süreç
2. Dekoratif süreç
1. Yönlendirme (Manipülasyon)

Kaynak: Yazar tarafından uyarlanmıştır.

Metafor, yazında pek çok araştırmacı ve yazar tarafından katılımcı süreçlerin katılım derecesini ölçmede bir ölçüt olarak kullanılmıştır (Hörschelmann ve Blerk, 2012); bu da katılımcı süreçlerin tasarımını etkilemektedir. Hart, 2008 tarihli bir başka yazısında yazında yanlış anlaşıldığından yakınmakta ve aslında ifade etmek istediğinin farklı bir şey olduğunu söylemektedir. Hart'a göre, "Çocuk Katılımı: Sembolik Katılımdan Yurttaşlığa"

başlıklı 1992 tarihli UNICEF yayınında ortaya koymuş olduğu ve sonraki pek çok çalışma tarafından çocuk katılımı için bir ölçü kabul edilmiş olan merdiven metaforu, yer yer hatalı yorumlanmıştır. Hart, metaforun, merdivenin üst basamaklarının alt basamaklarından tüm koşullarda üstün olduğu şeklinde yorumlandığını söylemektedir. Oysa Hart'ın deyimiyle bu metaforun kullanılmasındaki amaç, çocukların kendi projelerini başlatabilmeleri ve bu projeleri başkaları ile birlikte yürütme konusunda karar alabilmeleri konusunda farklı seviyelerde desteklendiklerini gösterebilmektir. Hart, her çocuğun bir projeyi başlatmada her zaman öncülük etmek isteyebileceğini, ancak istediği durumda bunu yapabileceğini bilmesinin önemli olduğunu vurgulamakta; böylelikle projenin merdivenin üst basamaklarında faaliyet göstermesi için yetişkin arabulucunun zorunluluk hissetmesine gerek olmadığını, çocuklara dilerlerse üst basamaklarda rol alabileceklerini açıklamasının yeterli olduğunu altını çizmektedir.

Bir diğer önemli nokta, çocukların arasındaki yaş, fiziksel durum, aile gelir düzeyi ve yetenek gibi çeşitli farklılıkların, katılımcı süreç tasarlanırken gözetilmesidir. Farklı yaş grupları, amaç ve koşullara göre katılımın çeşitli şekilleri olabilir ve değişik yöntemler uygulanabilir (Chawla, 2002). Adil bir katılım ortamının sağlanması, cinsiyet, yaş, fiziksel durum, gelir grubu, etnik grup vs. gözetmeden çevresel kararlardan etkilenen her çocuğun düşünülmesi ve özellikle en kırılgan, en dezavantajlı olanlara ulaşmanın yollarının bulunması çok önemlidir. Farklı yaş gruplarına ait ve farklı yeteneklere sahip çocukların bir araya gelip birlikte katılımcı aktivitelerde rol almaları, çocukların yaş ya da yeteneğe göre ayrıştırılmış olduğu okul ortamına göre daha öğretici olanaklar sunabilmektedir. Bu nedenle, projenin okul bünyesinde bir etkinlik olarak kalacak şekilde değil, yerel yönetim ile sivil inisiyatifin bünyesinde kurgulanması daha verimli olacaktır.

Kendilerine ulaşıp proje hakkında bilgilendirme yapıldıktan sonra çocukların, sürece katılıp katılmama konusunda kendilerini özgür hissetmeleri bir başka önemli noktadır; zira bireysel hakları doğrultusunda kişiler özgür seçim yapabilmelidir (Shapiro, 1986; Chawla, 2002). Bu ne-

denle, çocuklara toplu bilginin verildiği ilk buluşmada projenin amaçlarının, stratejilerinin ve kısıtlarının kendileri ile açık ve anlayabilecekleri şekilde paylaşılması önemlidir (Chawla, 2002). Ancak, projenin en başında amaç, hedef ve planın çocuklarla paylaşılması yeterli değildir. Sürecin her aşamasında ne yapıldığının ve neden yapıldığının çocuğun bakış açısından dinlenilmesi ve anlaşılması gerekmektedir (Chawla, 2002). Chawla'ya göre böylece, hem anlam karmaşasının olduğu noktalar ortaya çıkarak açığa kavuşturulabilecek, hem de çocukların olayları ve sürece katılım sebeplerini inşa etme şekilleri yetişkinlerin projenin hedef ve olasılıkları hakkındaki bakış açılarını genişletebilecektir. Bu bağlamdaki bir önemli husus da, çocukların farklı yeteneklerinin dikkate alınmasıdır. Proje başındaki ve proje süresindeki açıklamalar ve karşılıklı paylaşımlar, çocukların kendi sahip oldukları yetenekler, kabiliyetler ve ilgi alanları doğrultusunda sürecin tercih ettikleri aşamasına katılmalarına olanak verebilecektir.

Katılımcı sürecin tasarlanmasında kritik olan diğer önemli noktalar, çocukların ailelerine içerikle ilgili detaylı bilginin verilmesi, çalışma grubu toplanma mekânının çocukların kolaylıkla erişebileceği ve kendilerini rahat hissedecekleri bir yerde olması ve toplanma vakitlerinin uygun olmasıdır.

Çocuklar, Kentsel Mekânın Üretim Aşamalarında Nasıl Rol Alabilir? Eskişehir Odunpazarı Küçük Sanayi Sitesi için bir Öneri

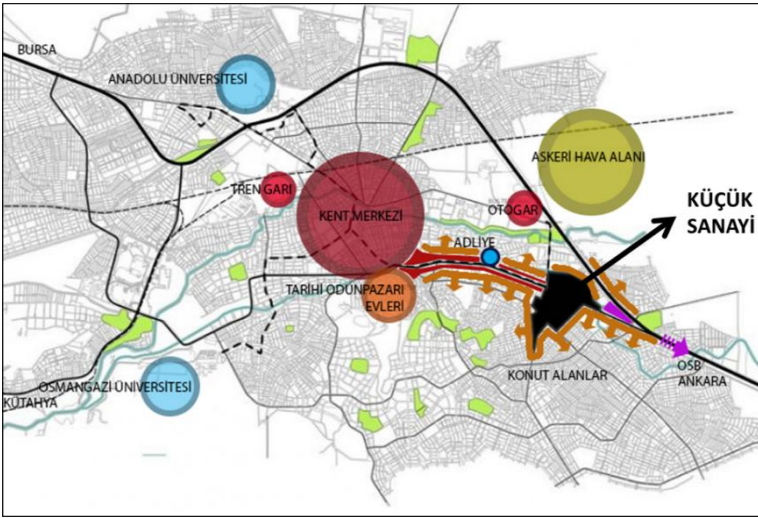
Knowles-Yanez (2005), çocukların planlama süreçlerine katılımlarına yönelik yapılan çalışmaları incelemiş ve bu çalışmaları yaklaşımlarına göre dört gruba ayırmıştır: Konuya akademik açıdan bakan çalışmalar; uygulamaya yönelik olan çalışmalar; çocukların eğitimine yönelik çalışmalar; çocuk hakları tabanlı çalışmalar. Knowles-Yanez'e (2005) göre bu yaklaşımlar ile gerçekte var olan yerel planlamanın arasında zayıf bir bağ bulunmakta, çok az örnekte çocuklar planlamaya katılabilmektedir. Bu çalışmada önerilecek olan modelde, Knowles-Yanez'in tanımlamış olduğu bu dört gruptaki çalışmalar dikkate alınmaya çalışılmış, akademik vurguların, eğitimsel bakış

açısının, hakların dikkate alındığı ve bunların uygulama ile bütünleşebileceği bütüncül bir süreç önerme yoluna gidilmiştir.

Eskişehir Odunpazarı 'Küçük Sanayi Sitesi' Kentsel Yenileme Alanı:

Eskişehir Küçük Sanayi Sitesi, kent merkezinin güney doğusunda, merkezi Ankara yoluna bağlayan Cumhuriyet Bulvarı üzerinde kurulmuş ve bugün konut alanlarının ortasında kalmış olan bir alandır (Şekil 5). Günümüzde alan, depo, oto tamircileri, dökümcüler, tornacılar ve oto esnaf-larına ait sanayi yapılarını içermektedir. Kentin en önemli ulaşım arterle-rinden biri olan ve tramvay hattının da geçmekte olduğu Cumhuriyet Bul-varı, yenileme alanını iki parçaya ayırmaktadır (Akşit, 2015).

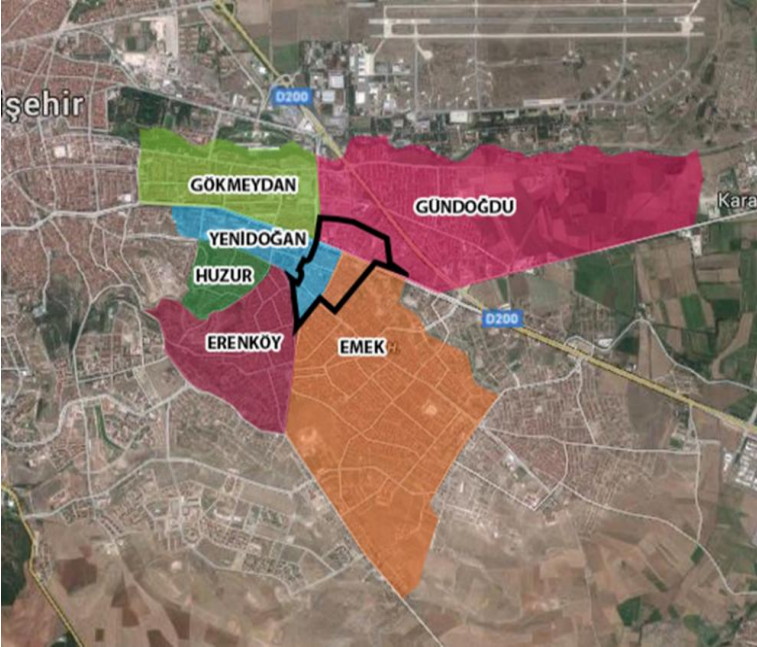
Şekil 5: Kentsel Dönüşüme Uğrayacak Olan Küçük Sanayi Sitesi'nin Kent İçindeki Yeri

Kaynak: Akşit 2015

Yenilemeye tabi tutulacak olan alan 64 hektardır ve 2010 yılı Kasım ayında Eskişehir Büyükşehir Belediye Meclisince kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edilmiştir. Alanın 24 hektarlık kısmı için uygulama imar planı bulunmaktadır. Diğer 40 hektar ise, 2004 yılında yapılan revizyon imar planı gereği "ayrıntılı planı daha sonra yapılacaktır" ibaresine tabiidir. Bu

alanda yaklaşık 1000 adet iş yeri yer almaktadır. Alanın güneyinde iş yeri dışında herhangi bir kullanım bulunmazken alanın kuzeyinde, iş yerleri dışında, 91 adet mesken, 1 adet okul, 1 adet cami ve fabrika alanı yer almaktadır. 5000 ölçekli nazım imar planına göre alan için orta yoğunluklu konut gelişme alanı ve kamusal donatı olarak ilkokul, ortaokul ve lise önerilmektedir (Akşit, 2015). Alanın, çevresindeki kullanıcılar ve mülk sahipleri tarafından konut ve ticaret alanı olarak değerlendirilmesi istenmekte; gelişen kent dokusu ve doğan ticaret ihtiyacı sebebiyle Odunpazarı Belediyesi de bu fikri desteklemekte ve alanı Odunpazarı İlçesinin alt merkezi haline getirmeyi hedeflemektedir (Odunpazarı Belediyesi, 2015).

Eskişehir Odunpazarı Küçük Sanayi Sitesinin yenilenmesi ile birlikte Odunpazarı için yeni bir alt merkez olacak olan 64 hektarlık bu proje alanı, Emek, Erenköy, Gökmeşdan, Gündoğdu, Huzur ve Yenidoğan Mahallelerinin bir kısmını içermekte veya bu mahalleler tarafından çevrelenmektedir (Şekil 6).

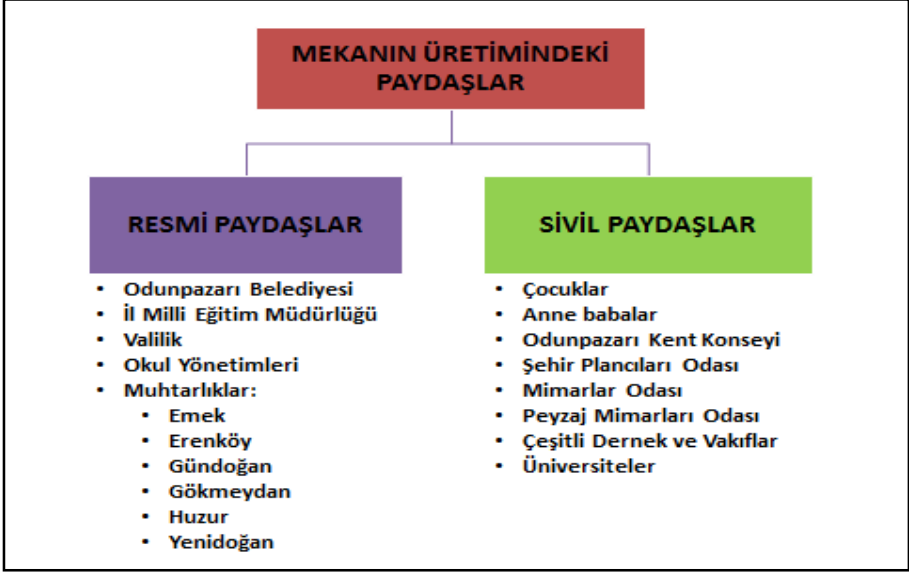

Şekil 6: Küçük Sanayi Sitesi ve Alanı Çevreleyen Mahalleler

Kaynak: Alpan & Akşit, 2015

Çocuk Katılımı İçin Öneri Örgütlenme:

2000 yılında UNESCO ve Çocuk Hakları İzleme Komitesi Uluslararası Araştırma Ağı tarafından Oslo’da düzenlenen “Çocukların Toplumsal Ortamlara Katılımı” Sempozyumunda, çocukların katılımının verimli olabilmesi için bir takım ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütlere göre çocuklarla ilgili projeler, öncelikle çocukların katılımını destekleyen ve mevcutta bulunan kurum ve kuruluşlar üzerinden gerçekleştirilmelidir. Türkiye’deki yerel yönetim yapılanmasına bakıldığında çocuk katılımına yönelik faaliyet gösteren iki birimin varlığı görülmektedir: Belediyelerin bünyesindeki Çocuk Hakları Birimleri ve Kent Konseyleri altındaki Çocuk Meclisleri. Çocuk Hakları Birimleri, Birleşmiş Milletler tarafından kaleme alınan Çocuk Hakları Sözleşmesi doğrultusunda faaliyet gösteren birimlerdir. Çeşitli projeler uygulamaları ile beraber bu birimlerin, çocuğun planlamaya katılımını sağlamak konusunda izledikleri belirli bir prosedür bulunmamaktadır. Buna ek olarak bu birimler, çoğu zaman planlama yapan birimlerden ayrı çalışmaktadır. Kent Konseyleri ise, yasal olarak belediyelere bağlı şekilde kurulmuş olmaları ile birlikte sivil birimlerdir. Katılımcı planlama açısından ülkemiz için önemli bir adım olmaları ile birlikte bu konseyler, özellikle çocukların şehirle ilişkisini kurma açısından henüz yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, her konseyin çocuk meclisi kurma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bununla birlikte, meclisin ne şekilde yönetileceği, nasıl işleyeceği ve meclisten çıkan kararların yerel yönetim tarafından ne şekilde işleme alınacağı önemli belirsizliklerdir. Meclisler, temsil yöntemi ile faaliyet göstermektedir ve eylem çeşitleri sınırlıdır. Odunpazarı Kent Konseyi, Temmuz 2014 tarihinde, Odunpazarı Kent Konseyi Çocuk Meclisi ise Temmuz 2015 tarihinde kurulmuştur. Meclisler, çocukların yerel yönetime katılmalarında önemli rol oynayabilmektedir. Ancak, sıralanan bu sebepler ve meclislerin belirli bir kentsel gelişim projesinin çeşitli aşamalarına çocuk katılımını sağlayabilecek faaliyetlerin yapılabileceği bir birim olmaması nedeni ile modelde şemsiye birim olarak Çocuk Meclisi tercih edilmemektedir.

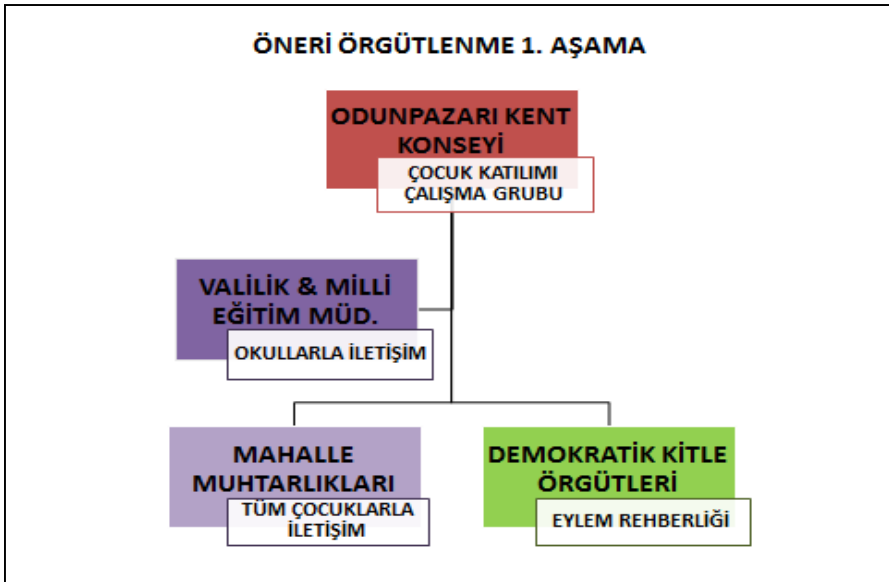

Şekil 7: Eskişehir Odunpazarı Küçük Sanayi Sitesinin Yenilenme Sürecine Çocukların Katılımı Bağlamında Resmi ve Sivil Paydaşlar

Kent konseyi yapılanmasının altındaki bir başka birim, çalışma gruplarıdır. Çalışma grupları, ortak bir ilgi etrafında bir araya gelmiş çeşitli kişiler tarafından kurulup faaliyet gösterebilmektedir. Bu çerçevede, Oslo’da kararlaştırılmış ölçüt ile uyumlu olacak şekilde, çocukların Küçük Sanayi Sitesi alanının yenilenmesi sürecine katılımı için yapılacak çalışmanın Odunpazarı Kent Konseyi altında kurulacak ve üyelerinin alanı çevreleyen altı mahallenin çocuklarından oluşacağı bir çalışma grubu aracılığı ile gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Odunpazarı Kent Konseyi, yazar tarafından Mart 2015 tarihinde kendilerine sunulan proje önerisine büyük destek vermiş olup, konsey bünyesinde yer alacak olan Küçük Sanayi Sitesi Çocuk Katılımı Grubu, Eylül 2015 itibarı ile kuruluş aşamasındadır.

Alpan (2013), kentsel mekânın üretiminden etkilenen ya da mekânın üretim sürecinde yaptırımı olan paydaşları, resmi ve sivil paydaşlar olmak üzere iki grup altında tanımlamış; bu yaklaşım, bu çalışmada da kabul edilmiştir. Bu bağlamda, Küçük Sanayi Sitesinin yenilenmesinde çocukların katılımına yönelik rol alabilecek resmi paydaşlar, Odunpazarı

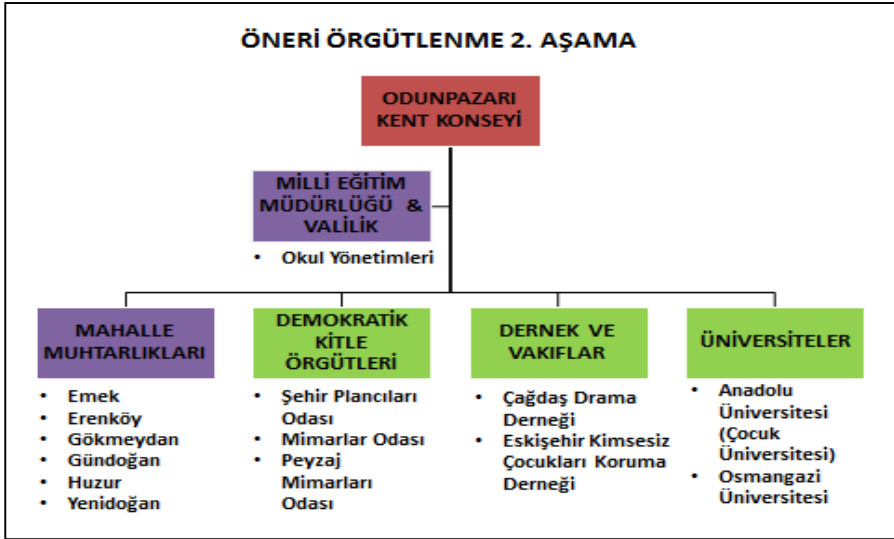
İlçe Belediyesi ile alandan en çok etkilenecek olan bu altı mahalledeki okulların yönetimleri ile yine bu altı mahallenin muhtarlıklarıdır. Proje için çocuklara erişim, okul ve muhtarlık olmak üzere iki kanal üzerinden sağlanacaktır. Bu nedenle, okul müdürlükleri üzerinden çocukların bilgilendirilmesi için gerekli izinlerin sağlanmasında İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile Valilik de birer resmi paydaş olmaktadır. Muhtarlar ile Mart 2015 tarihinde yapılan görüşmelerde, bu altı mahallede ikamet eden çocuklardan bazılarının bu altı mahalle dışındaki okullara gitmekte olduğu öğrenilmiştir. Ayrıca, Huzur Mahallesi'nde kimsesiz çocuklara hizmet veren iki adet çocuk yuvası bulunmaktadır. Bu nedenle muhtarlıkların işbirliği, bu altı mahallede ikamet eden çocukların tamamına erişilmesinde önemlidir. Süreçteki sivil paydaşlar ise yenileme alanında ve yenileme alanını çevreleyen mahallelerde yaşamakta olan çocuklar, ebeveynler, Odunpazarı Kent Konseyi, demokratik kitle örgütleri (meslek odaları), çeşitli sivil toplum örgütleri (dernek ile vakıflar) ve üniversitelerdir (Şekil 7).

Şekil 8: Öneri Örgütlenme: Kısa-vadeli birinci aşama. Şemsiye birim: Odunpazarı Kent Konseyi. Resmi Paydaşlar: Valilik, İl Milli Eğitim Müdürlüğü (Okul Yönetimleri), Mahalle Muhtarlıkları; Sivil Paydaşlar: Meslek Odaları

Şubat, Mart ve Nisan 2015 tarihlerinde yapılan görüşmeler doğrultusunda resmi paydaşlardan Odunpazarı Belediyesi ile alanı çevreleyen Emek, Erenköy, Gökmeşdan, Gündoğdu, Huzur ve Yenidoğan Mahalle muhtarlıkları, projeye olumlu yaklaşmış ve gerekli katkıyı koyacaklarını belirtmişlerdir.

Modelin uygulamaya geçirilebilmesi için iki aşamalı bir örgütlenme modeli önerilmektedir; kısa vadeli olan ilk aşama, resmi paydaşların tamamı ile çocuklar ve ebeveynler temel olmak üzere sivil paydaşlardan kent konseyi ile demokratik kitle örgütleri olan meslek odalarının katılımını öngörmektedir. Çocukların, kendi kent mekânı algılarını, mekânda gördükleri eksiklikleri, hoşlarına giden mekânların özelliklerini, ideallerindeki mekânı tarif edebilmeleri ve başkaları ile paylaşabilmeleri için uzman meslek insanlarından yardım almak faydalı olacaktır (Malone, 2013). Bu nedenle, Şehir Plancıları Odası, Mimarlar Odası ve Peyzaj Mimarları Odası, eylem rehberleri olarak projenin özellikli sivil paydaşlarından ve ilk aşamaya katkıları birincil öneme sahiptir (Şekil 8).

Şekil 9: Öneri Örgütlenme: Uzun-vadeli ikinci aşama. Şemsiye birim: Odunpazarı Kent Konseyi. Resmi Paydaşlar: Valilik, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Okul Yönetimleri, Mahalle Muhtarlıkları; Sivil Paydaşlar: Demokratik Kitle Örgütleri Olan Meslek Odaları, Dernek ve Vakıflar, Üniversiteler.

Projenin uzun vadeli olan ikinci aşamasında, diğer sivil paydaşlar olan çeşitli dernek, vakıf ile üniversitelerin de projeye dahil olması öngörülmektedir (Şekil 9). Kent çapında çocuklarla ilgili konularda faaliyet göstermekte olan Çağdaş Drama Derneği ve Eskişehir Kimsesiz Çocukları Koruma Derneği, çalışmada rol alabilecek sivil paydaş kategorisindeki dernek ile vakıflardır. Eskişehir kentinde, biri Anadolu Üniversitesi'nde, diğeri Osmangazi Üniversitesi'nde olmak üzere iki adet Mimarlık Bölümü, ayrıca her iki üniversitede de faaliyet gösteren sanat ve tasarımla ilgili bölümler bulunmaktadır. Bu birimler, mekân üretiminin aşamalarına yönelik farklı katılım yöntemlerinin uygulanmasında önemli destek verebilecek olan birimlerdir.

Resmi ve sivil paydaşların ortak çalışmalarının sonucunda, mekân üretimine çocuk katılımı üzerine olumlu sonuçları olabilecek bir çalışmanın gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Çocukların Mekânın Üretim Aşamalarına Katılımı:

Kentsel mekânın üretim sürecinin çeşitli aşamaları bulunmaktadır. Bu aşamalar, dört grup altında şu şekilde gruplanabilir:

1. Araştırma yapma, veri toplama ve sorun-olanakları saptama;
2. Vizyon geliştirme ve fikir üretme;
3. Uygulama;
4. Üretilen mekânı denetleme ve işletme.

Çocukların bu üretim sürecine katılmalarını daha verimli ve etkili kılabilmek için, bu dört aşamadan önce çocuklara kısa süreli bir Yapılı Çevre Eğitimi'nin verilmesi öngörülmektedir. Böylece çocuklar, sürece katılmadan önce yapılmış çevrenin temel taşları hakkında fikir sahibi olabilecektir (Şekil 10).

Yapılı çevre eğitimi konusu ilk defa 1975 yılında Belgrad Çevre Eğitimi Konferansı'nda ve hemen ardından 1977 yılında Tbilisi Çevre Eğitimi Konferansı'nda dile getirilmiştir. Uluslararası Mimarlık Birliği (UIA), 1999 yılında Çocuk ve Mimarlık Çalışma Programını başlatmış, bu kapsamda bir ağ oluşturmuş ve Yapılı Çevre Eğitimleri düzenlemeye başlamıştır (Uttke, 2012). UIA'nın işbirliği ile bu bağlamda dünyanın çeşitli ülkelerinde çeşitli kurum

ve kuruluşlar tarafından çocuklar için düzenlenen yapılı çevre eğitimleri devam etmektedir. 2002 yılında ise Amerika Şehir Plancıları Birliği, Çocuk ve Toplum başlıklı yapılı çevre eğitimlerini başlatmıştır. Yapılı çevre eğitimleri çok farklı yöntemlerle, farklı kurum ve kuruluşların işbirliğinde, farklı yoğunlukta ve farklı sürelerde verilebilmektedir. Bu çalışmada öngörülen yapılı çevre eğitimi, Odunpazarı Belediyesi ile Odunpazarı Kent Konseyi Küçük Sanayi Sitesi Çocuk Katılımı Grubu işbirliğinde düzenlenecek olan, adı geçen altı mahallenin çocuklarına yaşadıkları kenti ve mahallelerini tanıtmayı, çocukların yaşadıkları mekânları algılamalarını kolaylaştırmayı, mekânın üretimindeki paydaşları ve bir paydaş olarak kendi hak ve sorumluluklarını öğretmeyi amaçlayan bir eğitimidir. Bu eğitim aynı zamanda projeye yönelik bir ön tanıtım olabilecek ve çocukları katılım için motive edebilecektir.

Kısa süreli bir yapılı çevre eğitimi sonrasında, Belediye tarafından sağlanan bir mekânda, projenin amaç ve hedefleri, genel çerçevesi ve sürecin alt aşamaları çocuklar ve ebeveynleri ile paylaşılacaktır. Bu ön aşamalar doğrultusunda katılıma olumlu bakan çocuklar, kendi rol almak istedikleri aşamaları belirleyebilecektir.

Şekil 10: Öneri Modeldeki Mekânın Üretim Aşamaları

Kentlerde Büyüme programı, çeşitli yapıları çevre eğitimi programları ve çocuk katılımına yönelik tasarlanan çeşitli projeler, çocukların katılımını sağlamaya yönelik benzer yöntemler geliştirmiştir; bunlar genellikle çizim, harita çizme, görüşme yapma, fotoğraflama, maket yapma, çocuk liderliğinde gezi düzenleme, odak tartışma grupları oluşturma, drama, imgeleme gibi yöntemlerden oluşmaktadır (Chawla, 2002). Bu katılımcı yöntemler, çocukların öznel dünyaları hakkında özgün bilginin üretilebilmesine olanak vermektedir (Grover, 2004). Bu deneyimlerden ve yöntemlerin başarısından faydalanarak bu çalışmadaki model ve mekânın üretim aşamalarına katılım için benzer yöntemler önerilmiştir.

Mekân üretiminin ilk aşamasında, Odunpazarı Belediyesi'nin sağladığı imkânlar (araç) doğrultusunda ve kent mekânı konusunda uzman bir rehber eşliğinde kentin gezilmesi ve bu gezi esnasında çocukların en sevdikleri ve sevmedikleri mekânları (fotoğraf makinası olmayan çocuklara belediye tarafından günlük kullanım için makine sağlanması ile) fotoğraflayarak fotoğraf panoları oluşturmaları, çocukların, kendi mekân algılarını tariflemelerinde yardımcı olacaktır. Sonrasında, uzmanlar eşliğinde bu mekânların neden sevildiği/sevilmediği üzerine bir beyin fırtınasının yapılması, hem çocukların kendi mekân algılarını geliştirmesinde olumlu etkide bulunacak, hem de uzmanların çocuk gözü ile kenti algılayabilmesine vesile olacaktır. Ardından, benzer bir çalışmanın kendi mahalleleri için yapılması önerilmektedir. Böylece çocuklar, kendi mahallelerindeki en sevdikleri ve en sevmedikleri mekânları, kendilerini en güvende ve en güvensiz hissettikleri mekânları, arkadaşları ile en çok görüşebildikleri mekânları belirleyebilecekler, fotoğraf aracılığı ile bunları diğer paydaşlarla paylaşabileceklerdir (Şekil 11).

Şekil 11: Çocukların sevdikleri ve sevmedikleri kentsel mekânları fotoğraflamaları

Kaynak: Fotoğraf 1: GUB; Fotoğraf 2: Brendan Hurley, Derr ve diğerleri, 2013 içinde

Şekil 12: Çocuklar tarafından hazırlanan fotoğraf panoları
Kaynak: <http://www.growingupboulder.org/ysi-photovoice.html>

Çocuk ve gençlere yönelik tasarlanan mevcut katılım süreçlerinde kendilerinin problem tanımlayabildiği, bu problemlerin sebeplerine yönelik tespit yapabildiği, problemleri çözebilecek kaynakları saptayabildiği, diğer paydaşlarla birlikte çalışabildiği, hedef belirleyebildiği, eylem planı tasarlayabildiği, eylemleri uygulayabildiği ve sonuçları değerlendirebildiği görülmektedir (Mullahey ve diğerleri, 1999; Million & Heinrich, 2014). Çocukların bu kabiliyetlerini geliştirebilmek ve bu esnada onların, kentsel mekânın bileşenlerini algılayabilmelerini ve bu doğrultuda araştırma yapabilmelerini sağlamak amacıyla mekân üretiminin ilk aşamasında yer alan araştırma yapma, veri toplama ve sorun-olanak saptama kısmına kentsel tasarımın boyutları üzerinden yaklaşmak faydalı olabilir. Carmona ve diğerleri (2003), kentsel tasarımı altı boyut altında ele almaktadır. Kentsel tasarım yazınında geniş kabul gören bu boyutlar morfolojik

(biçimsel)¹², zamansal¹³, işlevsel¹⁴, sosyal¹⁵, görsel¹⁶ ve algısal¹⁷ boyutlardır. Kentsel tasarımın bu boyutlarının çocukların anlayabileceği seviyeye getirilerek çocukların, bu boyutlar kapsamında kendi mahallelerinde araştırma

¹² Kent morfolojisi, kentsel biçimin ve kent mekânının yayılımı ve yapılanışını incelemektedir. Kentsel biçimi tanımlayan üç adet temel fiziki eleman bulunmaktadır: Binalar ve ilişkili oldukları açık mekânlar; Parseller; Cadde ve sokaklar.

¹³ Zamansal döngüler bir alanın farklı zamanlardaki kullanım yoğunluğunu (işlek/sakin) ve kadın/erkek veya yaya/araç gibi kullanıcı grubunu ortaya koymaktadır. Carmona ve diğerlerine göre (2003) zamansal döngüler gece-gündüz etkilerini, mevsimsel etkileri, hafta sonu-hafta içini, ofis saatlerini ve iş çıkışını içermektedir.

¹⁴ Kentsel tasarımın işlevsel boyutu mekânın nasıl çalıştığı ile ilgilidir. Carmona ve diğerleri (2003) kentsel tasarımın işlevsel boyutunu dört başlık altında ele almıştır: Kamusal mekânların kullanımı; Karma kullanım ve aktivite yoğunluğu; Çevre tasarımı (iklim koşulları, güneş, gölge ve rüzgârın dikkate alınması); Ulaşım ağı ve altyapı. İlk iki başlık sosyal boyut ile yakından ilişkilidir. Carr (1992), insanların, iyi olarak nitelendirdikleri bir kamusal mekânda beş nitelik arandığını belirtmektedir: rahatlık, dinlenme, çevresiyle pasif etkileşimde bulunabilme, çevresiyle aktif etkileşimde bulunabilme, keşfetme. İyi çalışan kamusal mekânlar genelde birden fazla niteliği sağlamaktadır. Karma kullanım ise mekândaki kullanıcı yoğunluğunu artırarak mekânı daha canlı kılmaktadır.

¹⁵ Kentsel mekân, sosyo-mekânsal bir olgudur. İnsan ve toplum bir yandan mekânı şekillendirirken diğer yandan şekillendirmiş olduğu mekândan etkilenmektedir. Dolayısı ile insan ve mekân arasında karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır. Bu etkileşim, kentsel tasarımın sosyal boyutunu oluşturmaktadır. Jan Gehl'e (1996) göre kentsel mekânda üç çeşit aktivite vardır: Gerekli aktiviteler, seçmeli aktiviteler ve sosyal aktiviteler. Mekânda sosyal aktivitelerin oluşması, sosyalleşmenin sağlanabilmesi için bireyin temel ihtiyaçlarının yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu ihtiyaçlar Maslow'a (1986) göre; Fizyolojik ihtiyaçlar; Güvenlik ve korunma; Toplumda fark edilme; Saygı görme; Kendini gösterebilme şeklindedir. Dolayısı ile kentsel tasarımın sosyal boyutu bağlamında kentsel mekânlar hem farklı aktivite çeşitlerine yer verebilmeli, hem de insanın temel ihtiyaçlarına yanıt verebilmelidir.

¹⁶ Bireysel sanat söz konusunda insanların sanatla ilgilenip ilgilenmemek gibi bir seçenekleri vardır; ancak, kent gibi bir olgu söz konusu olduğunda böyle bir seçenek yoktur, çünkü insanlar günlük hayatlarında kentteki görselliği tecrübe etmeye zorunludur. Dolayısı ile kentin görsel boyutu, burayı tecrübe eden halkın geneline memnun etmekle yükümlüdür. Bu bağlamda görsel boyutta; estetik tercihler; kent mekânının estetik niteliklerinin değerlendirilmesi; kentsel mekânı tanımlayan ve dolduran mimari öğeler ve kentsel mekânı tanımlayan ve dolduran peyzaj öğeleri önem kazanmaktadır.

¹⁷ İnsan, çevresini, başlıca görme, işitme, koklama ve dokunma duyuları aracılığı ile algılamaktadır. Kent imajı konusundaki temel çalışma Kevin Lynch'in (1960) "Şehir İmgesi" adlı eseridir. Bu çalışmada Lynch, kentin okunabilirliğini, insanların kentte kendilerini nasıl konumlandıklarını, kentsel çevrede ne şekilde yollarını bulduklarını incelemiştir. Lynch'e göre okunabilir bir kent, içinde kolay ve çabuk hareket edilebilir olmalıdır. Araş-

yapmasını teşvik etmek, mekân üretiminin ilk aşamasının eylemlerinden biri olarak önerilmektedir. Bu kapsamda çocuklar, anket ve yarı-yapılandırılmış görüşmeler ile aynı mahalleyi paylaştığı, ancak projeye katılmamış olan kendi yaş grubu ve aynı mahalleyi paylaştığı diğer yaş grubundan kişilerle bu boyutlar üzerinden mahalle mekânını tartışabilecektir.

İlk aşamanın sonuç ürünlerinin, odak ve nominal grup çalışması yöntemleri ile saptanması öngörülmektedir. Odak grup çalışması yöntemi ile ilk aşamaya katılmış olan çocuklar, Belediye tarafından sağlanmış bir mekânda uzmanlar eşliğinde toplanarak bu aşamada elde ettikleri verileri, bireysel gözlemlerini tartışmalı, uzmanların yardımı ile çocukların önderliğinde yapılan beyin fırtınaları ile çocukların içinde yaşadıkları kentsel mekânların sorun ve olanakları ortaya koyulmalıdır. Odak grup çalışmasının ardından nominal grup çalışması yöntemi ile çocuklardan kendi çıkarımlarını yazılı olarak aktarmaları istenmeli ve çocukların vurgulamış olduğu noktalar uzmanlar tarafından listelenmelidir. Nominal grup çalışmasındaki amaç, lider yönlendirmesi olmadan her çocuğun özgürce kendini ifade edebilmesini sağlamaktır. Böylece bu ilk aşamanın sonuç ürünü, problem ve olanakların sıralanmış olduğu bu liste olacaktır.

Mekân üretiminin ikinci aşaması, kentsel mekânla ilgili vizyon çalışmalarının yapılması ve proje alanına yönelik tasarım fikirlerinin geliştirilmesidir. Rehber eşliğinde yapılacak kent gezisinin bu aşamada da var olmasının projeye katılan çocuklar açısından iki faydası olacaktır: İlk aşamaya katılmamış olan çocuklar kentsel mekân üzerinden beyin fırtınası yapma şansını yakalamış olacaklar; ilk aşamaya katılmış olan çocuklar ise ilk aşamada edindikleri deneyimler sonrası kent mekânına bakışlarında fark olup olmadığını test edebileceklerdir. Ardından, uzmanlar eşliğinde belediye ve okulların sağladığı mekânlarda düzenlenecek olan proje atölyeleri ile çocuklar, kendileri için eğlenceli olabilecek yazım, çizim ve drama yöntemlerinden faydalanarak kendi ideallerindeki mekânı tarif

---

tirmalarından yola çıkarak Lynch, kentlerin okunabilirliğini sağlayan beş temel fiziksel eleman olduğunu belirtmiştir; bunlar: izler, nirengiler, odaklar, sınırlar ve bölgelerdir. Kentsel tasarımın algısal boyutu temelde Lynch'in çalışmasını esas almaktadır.

edebileceklerdir. Proje atölyelerinde çocukların ileriye yönelik hedef geliştirebilmeleri ve bir vizyon oluşturabilmeleri önemlidir. Bu nedenle özellikle bu aşamada kentsel mekân konusunda uzman meslek insanlarının projeye katılmaları gerekmektedir. Böylece çocuk, kendi çizemese de, bir mimar, peyzaj mimari ya da şehir plancısının yardımı ile hayalindeki mekânı başkaları ile paylaşabilecektir.

Şekil 13: Ortaya Çıkan Ürünlerin Geniş Halk Kitlesi ile Paylaşılması
Kaynak: Fotoğraf: Lynn M. Lickteig, Derr ve diğerleri, 2013 içinde

Üçüncü aşama, uygulamaya katılım aşamasıdır. Ancak, üçüncü aşamaya geçilmeden önce ilk iki aşamanın sonuçlarının diğer resmi ve sivil paydaşlar ile paylaşılması büyük önem arz etmektedir. Konferans veya bunun gibi medya kanalıyla kent geneline de duyurulan bir etkinlikle çocuklar, ilk iki aşama sonucunda ortaya çıkan fikirlerini daha geniş kesimle paylaşabilmelidir (Şekil 13).

Şekil 14: Berlin’de Ökozentrum Çocuk Parkı Duvarının Ressam Cris Dam İşbirliğinde Çocuklar Tarafından Boyanması

Kaynak: <http://crisdam.com/2013/12/29/public-art-mural-for-entrance-to-childrens-park>

Tasarım projesinin uygulamaya geçiş aşaması olan üçüncü aşamada çocukların yeni oluşturulan mekânda katılımcı bir yöntemle fiziksel bir iz bırakabilmeleri önemlidir (Barnard, 1980; Simpson 1997). Etkileşimli sanatın, katılımı teşvik etme ve toplumsal gelişimi sağlamadaki rolü gün

geçtikçe daha çok tanınmaktadır (Carey & Sutton, 2004; Jakovich ve diğerleri, 2006). Dolayısı ile günümüzde katılımcı bir şekilde mekânda iz bırakmanın en bilinen yöntemlerinden biri çok çeşitli olabilen kamusal sanat uygulamalarıdır (Landry & Bianchini, 1995; Simpson 1997). Kamusal sanat, açık mekânlarda kalıcı olarak sergilenecek sanat çalışmalarından cadde ve sokak mobilyalarının tanzimine, cephe düzenlemelerinden sokak zemini çalışmalarına geniş bir yelpazede yer alabilir. Bu çalışmada, farklı alanlardaki çeşitli sanatçı ya da sanat öğretmenlerinin işbirliğinde duvar ve sokak zemini sanatı atölyeleri, cephe düzenleme atölyeleri ile sokak ve kent mobilyası sanatı atölyeleri önerilmektedir.

Şekil 15: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme ve Eğitim Merkezi (ESMEK) Tarafından Yürütülen Çocuk Seramik Atölyesi

Kaynak: Fotoğraf: Tülay Alpan

Duvar ve sokak zemini sanatı atölyeleri, çocukların, ilgili uzmanların işbirliğinde kent mekânındaki duvarlar veya sokak zemini üzerinde kalıcı iz bırakabilecekleri ve bu faaliyeti kentsel mekânda gerçekleştirebilecekleri atölyelerdir (Şekil 14). Cephe düzenleme atölyeleri, çocukların kentsel mekânda önceden belirlenmiş olan çeşitli cepheleri ilgili uzmanların işbirliğinde boyamaları şeklinde olabileceği gibi; önceden atölyede hazırlanmış oldukları seramik çalışması gibi çeşitli eserler ile kentsel mekânda cephe tasarlanması şeklinde de öngörülebilir. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme ve Eğitim Merkezi'nde (ESMEK) çocuklar için açılan seramik atölyelerinde çocuklar, ilgili uzmanların eşliğinde seramik çalışmalar yapmaktadır (Şekil 15); bu gibi kamusal atölyelerde çocuklar tarafından ortaya çıkarılan çalışmaların yine çocuklar tarafından cephe düzenlemelerinde kullanılması, bu atölyeyi özgün kılmaktadır. Sokak ve kent mobilyaları sanatı atölyesi ise çocukların, gerek heykel gibi çeşitli kamusal sanat objelerinin tasarımına, gerekse aydınlatma elemanı, bank, büfe gibi sokak ve kent mobilyalarının dış yüzey düzenlemelerine katkıda bulunarak mekânda kalıcı bir iz bırakabilecekleri atölyelerdir.

Katılımcı bir şekilde mekânda iz bırakmaya olanak veren bir diğer aktivite çeşidi, çeşitli çevresel etkinliklerdir. Çevresel etkinlikler alanında ağaç dikimi en yaygın uygulamadır ve ağacı diken kişi ile dikilen ağaç arasında duygusal bir bağın kurulmasına vesile olmaktadır (Gosling & Williams, 2010). Bu etkinliklerde önemli olan nokta, ağacı diken çocuğun adının plakete yazılıp bu plaketin ağaca/ağacı koruyan sokak mobilyasına monte edilerek ağacın etiketlenmesidir.

Dördüncü ve son aşama ise üretilen mekânın yaşaması için gerekli tedbirleri almak ve bu doğrultuda mekânın yönetimini, işletimini ve denetimini bir ağ aracılığı ile sağlamaktır. Bu aşamada rol almak isteyen çocuklar, kendi ilgi alanları doğrultusunda bu eylemlerden arzu ettiklerinde rol alabilmelidir.

Şekil 16: Kentsel Mekânda Geçici Kamusal Sanat Çalışmalarına Örnekler

Kaynak: www.oliverlab.it

Mekânın sağlıklı bir şekilde yaşaması için sürekli olarak kullanılması ve bakımlı olması, bir başka deyişle yönetilmesi, işletilmesi ve denetlenmesi gerekmektedir. Belirli bir düzende organize edilen çeşitli açık hava aktiviteleri, geçici kamusal sanat etkinlikleri (Şekil 16), sokak sanatları, geçici sanat sergileri, açık hava tiyatroları, açık hava müzik performansları gibi kent mekânında ve açık alanda gerçekleşen aktiviteler, kamusal mekânı canlı tutacak, kentsel mekânın yoğun şekilde kullanılmasını garanti altına alacak etkinliklerdir. Bu nedenle bu aşamada, çocukların, kent mekânını canlı tutacak olan bu etkinliklerin neler olabileceğine dair fikirlerini paylaşabilecekleri ve belediyenin ilgili birimleri ile birlikte faaliyet gösterecek bir çocuk danışma grubunun kurulması öngörülmektedir.

Mekânın canlı ve yaşanabilir olmasında, mekânın bakımlı olması ve fiziksel problemlerin zamanında giderilmesi de benzer şekilde kritik bir role sahiptir. Bu nedenle bu aşamada, çocukların kentsel mekânla ilgili gözlemledikleri fiziksel sorunları yetkili birime haber verip sorunun giderilmesini talep edebilecekleri bir denetim iletişim ağının kurulması önerilmektedir.

Tablo 3: Öneri Modele Göre Mekânın Üretim Aşamaları ve Çocukların Bu Aşamalara Katılımını Sağlayabilecek Eylem ve Yöntemler

MEKÂN ÜRETİMİNİN AŞAMASI	ÖNERİ EYLEM	KULLANILACAK YÖNTEM
1. Araştırma, veri toplama ve sorun-olanak saptama	1. Rehber eşliğinde kent gezilerinin düzenlenmesi	<i>Fotoğraf panoları:</i> Bir mekân plancısı eşliğinde çocukların, kent gezisi esnasında en sevdikleri ve sevmedikleri mekânları fotoğraflamaları, daha sonrasında uzmanlar eşliğinde bu fotoğraflar üzerinden bu mekânların yorumlanması ve neden sevildiğinin yahut sevilmediğinin beyin fırtınası yöntemi ile ortaya koyulmaya çalışılması
	2. Araştırma aşamasına katılma; kentsel tasarımın boyutları kapsamında çocukların kendi mahallelerinde araştırma yapması	<i>Fotoğraf panoları:</i> Çocukların kendi mahallelerinde en sevdikleri ve sevmedikleri, kendilerini en güvende ve en güvensiz hissettikleri, arkadaşları ile en çok görüşebildikleri kentsel mekânları fotoğraflamaları <i>Çocuk önderliğinde görüşme:</i> Çocukların birbirleri ve mahallede yaşayan diğer yaş grupları ile yarı-tasarlanmış görüşmeler yaparak kent mekânındaki sorun ve olanakları saptamaları
	3. Tartışma toplantılarının düzenlenmesi	<i>Odak grubu çalışması:</i> Bir çocuk ve bir uzman liderliğinde çocukların önceden ayarlanmış bir tarih ve mekânda daire şeklinde oturarak konuyu tartışması ve birinci aşamanın sonucu ürünlerini ortaya koymaları <i>Nominal grup çalışması:</i> Alana yönelik sorun ve olanakların her bir çocuk tarafından bireysel olarak yazılı şekilde ifade edilmesi; bu yazılı ifadelerdeki noktaların uzmanlar tarafından listelenmesi
2. Vizyon oluşturma ve fikir geliştirme	1. Rehber eşliğinde kent gezilerinin düzenlenmesi	<i>Fotoğraf panoları:</i> Bir mekân plancısı eşliğinde çocukların, kent gezisi esnasında en sevdikleri ve sevmedikleri mekânları fotoğraflamaları, daha sonrasında uzmanlar eşliğinde bu

		fotoğraflar üzerinden bu mekânların yorumlanması ve neden sevildiğinin yahut sevilmediğinin beyin fırtınası yöntemi ile ortaya koyulmaya çalışılması
	2. Proje atölyelerinin yapılması	<i>Hikâye yazma:</i> Çocukların hayallerindeki kenti hikâyeye aktarması <i>Çizim yapma:</i> Çocukların hayallerindeki mekânı çizmesi <i>Drama:</i> Çocukların hayallerindeki kenti drama ile aktarması
3. Uygulama aşaması	1. Mekânda kalıcı iz bırakacak kamusal sanat üretilmesi	<i>Duvar ve sokak zemini sanatı atölyeleri:</i> Önceden belirlenen alanlarda, ilgili uzmanların işbirliği ile çocukların mekânda kalıcı bir iz bırakabilecekleri duvar, cephe ve sokak zemini sanatı çalışmaları yapmaları <i>Cephe düzenleme atölyeleri:</i> Çocukların, ilgili uzmanların işbirliğinde belirli cepheleri boya veya önceden tasarlanmış seramik gibi çalışmalarla tanzim etmesi <i>Sokak ve kent mobilyası atölyeleri:</i> Çocukların, ilgili uzmanların işbirliği ile alanda yer alacak sokak ve kent mobilyalarında kalıcı izler bırakabilecekleri sanat çalışmaları yapmaları
	2. Çevresel etkinliklerin düzenlenmesi	<i>Ağaç dikme ve ağacın etiketlenmesi:</i> Ağaç dikme günleri ile çocukların kentsel mekânda ağaç dikmeleri ve bu ağaçların ağacı diken çocuğun adı ile etiketlenerek mekânda iz bırakılması
4. Mekânın denetimi ve işle-timi	1. Açık alan etkinliklerinin düzenlenmesi	<i>Etkinlik danışma grubu oluşturma:</i> Çocukların, açık alan etkinliklerine, geçici kamusal sanat çalışmalarına, bu etkinlik ve çalışmaların zaman ve mekânlarına karar vermesi
	2. Üretilen kentsel mekânın denetlenmesi, fiziksel aksaklıkların takip edilmesi	<i>Denetim iletişim ağı oluşturma:</i> Çocukların mekânla ilgili fiziksel denetimde rol alması

Çocukların, tüm bu katılım sürecinde rol almalarının mutlaka erişkinlerle eşdeğer tutulması gerekmektedir. Çocuklar, onların katılımlarının da erişkinler kadar dikkate alındığını ve emeklerinin bir sonuç verdiğini gördükleri zaman katılımın boyutu genişleyebilecek ve katılıma dair istek artacaktır (Derr ve Diğerleri, 2013). Ayrıca, çocuklar başarılı olduklarını hissetmek ve motive olmak için yaptıkları işin bazı sonuçlarını kısa sürede görebilmelidir. Bu nedenle uzun dönemli hedeflerin yanında kısa dönemli hedefler de olmalıdır (Chawla, 2002). Bu bağlamda, sürecin aşamalarında ortaya çıkan bazı fikirlerin en kısa zamanda uygulamaya geçirilebilmesi önem arz etmektedir.

Sonuç Yerine

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabulü ile birlikte çocukların planlama ve tasarıma katılımına ilişkin projeler yerel yönetimler tarafından benimsenmeye başlamıştır. Çocuk katılımına ilişkin bu olumlu yaklaşımla birlikte günümüzde çocukların planlamaya aktif katılımı üzerine getirilen önerilerde, çocukların kentsel mekânın üretimine katılımının hangi birimler ve yasal, yönetsel araçlar ile sağlanacağı konusunda belirsizlik olduğu söylenebilir. Bu çalışma ile konunun akademik, uygulama, eğitim ve çocuk hakları tabanlı vurgularını bütüncül bir şekilde ele alan, mevcut kurumlar çerçevesinde çalışabilecek bir model önererek planlama pratiği alanına olumlu bir katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Çalışma, çocuklara hem bugünün bir paydaşı, hem de yarının potansiyel aktif yurttaşı olarak yaklaşmıştır. Katılımcı sürecin, kentsel mekân üretiminin aşamalar şeklinde gruplanarak tasarlanması, çalışmanın özgün katkısıdır. Böylelikle, yazın ve uygulama genelinde karar alma aşamasında fikir belirtme veya danışma olarak ele alınan katılım kavramı genişletilmiş, çocukların mekân üretiminin araştırma yapma, sorun-olanak saptama, vizyon ve fikir geliştirme, uygulama, işletme ve denetim aşamalarında aktif rol almaları önerilmiştir.

Çalışma, bu süreç sonucunda bugünün paydaşı olarak çocuğun, fikirlerinin değerlendirileceğini, kentsel ihtiyaçlarının giderileceğini, sosyal kapitali artıracaklarını; geleceğin potansiyel yurttaşı olarak ise çocuğun, üretilen mekânı sahiplenerek erişkin olduğunda koruyacağını öngörmektedir.

Modelin uygulamaya konulmasından sonraki süreçte, önerilen katılımcı sürecin işleyişi esnasındaki problemlerin belirlenerek yeni çözümlerin üretilmesi ve ileriki yıllarda projeye katılmış olan çocuklarla proje kapsamında üretilmiş mekân arasındaki bağın ölçülmesi gibi yeni çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

Alpan, A. (2013) *Urban Restructuring Process of Antalya Walled-Town and the Roles Of Stakeholders*; yayınlanmamış doktora tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.

Alpan, A. & Akşit, A. (2015) *Mekânı Çocuklarla Birlikte Üretmenin Mekânı Sahiplenmedeki Rolü: Odunpazarı Küçük Sanayi Sitesi Yenileme Alanı için Bir Model Önerisi*, sunuş, Kent Araştırmaları Kongresi, 16-17 Nisan 2015, Eskişehir.

Akşit, A. (2015) *İklim Değişikliğine Karşı Dayanıklı Kentsel Tasarım: Eskişehir Odunpazarı Küçük Sanayi Sitesi Örneği*, Yayınlanmamış Bitirme Ödevi, Ödev Danışmanı: Dr. Açalıya Alpan, Gazi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.

Barnard, J. (1980) *Children in the Built Environment: Guidelines for Planning and Design*. Melbourne: Georgian House.

Bartlett, S. (2002) Building Better Cities with Children and Youth. *Environment and Urbanization*, 14:2, 3-10.

Biggs, S. & Carr, A. (2015) Age- and Child-Friendly Cities and the Promise of Intergenerational Space, *Journal of Social Work Practice: Psychotherapeutic Approaches in Health, Welfare and the Community*, 29: 1, 99-112.

CABE (2004) *Involving young people in the design and care of urban spaces: What would you do with this space?* CABE Space and CABE Education.

Carey, P. & Sutton, S. (2004) Community development through participatory arts: Lessons learned from a community arts and regeneration project in South Liverpool. *Community Development Journal*, 39:2, 123-134

Carlsson-Kanyama, A.; Dreborg, K.H.; Moll, H.C. & Padovan, D. (2008) Participative backcasting: A tool for involving stakeholders in local sustainability planning, *Futures* 40,34–46.

Carmona, M., Heath T., Oc, T., Tiesdell, S. (2003), *Public Places-Urban Spaces*, Architectural Press.

Carr, S., Francis, M., Rivlin, L.G. & Stone, A. M. (1992) *Public Space*, Cambridge University Press, Cambridge.

Carson, R. (1965) *The sense of wonder*. New York, NY: Harper & Row.

Chawla, L. (1992) Childhood place attachments. *Place attachment*, Cilt 12, ed. I. Altman and S.M. Low, 63–86. New York, NY: Plenum Press.

Chawla, L. (2002) Cities for Human Development. *Growing Up in an Urbanising World*; Chawla, L., Ed.; Earthscan: London, UK; 15–34.

Chawla, L. (2007) Childhood experiences associated with care for the natural world: a theoretical framework for empirical results, *Children, Youth and Environments*, 17:4, 145-170.

Checkoway, B. (2011) What is youth participation?, *Children and Youth Services Review* 33, 340–345.

Chombart de Lauwe, M.J. (1976) Appropriation of Space by Children as a Socialization Process. Korosec-Serfaty, Perla (ed.), *Appropriation of Space (Proceedings of the 3rd International Architectural Psychology Conference at Louis Pasteur University Strasbourg)* Strasbourg (France) 21-25 Haziran 1976.

Churchman, A. (2003) Is There a Place for Children in the City? *Journal of Urban Design*, 8:2, 99-111.

COAG Reform Council & McClintock, P. (2012) *Review of Capital City Strategic Planning Systems: report to the Council of Australian Governments*, COAG Reform Council, Sydney, NSW.

Cooper-Marcus, C., & Sarkissian, W. (1986) *Housing as if people mattered*. Berkeley: University of California Press.

Çakırer-Özservet, Y. (2014a) 1990'lardan bu yana Çocuk Dostu bir Şehir: Fano. *Marmara Belediyeler: Marmara Bölgesi Yerel Belediyeler Haber Dergisi*. Sayı 2. Cilt 1, 122-127.

Çakırer-Özservet, Y. (2014b) "La Citta Dei Bambini" Fano'dan Roma'ya Çocukların Şehri Hareketi. *Marmara Belediyeler: Marmara Bölgesi Yerel Belediyeler Haber Dergisi*. Sayı 3. Cilt 1, 120-127.

Çakırer-Özservet, Y. (2014c) 'Katılım Merdiveni' ve Çocukları Kente Katma Çabalarımız / The 'Participation Ladder' And Our Efforts To Incorporate Children Into Urban Life, *Marmara Life (Marmara Belediyeler Birliği Dergisi)* 09/2014; 1(35):60-63.

Çakırcı-Özservet, Y. (2015) Geleneksel Çocuk Oyunları İçin Sokak Temelli Geleneksel Oyun Alanlarının Yeniden Keşfi. I. Uluslararası Türk Dünyası Çocuk Oyun ve Oyuncakları Kurultayı, Kurultay Kitabı. 14-17 Mayıs 2015. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi yayınları. (Yayım aşamasında).

Day, C. & Midbjer, A. (2007) *Environment for Children: Passive Lessons from the Everyday Environment*, Oxford, Architectural Press.

De Winter, M. (1997) *Children as Fellow Citizens. Participation and Commitment*. Oxford/ New York: Radcliffe Medical Press.

Derr, V.; Chawla, L.; Mintzer, M.; Cushing, D.F. & Van Vliet, W. (2013) A City for All Citizens: Integrating Children and Youth from Marginalized Populations into City Planning, *Buildings* 2013, 3, 482-505.

Driskell, D. (2002) *Creating Better Cities with Children and Youth*; Earthscan: London, UK.

El Mundo (2005) Los niños piden en un 'pleno municipal' una playa junto al río, <<http://www.elmundo.es/elmundo/2005/11/18/madrid/1132321059.html>>, erişim tarihi: 27.07.2015

El Pais (2005) Los niños ganadores del concurso Madrid Río elevan al pleno sus propuestas. <http://elpais.com/diario/2005/11/19/madrid/1132403066_850215.html> erişim tarihi: 27.07.2015

Forlag, S., Gunderson, K. & Watson, A. (2007) *Understanding place meanings on the Bitterroot National Forest*, Montana. Soc. Nat. Resour. 20:8, 705-721.

Frank, K. I. (2006) The Potential of Youth Participation in Planning, *Journal of Planning Literature* 2006; 20, 351-371.

Gallagher, C. (1997) "Our Town": An Architectural Perspective; *Architecture and Inner-City, At-Risk Children*, *VisionQuest: Journeys toward Visual Literacy*. Blacksburg, VA: International Visual Literacy Association.

Gallagher, C.B. (2004) Our Town: Children as advocates for change in the city. *Childhood, A Global Journal of Child Research*. 11, 251-262.

Gaestel, A. (2013) Urban planner James Rojas reminds us to shut down the Power Point. *Next City*, 20 Şubat 2013. <<http://nextcity.org/daily/entry/urban-planner-james-rojasreminds-us-to-shut-down-the-powerpoint>> erişim tarihi: 20.07.2015

Gehl, J. (1996) *Life Between Buildings: Using public space* (üçüncü basım), Arkitektens.

Gosling, E. & Williams, K.J.H. (2010) Connectedness to nature, place attachment and conservation behaviour: Testing connectedness theory among farmers, *Journal of Environmental Psychology* 30 (2010) 298-304.

Green, A. E. & White, R. J. (2007) *Attachment to Place: Social Networks, Mobility and Prospects of Young People*, York, Joseph Rowntree Foundation.

Grover, S. (2004) Why won't they listen to us? On giving power and voice to children participating in social research. *Childhood*, 11:1, 81–93.

Hart, R. (1997) *Children's Participation: the theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. London.

Hart, R. (2002) Containing children: some lessons on planning for play from New York City, *Environment and Urbanization*, 14:2, 135-148.

Hart, R. (2008) Stepping Back from 'The Ladder': Reflections on a Model of Participatory Work with Children. *Participation and Learning; Reid, A., Jensen, B.B., Nikel, J., Simovska, V., Eds.; Springer: Guildford, UK; 19–31.*

Hildreth, R. W. (2003) *John Dewey and public achievement: The lived experience of active citizenship*. Sunuş, International Civic Education Conference, New Orleans, LA.

Hopkins, P. & Pain, R. (2007) Geographies of age: thinking relationally, *Area* 39, 287-94.

Hungerford, H. R. , & Volk, T. L. (1990) Changing learner behavior through environmental education. *Journal of Environmental Education*, 21:3, 8-21.

Inglis, J.; Deery, M. & Whitelaw, P. (2008) *The Development of Place Attachment in Parks*. CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd.

Jack, G. (2010) Place Matters: The Significance of Place Attachments for Children's Well-Being. *British Journal of Social Work* 40, 755–771.

Jakovich, J., Beilharz, K., & Echanove, M. (2006) Symbiosis between Participation and System Design: From Interactive Art to Urban Development. *CoDesign*, Taylor & Francis, 2:4, D, 249-257.

James, A. & Prout, A. (2008) Constructing and reconstructing childhood: contemporary issues. *The sociological study of childhood*. (İkinci basım) London: Routledge Falmer.

Kingston, B. (2007) Creating Child-Friendly Cities: The Case of Denver. *Municipal Engineer*, 160:2, 97-102.

Kirshner, B. (2007) Youth Activism as a Context for Learning and Development. *American Behavioral Scientist*, 51:3, 367-379.

Knowles-Yanez, K. (2005) Children's participation in planning processes. *Journal of Planning Literature*, 20: 3-14.

Kudryavtsev, A.; Stedman, R.C. & Krasny, M.E. (2012) Sense of place in environmental education. *Environmental Education Research*, 18:2, 229–250.

Landry, C. & Bianchini, F. (1995) *The Creative City*. London: Comedia.

Lasch, C. (1995) *The Revolt of the Elites and the Betrayal of Democracy*. New York: W.W. Norton.

Lych, K. (1960) *The Image of the City*. Cambridge Massachusettes.

Madrid Area de Gobierno de Urbanismo y Vivienda (2008) Madrid Río para Niños Jóvenes.<http://www.madrid.es/UnidadesDescentralizadas/UDCMedios/noticias/2008/03Marzo/29S%C3%A1bado/NotasdePrensa/MadridRio/ficheros/Dossier%20MADRID%20RIO%202008_Ni%C3%B1os%20y%20Jovenes.pdf> erişim tarihi: 28.07.2015

Malone, K. (2006) United Nations: a key player in a global movement for child friendly cities, *Creating Child Friendly Cities*, eds. Gleeson B & Sipe, N., Routledge.

Malone, K. (2011) *Designing and Dreaming a Child Friendly Neighbourhood for Brooks Reach*, Dapto, University of Western Sydney, Bankstown, NSW, Australia.

Malone, K. (2013) "The future lies in our hands": children as researchers and environmental change agents in designing a child-friendly neighbourhood, *Local Environment*, 18:3, 373-395.

Maslow, A. (1968) *Towards a Psychology of Being*, Van Nostrand, New York.

Matthews, M. H. (1992) *Making Sense of Place: Children's Understanding of Large-Scale Environments*, Hemel Hempstead, Harvester Wheatsheaf.

Meadows, D. (2003) Digital storytelling: Research-based practice in new media. *Vis. Commun.*, 2, 189-193.

Million, A. & Heinrich, A.J. (2014) Linking Participation and Built Environment Education in Urban Planning Processes. *Current Urban Studies*, 2, 335-349.

Mullahey, R. & Susskind, Y. & Checkoway, B. (1999) *Youth Participation in Community Planning*. Chicago, IL: American Planning Association.

Odunpazarı Belediyesi (2015) Başkan Kurt "Sanayi Sitesi için düğmeye bastık, <<http://www.odunpazarı.bel.tr>> erişim tarihi: 27.07.2015

Olwig, K.R. (1982) Education and the sense of place. *Geography and the humanities*, ed. D.E. Cosgrove, 38-53. Loughborough: Loughborough University of Technology.

Orr, D.W. (1994) *Earth in mind: On education, environment, and the human prospect*. Washington, DC: Island Press.

Percy-Smith, B. (2010) Councils, Consultations and Community: Rethinking the Spaces for Children and Young People's Participation, *Children's Geographies*, 8:2, 107-122.

Proshansky, H. M. & Fabian, A. K. (1987) 'The development of place identity in the child'; Weinstein, C. S. & David, T. G. (eds), *The Built Environment and Child Development*, New York, Plenum Press, 21-40.

Putnam, R. (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.

Relph, E. (1976) *Place and placelessness*. London, UK: Pion Limited.

Rowles, G. D. (1983) Place and personal identity in old age: Observations from Appalachia, *Journal of Environmental Psychology*, 3, 299–313.

Sancar, F.H. & Severcan, Y. (2010) Children's Places: Rural-Urban Comparisons Using Participatory Photography in the Bodrum Peninsula, Turkey. *Journal of Urban Design*, 15:3, 293-324.

Severcan, Y.C. (2015) Planning for the Unexpected: Barriers to Young People's Participation in Planning in Disadvantaged Communities, *International Planning Studies*, 20:3, 251-269.

Shapiro, I. (1986) *The Evolution of Rights inn Liberal Theory*, Cambridge University Press, Cambridge.

Simpson, B. (1997) Towards the Participation of Children and Young People in Urban Planning and Design, *Urban Studies*, 34:5-6, 907-925.

Skelton, T. (2007) Children, Young People, UNICEF and Participation, *Children's Geographies*, 5:1-1, 165-181.

Talen, E. & Coffindaffer, M. (1999) The utopianism of children: An empirical study of children's neighborhood design preferences. *Journal of Planning Education and Research*, 18, 321–31.

Terrible, R. S. (2000) An annotated bibliography of literature concerning children and their knowledge of the environment. *Journal of Planning Literature*, 14:3, 489–98.

Tonucci, F. & Rissotto, A. (2001) Why do we need children's participation? The importance of children's participation in changing the city. *Journal of Community & Applied Social Psychology* 11, 407–19.

The United Nations Children's Fund (UNICEF) (1997) *Children's Rights and Habitat: Working Towards Child-Friendly Cities*; UNICEF: New York, NY, USA.

Tuan, YF. (1977) *Space and Place*, Minnesota Press, Minneapolis.

UNCHS (1997) *The Istanbul Declaration and the Habitat Agenda*, UNCHS, Nairobi.

United Nations Children's Fund (UNICEF) Child Friendly Cities. <http://www.childfriendlycities.org>> erişim tarihi: 28.07.2015

Uttke, A. (2012) Towards the Future Design and Development of Cities with Built Environment Education: Experiences of Scale, Methods, and Outcomes, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 45, 3–13.

Vanderbeck, R. M. (2007) Intergenerational geographies: age relations, segregation and re-engagements, *Geography Compass*, 1:2, 200-221.

Walker, E. (2009) Putting urban planning in the hands of the people. *Good*. 16 Ağustos 2009. <www.good.is/posts/putting-urban-planning-in-the-hands-of-the-people> erişim tarihi: 20.07.2015

Watson, G.B. (2009) Viewpoint: Young people and the built environment: can they shape our cities?, *Town Planning Review*, 80:3, i-v.

Dr. Açalıya Alpan: 1978 yılında Eskişehir’de doğmuştur. 2002 yılında ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden mezun olmuş, 2005 yılında ODTÜ Kentsel Tasarım programında yüksek lisansını tamamlamış, 2013 yılında ise ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama doktora programını tamamlayarak doktora derecesini almıştır. 2005 yılından bu yana Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde kentsel tasarım atölyesinin öğretim elemanıdır. Ayrıca Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde Sanat Tarihi, TOBBETÜ Mimarlık Bölümü’nde ise Mimarlık Kültürü, Tarih ve Kuramları (içerik: Kentsel tasarım tarihi) derslerini vermektedir. Akademik ilgi alanları: kentsel tasarım, katılımcı planlama, kent arkeolojisi, kentsel koruma ve planlama, turizm ve planlamadır. **E-mail:** acalyaalpan@gmail.com

Uydu Kent Nevşehir’de Göç Çocukları

*

Migrant Children in Satellite City Nevşehir

Hüsniye Akıllı - Abdullah Dirikoc

Öz

Nevşehir, Türkiye’de geçici koruma altındaki ve şartlı mülteci statüsündeki yabancıların yaşamaları için yönlendirildiği uydu kentlerden biridir. Geçici olarak görülseler de Türkiye’den koruma talep eden bireylerin üçüncü ülke işlemleri uzun sürebilmektedir. Bu süreçte zorunlu göçe maruz kalan çocuklar, kendi ülkesinden, kendi kültüründen, refakatsiz çocuklar göz önüne alındığında ise, ailesinden uzakta, ekonomik ve sosyal yoksunluklar ve sorunlar içinde arafta bir çocukluk dönemi geçirmek durumunda kalmaktadır. Dolayısıyla kamu idarelerine önemli görevler düşmektedir. Bu çerçevede çalışmada, göçün çocuklar açısından neden sorunlu bir süreç olduğu, uydu kent örneği Nevşehir’de hangi kamu hizmet ve politikalarının yürütüldüğü kamu kurum ve kuruluşlarından elde edilen veriler doğrultusunda incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Göç, Geçici Koruma, Şartlı Mülteci, Çocuk, Uydu Kent

Abstract

Nevşehir is one of the satellite cities where immigrants who are considered as “subsidiary protection and conditional refugees” are accommodated. Although they are considered as temporary, third country procedures related to foreigners who seek protection from Turkey may last longer. During this period, asylum seeker children are obliged to a childhood in purgatory without their homeland, cultures, -especially for unaccompanied children- and families along with economic and social deficiencies and problems. Therefore, public institutions have to take important responsibilities. In this framework, this paper examines why migration is a turbulent process with regard to children as well as which government services and policies are implemented in Nevşehir as an example of satellite cities based upon the findings obtained from state organizations and institutions.

Keywords: Migration, Subsidiary Protection, Conditional Refugees, Child, Satellite City

Göç ve Çocuk

Göç, “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere gitmesi” olarak tanımlanmakta, dünya genelinde hemen hemen her ülke göçten etkilenmekte, son elli yıllık dönemde 175 milyondan fazla insanın kitlesel olarak göç ettiği bilinmektedir (www.goc.gov.tr). Yer değiştirme hareketinde göç eden kişiler; gönüllü olarak göç ediyor ise “göçmen”¹; zorunlu sebeplerle göç ediyor ise “mülteci, sığınmacı, düzensiz göçmen, yasa dışı göçmen” gibi bazen birlikte, bazen de iç içe girmiş bir şekilde tanımlanmakta ve bu konuda kavram karmaşası dikkati çekmektedir² (Başak, 2011: 4).

Bireyler kendi uyuşunda buldukları devletten, haklarının korunması ve gözetilmesini hukuki anlamda talep edebilme hakkına sahiptirler. Vatandaşı olduğu devletin bu korumayı sağlayamadığı durumlarda kişilerin bu korumayı uluslararası toplumdan veya başka bir devletten talep etmesi söz konusu olabilmektedir (Başak, 2011: 3). Yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda; mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma olmak üzere dört farklı uluslararası koruma türüne³ yer verilmektedir.

¹ Uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. **Göçmen** teriminin, “kişisel rahatlık” amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenilenlerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır (IOM, 2009: 22).

² Birçok çalışmada şartlı mülteci yerine “sığınmacı” kavramı kullanılmaktadır. Bu araştırmanın kapsamına “geçici koruma altındaki ve şartlı mülteci statüsündeki yabancılar” girmekle birlikte atıf yaparken diğer çalışmaların diline de sadık kalınarak sığınmacı / mülteci kavramlarına yer verilmek durumunda da kalınmıştır.

³ **Mülteci**; Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin

Göç hareketliliğinin yüzde yetmişi kadın ve çocukların hareketliliğinden oluşmakta, her yıl yüz binlerce çocuk savaş, çatışma ve şiddet olaylarından dolayı zorunlu göçe maruz kalmaktadır. Aile bireylerine yönelik zulme, ebeveyninin sıkıntısına şahit olan, aniden ve anlaşılabilir biçimde evinden, arkadaşlarından, ailesinden ayrılan, ebeveyn kaybı nedeniyle yetişkin sorumluluklarını üstlenmek durumunda ve eğitimini bırakmak zorunda kalan çocuklar tüm bu süreçlerle baş etmeye çalışırken çocuk olma duygularını da bir kenara bırakmak zorunda kalmakta, göçün travmatik etkileri sonucunda psikolojik olarak zarar görmekte ve bazı yeteneklerini de yitirebilmektedir (TOHAV, 2014: 43). Göç etmiş ailelerin öncelikle üstesinden gelmek zorunda olduğu istihdam, eğitim, sağlık, ba-

---

korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade etmektedir.

Şartlı Mülteci; Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade etmekte, üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilmektedir.

İkincil Koruma; Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade etmektedir.

Geçici Koruma; Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir. Geçici koruma, kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Suriyelilere sağlanan koruma “Geçici Koruma”dır.

rınma, yabancılaşma ve güvenlik gibi sorunlar doğrudan ve ilk elden çocuklara yansımaktadır. Eğitim düzeyinin düşüklüğü, yoksulluk, sosyal güvenlikten yoksunluk, kültürel farklılık gibi değişkenler, toplumsal süreçte çocukların, ev sahibi çocuklar karşısındaki dezavantajlı konumunu bir kat daha pekiştirmektedir (Güzel, 2013: 2).

Kamu ve sivil toplum kuruluşları tarafından aynı ve nakdi yardımlar yapılsa da ailelerin yaşadığı en temel sorunlardan birini ekonomik sorunlar oluşturmaktadır. Çalışma izinleri olmayan, sigortasız ve düşük ücretlerle çalışmak zorunda bırakılan dolayısıyla da yeterli ekonomik özgürlüğe kavuşamayan bireylere yapılan geçici yardımlar çözüm sağlayamamaktadır (Kalaycı, 2014: 10-12). İlaç ve tedavi masraflarının karşılanamaması gibi sağlık sorunlarının yanı sıra kendileri için temin edilen çadır, konteyner, misafirhanelerde sınırlı sayıda kişi barınabilmektedir. Kültürel farklılıklar nedeniyle uyum sorununun yanı sıra halihazırda yaşadıkları travma sebebiyle psikolojik sorunlar yaşanmaktadır. Kendi kültürel değerleri, göç ettiği yerin kültürü ile çatıştığı ölçüde onları ötekileştirmekte, kimlik sorunu yaşamalarına, yabancılaşıp dışlanmalarına neden olmaktadır (Aktürk vd., 2013: 32). Sarıkaya (2014: 247) yerinden edilmiş aileye mensup bir çocuk olma durumunun yaratacağı duygusal ve davranışsal sorunları; aşağılık duygusu, önyargı, özgüven eksikliği, güvensizlik duygusu, yalnızlık olarak ifade etmektedir.

Beraberinde bir yetişkin olmayan velisinden ayrı tek başlarına seyahat eden refakatsiz çocuklar ise en hassas durumda olan grubu oluşturmaktadır (HYD, 2010; TOHAV, 2014). Refakatsiz çocukların karşılaştıkları zorluklar bağlamında ele alınan temel hususları ise; “refakatsiz çocuk” olarak tanımlanabilmeleri sorunu; kendilerine bireysel vasi atanmaması; yetişkinlerle birlikte geri gönderme merkezlerine kapatılıp sınır dışı edilmeleri; yerleştirildikleri kurumlarda tercümanların bulunmaması ve bu kurumlardan 18 yaşından sonra ayrılmak durumunda olmalarının kaygı başta olmak üzere psikolojik etkiler yaratması ve kamu hizmetlerine erişim konusunda engellere maruz kalmaları oluşturmaktadır (Yakmaz, 2014: 18; HYD, 2010).

Tablo 1: Göç Çocuklarının Karşı Karşıya Oldukları Riskler

Göç Öncesinde	Yolculuk Sırasında	Geçiş Bölgelerinde-Varış Noktalarında
<ul style="list-style-type: none"> -Şiddet -Silahlı çatışma -Yoğun toplumsal baskı -Yoğun ekonomik sıkıntılar -Yaşam hakkının tehlikeye girmesi -Temel ihtiyaçlara erişimde yetersizlikler -Kötü beslenme 	<ul style="list-style-type: none"> -İnsan ticaretine maruz kalma -Çocuk işçiliği -Kötü beslenme -Hijyenik olmayan, sağlıksız koşullarda barınma -Eğitimin sekteye uğraması -Sağlık hizmetlerine erişimde yetersizlik -Ebeveyn kaybı ve yalnız kalma -Cinsel taciz, istismar ve şiddet 	<ul style="list-style-type: none"> -Yoksulluk -Kötü beslenme -Hijyenik olmayan, halk sağlığına aykırı koşullarda barınma -Eğitimin sekteye uğraması -İhtiyaç anında tıbbi yardım alamama -Dil bilmeme -Sosyal ve kültürel uyumsuzluk -Sorunları çözebilecek mercilere ulaşamama -Yasal statüdeki belirsizlikler ve sosyal yardımlardan faydalanamama -Kişisel görüş ve düşüncelerini açıklayamama -Çocuk işçiliği -Travma sonrası stres bozuklukları -İnsan ticaretine maruz kalma

Kaynak: Atasü, Topçuoğlu, 2012: 58-59.

Tablo 1’de yer verilen “göç öncesinde, yolculuk sırasında ve varış noktasında karşı karşıya kalınan riskler” çocukların, göç sürecinden ve onun toplumsal sonuçlarından en fazla etkilenen öznelerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla hassas gruplar olarak nitelendirilen 18 yaş altındaki çocuklar ile özel olarak ilgilenmek ve temel ihtiyaçlarının tespitinde ve bu tür ihtiyaçların giderilmesinde duyarlı hareket etmek gerek-mekte ve bu çerçevede de kamu idarelerine önemli görevler düşmektedir (İHAD, 2013: 10; TOHAV, 2014: 34).

Uluslararası Göç Hareketi ve Türkiye

Özellikle 1980 sonrası dönemde coğrafi olarak yakın bölgede yaşanan savaşlar ve iç çatışmalar zorunlu göçleri Türkiye’ye yöneltmiştir. İran Devrimi, Halepçe Katliamı, Körfez Savaşı ve politik nedenler İranlı ve Iraklı göç hareketini oluşturmuştur. 1988 yılı Karabağ Savaşı ve 1992 Hocalı Soykırımı sonucunda sayıca çok fazla olmasa da Azerbaycanlı göçü olmuştur. 1989 yılında zorunlu göç nedeniyle Bulgaristan’dan göç alınmıştır. Sovyetler’in Afganistan’ı işgali sonucu Afganistan vatandaşları Türkiye’ye sığınmış; 1992-1999 yılları arasında da Bosna Hersek ve Kosovalı Arnavutlar Türkiye’ye sığınan diğer grupları oluşturmuştur. 2000 sonrası dönemde Türkiye’ye yönelik uluslararası göç hareketleri giderek artmış; son birkaç yıl içerisinde ülkeye gelen Suriyeli vatandaşlar bu artışı tetiklemiştir (Kahya, 2014: 4085-4088).

Dünyanın diğer ülkelerinde de olduğu gibi Türkiye’den koruma talep eden yabancıların büyük bir oranı kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Tablo 2’de Türkiye’de kayıtlı bulunan mülteci ve sığınmacı çocukların yaş, cinsiyet ve geldikleri ülkelere göre sayısal dağılımına yer verilmektedir.

Tablo 2: Mart 2015 İtibariyle Kayıtlı Mülteci ve Sığınmacı Çocukların Yaş, Cinsiyet ve Geldikleri Ülkelere Göre Sayısal Dağılımı

Çocukların Cinsiyet ve Yaş Dağılımı						
Çocukların Uyuğu	0-4 Yaş		5-11 Yaş		12-17 Yaş	
ÜLKE	K	E	K	E	K	E
AFGANİSTAN	280	273	752	820	647	1091
İRAN	245	257	410	469	295	407
IRAK	1062	1113	1873	2069	1346	1816
SOMALİ	84	113	176	191	194	235
DİĞERLERİ	528	661	838	959	653	759
TOPLAM	2199	2417	4049	4508	3135	4308
GENEL	Mülteci + Sığınmacı		Mülteci + Sığınmacı		Mülteci + Sığınmacı	
TOPLAM	(3530+1086)		(6271+2286)		(4968+2535)	
	4616		8557		7443	

Kaynak: BMMYK, [http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr\(22\).pdf](http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr(22).pdf), erişim tarihi: 05.05.2015.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre 31 Mart 2015 tarihi itibarıyla Türkiye’de bulunan 0-4 yaş grubu mülteci ve sığınmacı çocuk sayısı 4616’dır. Okul çağındaki 5-17 yaş grubundaki toplam çocuk sayısı ise 16 bine ulaşmış durumdadır. Çocukların yaklaşık üçte birini (5907) sığınmacı çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların büyük çoğunluğunun ise Irak uyruklu olduğu görülmektedir.

Tablo 3: 0-17 Yaş Grubu Kayıtlı Mülteci ve Sığınmacı Çocukların Yıllar İtibarıyla Sayısal Dağılımı

	Mülteci Çocuk	Sığınmacı Çocuk	Toplam
Aralık 2012	6414	4992	11.406
Aralık 2013	8568	4927	13.495
Aralık 2014	13.908	5770	19.678
Mart 2015	14.769	5907	20.676

Kaynak: BMMYK, <http://www.unhcr.org.tr/?content=178>, erişim tarihi: 05.05.2015

Türkiye’deki çocuk mülteci ve sığınmacı nüfusu yıllar itibarıyla büyük oranda artış göstermiş, 2012 yılında 11.406 iken Mart 2015 tarihi itibarıyla neredeyse ikiye katlanarak 20.676 olmuştur.

Suriyeliler Türkiye’nin tanıdığı geçici koruma hakkıyla Türkiye’de ikamet etmekte; Suriye’deki savaş, şiddet ortamından kaçıp Türkiye’ye sığınan kişi sayısı Mayıs 2015 BMMYK’nın güncellenmiş verilerine göre 1.759.846 olarak belirtilmektedir. Suriyelilerin yaklaşık yarısını çocuklar (%20’sini, 0-4 yaş; %20.2’sini 5-11 yaş; %14’ünü ise 12-17 yaş grubu çocuklar) oluşturmaktadır (<http://data.unhcr.org>). Son dönem Suriye’den gelen yoğun göç akınının yarından fazlasını çocukların oluşturması, konunun ülke kamu politikası için olan önemini gün yüzüne çıkarmaktadır (Çakırcı Özserved, 2015).

Göç Sürecinin Mekânsal Çözümü: Uydu Kent Uygulaması

Türkiye’ye yönelik uluslararası göç süreci, sorunun yalnızca hukuksal değil mekânsal çözümler açısından da ele alınmasını gerektirmiştir. 1994 yılından itibaren şartlı mültecilerin yerleştirilmesi için sınır kapıları, büyük

kentler ve BMMYK’nin ülke içi temsilciliğinin olduğu kentlerin yanı sıra, Anadolu kentlerini de içine alan uydu kent uygulaması ortaya konmuş ve zamanla sayıca artırılmıştır (Kahya, 2014: 4089).

Avrupa dışından bir ülkeden gelip Türkiye’den koruma talebinde bulunan kişilerin, BMMYK’ya yaptıkları başvuru sonuçlanana kadar geçici olarak Türkiye’de kalabilmek ve yasal bir statüye kavuşabilmek için geçici sığınma başvurusu yapmaları ve yasal bir yükümlülük olarak bir ilde (uydu kent) ikamet etmeleri gerekmektedir (hyd.org.tr). Transit ülkelerden biri olan Türkiye’de “uydu kentler”; emniyet ve asayiş açısından sorun yaşanmayan ve kontrollerin de zor olmadığı; zorunlu göçe maruz kalmış yabancıların Türkiye’de buldukları süre içerisinde yaşamaları ve ikametlerinin düzenlenmesini sağlayan bir uygulama alanı olarak İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenen kentlerdir (Kılıç, 2013; Kahya, 2014: 4089).

Türkiye’de 62 il uydu kent⁴ olarak belirlenmiştir. Başvuru yapıldıktan sonra aile bireylerine ayrı ayrı “tanıtım kartı” ve “ikamet izin belgesi” olmak üzere iki belge verilmektedir. Yaşamaları için gönderilen uydu kentin değiştirilmesi; başka bir ilde birinci dereceden akrabaları yaşıyorsa, ya da gönderildikleri ilde tedavi edilmesi mümkün olmayan tıbbi bir rahatsızlıkları var ise söz konusu olabilmektedir. Polis kentte bulduklarının ispatı için düzenli olarak imzalarını almakta; kenti izinsiz terk edenleri firari olarak değerlendirilebilmekte ve bu sebeple söz konusu firarilerin haklarında dava açılabilir (hyd.org.tr). Prosedürlerinin tamamlanması 6-7 yılı bulabilmekte, bu nedenle de üçüncü ülkeye yerleştirmeyi uydu şehirlerde bekleyen göç mağduru çocuklar en önemli yaşlarını, çocukluk dönemlerini çoğu zaman yoksulluk ve yoksunluklar içinde geçirmektedir.

⁴ Ağrı, Amasya, Bilecik, Burdur, Çankırı, Çorum, Eskişehir, Gaziantep, Hakkâri, Isparta, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya, Kütahya, Nevşehir, Niğde, Sivas, Tokat, Van, Yozgat, Aksaray, Karaman, Kırıkkale, Şırnak, Adana, Afyonkarahisar, Erzurum, Hatay, Kahramanmaraş, Çanakkale, Bolu, Uşak, Denizli, Yalova, Siirt, Balıkesir, Batman, Şanlıurfa, Kilis, Ardahan, Malatya, Kars, Iğdır, Düzce, Sakarya, Erzincan, Gümüşhane, Bayburt, Mardin, Sinop, Zonguldak, Samsun, Manisa, Karabük, Adıyaman, Elazığ, Giresun, Trabzon, Artvin, Ordu’dur.

Uydu Kentlerde Geçici Koruma Altındakilere ve Şartlı Mültecilere Sağ- lanan Haklar-Yardımlar ve Sorunlar

Her insan gibi geçici koruma altındakiler ve şartlı mülteciler güvenli sığınma hakkına sahiptir. Bununla beraber de sığındıkları ülkede hem hakları hem sorumlulukları vardır. İnsan haklarına yaraşır bir şekilde haklardan ve yardımlardan eşit bir şekilde faydalanma ve kötü muameleye, ayrımcılığa uğramama hakkına sahiptirler. Şartlı mültecilerin barınma gereksinimlerini kendi imkânları ile karşılamaları esas olup, bazı illerde maddi durumu yetersiz olanlara yemek yardımı yapılabilmekte, valilik tarafından sağlık giderlerinin karşılanması söz konusu olabilmektedir. Polis kaydı tamamlandıktan sonra Türkiye'de yasal olarak bulunan bir yabancı olarak, çalışma izni başvurusunda bulunulabilmektedir. Türkiye'de 6-14 yaş arasındaki tüm çocuklar için ilköğretim bir hak ve zorunluluk olup, göçmen çocukların uydu kentteki bir ilköğretim okuluna kaydı yapılabilir. Hukuki problemler için Baro'ya müracaat edilerek, ücretsiz adli yardım talebinde bulunabilmekte; maddi sorunlar çerçevesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na ve kentteki diğer yardım kuruluşu ve derneklere müracaat edilebilmektedir (hyd.org.tr). Ancak İnsan Hakları Araştırmaları Derneği (İHAD) (2013: 18-19) tarafından uydu kentlerde düzenli olarak işleyen resmi nitelikte sosyal yardım mekanizması bulunmadığı öne sürülmektedir. Uydu kentlerde sağlanan sağlık, eğitim hizmetleri, çalışma, sosyal yardım hakkı gibi temel insan haklarına erişim ve sosyal bütünleşme konusunda ciddi sorunlarla karşılaşıldığı vurgulanmaktadır. Başvuruları sonuçlanana kadar kendi imkânlarıyla geçinmek zorunda kalan şartlı mültecilerin pratikte bir işte çalışmaları neredeyse imkânsız hale gelmektedir. Uydu kentlerin işleyişini belirleyen ortak bir yasal düzenleme olmadığı için kamu idarecilerinin bilgi ve duyarlılıklarına göre her uydu kentte farklı uygulamalar söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle yaşam şartları belirli bir şehirde zor, diğer bir başka şehirde ise görece kolay olabilmektedir (Kahya, 2014: 4093). Kahya'ya (2014: 4095) göre kimi, daha fazla hak ve hizmetten yararlanabilmekte, kimileri için ise uydu kent sadece "açık hava hapishanesi" işlevi görmektedir.

Uydu Kent Nevşehir’de Geçici Koruma Altındakilere ve Şartlı Mültecilere Yönelik Hizmet Veren Kamu Kurum ve Kuruluşları

Uluslararası koruma talebinde bulunan bireylerle ilgili yasal-prosedürel işlemlerin birçoğu Nevşehir İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü tarafından yerine getirilmekte iken 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca İçişleri Bakanlığı’nın bağlı kuruluşu olarak kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlükleri tarafından, Yabancılar Şube Müdürlükleri’nin görevleri 18 Mayıs 2015 tarihinde devralınmıştır (www.goc.gov.tr). Bu nedenle araştırmanın gerçekleştirildiği dönemde Nevşehir’de ilgili kuruluşun devir işlemlerinin sürdüğü gözlemlenmiştir.

Nevşehir’de uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş toplam 2320 kişi bulunmaktadır. Yaklaşık yarısı İranlı, 436’sı Afganistanlı ve 517’si ise Iraklıdır. Kalan 75 kişi diğer uyruklara sahip vatandaşlardır. Yaklaşık yüzde 30’unu (652’sini) ise çocuklar oluşturmaktadır.

Tablo 4: Nevşehir İlinde Bulunan Uluslararası Koruma Başvuru Sahiplerine Ait Sayısal Tablo

Uyruğu	CİNSİYETİ				Toplam
	Erkek	Kadın	Erkek çocuk	Kız çocuk	
Afganistan	184	67	111	74	436
Irak	199	124	102	92	517
İran	626	402	136	128	1292
Diğer*	50	16	4	5	75
Toplam	1059	609	353	299	2320

Kaynak: Nevşehir Yabancılar Şube Müdürlüğü, 25.03.2015

*Bangladeş, Cezair, Fas, Fildişi Sahili, Filistin, Gana, Gürcistan, Kamerun, Kongo, Mali, Myanmar, Moritanya, Pakistan, Romanya, Senegal, Somali, Sri Lanka, Sudan, Suriye, Türkmenistan.

Geçici koruma altında bulunan toplam Suriye uyruklu vatandaş sayısı 2043’tür. Uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş şartlı mültecilerle birlikte toplam 4363 kişi Nevşehir il sınırı içinde yaşamaktadır.

Tablo 5: Nevşehir İlinde bulunan Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Ait Sayısal Tablo

İlçe	Kişi Sayısı
İl Merkezi - Acıgöl ve Derinkuyu	1325
Avanos	49
Gülşehir - Hacıbektaş	129
Kozaklı	8
Ürgüp	532
Toplam	2043

Kaynak: Nevşehir Yabancılar Şube Müdürlüğü, 17.04.2015

Nevşehir Yabancılar Şube Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre geçici koruma altındakiler ve şartlı mültecilerin başvuru nedenlerine göre kayıt altına alınmış istatistik bulunmamaktadır. Nevşehir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın (SYDV) mali ihtiyaçlarının karşılanması konusunda ilde en etkin çalışan kurum olduğu söylenebilir. 3294 sayılı Kanun'un amacını düzenleyen 1 inci maddesinde yer alan "...gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek..." hükmü uyarınca SYD Vakıfları, kendilerine yapılan başvuruları değerlendirmekte ve müteveli heyetlerinin kararları doğrultusunda yardım edebilmektedirler (SYDGM, 2008: 48). Kurum personelinin aldığı bilgiye göre, en büyük sorunu ekonomik problemler oluşturmaktadır. Özellikle çocuklar için sağlık sorunları, beslenme (mama), giyecek, bez ihtiyacı söz konusudur. 3 ayda bir aynı (kömür) ve nakdi (100-400 TL arası) yardım yapılmaktadır. Ancak her ay yardım yapılan çok çocuklu, engelli ve çalışamayacak durumda olan savaş mağduru aileler de bulunmaktadır. Aileler en çok maddi ve sağlık yardımı için başvurmakta; yasa ile belirlenmiş bir pay aktarımı söz konusu olmayıp müteveli heyetinin kararına ve insiyatiline bağlı bir destekte bulunmaktadır.

Kurumun T.C. vatandaşlarına sağladığı yardım türleri arasında şartlı eğitim-sağlık-gebelik, gıda, aile, kömür, tıbbi malzeme, eğitim materyali, barınma, özel amaçlı, ilaç, kira, yemek, ev eşyası, yangın, deprem, engellilere, yaşlılara ve eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardımlar bulunmaktadır.

tadır. Bu yardım türleri dışında kalan, Tablo 6’da yer verilen “yabancı yardımı” ayrılmaktadır. Tablo 6’ya göre aynı yardım alan kişi sayısı 2013 yılında 372; 2014 yılında 758’dir. 2015 yılı için belirlenen sayı ise 281’dir. 2013 yılı için kişi başına ortalama yaklaşık 107 TL, 2014 yılı için 145 TL, 2015 yılı için ise 188 TL yardım düşmektedir.

Tablo 6: Nevşehir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Tarafından Gerçekleştirilen “Yabancı Yardımı”

		TESLİMAT TÜRÜ	
		NAKDİ	AYNI
2013	Kişi Sayısı	372	0
	Tutar (TL)	40.011,00	0,00
	Yardımlar Genel Toplam (TL)	7.708.034,06	
2014	Kişi Sayısı	758	387
	Tutar (TL)	110.405,00	155.839,78
	Yardımlar Genel Toplam (TL)	8.574.202,72	
2015	Kişi Sayısı	281	0
	Tutar (TL)	53.000,00	0,00
	Yardımlar Genel Toplam (TL)	1.782.883,34	

Kaynak: Nevşehir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı 2013, 2014, 2015 Yılı Faaliyet Raporları.

Suriyeli vatandaşların sağlık sorunlarının çözülmesi amacıyla Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından 09.09.2013 tarih ve 12816 sayılı 2013/8 genelge yayımlanmış ve tüm sağlık giderleri ücretsiz hale getirilmiştir (www.afad.gov.tr). Nevşehir AFAD İl Müdürlüğü tarafından da bu çerçevede hizmet verilmektedir.

Nevşehir Halk Sağlığı Müdürlüğü tarafından geçici koruma statüsündeki Suriyeli vatandaşlara Toplum Sağlığı Merkezlerince sağlık taramaları ve çevre sağlığı bünyesinde aşı, bebek, gebe, lohusa izlemleri; aile planlaması; muayene, tedavi; 112 acil hizmetleri; barınma koşulları, su sanitasyonu, atık kontrolü ve hijyen eğitimi hizmetlerinin verildiği bildirilmiştir. Sistemlerine kayıtlı 728 kişinin bulunduğu ve sağlık hizmetinden

yararlandığı ifade edilmiştir. Üst solunum yolu enfeksiyonları, gastroenterit, beslenme yetersizliğine bağlı gelişim geriliği Nevşehir'deki Suriyeli çocuklarda gözlenen temel sağlık sorunları olarak belirtilmiştir.

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) Nevşehir Ofisi de geçici koruma altındakilere ve şartlı mültecilere hizmet veren kuruluşlardan birisidir. Karşılaştıkları sorunlara çözümler üretmek, ihtiyaçlarını karşılamada onlara yardımcı olmak ve temel ve sosyal haklara erişimlerinde destek sağlamak derneğin temel amaçları arasında yer almaktadır (SGDD, 2015). Nevşehir Ofisinde bir temsilci sosyolog ile ikisi Farsça biri ise Arapça bilen üç tercüman bulunmaktadır. İlde "psiko sosyal danışmanlık proje çalışması" çerçevesinde etkinlikler düzenlenmektedir.

Dernek temsilcisi ile yapılan görüşme sonucunda Nevşehir'de Mayıs ve Haziran (2015) aylarındaki artışla koruma başvurusunda bulunan kişi sayısının son haliyle yaklaşık 5000'in üzerinde bir sayıya ulaştığı; İl Göç İdaresi'ne kayıtlı olarak ikamet eden Suriye'den göç edenlerin akraba grupları şeklinde sayıca artış gösterdiğinin gözlemlendiği öğrenilmiştir. Kendilerine yöneltilen desteğin kısıtlı ve yardım alabilecekleri başlıca kuruluşun Sosyal Yardımlaşma Vakfı olduğu ve kamu kurumlarında tercüman istihdam edilmemesi nedeniyle kamu hizmetlerinden yararlanma konusunda sorunlar yaşandığı bilgilerine erişilmiştir. Dernek tarafından çocuklara okul ihtiyacı ve kırtasiye setlerinin dağıtıldığı, diğer kuruluşlara ve hayırsever vatandaşlara yardım konusunda aracılık edildiği öğrenilmiştir. Savaş travması yaşayan Suriyeli çocukların dilenmek zorunda kalarak adeta ailelerinin geçimini üstlenen bireyler konumuna geldikleri ve bu nedenle de okula devam edemedikleri ayrıca psikolojik desteğe ihtiyaçlarının olduğu, uyum sorunları yaşadıkları bildirilmiştir.

Dernek aracılığıyla ulaşılan ve aşağıda yer verilen Nevşehir'de bir apartman girişindeki kapı zillerine ait fotoğraf, "mültecinin adı yok" ifadesinin açıkça somutlaşmış halidir.

Fotoğraf 1: Mültecinin Adı Yok

Fotoğraf: Canan Bozkurt

Nevşehir Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü bünyesindeki kuruluşlarda geçici koruma altında ve şartlı mülteci statüsünde çocuğun olmadığı, Nevşehir’de daha önce yaklaşık kırk çocuğa ev sahipliği yapıldığı ancak hepsinin Konya’ya gönderildiği öğrenilmiştir.

Nevşehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından ilk-orta ve lise çağındaki geçici koruma altındaki ve şartlı mülteci çocuklara eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Eğitim hakkını etkisiz kılacak engeller ve ayrımcılık uygulamaları uluslararası insan hakları hukukunca yasaklanmış olsa da, bu hakkın kullanılması ailenin uydu kentte kayıtlı olup olmamasına ve gerekli ikamet izinlerini almış olmalarına bağlı bulunmaktadır (Uluslararası Af Örgütü, 2009: 21). Çocuklar için okula kayıt sürecinde, Türkiye’de izinli olarak altı ay ikamet edilmesini sağlayan uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi gerekmektedir. Menşei ülkelerinden kaçarak transit ya da hedef ülkeye varan çocukların, kendi ülkelerinde aldıkları eğitimi kanıtlayacak belgeleri sunamamaları, mezuniyet belgesi alamayarak eğitim hayatlarının bir noktada sınırlanmasına yol açmaktadır (UNICEF, 2012: 51; Uluslararası Af Örgütü, 2009: 22). Kalaycı’nın (2014: 10) çalışmasında,

çocukların eğitimleriyle ilgili bir çalışmanın bulgularına yer verilmekte, yüzde 90'ının Türkiye'de eğitime devam edemedikleri ortaya konmakta; bu durumun en önemli nedeninin geçici ikamete dayandırıldığı belirtilmektedir. Atasü Topçuoğlu'na (2012: 42) göre göç mağduru çocukların profiline dair fikir verebilecek en önemli istatistikî bilgiyi, örgün eğitimdeki yabancı çocuk sayısı oluşturmaktadır. Tablo 7'de Nevşehir'de eğitime devam eden yabancı uyruklu öğrenci sayılarına yer verilmektedir.

Tablo 7: Nevşehir'de Eğitimine Devam Eden Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları

UYRUK	İLK/ORTAOKUL	LİSE
Afganistan	16	4
Filistin	1	1
Irak	84	26
İran	66	19
Suriye	96	2
TOPLAM	263	52

Kaynak: Nevşehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü, 2015.

Yaş gruplarına göre dağılım verisi olmamakla birlikte, Nevşehir'de bulunan 185 Afganistan uyruklu çocuktan 20'si; 194 Iraklı çocuktan 110'u, 264 İranlı çocuktan 85'i, Filistinli 5 çocuktan 2'si; çocuk sayısına ilişkin veri olmamakla birlikte de 2043 Suriyelinin büyük bir oranını oluşturduğu tahmin edilen çocukların 98'i eğitime devam etmektedir. Bu çerçevede il genelinde en çok Suriyeli çocukların eğitimden mahrum olduğu sonucuna varılabilmektedir. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) Nevşehir Ofisi temsilcisinden edinilen bilgiye göre, bazı kamplarda Arapça eğitim verildiği halde Nevşehir'de böyle bir eğitim söz konusu olmayıp çocuklar eğitim sistemine uyum sorunu yaşamakta ve bu nedenle de okula devamsızlık yapmaktadır.

Sonuç

Sadece fiziksel değil sosyoekonomik, psikolojik değişimleri de beraberinde getiren bir olgu olarak göç, özellikle uluslararası bir boyut kazandığında en fazla etkiyi en zayıf ve en hassas bireyler olan çocuklar üzerinde göstermektedir. Özellikle son yıllarda Türkiye konumu itibariyle bu yer değiştirme hareketine sahne olan ülkelerden biri durumuna gelmiştir.

Uluslararası koruma talebinde bulunan bireyler, üçüncü bir ülkeye yerleştirilme sürecinde ikamet etmeleri için gönderildikleri uydu kentlerde başta ekonomik olmak üzere, sağlık, eğitim, sosyal hak ve hizmetlere erişim konusunda önemli sorunlarla baş etmek zorunda kalmakta, bu durumdan ise en çok etkilenen özne çocuklar olmaktadır. Travmatik bir süreç olan göçe maruz kalan çocukların uydu kent uygulaması çerçevesinde yaşadıkları sorunların giderilmesi, geçiş süreci olarak görülen fakat geleceklerini şekillendirecek çocukluk dönemlerinin daha insani koşullarda geçirilebilmesi için önem taşımaktadır. Uydu kentlerde izlenen farklı politikalar farklı yaşam koşullarını beraberinde getirmekte, uyumlu eşgüdümlü politikalara olan ihtiyaç gün yüzüne çıkmaktadır.

Göç politikasının mekânsal çözüm yerleri olarak benimsenen ve işlev gören uydu kentlerde sunulacak yerel hizmet ve politikaların göç ederek korunma talebinde bulunmak durumunda bırakılan bireylerin yaşamlarını kolaylaştıracak, kente uyum süreçlerini hızlandıracak şekilde yeniden ele alınması gerektiği göze çarpmaktadır. Uydu kent Nevşehir’de kamu kuruluşları tarafından yapılan yardımların insani ölçüde yaşamak için yeterli olmadığı açık olup, onları yük olarak taşımak zorunda hisseden bir anlayış yerine, ekonomik ve sosyal yaşamla bütünleştirerek kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlayacak politikaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yerel düzeyde dil okulları, hizmetlere erişim ve mesleki beceri kazandırma kursları, oryantasyon programları ve sosyal etkinliklerin düzenlenmesi ve yaygınlaştırılması; her şeyden önce de hak ihlallerinin önlenmesi konusunda gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aktürk, A. I., Yakupoğlu, A., Çelik, D. & Oral G. (2013). Kayseri Örneği Üzerinden Kentleşme ve Şiddet İlişkisi: İleriye Dönük Bir Projeksiyon, *Sosyoloji Dergisi*, 27 (2), 25-40.
- Atasü Topcuoğlu, R. (2012). *Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri*, Uluslararası Göç Örgütü Yayını.
- BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği), [http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr\(22\).pdf](http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/tr(22).pdf), erişim tarihi: 05.05.2015.
- BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği), <http://www.unhcr.org.tr/?content=178>, erişim tarihi: 05.05.2015.
- BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği), <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>, erişim tarihi: 05.05.2015.
- Cengiz B. (2011). *Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler*, İçişleri Bakanlığı Yayını (Genel Yayın No: 686), Ankara.
- Çakırer-Özservet, Y. (2015). Göçmen Çocukların Şehre Uyum ve Eğitim Politikası, *Uluslararası Göç ve Mülteci Uyum Sorununda Kamu Politikasının Rolü Paneli*, Hatay.
- Güzel, S. (2013). Göçmen Çocuklar ve Denizli’de Yaşam Koşulları, *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/Serkan-guzel12_20ocak2013.pdf, 1-36.
- HYD (Helsinki Yurttaşlar Derneği), <http://www.hyd.org.tr/multecielkitab/kitap3.asp>, erişim tarihi: 12.03.2015.
- HYD (Helsinki Yurttaşlar Derneği). (2010). *Askıya Alınmış Çocukluk: Türkiye’de Sığınma Arayan Ailesinden Ayrı Düşmüş Mülteci Çocukların Durumu*, İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını.
- İHAD (İnsan Hakları Araştırma Derneği). (2013). *Türkiye İltica Hakkı İzleme Raporu 2012*, Ankara.
- Kahya, Ö. (2014). Türkiye’de Sığınmacılık ve Uydu Kent Deneyimi, *T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi 2. Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s. 4081-4114), Isparta.
- Kalaycı, S. (2014). *Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları*, <http://www.ihhacademi.com/wp-content/uploads/2014/03/siginmacilarin-korunm-y%C3%B6nelt%C3%BCrk-stk...pdf>, erişim tarihi: 17.12.2014.
- Kılıç, T. (2013). Kentlerdeki Görünür Mülteciler, *Zaman*, 18 Eylül 2013, http://www.zaman.com.tr/yorum_kentlerdeki-gorunur-multeciler_2137389.html, erişim tarihi: 15.03.2015.
- Nevşehir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı. *2013, 2014, 2015 Yılı Faaliyet Raporları*, Nevşehir.

Sarıkaya H. S. (2014). Belçika Flaman Bölgesi Eğitim Sisteminde Türk Kökenli Çocukların Yaşadığı Temel Eğitim Sorunlarının İncelenmesi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (8), 246-260.

T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM). (2008). *Stratejik Plan 2009-2013*, Ankara: SYDGM Yayını.

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, <http://www.afad.gov.tr>, erişim tarihi: 12.03.2015.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <http://www.goc.gov.tr>, 14.05.2015.

TOHAV (Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı). (2014). *TOHAV Göç Analiz Raporu*, İstanbul: Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı Yayını.

Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International). (2009). *Sığınmacı Çocuklar İki Arada Bir Derede: Türkiye’deki Mültecilere Koruma Sağlanmıyor*, Londra: Uluslararası Af Örgütü Yayını.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2009). *Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü*, Edit: Bülent Çiçekli, İsviçre.

UNICEF (United Nations International Children’s Emergency Fund). (2012). *Okul Dışındaki Çocuklar Küresel Girişimi Türkiye Ülke Raporu*, <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/ulke-raporu-tr-14.1.2014.pdf>, erişim tarihi: 17.12.2014.

Yakmaz E. (2014). *Statü Belirleme Sürecinde Türkiye’de Bulunan Refakatsiz Sığınmacı Çocukların Durumu Raporu*, Sayı: 1, IMPR HUMANİTARIAN- Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi Yayını.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (RG. Tarih: 11.04.2013, Sayı: 28615).

Hüsniye Akıllı: Yüksek lisans ve doktora öğrenimini Akdeniz Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalında tamamlayan yazar, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyesidir. Yerel yönetimler, su ve sulama yönetimi konularında çalışmaları bulunmaktadır. **E-mail:** husniyeakilli@nevsehir.edu.tr

Abdullah Dirikoç: Lisans öğrenimini İstanbul Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünde tamamlayan yazar, halen Erciyes Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmekte olup Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü öğretim elemanıdır. **E-mail:** adirikoc@nevsehir.edu.tr

Üstün Zekâlı Çocukların Hayallerindeki Şehir Tasarımları

*

City Imagination of Gifted Children

Hüseyin Mertol - Kuttusi Zorlu

Öz

Bu çalışma Samsun Bilim ve Sanat Merkezine (BİLSEM) devam eden 8-14 yaş grubundaki üstün zekâlı 50 öğrencinin hayallerindeki kente yönelik duygu ve düşünceleri, tasarımlar aracılığıyla belirlenmeye çalışılmıştır. İlk aşamada, araştırmaya katılan öğrencilerin hayallerindeki kenti aktarabilmeleri için maket malzemeleri temin edilmiştir. İkinci aşamada, öğrencilerin tasarladıkları kentleri anlatmaları istenmiştir. Son aşamada ise tasarlanan kent maketleri üzerinden değerlendirmeler yapılarak kent tasarımlarında çocuklarında görüşlerinin ortaya konulmasının gerekliliğine değinilmiştir. Sonuç olarak, çocukların toplumsal hayata ilişkin tüm unsurlarda görünür kılınması onların yaşadıkları mekânda söz sahibi olabilmelerinden geçmektedir. Günümüzde artık kentsel mekânlar, binalar, okul bahçeleri, açık yeşil alanlar, oyun alanları vs. gibi alanlarda mekânsal düzenlemeler yapılırken çocukların ilgi, beklenti ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek uygulamalar önem kazanmıştır.

Anahtar kelimeler: Samsun, Kent, Üstün Zekâ, Kent Tasarımları

Abstract

This study aims to identify emotions and ideas of 50 gifted students whose ages are between 8 and 14 and who study at SAMSUN Science and Art Center for the city of their imaginations by designs. At the first stage, model materials were supplied for the students taking part in this study to convey the city of their imaginations. At the second stage, the students were requested to tell the cities which they had designed. At the last stage, some evaluations were carried out on design the city models and it was referred that children's opinions also should be considered into city designs. Consequently, to make children visible in all factors about social life is directly related to have a voice where they live. Nowadays applications that meet expectations and interests of children have become important while landscape are performed at urban spaces, buildings, school gardens, open green field, playgrounds etc.

Keywords: Samsun, City, The Gifted Child, City Design

Giriş

Zekâ ile ilgili en çok bilinen tanım Boring'in 1923 yılında yapmış olduğu tanımdır. Bu tanıma göre, "zekâ, zekâ testlerinin ölçtüğü şeydir". Boring yapmış olduğu bu dar tanım ile zekâ ile ilgili birçok şeyi aydınlatamasa da, bu alanla ilgilenen bilim adamlarını, zekânın gerçekten ne olduğunu araştırmaya sevk etmiştir (Sternberg, 2003).

Zekâ ile ilgili araştırmalarda zekâ dar bir boyutta ele alınırken, yeni araştırmalar zekâyı geniş bir boyutta ele almıştır. Gardner, Çoklu Zekâ Kuramı ile geleneksel zekâ anlayışında var olan, insanın doğduğu andaki zekâyaya sahip olduğu ve bu zekânın ne kadarının kullanabileceğini bilemeyeceği, ancak test sonuçları ile ne kadar zeki olduğunun belirlenebileceği fikrine meydan okumuştur. Gardner'a göre (1985) zekâ, "bir kişinin bir veya birden fazla kültürde değer bulan bir ürün ortaya koyabilme veya günlük ya da mesleki hayatında karşılaştığı bir problemi etkin ve verimli bir şekilde çözebilme yeteneği"dir.

Üstün zekâlı çocuk kimdir sorusu yukarıdaki tanımlardan sonra karşımıza çıkan diğer bir tanımı beraberinde getirmektedir. Aslında her çocuğun yaşlılarından daha iyi olduğu bir yanı vardır. Kimisi konuşmada, kimisi yazmada, bir diğeri resim yapma ya da şarkı söylemede yaşlılarından daha iyidir. Çocukların bir kısmı ise akranları çeşitli işler başarırken hâlâ temel bazı beceriler kazanmada büyük güçlüklerle karşı karşıyadırlar. Normal okul sistemi içinde çocuklar genellikle üç düzeyin paraleli olan öğrenme kümelerine ayrılabilirler. Bunlar aşağıdaki gibidir:

1. Ortalama öğrenme gücü olanlar,
2. Ortalama üstü öğrenme gücü olanlar,
3. Ortalama altı öğrenme gücü olanlar, (Ataman, 1998).

Ataman (2003)'e göre üstün zekâlı çocuklar akranlarına kıyasla öğrenme hızlar çok yüksek olduğu için bilgiye açtır. Yaşadıkları çevre ve dünya hakkında hiç durmaksızın bilgi edinmeye çalışırlar. Bazıları her şey hakkında bilgiyi öğrenmek isterken bazıları da bir çekirge gibi bir konudan diğerine ya da bir ilgi alanından diğerine atlayabilirler.

Üstün zekâlı çocukların her toplumda belirli bir oranda var oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla her toplumda varlığı bilinen bu potansiyelin eğitilebilir hale getirilmesi, o toplum için stratejik bir mahiyet arz etmektedir (Bilgili, 2000).

Üstün zekâlı çocukların optimal düzeyde yetenek, ilgi ve kapasitelerini geliştirebilmeleri için öğretmen ve ailelerin onları çok iyi anlaması ve olumlu bir şekilde yönlendirmesi için birlikte oynayabilecekleri oyun veya etkinliklere gereksinimi vardır. Bu etkinlikler, kitaplar, nesnelere, insanlar veya televizyonda izledikleri programlardan yola çıkarak aralarındaki benzerlikler, farklılıklar, çeşitli şekilde gruplayabilme, farklı oyuncaklar sunma, nesnelere insanları ve karakterlerin özelliklerini değiştirme, hayal güçlerini kullanarak yeni şeyler ortaya koyma, resim, müzik ve sanat dallarını tanıtmaya v.b. nitelikte olmalıdır. Ancak bu çocukların eğitiminde her şeyden önemlisi öncelikle öğretmen ve ailelerin hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını kullanmaları büyük önem taşımaktadır (Dağlıoğlu, 2004).

İnsanlar içinde buldukları çevreleri, fiziksel ve sosyal etkileri doğrultusunda algılamakta ve elde ettikleri bilgiler aracılığıyla zihinlerinde bu çevrelerin temsillerini oluşturmaktadır. Temsiller yoluyla içinde bulunulan ortamlar anlam kazanmakta, tanıdık kılınmakta ve bu sayede de bu ortamlar diğerlerinden ayırt edilmektedir. Mekânsal algı bir insanın avcı, bir izci ya da rehber gibi görsel ve uzaysal dünyayı doğru bir şekilde algılaması veya bir dekoratör, bir mimar ya da bir ressam gibi dış dünyadan edindiği izlenimler üzerine değişik şekiller uygulama kapasitesidir (Şaban, 2000). Olağanüstü uzamsal yeteneğe sahip çocuklar, karmaşık satranç oyunları oynarken, ayrıntılı lego yapıları oluştururken, çizimlere mükemmel odaklanırken, istekli bir şekilde bulmaca çözerken gözlemlenebilir. Bu çocuklar grafik hafızaya sahiptirler ve küçük görsel değişiklikleri ayırt edebilirler. Mimarlarda, grafikerlerde, desinatörlerde, endüstriyel tasarımcılarda, ressam ve heykeltıraşlarda bu yeteneği gözlemlemek olasıdır (Smutny, 2000).

Çocukluk döneminin diğer yaş dönemlerinden farklı gelişim evreleri, buna bağlı gereksinimleri vardır ve birey, temel kazanımlarını bu dönemde edinmektedir. Bu nedenle, çocuklar için tasarlanan fiziksel çevrelerde bu dönemin

gelişim özellikleri ve gereksinimleri dikkate alınmalıdır (Çukur ve Delice, 2011).

Bu çalışma kapsamında, üstün zekâlı çocukların kentsel mekânlarına ait mekân algısı saptanarak; ilgili alan yazın bulguları ışığında kentsel mekânlarda çocuklara uygun mekân tasarımı üzerine öneriler sunulmuştur. Üstün zekâlı çocuklarla çalışılmasının başlıca nedeni diğer yaşlılarına göre uzamsal yeteneklerinin daha ileri olmasıdır.

Alan yazında, yapılan araştırmalar çocukların en çok resim yaparken eğlendiklerini ve araştırmacı ile daha yakın bir iletişim kurduklarını, bununla beraber herhangi bir baskı yaşamadan araştırma sürecine katıldıklarını göstermiştir (Barraza, 1999; Dove, Everett ve Preece, 1999). Çocuklar genellikle kendi zihin dünyası ile dış dünya arasındaki bağı resim yoluyla kurmaktadır. Resim, çocuğun kendi duygu ve düşüncelerinin bir ürünü olduğu için özellikle çocuğu tanımak için çok önemlidir. Çünkü çocuk sözle ifade edemediği birçok kavramı resim yoluyla anlatabilir. Başka bir deyişle resim yapma çocuğa kendisini ifade etme olanağı sunar (Çakır İlhan, 1995). Çünkü resimler yalnızca bir ânı ve durumu anlatmakla kalmaz, bazen bir hikâyeyi anlatıp, görselleşmesini sağlar (Minkoff ve Riley, 2011).

Çukur ve Delice (2011) "Erken çocukluk döneminde görsel algı gelişimine uygun mekân tasarımı" adlı çalışmalarında çocukların değişen gereksinimlerini karşılayacak, çok yönlü gelişimini çeşitli uyarıcılarla destekleyecek, görsel algı gelişimine uygun mekânların tasarlanması gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Çakırer Özservet (2013) "Tasarımda insan odağını kaybetmemek için kentli çocuklar ve resmettiklerine bakmak" adlı çalışmasında 2007 yılında TOKİ tarafından ülke çapında yapılan "Benim evim, benim şehrim" temalı ilköğretim okulları resim yarışması kitapçığı ve içerisindeki 89 resmi ele alarak çocukların nasıl kentlerde yaşama isteklerinin olduğunu saptamıştır.

Bu çalışmada da disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmekle birlikte, temelde mekânsal algı ve resim sanatı alanını ilgilendiren bir alanda coğrafyacı olarak değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu nedenle insan davranışlarının temelinde yaşadığı çevrenin doğal ve karşılıklı bir etkisi varsa, insan-

çevre ilişkileri konusuna odaklanmış bir bilim olan coğrafya için de “mekânsal algı” şüphesiz ki temel araştırma konusudur (Özgüç Tümertekin, 2000) Çünkü coğrafya bilimi insan ve mekân etkileşiminin bir sonucudur. Ayrıca yaşanılan kentin, insanın mekânsal algısı üzerine etkisi ve etkileşimi kaçınılmazdır. Bu tür çalışmalar aracılığıyla bir yandan kentsel tasarıma, diğer taraftan da uygulamalı beşeri coğrafyaya katkılar sağlanabilmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada Samsun'daki üstün zekâli öğrencilerin hayallerindeki kente yönelik duygu ve düşünceleri, tasarımlar aracılığıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Örneklem olarak BiLSEM'de devam eden 50 öğrencinin gruplar halinde çalışmasıyla gerçekleşen uygulama sonucunda 5 farklı kentsel mekân tasarımı ortaya çıkmıştır. Öğrenciler hayallerindeki şehre yönelik 5 farklı tasarım çıkarılmışlardır. Üretilen bu mekân tasarımları incelenerek üstün zekâli çocukların hayallerindeki kentsel mekânların özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın analiz kısmında ise yorumlayıcı içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde tasarımlar hakkında öğrencilerin görüşleri ve düşünceleri alınarak, araştırmacılar tarafından bu düşünce ve görüşlerin yorumu yapılmıştır. İçerik analizi görsel, yazınsal, sözlü vb. materyaller sayesinde insanın inanç, değer, tutum ve düşüncelerini dolaylı yoldan ortaya çıkarmayı amaçlar (Balcı, 2009; Fraenkel ve Wallen, 2009). Bu analiz ile birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları düzenlemek mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Elde edilen veriler kodlanarak kategorilendirilmiştir. Son olarak çalışmanın amacına uygun olarak yorumlanmıştır.

Bulgular

Çalışma kapsamında katılımcıların geliştirdikleri kentsel mekân tasarımları öğrencilerin görüş ve düşünceleri çerçevesinde yorumlanarak irdelen-

miştir. Oluşturulan tasarımlar ve aşamaları fotoğraflanarak ilgili alanyazın üzerinden yorumlanmıştır. Katılımcıların hayallerindeki kentsel mekân tasarımları 5 gruptan oluşan toplam 50 öğrenci ile tasarlanmış, her bir gruptan tasarımlarına isim vermeleri istenmiştir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Katılımcı Öğrenci Sayıları ve Tasarımların İsmi

Grup İsmi	Öğrenci Sayısı	Tasarımın İsmi
1.Grup	10kişi	Benekli Binalar Kenti
2.Grup	10 kişi	Parlayan Yıldızlar Kenti
3.Grup	10 kişi	Tatil Kenti
4.Grup	10 kişi	Büyüyen Binalı Kent
5.Grup	10 kişi	Çevreci Kent

Fotoğraf 1: Çocukların Hayallerindeki Tasarım -1.Grup

Gruptaki öğrencilerin söylemleri “Hayalimizdeki şehirde arabalar yeşil alanlardan geçmemeli. Binalar daha renkli olmalı benekli, kalp şeklinde camlar neden olmasın? Bu tasarıma benekli şehir ismini verdik. Çünkü daha renkli ve şekilli şehirler istiyoruz.” şeklinde özetlenebilir. Gruptaki öğrencilerin görüşleri doğrultusunda yaşanan mekânlarda ve kentlerde daha renkli ve farklı şekilde tasarımlar yapılması mümkün olabilir.

Fotoğraf 2: Çocukların Hayallerindeki Tasarım-2. Grup

Gruptaki öğrencilerin görüşleri şu şekildedir; "Gökteki yıldızları yansıtan binalar tasarladık. Bir de öyle büyük tahterevalli yapalım dedik ki gölün diğer tarafından çocuklar karşıyı görebilsinler. Binalara geceleri yıldızların yansıması tarzında bir aydınlık verilmesi gece binaların daha güzel görünmesini sağlayacaktır." Gruptaki öğrencilerin görüşleri doğrultusunda hayallerimizi yansıtan ve içinde duygusallık olan binaların ve kentlerin tasarımı çalışmaya katılan öğrencilerin ilgisini çekmekle birlikte, bu tarz uygulamalar şehir ve mekânlara bakış açımızı değiştirebilmektedir.

Fotoğraf 3: Çocukların Hayallerindeki Tasarım _ 3. Grup

Tasarımlarına "Tatil Kenti" ismini veren 3. gruptaki öğrenciler "Hayalimizdeki şehir tatil şehri burada kimse iş yapmayacak herkes denize girecek güneşlenecek ve eğlenecek. Sürekli bahar ve yaz olacak kış ve sonbaharın olmadığı şehir istiyoruz. Etrafımızda bahçeli ve tek katlı evler olmalı yeşil ve mavinin bulunduğu bir tatil şehri bizim tasarımıımız..." şeklinde düşünmektedir. Adında da anlaşılabilceği gibi, bu kenti tasarımında öğrencilerin daha çok tatili ve eğlenmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Zorlu bir eğitim sistemi hareketli kent yaşamının öğrencileri bu tasarıma doğru yönlendirdiği görüşü ağır basmaktadır.

Fotoğraf 4: Çocukların Hayallerindeki Tasarım _4. Grup

4. Gruptaki öğrenciler; "Biz zamanla büyüyen binalar tasarladık. Öyle binalar ki zamanla büyüsün... Büyümek için kurallar olsun. Ağaç dikmek... Çevreyi korumak... Havayı kirletmemek..." gibi düşüncelere sahiptir. Bu grupta yer alan öğrenciler, kentlerdeki yüksek binaların sayısının nüfus artışıyla birlikte yükseldiği ve arttığı, kentsel alanlarındaki müsait alanlarındaki azalmanın, daha yüksek binalar yapılmasına yol açtığını belirtmişlerdir.

Fotoğraf 5: Çocukların Hayallerindeki Tasarım 5. Grup

Son grup yaptıkları tasarımla ilgili görüşlerini “ Çevreyi kirletmeyen ulaşım araçlarının olduğu şehir tasarımı planladık. Bunun içinde elektrik enerjisi ve rüzgâr gücünden faydalanarak çalışan araçların olduğu şehirlerin olması gerektiği görüşüne vardık ...” şeklinde belirtmişlerdir. Bu tasarım grubunda yer alan öğrenciler dünyanın hızla kirletilmesine, ekosistemin bozulmasına karşı koymak için bundan sonra inşa edilecek kentlerin akıllı ve çevre dostu özelliklere göre inşa edilmesine dikkat çekmişlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Yaşadığımız çevreye ilişkin sorunları, üstün zekâlı çocukların bakış açısından irdelenip, saptadığı sorunları, eleştirileri ve önerilerini tasarım yoluyla ifade edilmesinin sağlandığı bu çalışmada, kentsel sorunlara karşı çocuk duyarlılığının önemi vurgulanmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin görüşleri doğrultusunda mekân tasarımlarında farklılıklar ve çevreye duyarlılığın önemi vurgulanmıştır. Benekli kent tasarlayan grupta, alışlagelmiş kalıpların ve şekillerin yıkılması gereken yaratıcı bir tutum karşımıza çıkarken, gökteki yıldızları yansıtan tasarımda ise çocukların hayal gücünün genişliği karşımıza çıkmaktadır.

Tatil kenti tasarlayan 3. grup ise şehir merkezindeki gürültüden koşuşturmadan uzak rahat bir mekânda yaşamın önemini vurgulamışlardır. Büyüyen kent tasarımı ise, sınırsız bir büyümenin ortaya çıkardığı tehditlere dikkat çekmeyi amaçlayan bir tasarımdır. Siteler ve yüksek binalar yerine mahalle kültürünün olduğu yerde yetişen çocuklar daha çok iletişim kurma şansına sahiptirler. Aynı zamanda kentsel mekânda görsel öğeler ve çocuğun çeşitli duyularını (işitme, koklama, dokunma) kullanabileceği düzenlemelerle pekiştirilerek çocuğun mekân deneyimi zenginleştirilmelidir. Çevreci şehrin önemine dikkat çeken son tasarım ise, daha az yayılan, yenilenebilir kaynaklara yönelen, daha az tüketen ve daha az kirliliğe yol açan, sürdürülebilir şehirlerin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Mekân tasarımlarında bir diğer unsur da her bir çocuğa göre değişen **faktörlerle** ilgilidir. Çocuğun estetik değerlerinin oluşması bakımından mekân önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, renklerin bir arada uyum içerisinde kullanımı, çocuğun kendini tanıması, birey olması ve kişiliğinin oluşmasında önemli bir adım olarak görülmektedir.

Mekânın insan ile olan ilişkisi güçlendikçe çocuğun mekânla ve çevresindeki bireylerle iletişimi artmaktadır. Bu sayede çocuk çevresiyle sürekli iletişim içerisinde olacak ve yaşadığı yere ve şehirsal mekânlarına, doğaya sevgiyle yaklaşırken, çevreye duyarlı olmayı da öğrenecektir.

Kaynakça

- Ataman, A. (1998). Üstün Zekâlı Çocuklara Ana-Babaları ve Öğretmenleri Nasıl Yardımcı Olabilir?, *A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, Ankara: Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Ataman, A. (2003). *Özel Gereksinimli Çocuklar Ve Özel Eğitime Giriş*, Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Bilgili, A.E.(2000). Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi Sorunu, Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı, *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 3,Sayı 4,374-382.
- Balcı, A. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma; Yöntem; Teknik ve İlkeler* (7. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Barraza, L. (1999). Children's drawing about the enviroment. *Enviromental Education Research* 5(1), 49-66.
- Çakır İlhan, A.Ç. (1995). Okulöncesi eğitim programlarında resim dersinin yeri. *Anadolu Sanat*. Sayı 4, 57-65.
- Çukur, D., Delice, E. (2011). Erken çocukluk döneminde görsel algı gelişimine yönelik uygun mekân ve tasarımı. *Aile ve Toplum Dergisi*,12 (7), Sayı:24, 25-37.
- Dağlıoğlu, H. E. (2004).Okul Öncesi Çağdaki Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi, Yer aldığı eser A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili, ve M. R. Şirin, *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları
- Dove, J.E, Everett, L. A., Preece, F.W. (1999). Exploring a hydrological concept throught children's drawing. *International Journal of Science Education*, 21(5),485-497.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. (2009). *How to design and evaluate research in education* (7th ed.). Boston: McGraw- Hill Higher Education.
- Gardner, H. (1985). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligence*. Second Edition. London: Fontana Pres.
- Minkoff, Y., Riley, J.(2011). Perspectives of time-use: Exploring the use of drawings, interviews and rating- scales with children aged 6-7 years. *Journal of Occupational Science*,18(4), 306-321.
- Özgüç, N., Tümertekin, E. (2000). Beşeri Coğrafya (İnsan, Kültür, Mekân). İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Smutny, J. F. (2000). *Teaching Young Gifted Children in The Regular Classroom*. Eric Clearinghouse On Disabilities And Gifted Education Reston VA.
- Sternberg, R.J. (2003). *Wisdom, Intelligence and Creativity Synthesized*. New York: Cambridge University Press
- Şaban, A. (2000). *Öğrenme-Öğretme Süreci: Yeni Teori ve Yaklaşımlar*, Ankara: Nobel, Yay Dağ.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6.Basım). Ankara: Seçkin

Dr. Hüseyin Mertol: 1980 yılı Samsun doğumlu olan MERTOL, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü'nden 2002 yılında mezun olmuş. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği alanında yüksek lisansını 2009, 19 Mayıs Üniversitesi Fiziki Coğrafya Alanında yüksek lisansını 2011 tamamlamıştır. TÜBİTAK Doktora tez araştırma bursu 2014 yılında New York St. John's University'de doktora araştırması yapan MERTOL, 2014 yılında Atatürk Üniversitesi'nden doktora derecesini almıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim ve Öğretim Programları Anabilim Dalı, Atatürk Eğitim Fakültesi'nde görev yapmaktadır. **E-posta:** husomero@yahoo.com.

Arş. Gör. Kuttusi Zorlu: 1988 yılı Aksaray Doğumlu olan ZORLU, 19 Mayıs Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nde 2010 yılında mezun olmuştur. Aynı üniversitede Beşeri ve Ekonomik Coğrafya alanında yüksek lisansını tamamlamıştır. Halen Beşeri ve Ekonomik Coğrafya doktora öğrencisi olan ZORLU, 19 Mayıs Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Uzmanlık Alanları: Turizm Coğrafyası, Ekoturizm, Kırsal Turizm, Şehir Coğrafyası, Yavaş Şehirler. **E-posta:** kuttusizorlu@gmail.com.

Özgürleştirme Üzerine: “Yetişkinler Çocukları Dinlemedikleri Takdirde Çok Büyük Sorunlar ile Karşılaşacaktır” Çocukların Şehri: Yerel Yönetimlerde Yeni Bir Felsefe¹

*

Francesco Tonucci²
(Çeviren: Battal Özseroet)

Öz

Özgürleştirme (emancipare) özgür bırakma, özgürlük tanıma, özerklik verme anlamlarına gelir. Yetişkinlere ve onların araçlarına uygun ölçeklerde gelişen modern şehirlerde, çocuklar özgür bir şekilde gezebilme haklarını kaybettikleri gibi an itibarı ile bakım ve korumaya muhtaç geleceğın vatan daşları olarak algılanarak vatan daş sınıfına da katılmazlar. Yetişkinlerin sorumsuzlukları ve günümüz dünyasına verdikleri “sorunlar” karşısında “Çocukların Şehri” projesi reel anlamda çocukların özgürleştirilmesini önermekte, çocukları şehrin idaresi ve yönetimine katılma davet etmekte ve onlara şehrin kamusal alanlarında özgürce gezebilme imkânlarını geri vermektedir. Proje 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından onaylanmış ve bugüne kadar tam anlamı ile tanınmamış ve uygulanmamış olan Çocuk Hakları Bildirgesini tam anlamı ile uygulamayı hedeflemektedir. Bu katkının sonucu olarak çocukların somut tekliflerinin genel anlamda şehirlerimizin idare ve politikasını nasıl değiştirebildiğine dair örnekler referans olarak verilecektir.

Anahtar kelimeler: Çocuk Hakları, Katılım, Hareket Özgürlüğü, Şehir Güvenliği, Kamusal Alan.

---

¹ Makalenin orjinal adı: A proposito di emancipare: «Se gli Adulti non Ascoltano i bambini vanno incontro a guai grossi».la città dei bambini: una nuova filosofia di governo delle città – kult-ur. Revista interdisciplinaria sobre la cultura de la ciutat CİLT. 2, No: 3, 2015 – Sayfa: 77-94. ISSN: 2386-5458.

² İtalya Ulusal Araştırma Konseyi (CNR) Algılama Teknolojileri ve Bilimleri Enstitüsü Uluslararası “Çocukların Şehri” Projesi Sorumlusu

About Emancipating: "If Adults Do Not Listen to Children Undergo Big Trouble" The City Of Children: A New Philosophy of City Governance

*

Francesco Tonucci
(Çeviren: Battal Özservet)

Abstract

Emancipating means freeing, granting autonomy. In the modern city, which has developed to accommodate adult citizens and their cars, children have lost the ability to move autonomously and they are not recognized as citizens, but rather only as future citizens, in need of care and protection. In light of adults' inadequacies and the 'mess' they are making in today's world, the City of Girls and Boys project calls for real emancipation for children, inviting them to participate in governing their cities and giving them back the ability to move autonomously in the city's public spaces. The aim of the project is to apply in full the Convention on the Rights of the Child approved by the United Nations in 1989 and to date, unfamiliar to most and yet to be implemented practically everywhere. The article concludes with some examples of how children's specific proposals can substantially alter the politics of our cities.

Keywords: *Children's Rights, Participation, Autonomy of Movement, Urban Safety, Public Space.*

*Dersin ki: Çocuklarla ilgilenmek çok yorucu.
Haklısın.
Ve eklersin: Neden onlarla aynı seviyede olmalıyız,
seviyelerine inmeliyiz, küçülmeliyiz, eğilmeliyiz.
Yanıyorsun.
En zor olan kısmı bu değil.
En zor olan kısmı onların duygularının,
hislerinin seviyelerine yükselmek zorunda olmak.
Kasılmak, uzamak ve ayak parmaklarının ucunda durmak.
Onları incitmek uğruna.*

Özgürleştirmek (emancipare) İtalyanca dilinde farklı anlamlara sahip bir kelimedir: 1.Özgürlüğünü vermek (yabancıların egemenliğinde olan bir halka); 2. Bir çocuğu ailesinin idaresinden özgür kılmak veya bir köleyi azad etmek (Antik Roma’da); 3. Reşit olmayan bir çocuğa, şartlar uygun ise, belli sınırlar çerçevesinde bir hareket alanı tanıma.³ Yani bu fiil bir halkın yabancıların idaresinden kurtarılmasında veya bir kölenin azad edilmesinde kullanıldığı gibi ailelerinin kontrolünde ve sorumluluğunda, çocuklara daha fazla özgürlük ve özerkliğin verildiği durumlarda da kullanılmaktadır.

Dünya kuruldu kurulalı çocuklar kendilerinin en hassas ve kırılgan dönemlerini tehlikesiz yaşama garantisi sunan yetişkinlerin koruma ve bakım malzemesi olmuşlardır. Hazırlık yaşları, büyüme yaşları, bekleme yaşları. Yetişkin olmayı bekleme ve tanınmış sosyal sorumlulukları üstlenme dönemi. Çocuklar geleceğin yetişkini, geleceğin ebeveynleri, geleceğin yetişkin dünyasının tercümanları ve geleceğin vatandaşlarıdır. Onlar ebeveynleri gibi, hocaları gibi ve idarecileri gibi olmak için hazırlanıyorlar.

Bunun tersi olarak çocuklar ise dünya kuruldu kurulalı yetişkinlerin bu taleplerine itaat, dinleme ve saygı ile karşılık vermekteler.

Ama İtalya’nın küçük bir şehrindeki 5 yaşındaki bir çocuk, anaokulunda öğretmeni ve arkadaşları ile çocuk hakları üzerine konuşurken şöyle söylemiş: “Eğer yetişkinler çocukları dinlemez iseler çok büyük sorunlar ile karşılaşılır”.

Severn Suzuki isimli 12 yaşındaki Kanadalı çocuk ise, 1992 yılında Rio de Janeiro’da düzenlenen toplantıda bütün dünyadan katılan belediye başkanları ve şehir idarecilerinin önünde şunları söyledi: “Ebeveynler

³ İtalyanca Sözlüğü Zingarelli

çocuklarına: “Her şey güzel olacak, dünya daha güzel olacak, biz elimizden geleni yapıyoruz” diyerek destek olmalı ve moral vermeli ama ben artık ailelerimizin bizlere bu sözleri söyleyebileceğine inanmıyorum. Sizlerin yaptıkları benim her gece ağlamama sebep oluyor”.

Arjantin’de Rosario çocuk Konseyinde bulunan 10 yaşındaki Victoria ise şunları söylüyor: “Her şeyin suçlusuz yetişkinler. Yetişkinlere sınırlar koymalıyız.”

Bu üç çocuk, sert ve saldırgan bir şekilde ebeveynlerini ve yetişkinleri kendi görevlerini yapmamakla suçlamakta ve çocuklarına sağlamaları gereken bakım ve geleceği olması gerektiği şekilde uygulamadıklarından yakınmaktalar ve 5 yaşındaki küçük çocuk bir çözüm önerisi sunuyor: yetişkinler çocukları dinlemeliler. Bu çalışma bu çocukların şikayetlerinin geçerliliğini ve doğruluğunu kontrol etmenin yanı sıra 2014 yılında 25. yılına girdiğimiz Çocuk Hakları Bildirgesinin ışığında çocukların özgürleştirilmesinin onlara daha fazla özgürlük ve özerklik vermekten daha fazlası olduğunu kendilerinin teklif ve önerileri doğrultusunda değerlendirecektir.

Ciddi Sorunlar

Beş yaşındaki çocuk büyük bir olasılıkla yetişkinlerin sebep oldukları problem ve sorunları bilmiyordur ama on birinci yüzyılda Mosé Maimonide’nin yazdığı gibi: “Peygamberlik ve Peygamberler gelmediğinden veya artık kabul görmediğinden beri açık bir şekilde görünemiyor, peygamberlik sanatı dikkatlerimizi yönlendirmemiz gereken çocuklara ve delilere emanet edilmiştir”. Ve yukarıda bahsettiğim çocuklar da bir peygamberlik işlevi göstermektedirler. Ve bütün dünyadaki yetişkinlerin özellikle de zenginlerin dünyasındaki yetişkinlerin, bugüne kadar hiç görülmemiş, ciddi sorunlar oluşturdukları kesinlikle doğrudur. Çevresel düzeyde bizler babalarımız ve dedelerimizden ödünç aldığımızdan çok daha kötü bir dünya bırakıyoruz çocuklarımıza ve torunlarımıza: geri dönüşü olmayan bir şekilde doğayı yok ediyoruz, havayı kirletiyor, sürekli daha geniş arazileri ağaçsız bırakıyor, iklimsel ısınmaya sebep veriyor, hayvan ve bitki türlerini yok ediyor ve yenilenemeyen enerjileri geri dönüşü mümkün olmayan şekillerde tüketiyoruz. Uluslararası bütün anlaşmalara ve verilen sözlere rağmen fakirler ile zenginler arasındaki fark giderek artıyor: zenginler kendi dünyalarında sürekli daha zengin

olurken fakirlerin dünyasında açlık ve hastalıklar sürekli artış göstermektedir. On dokuzuncu yüzyılda yaşanmış olan diktatörlük ve dünya savaşları gibi acılı derslere rağmen demokratik ülkeler savaştan vazgeçmiyor. Bizim ulusal idarecilerimiz siyasi, sosyal ve ahlaki söküntüyü sürdürmeye devam etmekte. Ekonomik anlamda çok derin ve (affınıza sığınarak) çok saçma bir ekonomik krize girmiş bulunmaktayız. Saçma çünkü dünyanın bütün büyük ekonomi bilimcilerinin meyvesi olan bir krizden bahsediyoruz ve şartların oluşması durumunda çok büyük olasılıkla hemen tekrar edecekleri bir ekonomik kriz. Bizim gençlerimiz ise onlara sunduğumuz bu dünyaya karşı olan kinlerini ve öfkelerini şehre ve insanlara karşı yıkıcı eylemler, vandalizm ve zorbalık ile göstermekte veya daha şiddetli eylemler ile karşılık vermektedirler; kendilerine zarar verme gibi, alkol ve uyuşturucu kullanımı ile intihara kadar varan acı eylemler. Japonya'da ortaya çıkan "hikikomori" olgusu da bunlardan bir tanesi; öngörülere göre 14 ile 30 yaş arası çoğunluğu erkek olan bir milyondan fazla genç, odalarında kapalı, aileleri tarafından yemekleri odalarına servis edilir, odalarından hiç çıkmaz, okumaz, çalışmaz ve sürekli bilgisayar ekranı başında bir hayat sürmekte. Gerçek hayatı reddedip, inkâr edip sanal bir hayatı tercih etmişler.

Dünya tarihinde ilk defa kendimizden sonra geleceklere kendimizden daha kötü şartlarda bir hayat bırakacağız. Bizler ortalama olarak dedelerimizden 10 yıl daha fazla hayat sürdürdük ama yapılan son araştırmalara göre torunlarımızın hayat ortalaması bizimkilerden daha kısa olacakmış.

Tarihi şehir, kudretli, savunmacı ve sınıf ayrımını gözeten ortaçağ kalle modelini terk edince meydan modeline geçmiş, burada sembolik bir meydana belediye veya idari bina ile kilise ve pazar alışverişini sağlayan dükkanlar mevcut idi. Şehir buluşma, tanışma ve kaynaşma yeri ve paylaşım alanı olarak görülmekte idi. Modern şehir ise son dünya savaşından sonra tekrar inşa edilmesi gerektiğinde referans alacağı vatandaş olarak bir erkek, yetişkin, işçi modelini baz alarak bu vatandaş-parametresinin iş alanlarına ait yapılar ve hizmet birimlerine göre ve kendisinin en güzel oyuncuğu olan arabasına göre şehri dizayn ettiler. Bu yeni şehir erkek olmayan, yetişkin olmayan ve işçi olmayanları unutan ve saf dışı eden bir modeldi ve kadınlar, yaşlılar ve çocuklar bu model yüzünden şehrin caddelerinden ve kamusal alanlarından yok olmak zorunda kalıyordu.

Bu Şehir Çocuklara Neye Mal Oluyor?

On sene önce çocuk olmak ile bugün çocuk olmak arasındaki en belirgin fark büyük olasılıkla çocukların bugün evden tek başlarına dışarı çıkamamaları ve boş zamanlarını kaybetmiş olmalarıdır. Sürekli birileri tarafından götürülüyor, kontrol ediliyorlar ve bütün zamanları sabahları okul, öğlenleri ödev ve dil kursları ile spor faaliyetleri arasında geçiyor ama sürekli içerde ve sürekli kontrol altında. Kalan boş zamanları ise bir ekran başında geçmektedir.

Bugünün şartları, çocukların daha ilk yaşlarından itibaren, çok büyük bir özerklik dengesizliği oluşmasını sağlamakta, bilgi ve iletişim noktasında (internet ve cep telefonu) hızlı ve hayret verici şekilde bir özerklik artışı yaşarken hareket özerkliği ve özgürlüğü ise neredeyse tamamen yok olmaktadır. Çocuklar timsahlar hakkında her şeyi bilmelerine rağmen bir kertenkeleye yaklaşmıyorlar, Avusturalya'daki amcaları ile Skype üzerinden konuşabilirken arkadaşları ile oynamak için sokağa çıkamıyorlar.

Bu yeni şartlar çocuklar için çok pahalıya mal olmaktadır.

- Eğer çocuklar dışarıya tek başlarına çıkamazlarsa oyun oynayamazlar, oyun oynayamayan çocuklar ise gelişemezler. Oyun oynama giderken "eşlik edilemez", çocukların oyun oynamasına "izin vermek" gerekiyor. Oyun, hiç şüphesiz, hayatın ilk yıllarını (en önemli ve hassas olan yıllar) şekillendiren ve geliştiren en önemli tecrübe olduğu için doğru yönetilebilmesi adına gerekli özgürlük ve özerkliğe ihtiyacı vardır.

- Çocuklar arkadaşlarıyla oynamak için dışarıya tek başlarına çıkamadığı takdirde vücudun istediği şekilde enerjilerini boşaltamazlar ve bunun neticesi onların sağlığını tehlikeye atacak aşırı şişmanlık ve erken dönem obezite sorunlarına sebebiyet verecektir.

- Çocuklar farklı maceralar, farklı keşifler, farklı sevinç veya hüznler yaşamadıkları ve farklı engeller ile karşılaşmadıkları takdirde büyümelelerini, kendi ayakları üzerinde durmalarını ve dünyaya ayak uydurmalarını sağlayacak kuralları kabullenemez ve bunlar için gerekli olan enstrümanları, araç ve gereçleri oluşturamazlar.

- Çocuklar iki, dört, sekiz, on yaşlarında, fırsatları varken birilerinin kendilerini sürekli kontrol altında tutmasından dolayı risk ve tehlikeleri tecrübe edemiyorsa bu istek ve ihlal talebi ve ihtiyaçları yeterli özgürlü-

ğe ve haklara sahip oluncaya dek giderek artacaktır: evin anahtarına sahip oldukları veya altlarında bir motorun olduğu gün. Yani netice olarak bütün bu risk ergenlik dönemine veya sonrasına daha tehlikeli olarak tehir edilir. Şiddet eğilimi, alkol ve uyuşturucu kullanımı, kontrolsüz ve erken yaş cinselliği, araba ve motor kazaları (İtalya’da 26 yaşına kadar olan birincil ölüm sebebi) ve genç yaşta intiharların gençlikten kaynaklanan problem ve psikolojik rahatsızlıklar olmasından çok çocuk yaşta yapılan yanlış eğitim hamlelerinden kaynaklandığını düşünüyorum. Çocuk yaşta bisiklete binemeyen, istediği gibi gezip, düşüp dizini kanatamayan ve bu tecrübeleri yaşayamayan çocuğun gençlik döneminde daha büyük motor kazalarına karışması çok muhtemel bir gerçektir. 9-10 yaşlarındayken gizli sigara içmeyen ve bu heyecanı yaşamayan bir çocuğun 14 yaşında esrar içme isteği daha fazla olacaktır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

20 Kasım 1959’da Birleşmiş Milletler’e üye ülkeler Çocuk Hakları Bildirgesini tasdik ettiler. 20 Kasım 1989 tarihinde ise New York’ta yine Birleşmiş Milletler’e üye ülkeler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi tasdik ettiler. İki belge arasında çok temel bir fark var, ikinci belgeyi gerçek anlamda çocukluğun “özgürleştirilmesi” beyannamesi olarak değerlendirebiliriz. İkinci dünya savaşından sonra ortaya konan birinci belge çocukların korunması ve bakımı üzerine baskın bir beyanname değildir; çocukların hayat hakkını, sağlık, bakım, yetiştirilme, eğitim hakları üzerinde dururken, çocukların sömürülmesini, askeri faaliyetlerinde kullanılmalarının ve haklarının tecavüze uğramasını engelleyen bir belgedir. Yetişkinler dünyasına, çocuklarına karşı olan sorumluluklarını unutmalarına yönelik yapılan çok ciddi bir uyarı niteliği taşımaktadır.

1989 Sözleşmesi’nde de doğal olarak bu haklar ve talepler onaylanırken çocukluğa yeni bir vizyon kazandırılmıştır: çocuklar vatandaş sınıfına kabul edilmiştir. Şu an hazırlık aşamasında olan ve korunması gereken geleceğin yetişkinleri değil, geleceğin vatandaşları değil, tam tersine doğumlarından itibaren bütün haklara sahip vatandaş ve birey olarak kabul edileceklerdir. Bunun da yetişkinler ve çocuklar arasındaki ilişkiyi radikal bir şekilde değiştirmesi gerekiyordu ama Sözleşme kabul edil-

dikten 25 sene sonra ve neredeyse bütün ülkeler ⁴ tarafından kabul edilmesine rağmen genel anlamda kapsamı hala bilinmediği için doğal olarak eyleme dönüşmemiştir. Çocukların bazı haklarının korunmasına ilişkin, çocuk ölçeğinde açlığı, hastalığı ve eğitimsizliği azaltma yönünde bazı girişimlerde bulunuldu ama çocukların vatandaşlığının tanınmasına yönelik hiçbir şey yapılmadı.

Bütün bu analizlerimiz için geçerli olan 12. Maddede şu ifadeler yer almaktadır; çocuklar, kendileri hakkında bir karar alınacağı zaman her zaman söz söyleme, fikir beyan etme haklarına sahiptirler ve çocukların fikri doğru orantılı olarak değerlendirilmeye alınmalıdır. Bu madde şunu ifade ediyor, 1989 yılında Birleşmiş Milletler'in yetkili merkezinde, dünyanın bütün yetişkinleri bütün dünya çocuklarına onlarla ilgili bir karar alacaklarında kendilerine danışacaklarına dair söz verdiler. Bu verilen çok şaşırtıcı bir sözdü, aynı zamanda çok büyük bir iş ve çok büyük manevi değeri olan bir sözdü. Ama aynı zamanda çokta büyük bir yalandı, çünkü benim gördüğüm kadarıyla, ailede, okulda, hastanelerde, şehirlerde, yetişkinler çocuklarla ilgili kararlar alamaya devam ediyor ve bu kararları alırken çocukların düşünceleri, istekleri sorulmuyor ve doğal olarak değerlendirilmeye alınmıyor.

Bu konuları konuşurken, anlatırken yetişkinlerden çok sık şöyle basit itirazlar geldiğine şahit olduk; ama hayatta sadece çocuklar yok, diğer insanların da haklarını korumak ve konuşmak gerek, ve çocukların onları rahatsız etmelerini engellemek gerek, vs., bu şekilde gelen itirazlara karşı 3. Madde çok açık ve net bir şekilde cevap vermektedir; çocukların talepleri öncelikli olarak değerlendirilmelidir. Yani çocukların hakları başkalarının hakları ile çakıştığıında öncelik çocukların haklarında olmalıdır.

Aynı sözleşmenin 4.maddesine göre "Ülkeler bu sözleşme neticesinde çocuklara tanınan hakların gerçekleşmesi ve eyleme dönüşmesi için gerekli olan bütün yasal ve idari işlemleri yapmakla yükümlüdür" ama bu konuda yapılan hiçbir şey yok henüz, en azından İtalya ölçeğinde. 31. Maddede çok açık bir şekilde ifade edilmiş olmasına rağmen ulusal yasalar, yerel kararlar ile site-apartman kararları çocukların oyun oynama hakkını engellemeye veya sınırlandırmaya devam etmektedir. Okul ve

⁴ Sözleşmeyi Amerika Birleşik Devletleri ve Somali kabul etmedi. Eyaletlerinde 18 yaşından küçük çocuklar için idam cezası devam ettiği sürece ABD Sözleşmeyi kabul edemez.

eğitim kuralları ise öğrencilere danışılmasını sağlayan şekilde koordine edilmemiştir ve bunun gibi daha birçok örnekler mevcuttur.

Son olarak 42. madde şunu beyan etmektedir: “Onaylayan lkeler işbu sözleşme şartlarını ve koşullarını, gerekli tüm aktif ve uygun vasıtalar ile yetişkinlere ve çocuklara açık ve detaylı bir şekilde bildirmekle yükümlüdür.” Bu maddeye ilişkinde ülkemizde şu ana kadar hiçbir şey yapılmadı. Sözleşme bütün kamusal alanlarda, yerel yönetimlerde, mahalli idarelerde, siyasi ve eğitim alanlarında, tanınmıyor ve bilinmiyor. Bunun neticesinde bu sözleşmenin eyleme dönüşmesini ve uygulanmasını beklemek, mit etmek çok zor.

Çocuklar Bize Yardım Edebilir: “ocukların şehri “ Projesi

Politik ve ekonomik anlamda dünyanın en gcl ülkelerinin gücünü kullanarak, bütün bilimsel araştırmaların ynledirmelerini kullanarak bu sonuçlara vardık ve bu “ciddi sorunları” rasyonel olarak oluşturduk. Bilinçli olarak, rasyonel olarak ve bilimsel olarak dünyayı yok ediyoruz. Bu noktada yalnız başımıza ve rasyonel olarak bu sıkıntılardan ık mamız ve kurtulmamız mümkün değil. Yardım almamız gerekiyor, yeni bir şeyler icat etmemiz, bulmamız gerekiyor, yaratıcı ve sınırsız düşünenlere güvenmemiz ve onların desteğini almamız gerekiyor.

Eğer bir değişimin gerekli ve acil olduğuna kesin olarak inanıyorsak yleyse bu konuda çocuklar bize yardım edebilirler ama bizlerin onların sözlerini dinlemeye açık olmamız ve anlayacak kapasitede olmamız gerekiyor.

Bunun için bazı şartların oluşması gerekiyor: Çocukların bize söyleyeceği önemli şeyleri olduğuna inanmak, bizden istediklerini ve taleplerini dile dkebildiklerinin ötesinde derinlemesine anlayabilmek ve neye mal olursa olsun bizden istediklerini yerine getirebilme cesaretine sahip olmak.

“ocukların şehri” projesi, belediye başkanlarına, yerel yönetim idarelerine, siyasetçilere ve eğitimcilere (ebeveynler ve öğretmenler) ocuklardan öneri ve yardım istemelerini teklif etmektedir, ayrıca çocukları şehirlerin değişimi ve değerlendirilmesinde parametre olarak kabul edilmesini teklif ederken çocuklara uygun şehirlerin herkese uygun olacağının kabul edilmesi fikrini sunmaktadır.⁵

⁵ Sebepler, Teklifler ve tecrübeler hakkında detaylı bilgi için bkz. Cilt Tonucci (1996) ve Tonucci (2002) ve www.lacittadeibambini.org web sitesi

Çocuklar bu durumda toplum ve nesil kategorisinde sınıflandırılmamalıdır, çocuklar “Öteki”, farklı olan, güçten, rekabetten ve genel kanılardan uzak olan, homojen ve toplum kuraları ile barışık olan yetişkini temsil etmektedir. Çocuklar farklılıkların paradigması gibi düşünülebilir: çocukları dinlemeyi öğrenen bir belediye başkanı gerçekten bütün toplumun belediye başkanı olur.

Bu, çocukların gerçek manada ve kesin olarak özgürleştirilmesi demektir: çocukları şehirlerinin yönetimine katkıda bulunabilecek, katılımda bulunabilecek vatandaşlar olarak kabul etmek.

Çok önemli ve heyecan verici bir nokta ise çocukların şehri değiştirme konusunda verdikleri tekliflerin bu konuda araştırma yapan uzmanlar, bilim adamları, psikologlar, doğaseverler, sosyologlar, şehir planlayıcıları ve pediatri uzmanlarının teklif ve önerileri ile ne kadar uyuştuğunu göstermesinin yanında, siyasetçilerin ve yerel yönetim idarecilerinin kararları ile ne kadar ters düştüğünü göstermesidir.

Proje iki temel direk üzerine bina edilmiştir:

a- 1989 yılında tasdik edilen Çocuk Haklarına dair Sözleşmenin 12. Maddesinde belirtildiği üzere çocuklar şehri ve kamusal alanları projelendirmede belediyelerin ve yerel yönetimlerin bir organı olan Çocuk Konseyleri aracılığı ile şehrin yönetimine ve idaresine katkıda bulunmalıdır.

b- Çocuklara tekrar şehirde serbest bir şekilde hareket edip dolaşabilecekleri mekânları geri vermeleri ve bunları geri verirken de yeniden dolaşım ve hareket politikasının incelenmesi ve gözden geçirilmesi. Çocukların şehir alanlarındaki varlıkları şehrin kimliğine yeniden güvenlik algısını kazandıracaktır. Bu bağlamda 6 yıldan beri “Okula kendi başıma ve arkadaşlarıma giderim” projesini hayata geçirdik.

Bu proje çok ciddi bir şekilde uygulamaya kondu ve farklı şehirlerin projeye katılımı sağlandı, İtalya, İspanya, Arjantin, Meksika, Kolombiya, Uruguay, Şili ve Lübnan gibi yaklaşık 200 şehrin katılımı ile proje çok büyük bir ağa dönüştü.

Farklı Bir Politika

Yaklaşık olarak 20 yıllık tecrübemizde farklı ülkelerden çocukların teklif ve önerilerini topladık ve anahtar niteliğindeki bu tekliflerin ortak ve ana teması farklı bir politika oluşturmasıdır. Çocuklar kendi idarecile-

rinden farklı bir politika istiyorlar; ihtiyaç sahiplerine daha yakın, bütün vatandaşların isteklerini gözeten, çevreye ve doğaya duyarlı olup ekonomik olan bir politika talep etmektedirler. Bu politikacıların yürütmüş olduğu siyasetten farklı olan bir siyaset. Bu çoğunluğu veya niceliği gözeten değil özünde mutluluğu gözeten bir politika şeklini temsil etmektedir.

a. Farklı Bir Güvenlik Politikası

Çok büyük tehlike barındıran ve korkutucu eylemlerin olduğu dönemde siyasetlerin oy hakkı olan vatandaşları siyasiler “siz endişe etmeyin, sizin yerinize biz düşünüp, karar veririz ve güvenliğinizi sağlarız” diye sakinleştirmektedir. Bunu yapmak için ise ortaya konan tek çözüm metodu ise savunmanın arttırılmasıdır; polis, kamera, çelik kapılar, uyduya bağlı gps cihazları, cep telefonları gibi. Burada göze çarpan ikilimler mevcut, en belirgin paradoks ise İç işleri Bakanlığının belgelediği üzere ve yerel idarecilerinin de onay verdiği üzere suç oranları azalırken bunun yanında kişilerin ötekine karşı olan korkuları artmaktadır. Ortaya çıkan paradoksun sebebi sosyologların ve psikososyologların açıkladığı üzere savunmanın arttırılması bireylerde korkuyu ve terör olgusunu güçlendirir. Temel problem ise büyük olasılıkla bugün korkunun bir kaynak olarak ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Hem siyasetçilerin bunu bir oy malzemesi olarak kullanması, hem de medyanın 3. sayfa haberleri dediğimiz korkutucu ve üzücü haberleri yaparak bunların propagandasını yapması bunu tetiklemektedir. Böylece kısır bir döngü oluşmakta ve bu da bir güvensizlik ve korku algısı yaratmaktadır ve genellikle bu korku hissi en çok toplumun en zayıf halkasını etkilerken, bu zayıf halkanın en önemli kısmını teşkil eden çocukları daha derinden etkilemektedir.

Peki, bu konuda çocukların öne sürdüğü teklifler nelerdir ve onların güvenlik hakkındaki düşünceleri nedir. Bunları değerlendirirken Arjantin Rosario Çocuk Meclisi'nin bir üyesi olan çocuğun teklifi ile değerlendirmek doğru olacaktır: “Yetişkinler bize yardım etmelidir ama uzaktan olmalı bu yardım”. Bu teklif yetişkinler tarafından çok derinlemesine değerlendirilmelidir. Uzaktan yardım etmek tabii ki de çocuğu elinden tutarak bir yere götürmek, direkt olarak ve bizzat kontrol etmek demek değildir. Gerekli olan sosyal şartları, koruma alanını, güvenlik politi-

kasını oluşturmak demektir. Yine Rosario Çocuk Komisyonundan Herman'ın teklifi bir önceki ile çok örtüşmektedir, Herman şöyle bir teklifte bulunmuştur: “(Güvende olmak) Çok kolay, yeter ki her köşe başında çay kahve içen birileri oturuyor olsun”, bu demek ki çocuğunu kontrol etmek için yanı başında olmak gerekmez, bir yerde oturup çay, kahve içerken de çocuk güvende olabilir. Önemli olan orada bulunmak çünkü sokak ve caddelerde birilerinin bulunması o sokak ve caddeleri güvenli kılmaktadır.

Bu farklı güvenlik algısına çok yenilikçi olan başka bir fikir daha eklenmektedir: çocukların sokakta olması sokakları güvenli kılmaktadır. Yeni paradoks daha ortaya çıkmış oldu: sokakların tehlikeli olduğunu düşündüğümüz için çocuklarımızı sokağa çıkarmıyoruz sebebi ise sokakta çocukların olmaması, sokakta çocukların varlığını gördüğümüzde o sokağın daha güvenli olduğunu düşünüyoruz. Sokakta bulunan çocuklar yakın mahalleli ile ve diğer çocuklar ile bir birliktelik kurabiliyorlar, bir güven ortamı ve komşuluk ortamı kurabiliyorlar. Buna ispat niteliğinde verebileceğimiz bir örnek Buenos Aires bölgesinde yaşanmış bir hadise. 2001 yılında okula giden çocukların ve şiddete maruz kalma vakalarının artması üzerine şehrin kenar mahallelerinden birinde halk isyan edip ayaklanıyor ve bir karar almak için toplanıyorlar, bölge Emniyet Müdürü'nün tekliflerini reddedip fikirler yürüttükten sonra bizim “Çocukların Şehri” projemizi referans alarak çocukları okula tek başlarına gönderme kararı alıyorlar. Bunu gerçekleştirebilmek için bizim de öngördüğümüz üzere şehir esnafını, yaşlılarını ve mahallelisini bu harekete katılmaya ikna ediyorlar ve böylece “Okullara Giden Güvenli Rotalar” haritasını oluşturuyorlar. 2005 yılında, bu hareketin hayata geçmesi ve Gran Buenos Aires şehrinin birçok mahallesine yayılmasının ve Capital Federal'in bazı mahallelerine ulaşmasının ardından Şehrin Güvenlik Birimi Sorumlusu bir kamu konferansında bu hareketi hayata geçiren bölgelerde suç oranının %50 azaldığını beyan etmiştir.

b. Farklı Bir Hareketlilik ve Sağlık Politikası

Çocukların kendi şehirlerinde hareket özgürlüğünün eksikliğinin şiddetli ve önemli sonuçlarını daha önce yazmıştık. Eğer çocuklar kendi vücutlarında bulunan enerjiyi dışarı atamazlar ise gelişimleri ve sağlıkları için ciddi sorunlar oluşur. Bunun için ailelerin çocuklarını öğleden

sonra veya okuldan sonra spor aktivitelerine yazdırmaları çözüm değildir, bazen bu faaliyetler ciddi masraflı da olabiliyor. Şunun bilinmesi çok önemli; bu aktiviteler oyun değildir, bunlar bir eğitici tarafından verilen eğitim faaliyetleridir, burada hareketler bir eğitici tarafından gösterilip kontrol edilmektedir, bunlar çocuğun bir yarışma için hazırlığını sağlayan eğitsel hareketler olmasından dolayı özgürce yapılmış hareketler değildir. Çocuk yaştaki hastalıklarının birçoğunun özünde çocuklarının faaliyetsiz kalması, genellikle de bir ekran karşısında sabit durmasından kaynaklanmaktadır. Çocuklar ekran karşısında sabit durduğu saatlerde sağlıklarına zararlı olan yiyecek ve içecekleri de tüketmektedirler. Bütün araştırmalarda görünen netice şu ki; televizyon ve video oyunlarına karşı olabilecek en etkili teklif ve çözüm çocuğun sokağa çıkarak arkadaşları ile özgürce oyun oynaması ve hareket etmesidir. Alınabilecek en önemli önlem ve tedbir hareket özgürlüğüdür. Günümüzde yapılan araştırmalar, çocuklara birçok ilaçlar verilmesine sebebiyet veren dikkat dağınıklığına da fiziksel aktivite ve çocuğun özgür hareketliliğinin iyi geldiğini göstermektedir (Vinther D. 2012). En küçüğünden başlayarak, bütün vatandaşlarının sağlığından endişe eden bir demokratik şehir herkese kendi şehrinde özgürce hareket etme garantisini sağlamalıdır.

c. Farklı Bir Kamusal ve Oyun Alanı Politikası

Çocuklar yetişkinlerden ayrı olan, sadece kendilerine ayrılan ve yetişkinler tarafından kontrol altında tutuldukları oyun alanları istemiyorlar. Kaydırakların ve salıncakların olduğu oyun parkları modern çağın bir buluşu olup çocukların gereksinimi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmamaktadır. Çocuklar için doğru olan oyun alanı kamusal alandır; merdivenlerden başlayarak, evin bahçesinden sokağa açılan Alana kadar, kaldırıma giden alan kadar, meydanlar ve bahçeler oyun alanlarıdır. Çocukların ihtiyaçlarını gözeten bir şehir, çocukları kamusal alandan, şehirden ve yetişkinlerden uzaklaştıran böyle modern oyun parklarına para harcamaktan vazgeçmelidir. Bu konu üzerinde de çocukların fikirleri çok açık ve net; İtalya, İspanya ve Arjantin Çocuk Meclislerinde yapılan araştırmalara göre çocukların teklifleri yeni kamusal alanların oyun alanlarına dönüştürülmesi gibi teklifleri içermektedir;

“Çok fazla otopark alanı var bu yüzden çocuklara oyun alanı kalmıyor. Yarı yarıya yapılmasını teklif ediyoruz: Otoparkların yarısı arabalara ya-

rısı çocuklara ayrılmış”;

“Çocuklara ayrılmış özel alan istemiyoruz ama ortak kullanılan ve herkesin olduğu güvenli alanlar istiyoruz”;

“Polise ihtiyacımız yok”;

“Oyun alanlarında aileler bulunmamalı.”;

“Oyun alanlarının hepsi yatay düzlemde, saklanacak yerler bulmak zor.”;

“Büyükler oyun parklarına hep aynı oyuncaklarını koyuyorlar, o yüzden hiç eğlenceli değil; hep aynı filmi izlemek gibi.”

“Büyükler bahçelere çocukların oynamasını engellemek için çitler koyuyorlar.”

“Büyükler bahçelere küçükleri büyüklü ağaçlar dikmeli böylece gizlice öpüşebiliriz.”

“Bir oyun alanının çocuklara uygun olması için çok güvenli olmaması gerekmektedir”.

Bu son teklif çok önemli, çocuk teklifini söylerken oyun alanı güvenli olmamalıdır demiyor, “çok” güvenli olmamalıdır diyor. Güvenliğin aşırısı çocuktaki oyun ve eğlence olanağını engelliyor olabilir.⁶

Oyun hakkı. Çocukların kamusal alanları oyun alanları gibi kullanabilecekleri bu şehirde çocuklara oyun hakkı tanınmalıdır. Bu şu anlama gelmektedir; her şeyden önce oyun yasak edilemez ve yasak edilmemelidir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 31. Maddesine göre evlerde ve şehirlerde çocukların oyun hakkına engel konamaz. Çocuklara merdivenlerde ve apartmanlarda yasak konamaz ve yine kaldırım ve şehir meydanlarında çocukların oynamasına yasak konamaz. Bununla ilgili çeşitli yerlerde bulunan uyarı levha ve tabelalarının kaldırılması gereklidir. Yine bu bağlamda şu uyarıların ve tabelaların da kaldırılması da iyi olacaktır: “Çocuklar burada oynayabilirler”; “Belediye çocuğun oyun hakkına saygı duymaktadır”; “Yetişkinler oyun oynayan çocukları rahatsız etmemelidir”.

Diğer bir şart ise çocukların oyun oynayabilecekleri zamanlarının olmasıdır. Bu da temel olarak şunu kast etmektedir; daha az ev ödevi ve daha az öğleden sonra aktivitesi. Zaten çocuklar yeteri kadar zamanlarını okulda geçirmektedir, ebeveynlerinin işte geçirdikleri zaman kadar zamanı neredeyse okulda geçirmektedirler. Çocukların öğleden sonraki

⁶ Çocuk nöropsikiyatristi Françoise Dolto, “Çocuk için oyun ne anlam ifade eder” sorusuna şöyle cevap vermektedir: “Riskleri ve tehlikeleri ile bir isteğinin ve dileğinin gerçekleşmesidir”.

zamanını veya tatillerini okulun işgal etmesi doğru değildir. Bunun yanında ailelerinde bir adım geri atması gerekiyor, çocuğun boş zamanlarını dil okulları veya sportif faaliyetler ile doldurmayıp, öğleden sonraları boş bırakarak çocuğa o zamanları dışarıda istediği alanlarda istediği arkadaşları ile geçirme fırsatı vermelidir. Doğal olarak diğer bütün konularda çocuğa verilen özerklikler gibi bu özgürlüğün de ebeveynler tarafından belirtilecek zaman ve alan çerçevesini kapsayan kurallar ile geçerli olmalıdır.

d. Farklı Bir Ekonomik Politika

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, 8 Mayıs 2002 yılında New York'ta BM'de Çocuk için Özel Alan açılışı konuşmasının son cümlelerinde şunları ifade etti: "Nasıl kaybedebiliriz, nasıl iflas edebiliriz, özellikle şu günlerde ki çocuklara yaptığımız her 1 dolarlık yatırımın bütün topluma 7 dolar olarak geri döneceğini bildiğimiz bir zamanda?" Bu ifadeler çok önemli idi ve bütün dünya ülkelerinin liderleri önünde söylenen sözlerdi. Sermayelerinin %10'luk dilimleri bile katlamadığı bir dönemde %700 lük artışlardan bahsetmekteydi.

Bundan birkaç sene sonra Kofi Annan'ın bu ifadelerinin kaynağını araştırdığımda 2000 yılında ekonomi dalında Nobel ödülü alan James Heckman'ın araştırmalarına ulaştım. Heckman şöyle bir araştırma yapmıştı; nüfusça yoğunluklu bir mahallede ve suç oranın yüksek olduğu bir mahallede, zekâ seviyesi düşük olan 3-6 yaş arası çocuklara şöyle bir teklifte bulundu; (Amerika'da bulunan ve sadece çok zengin ailelerin gidebildiği) bir kreşe üç yıllığına gidip orada eğitim almalarını istedi bu gruptan. Bu eğitim alan çocuklar 20 yaşına ulaştıklarında araştırmacı sonuçlarını incelediğinde o gençlerin ekonomik düzeyi çok daha yüksek olan ve suç oranın %70 daha az olan yerlerden gelen ve zekâ seviyeleri daha yüksek olan çocuklara göre eğitim kariyerlerinin çok daha iyi olduğunu gördü. Araştırmacı bu işin ahlaki ve sosyal boyutunu hiç hesaba katmadan yapmış olduğu harcamaların sosyal harcamalardan kurtulduğu için (polis, sosyal hizmetler, hastane, hapisane masrafları) ne kadar değerlendirildiğini hesapladı ve yatırmış olduğu her 1 doların 7 dolar olarak geri döndüğünü, hatta çocukların bütün hayatlarını hesaba kattığında ise bu oranın 8 katın daha üstüne çıktığını gördü.

Bu bilimsel veriler ışığında kendimi geri dönüşü olacak 3 alanı tavsi-

ye etmede yeterli görüyorum:

a. Doğal emzirme: Bütün anneler ve çocuklar en az bir yıl boyunca doğal emzirmenin tadına varmalıdır. Bunun sağlanması için kamusal yasalar ve çalışma yasaları üzerinde değişiklikler yapmak çok faydalı olacaktır.

b. Çocuklar için özgür oyun: şehirde gerekli şartları sağlayarak ve kamusal bir organizasyon yaparak çocuklara kamusal alanlarda arkadaşları ile aileleri tarafından gözetim altında olmadan zaman geçirebilecekleri ve özgürce oyun oynayabilecekleri imkânların sağlanması.

c. Bütün çocuklar için yüksek kalitede eğitim veren bir kreş imkânının sağlanması.

Bu imkânları sağlama cesaretini gösterecek bir ülke çok kısa bir sürede ekonomik krizden kurtularak vatandaşlarına umut dolu bir gelecek hazırlayacaktır.

Prof. Francesco Tonucci: 5 Temmuz 1940 Fano doğumludur. Pedagoji bölümünden mezun olduktan sonra Algı Bilimi ve Teknolojileri üzerine uzmanlaşmış ve 1966 yılından itibaren çalışmaya başladığı İtalya Ulusal Araştırma Merkezi CNR'de Psikoloji ve Algı Bilimi ve Teknolojileri Bölümü Başkanlığı yapmaktadır. 1996 yılından beri bu kurum tarafından başlatılan Uluslararası Çocukların Şehri Projesinin koordinatörü ve sorumlusu olarak çalışmaktadır. Arjantin Çocukların Şehri Projesi'nde UNICEF Danışmanı olarak görev almıştır. Barcelona Çocukların Şehri Projesi Danışmanı, Roma Çocuk Dostu Kent Projesinde Akademik Danışmandır. Peru' Lima Üniversitesi tarafından kendisine 2003 yılında Eğitim Fakültesi fahri doktora ünvanı verilmiştir. 2011 yılında İspanya Endülüs Konseyi tarafından eğitim alanında yaptığı araştırmalardan ötürü altın madalya almıştır. 2011 yılında Arjantin La Plata Üniversitesi Şehir Planlama Bölümü'nden Fahri Doktora ünvanı almıştır. 2012 yılında Santa Fe Üniversitesi İnsan Bilimleri Fakültesi'nden Fahri Doktora ünvanı almıştır. Farklı dergilerde editör ve hakem olarak görevler alan Profesör 1968 yılından beri karikatürler çizmekte ve 6 cilt olarak yayınlanmış olup 5 dile tercüme edilmiştir.

Battal Özservet: Malatya Doğumludur. Lise ve üniversite öğrenimini İtalya'da tamamlamıştır. 2010 yılından bu yana Yeminli İtalyanca Tercüman ve Bilirkişi olarak çalışmalar ve yayınlar yapmaktadır. Bağımsız araştırmacı-yazar olarak çeşitli dergi ve web sitelerinde yazıları bulunmaktadır. **E-mail:** battalozservet@yahoo.it

YAZIÇAĞRISI

Sayı 19 • Mayıs 2016

Bir Dünya Kenti: İstanbul

Son Yazı Gönderme Tarihi: 1 Mart 2016

Kenti akademik araştırmanın merkezî ögesi belirleyerek, beşerî sorunlara ve bunların çözümüne dair “kent merkezli” bir bakış açısı ortaya koymak üzere yola çıkan İdeal**Kent**’te (Kent Araştırmaları Dergisi)nin “Prolog: Kente Teorik Bakışlar” dosya adını taşıyan ilk sayısından bugüne 200’ü aşkın akademisyenin makale çalışmasını yayınladık. 5 yılı aşkın bir süredir düzenli olarak yayınlanan dergide kentin bütün sokaklarında dolaştık. Bütün merdivenlerinden çıktık-indik.

Bir anlamda Türkiye’yi anlatan en net fotoğrafların çekilebildiği İstanbul’la ilgili farklı sayılarımızda makaleler yayınlamakla birlikte özel bir sayı yapmayı hep düşünmüştük. Ancak hem de derginin yayın planı hem de konunun kapsayıcılığından bugüne kadar imkan olmamıştı. İstanbul denildiğinde tarihi, mimarisi, sosyolojisi, ekonomisi, kültürü ile “**karşılaşmanın**” binlerce çeşidini hatıra getiren bir imge canlanır insanın zihninde. Biz de bu sayıyı İstanbul’u olabildiğince geniş bir çerçevede ve derinlemesine incelemeyi amaçlayan bir perspektifle ele almayı amaçlıyoruz. Dünyanın en önemli mega kentlerinden biri olan İstanbul’u ele alacak olan bu sayımızda sizi de İstanbul’a bütün açılardan bakmaya davet ediyoruz.

*

Dosya kapsamında yönlendirici olabilecek nitelikte bazı başlıklar aşağıda verilmiştir:

- İstanbul’un Geçmişten Günümüze Sosyolojisi
- İstanbul’da Gündelik Hayat (şimdi ve geçmiş)
- İstanbul’da Siyaset
- İstanbul’un Kültürü
- Edebiyatta İstanbul
- Seyyahların gözüyle İstanbul-seyahatnameler
- Türk edebiyatında (şiir/roman/öykü/deneme) İstanbul
- Doğu ve Batı edebiyatında İstanbul Tasavvuru

- İstanbul ve Tarih
- Bizans İstanbul'u
- Osmanlı İstanbul'u
- Cumhuriyet İstanbul'u
- İstanbul ve Ekonomi
- İstanbul'un küresel finans merkezi hüviyeti (İMKB, uluslararası sermaye vb.)
- Enformel sektörler
- AVM'ler
- Sınıfsal mücadele, sosyal adaletsizlik vb.
- İstanbul ve göç hareketleri
- İç göçler-dış göçler
- Göç sosyolojisi
- Göç ve kimlik hareketleri
- Göç ve suç ilişkisi
- İstanbul ve kentleşme
- Kentsel Dönüşüm ve Politikaları
- Yerinden edilmişlik
- Ulusal/yerel politikalar
- Sub-urbanization
- Deprem ve İstanbul
- İstanbul'un Yönetimi
- Sivil Toplum ve İstanbul
- İstanbul ve Mimarî
- İstanbul ve Planlama
- Yeni ulaşım projeleri
- İstanbul ve Kadın
- İstanbul ve Sinema
- İstanbul ve Azınlıklar
- İstanbul ve Madunlar
- İstanbulluluk

Bu çerçevede, araştırmacıların hazırlayacakları çalışmaları, en geç **1 Mart 2016** tarihine kadar **idealkentdergisi@hotmail.com** ve **idealkent@gmail.com** adreslerine göndermelerini bekliyoruz. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ediyoruz.

YAZARLARA NOTLAR

Yayın İlkeleri

idealkent, disiplinlerarası bir yaklaşımla kenti merkez alarak hazırlanan çalışmaların yer aldığı hakemli bir dergidir. Dergi; Ocak, Mayıs ve Eylül aylarında olmak üzere, yılda üç kez yayımlanır. idealkent'in yayım dili Türkçe'dir. Bununla birlikte, yaygın kullanıma sahip dillerde yazılmış makaleler de kabul edilir. Bu makaleler orijinal biçimleriyle ya da Türkçe'ye çevirilerek kullanılır. Dergide yayımlanan yazıların daha önce hiçbir yayın organında yayımlanmamış, ilk defa idealkent'te yayımlanıyor olması gerekmektedir. Daha önce bilimsel bir toplantıda sunulmuş olan bildiriler, bu durumun belirtilmesi şartıyla kabul edilebilir.

İlk yayımlandığı tarihten itibaren asgari 25 yıl geçmiş olan; önem ve etki bakımından klasik metin olarak değerlendirilebilecek yazı ve çeviriler, daha önce yayımlanmamış olmaları kuralının istisnasını oluşturur. Bu tür metinlere daha önce yayımlanıp yayımlanmamış olmalarına bakılmaksızın idealkent'te yer verilebilir. Buna ilaveten, dergide, kitap eleştirileri de yayımlanabilmektedir.

idealkent'te yayımlanan yazıların fikri sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayım için kabul edilen metnin, fizikî ve elektronik ortamda, tam metin olarak yayımlanmak da dâhil olmak üzere, tüm yayım hakları idealkent'e aittir. Kullanılan çizim, fotoğraf ve görsel malzemelerin hakları da idealkent'e ve anlaşmalı olarak da çizer ve fotoğrafçılarına aittir.

Yazıların Değerlendirilmesi

Yazılar, bilgisayar ortamında ve dizgi programlarında kullanılacak şekilde e-postayla ya da cd içinde teslim edilmelidir.

Dergiye yayımlanmak üzere yollanan makaleler, "kör hakem" yöntemiyle değerlendirilmektedir. Editörler tarafından incelenen ve değerlendirilmesi uygun bulunan çalışmalar, iki ayrı hakeme gönderilmektedir. İki hakemin görüş ayrılığı durumunda, üçüncü bir hakemin görüşüne başvurulmaktadır. Hakemlerden gelen raporlar doğrultusunda, makalenin yayımlanmasına, yazardan hakem raporuna göre düzeltme istenmesine ya da yazının reddedilmesine karar verilmekte ve karar yazara iletilmektedir. Basımı uygun bulunan yazıların, yayımlanıp yayımlanmayacağına ya da derginin hangi sayısında yayımlanacağına editörler karar verir. Yazar, süreç konusunda e-posta yoluyla bilgilendirilmektedir. idealkent'e ulaşan yazılar için yanıt verme süresi otuz gündür. Bu süre içinde yanıtlanmayan yazılar ulaşmamış demektir. Yazılarla ilgili olumlu ya da olumsuz görüş yazara mutlaka bildirilir.

Yazım Kuralları

idealkent'e gönderilen yazılar için bir sayfa sınırlaması yoktur. Ancak, yazıların 2500-6000 arası kelime sayısında olması tercih edilmektedir. Gerekli kısaltma ve uzatmalar yazılarla iletişim içinde yapılabilir. Yazılarla birlikte, toplamda 1700 karakteri (boşluklu) geçmeyen; Türkçe ve yabancı dilde özetle, 5-10 kelime arası Türkçe ve yabancı dilde anahtar kelimeler, yabancı dilde başlık ve ilaveten Türkçe kısa özgeçmiş de iletilmelidir. Ayrıca, yazılarla irtibat kurabilmek için gerekli telefon numarası, adres ve e-posta bilgileri de gönderilmelidir.

idealkent'teki makalelerin imlâ ve noktalamasında yazının tercihleri geçerlidir. Ancak sehven yapıldığı anlaşılan yazım ve noktalama hataları düzeltilir.

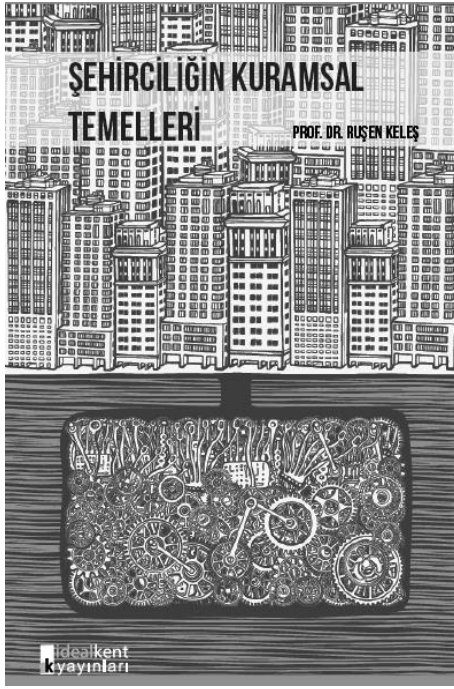
Yayımlanması talebiyle idealkent'e ulaştırılan yazılarda, metin içindeki alıntı ve göndermeler, ayrıca içinde (yazar soyadı, kaynağın basım yılı: sayfa numarası sırasıyla), APA (American Psychological Association)'nın son gönderme ve kaynak gösterme kılavuzuna uygun olarak yapılmalıdır. Metin dışında yapılan açıklamalarda, sonnot yerine, o sayfanın altında yer alacak olan dipnot kullanılmamalıdır. idealkent'te yayımlanan makalelerin yazarlarına, yazılarının bulunduğu sayıdan iki adet verilir.

idealkent'e yazı göndermek için, idealkentdergisi@hotmail.com ve idealkent@gmail.com e-posta adreslerini veya A. Öveçler Mah. 1312. Sok. 5/1 Öveçler, Çankaya / ANKARA adresini kullanabilirsiniz. idealkent'in gelecek sayılarında işlenecek dosya konuları internet sitesinden öğrenilebilir

www.idealkentdergisi.com

Kentin yolculuğu kitaplarda devam ediyor.

2010 yılından itibaren düzenli bir şekilde kent araştırmaları alanında yayın yapan İdeal Kent, birikimini sadece kent alanına odaklanan kitaplarla sürdürüyor.

Kenti bütün yönleriyle anlama ve onu yeniden yorumlama arzusu taşıyan İdeal Kent Yayınları, kent araştırmaları alanındaki nitelikli çalışmalarını okuyucularıyla buluşturacak.

Türkiye kent araştırmaları literatürüne çok büyük katkıları olan **Prof. Dr. Ruşen Keleş'in** "**Şehirciliğin Kuramsal Temelleri**" isimli bu önemli eseriyle yayın hayatına başlayacak olan İdeal Kent Yayınları kent çalışmalarını alanındaki bilgi birikimine kalıcı eserlerle katkı sağlamayı hedefliyor.

Bütün kitapçılarda...

İdeal Kent Yayınları

Aşağı Öveçler Mah. 1312. Sok. 5/1 Öveçler, Çankaya-Ankara

Tel: 0312 285 53 59 Faks: 0312 285 53 99

www.idealkentdergisi.com

Kentteki yolculuğumuz devam ediyor.

Sayı 16: *Kent ve Yoksulluk*

Sayı 15: *Göç-II*

Sayı 14: *Göç*

Sayı 13: *Kent Fragmanları*

Sayı 12: *Kent ve Politika*

Sayı 11: *"Buralar Eskiden Bağ idi"*

Ankara'nın Semtleri

Sayı 10: *Kent in Sanatı, Sanatın Kenti*

Sayı 9: *Kent in Bedeni: Mardin*

Sayı 8: *Küreselleşme ve Anadolu Kentleri*

Sayı 7: *Neoliberalizm ve Kentsel Eşitsizlikler*

Sayı 6: *Güvenlikli Siteler*

Sayı 5: *Kent Ütopyaları*

Sayı 4: *Ankara*

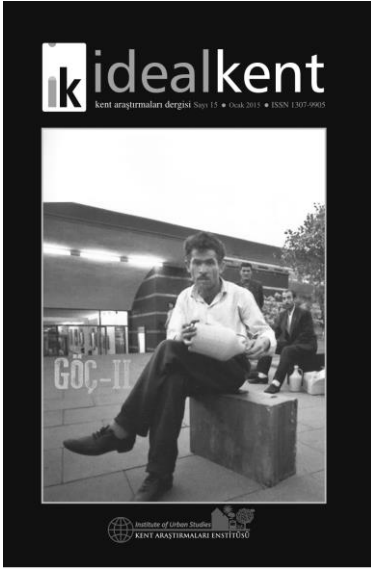
Sayı 3: *Mekân ve Kimlik*

Sayı 2: *Mahalle*

Sayı 1: *Prolog: Kente Teorik Bakışlar*

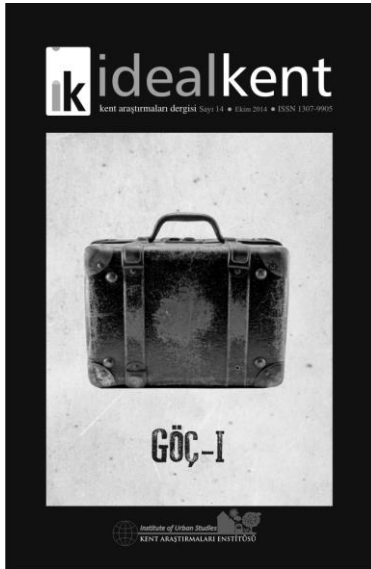
Kent, insan hayatının merkezine her geçen gün daha fazla yerleşiyor. Bütün dünyada kentleşmenin hızla artmaya devam ettiği, kentte yaşa-yanlar kadar kentin dışında kalanları da kent bağımlı bir hayat yaşamaya zorluyor. Sunduğu çekiçi imkânlar ve yol açtığı sorunlarla birlikte kent, kimileri için bir rüyayı temsil ederken, kimileri içinse hayatı kâbusa çeviren bir mekân olarak öne çıkıyor. Bir bakıma, insana dair bütün meseleler hızla kentlileşiyor. **İdealKent**, kenti akademik araştırmanın merkezi ögesi olarak belirleyerek, beşerî sorunlara ve bunların çözümüne dair kent merkezli bir bakış açısı üretmek üzere yayın yapmayı temel ilke olarak kabul ediyor, aslı ilgisini kent olarak tayin ederken, farklı disiplinlerin "kent"le kurdukları her türlü bağa açık olmak istiyor. Sosyoloji, psikoloji, tarih, felsefe, antropoloji, mimarî, şehir-bölge planlama, hukuk ve siyaset bilimi gibi alanlarda üretilen kente dair çalışmalara akademik bir zemin sunmayı arzuluyor.

Teorik metinler kadar, nicel ve nitel araştırma yöntemleriyle üretilmiş bilgileri de önemsiyor ve ilgisini sadece Türkiye coğrafyasıyla sınırlamak istemiyor. Paris, Berlin ve Londra ile olduğu kadar Bağdat, Kahire, Tahran, Tokyo, Pekin, Canberra, Mexico City ve Rio ile de ilgilenerek global ölçekli tüm kentsel sorunlara yönelmeyi hedefliyor. Bu amaçlarla 2010 yılından beri yayın hayatına devam eden **İdealKent** yılda üç sayı çıkararak yolculuğuna devam ediyor.

Sayı 15: Göç-II

Doğduğu yeri terk eden insanların ulaştığı sayısal hacim, çokkatmanlı bir biçimde 'göç'ü ele almayı gerektiriyor. Bu çokkatmanlılık bir yönüyle farklı disiplinlerin 'göç' çalışmalarına katkı sağlamalarında karşımıza çıkmakta. Diğer yönü ile ise 'göç'ün sebep ve sonuçlarını dikkatli bir biçimde analiz etmeyi gerektiriyor. Dahası, yerel, ulusal ve uluslararası boyutlara sahip bir analiz nesnesi olarak 'göç', araştırmacılara büyük bir sorumluluk yüklüyor.

Sayı 14: Göç

İnsanoğlunun 'göçebe' topluluklar halinde yaşadığı dönemin üzerinden uzun zaman geçti. İnsanlar hayatlarını sürdürmek için kısa aralıklarla yer değiştirme eğilimini terk ettiler. Yerleşik bir hayata geçiş yaptılar. Evet, belki 'göçebe' değil artık insan. Lakin, 'göçmen'lerin sayısı dünya nüfusu içinde hayli büyük bir hacme sahip. Dünya nüfusunun önemli bir kısmı doğduğu köyden, kasabadan, şehirden ve ülkeden bir sebeple ayrılanlardan ya da ayrılmak zorunda kalanlardan müteşekkil. Birleşmiş Milletler'in verilerini esas alacak olursak bugün 215 milyon insanın, yani dünya nüfusunun yaklaşık %3'ünün doğduğu ülkede yaşamadığını tespit edebiliyoruz.

Uzmanlık Alanlarımız

Kent Araştırmaları
Siyaset ve Toplum Araştırmaları
Sağlık Araştırmaları
Ekonomi ve Pazar Araştırmaları
Eğitim Araştırmaları
Enerji Araştırmaları
Tarım Araştırmaları
Çalışma Hayatı Araştırmaları
Sendikal Araştırmalar
Medya Araştırmaları
Gündem Analizleri
Pazar Analizleri
Stratejik Öngörü Analizleri
Proje Danışmanlığı
Kampanya Yönetimi
Bilimsel Yayın İçerik Danışmanlığı

